

**О.В. КРАВЧУК
О.Л. ВОЛОШИН
А.В. КОФАНОВ
О.Л. КОБИЛЯНСЬКИЙ**

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Курс лекцій
Видання друге*

Серію започатковано Андрієм КОФАНОВИМ у 2000 році

КИЇВ 2019

Рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (Протокол № 23 від 22.12.2015, Протокол № 24 від 26.12.2016), схвалено та затверджено на засіданні кафедри криміналістичних досліджень та судових експертиз навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ (Протокол № 13 від 07.02.2019).

Укладачі:

Кравчук О. В. – заступник директора центру – завідувач відділу криміналістичних видів досліджень Хмельницького НДЕКЦ МВС України, кандидат юридичних наук.

Волошин О. Г. – старший викладач кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз Навчально-наукового інституту № 2 НАВС.

Кофанов А. В. – професор кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз Навчально-наукового інституту № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії.

Кобилянський О. Л. – доцент кафедри кримінального права Державного університету інфраструктури та технологій, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії.

Рецензенти:

А. В. Іщенко, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист.

Н. І. Клименко, професор кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Європейського університету, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист.

Кравчук О.В., Кофанов А.В., Волошин О.Г., Кобилянський О.Л. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій. – К. : УкрГРДІ, 2019. – 181 с. - (Серія «Наукова бібліотека криміналіста»).

У курсі лекцій розкрито актуальні питання щодо сучасного рівня наукових, правових, організаційних і методичних положень особливостей дослідження об'єктів інтелектуальної власності. Розкрито нові можливості використання спеціальних знань в усіх видах діяльності експерта при дослідженні об'єктів інтелектуальної власності.

Курс лекцій розрахований на слухачів, студентів, ад'юнктів, аспірантів, професорсько-викладацький склад навчальних закладів юридичного профілю, працівників правоохоронних органів та судово-експертних установ.

ЗМІСТ

Передмова.....

ТЕМА 1.

Теоретичні та практичні аспекти призначення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності

- 1.1. Порядок призначення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності.
- 1.2. Практичні аспекти призначення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності (експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав (літературних, художніх творів, комп'ютерних програм і компіляцій (баз) даних, виконання фонограм, відеограм, програм (передач) організацій мовлення)).

ТЕМА 2.

Методологічні аспекти судово-експертних досліджень

- 2.1. Деякі методологічні засади судово-експертних досліджень.
- 2.2. Методи судово-експертного дослідження: поняття, види.
- 2.3. Класифікація методів судово-експертного дослідження.

ТЕМА 3.

Промисловий зразок, як об'єкт права промислової власності

- 3.1. Експертні дослідження, пов'язані з промисловими зразками.
- 3.2. Промислова придатність.
- 3.3. Ознаки що застосовуються для характеристики промислових зразків.

ТЕМА 4.

Засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів та послуг

- 4.1. Експертні дослідження пов'язанні з позначеннями.
 - 4.1.1. Позначення (засоби індивідуалізації).
 - 4.1.2. Позначення (маркування) походження товарів як об'єкт судової експертизи.
 - 4.1.3. Комерційне (фірмове) найменування як об'єкт судової експертизи.
- 4.2. Умови дійсності торгівельної марки. Характеристика позначень торгівельної марки.
- 4.3. Дослідження словесних і комбінованих позначень на схожість.
- 4.4. Послідовність дослідження позначень з метою визначення їх схожості.

ТЕМА 5.

Голографічні елементи захисту

- 5.1. Фізичні аспекти криміналістичної голографії.
- 5.2. Методи криміналістичної голографії.
 - 5.2.1. Принципи криміналістичної голографії.
- 5.3. Основні типи і властивості голограм.
 - 5.3.1. Способи отримання голограм.
 - 5.3.2. Тиражування голографічних зображень.
 - 5.3.3. Наклейки і етикетки на товарах та виробках (відеокасетах).
- 5.4. Кількісні параметри, що використовуються для оцінки голографічного зображення.
- 5.5. Проведення дослідження голограм.

ТЕМА 6.

Дослідження зображень оформлення матеріалів та упаковки аудіовізуальної продукції

- 6.1. Судова експертиза у боротьбі з контрафактною аудіовізуальною продукцією.
- 6.2. Поняття, предмет, методи, завдання та об'єкти аудіовізуальної продукції.
- 6.3. Можливості судово-технічної експертизи в дослідженні етикеток та упаковок товарів (промислових зразків).
- 6.4. Опис упакування аудіовізуальної продукції (компакт дисків для лазерних систем зчитування).
- 6.5. Особливості досліджень упаковки з ознаками контрафактності, наявними на оптичних носіях.
- 6.6. Криміналістична експертиза речовин, виробів і матеріалів у дослідженні хімічних речовин і встановленні способів їх одержання.
 - 6.6.1. Класифікація окремо наукових методів КДМРВ.
 - 6.6.2. Методи визначення складу матеріалів та речовин.
 - 6.6.3. Методи визначення структури речовини.
 - 6.6.4. Методи визначення окремих властивостей матеріалів та речовин.

ТЕМА 7.

Можливості трасологічної експертизи у визначенні джерела походження товару

- 7.1. Трасологічне дослідження предметів масового виробництва.
- 7.2. Дослідження, пов'язані з контрафактним виготовленням компакт-дисків.

ТЕМА 8.

Особливості вилучення комп'ютерної техніки

- 8.1. Нормативно-правове регулювання здійснення вилучення комп'ютерної техніки
- 8.2. Особливості вилучення окремих видів комп'ютерної техніки.
 - 8.2.1. Системний блок ПК та периферійні пристрої.
 - 8.2.2. Накопичувач на жорстких магнітних дисках.
 - 8.2.3. Диски для лазерних систем читування.
 - 8.2.4. Флеш-пам'ять.
 - 8.2.5. Дискети.

ТЕМА 9.

Дослідження аудіовізуальних творів з ознаками контрафактності, виявленими на оптичних носіях

- 9.1. Особливості дослідження аудіовізуальних творів з ознаками контрафактності, виявленими на оптичних носіях.
- 9.2. Особливості дослідження комп'ютерних ігор з ознаками контрафактності, виявленими на оптичних носіях.
- 9.3. Складання та оформлення висновку експерта з експертиз аудіовізуальних творів фонограм комп'ютерних програм з ознаками контрафактності.

ТЕМА 10.

Особливості дослідження фонограм і відеозапису аудіовізуальної продукції

- 10.1. Особливості дослідження фонограм з ознаками контрафактності, виявленими на оптичних носіях.
- 10.2. Дослідження відеозапису, відеосигналів і носіїв, на яких записано аудіовізуальну продукцію.

ТЕМА 11.

Особливості проведення експертизи друкованої продукції у сфері інтелектуальної власності об'єктів авторського права та суміжних прав

- 11.1. Поняття друкованої продукції. Криміналістична характеристика друкованої продукції. Законодавство України щодо друкованої продукції.
- 11.2. Проведення комплексного дослідження друкованої продукції.

ТЕМА 12.

Особливості проведення судової експертизи аудіовізуальної продукції, що має ознаки контрафактності

- 12.1. Загальні положення проведення експертизи об'єктів інтелектуальної власності.
- 12.2. Методи судової експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав.
- 12.3. Технічні засоби, які використовуються при проведенні експертних досліджень.
- 12.4. Стадії проведення експертних досліджень.
- 12.5. Структура висновку експерта при оформленні експертного дослідження.

ПЕРЕДМОВА

Інтелектуальна власність сьогодні є могутнім чинником прогресу, що значною мірою визначає обличчя сучасного світу. Тому захист прав інтелектуальної власності – одне з найважливіших завдань держави і суспільства, що прагнуть зайняти гідне місце у світовому співтоваристві.

Захист прав інтелектуальної власності – це ті заходи, що застосовуються у випадках, коли права на той чи інший об'єкт інтелектуальної власності порушені чи оскаржені. Відповідно до норм чинного законодавства України він передбачає діяльність уповноважених державних органів із визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що стають на шляху реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права у сфері інтелектуальної власності. Ця діяльність здійснюється у встановленому законодавством порядку, тобто із застосуванням належної форми, засобів і способів захисту. Варто зауважити, що захист прав інтелектуальної власності в судовому порядку є найбільш дієвим і ефективним для встановлення істини.

Властивості й специфіка об'єктів інтелектуальної власності обумовлюють певні особливості проведення процедури вирішення спорів, пов'язаних із правовідносинами, що виникають у процесі створення й використання цих об'єктів.

Особливістю таких спорів є те, що вони, як правило, стосуються спеціальних (зокрема технічних) питань, які вимагають особливої компетенції спеціалістів у різних галузях науки і техніки. Тобто вони не можуть бути вирішені без застосування спеціальних знань в певній науковій або технічній галузі і, відповідно потребують залучення експертів-криміналістів.

Як показала практика, ефективний захист прав інтелектуальної власності та судова експертиза – поняття неподільні. З метою однакового і правильного застосування законодавства у вирішенні спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, Вищий господарський суд України 10 червня 2004 р. видав рекомендації «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» (№ 04-5/1107). У вирішенні питань призначення судової експертизи господарські суди (переважна більшість справ з питань інтелектуальної власності стосується діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, і, відповідно, розглядається господарськими судами) перш за все керуються Господарським процесуальним кодексом України, Законом України «Про судову експертизу», з роз'ясненнями президії Вищого арбітражного суду України від 11 листопада 1998 р. № 02-5/424 «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» та рекомендаціями ВГСУ «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах із спорів, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності» від 29 березня 2005р. № 04-5/76. В складі господарських судів діють колегії з питань інтелектуальної власності, а в апеляційному та Вищому господарському суді – палати із розгляду таких спорів.

Варто також зазначити, що у ст. 6-1 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. говориться, що при визначенні своїх цивільних прав і обов'язків (а охоронні документи на об'єкти інтелектуальної власності забезпечують цивільні права) кожній людині гарантується справедливе й публічне слухання незалежним і неупередженим законно сформованим судом. Тому при розгляді спорів у сфері інтелектуальної власності має застосовуватися системний підхід, сутність якого, відповідно до конституційної гарантії правосуддя, полягає в кваліфікованому розгляді таких справ із залученням фахівців у відповідних галузях науки й техніки.

Аналіз динаміки оновлення законодавчої бази України з права інтелектуальної власності та низка заходів органів виконавчої влади (зокрема, Указ Президента України від 27 квітня 2001 р. «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні») свідчать про те, що головним завданням сьогодні є створення дієвої системи судово-експертного забезпечення потреб правоохоронних органів, судів, спеціалізованих підрозділів, новостворених у різних відомствах (зокрема у складі МВС, СБУ, Державного департаменту інтелектуальної власності), організацій та громадян у проведенні досліджень щодо об'єктів інтелектуальної власності.

Завданням курсу лекцій «Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності» є вивчення слухачами основних правових та організаційних засад проведення судової експертизи, спираючись на знання цивільного, господарського та кримінального права, обумовлено це необхідністю використання методів і даних криміналістики, лінгвістики, фізіології, психології, матеріалознавства, фізики, хімії та інших галузей знань. Курс лекцій «Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності» – однойменної навчальної дисципліни, потребує від кожного слухача не тільки постійної роботи щодо опанування теоретичних, правових та методичних основ дослідження таких об'єктів, а й формування наукового чуття, що зі знаннями допомагає оцінювати результати пізнавальної діяльності експерта-криміналіста. Вивчення його має на меті опанування слухачами понятійним апаратом судової експертизи як процесуального інституту і засобу отримання доказів, знання форм та способів застосування спеціальних знань у слідчій та судовій практиці; процесуальних і наукових принципів судової експертизи; специфіку проведення експертних досліджень з питань інтелектуальної власності; організацію судової експертизи в Україні тощо.

Концепція вивчення основних положень курсу лекцій «Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності» зорієнтована на вільне володіння насамперед методиками дослідження різних матеріальних

носіїв інформації, на формування, активний розвиток та удосконалення навичок та умінь слухачів у всіх видах розумово-практичної діяльності за умов запобігання гносеологічних помилок, що є особливо актуальним для експерта-криміналіста.

Курс лекцій адресований магістрам, аспірантам, студентам, викладачам, а також тим, хто досліджує проблеми криміналістики у сучасному викладі.

Автори висловлюють щиру вдячність рецензентам за слушні зауваження та поради, а також усім, хто тим чи іншим чином сприяв виданню курсу лекцій, а особливо Вадиму ЧВАНКІНУ.

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Порядок призначення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності.

Новий кримінальний процесуальний закон докорінно змінює систему кримінального судочинства України та може стати орієнтиром подальшого реформування правової системи в частині процесуального законодавства, систему правоохоронних органів, судів та інших сфер суспільних відносин з метою найбільш ефективного забезпечення захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Система захисту прав і свобод забезпечується шляхом надання законодавцем рівних прав на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань та скарг, іншої реалізації своїх процесуальних прав, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), у тому числі права залучення експерта для проведення експертизи, що зазнало значного реформування з введенням нового КПК України. Основне місце у цій системі захисту прав і свобод посідає змагальність сторін і свобода у поданні ними суду своїх доказів та доведенні перед судом їх переконливості.

Питання удосконалення кримінального процесуального регулювання судово-експертної діяльності досліджували і досліджують вітчизняні та закордонні науковці кримінально-процесуальної та криміналістичної науки: В.Д. Арсеньєв, Р.С. Белкін, А.І. Вінберг, В.Г. Гончаренко, О.М. Зінін, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, В.Я. Колдін, В.К. Лисиченко, В.М. Махов, Ю.К. Орлов, І.Л. Петрухін, Г.В. Прохоров-Лукін, О.Р. Россинська, М.Я. Сегай, Т.В. Сахнова, О.В. Селіна, З.М. Соколовський, І.М. Сорокотягин, Л.Г. Шапіро, С.А. Шейфер, О.Р. Шляхов, О.О. Ейсман, М.П. Яблоков та ін.

Нормативно-правовому регулюванню присвятили свої праці Ю.Д. Притика, А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян.

Водночас, зважаючи на збільшення кількості злочинів у сфері інтелектуальної власності, ці питання потребують подальшого дослідження з урахуванням нового КПК України.

Так, згідно з офіційними даними МВС України, у 2016 році виявлено 978 злочинів у сфері інтелектуальної власності, з яких 569 – пов'язано з порушенням авторських і суміжних прав, викрито 125 підпільних цехів з виробництва контрафактної продукції та вилучено примірників цієї продукції на загальну суму понад 20 млн. грн.

У результаті вжитих у 2016 році заходів завершено розслідування у 662 кримінальних проваджень, їх направлено до суду з обвинувальними висновками.

Крім того, виявлено 3376 адміністративних правопорушень за фактами порушення прав інтелектуальної власності та незаконного розповсюдження аудіо- та відеокасет і компакт-дисків. У правопорушників вилучено понад 703 тис. примірників аудіовізуальної продукції на загальну суму близько 21 млн. грн. і фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків на загальну суму 23 млн. грн.

Припинено діяльність 123 підпільних цехів з виробництва різної контрафактної продукції, з яких: 55 – з тиражування піратської аудіовізуальної продукції та 68 – з виробництва фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів і послуг.

Статистика 2016 року відносно злочинів зазначеної категорії також красномовно свідчить про актуальність. Зокрема, за статистичними даними Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, у 2016 році працівники Експертної служби МВС України виконали 428 експертиз у сфері інтелектуальної власності та дослідили 136725 об'єктів, за два місяці 2013 року виконано 69 таких експертиз, при цьому досліджено 23222 об'єкти.

Перш ніж перейти до зазначеної теми, доцільно зупинитися на питаннях, що стосуються залучення експерта та проведення ним досліджень згідно з новим КПК України.

Як слушно зауважує Н.М. Ткаченко, незважаючи на окремі прогалини та неточності понятійного апарату нового КПК України, його прогресивні новели дають змогу значно розширити можливість застосування спеціальних знань учасниками кримінального провадження для забезпечення повноти доказів з метою встановлення істини у справі та захисту особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження.

Слушною також є думка П.І. Репешка та В.В. Гузенка, що норми нового КПК України доволі прогресивно регламентують права та обов'язки судового експерта, що потребує подальшого вдосконалення норм чинних підзаконних нормативно-правових актів міністерств і відомств, у складі яких діють судово-експертні установи, для приведення їх у відповідність із законодавством, що реформується.

Варто зазначити, що в удосконаленому кримінальному процесуальному законодавстві нині не тільки «передбачено окрему главу 36 «Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення», а й у разі збільшено перелік злочинів, кримінальне провадження щодо яких може бути розпочато слідчим або прокурором лише на підставі заяви потерпілого. Цілком обгрунтовано до зазначеного переліку віднесено і злочини у сфері інтелектуальної власності, передбачені ст. 176, 177, 229, 231 та 232 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Отже, порядок залучення експерта не прокурором і не слідчим під час кримінального провадження також набуває актуальності.

Доречно нагадати, що кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення вважається провадження, яке може розпочати слідчий, прокурор лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, які завдають шкоди переважно приватним інтересам особи і не завдають безпосередньої

шкоди державі.

На необхідності кримінального провадження щодо зазначених злочинів саме у формі приватного обвинувачення раніше неодноразово наголошувалось у спеціальній літературі.

До переліку справ, кримінальне провадження щодо яких здійснюється у формі приватного обвинувачення, новим КПК України віднесено і склад злочину, передбаченого ст. 2031 КК України (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва). Безумовно, криміналізація наведеного діяння ставила на меті протидію порушенню прав на об'єкт інтелектуальної власності шляхом застосування технічних заходів і різних «ускладнень» під час виготовлення безпосередньо матеріальних носіїв, на яких може бути відображено результат творчої діяльності чи інший об'єкт права інтелектуальної власності.

У новому КПК України зазнали змін також підходи до використання спеціальних знань обізнаних осіб як джерела доказу, що надає сторонам кримінального провадження значно ширших можливостей у застосуванні інституту судової експертизи під час доказування.

Норми нового КПК (частина перша ст. 290) зобов'язують прокурора або слідчого за його дорученням, «визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, повідомити підозрюваного, його захиснику законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування». На нашу думку, це обмежує права та законні інтереси як підозрюваного та його захисту, так і потерпілого, а отже, у новому КПК України необхідно було залишити норми КПК України 1960 року щодо ознайомлення обвинуваченого як з матеріалами, на підставі яких проводиться експертиза, так і з висновками самої експертизи. Крім того, у новому КПК України законодавцю доцільно було б передбачити норму про ознайомлення потерпілого та його представників з матеріалами про призначення експертизи та висновком експерта з метою надання однакових прав потерпілому та обвинуваченому. Така пропозиція вносилися ще задовго до прийняття нового КПК України.

Законодавець, запроваджуючи у новому КПК України принцип змагальності сторін (ст. 22 КПК України), забезпечив їм рівні права на збирання та подання до суду різних доказів і реалізацію інших процесуальних прав. Обов'язки щодо створення необхідних умов для реалізації сторонами їх процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків покладаються на суд, який має при цьому зберігати об'єктивність і неупередженість. Відповідно до частини 2 ст. 101 КПК України кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях. Водночас, як слушно зазначає Н.М. Ткаченко, у новому КПК України не визначено форми реалізації стороною захисту права самостійного залучення експерта. Зокрема, не зрозуміло, який документ у такому випадку буде підставою для проведення експертизи – доручення, заява, адвокатський запит чи інший документ, що повинен містити інформацію про особу, яку залучають як експерта, питання, які ставляться експерту, перелік матеріалів (зразків, документів), що їх надають на дослідження, попередження про кримінальну відповідальність експерта тощо.

Згідно з новим законодавством, а саме ст. 243 КПК України, що регламентує порядок залучення експерта, сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого.

Водночас сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

Цілком можливо, що на практиці може скластися ситуація, коли обидві сторони одночасно ухвалють рішення про призначення експертизи щодо тих самих об'єктів. Як і хто розподілятиме об'єкти дослідження між сторонами та на чиєму боці буде перевага за часом призначення експертизи? Ці питання залишаються невирішеними і потребують додаткової нормативної регламентації.

Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у разі та в порядку, передбачених статтею 244 КПК України, згідно з якою у випадку відмови слідчого, прокурора у задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді.

У клопотанні зазначаються:

- стислий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання;
- експерт, якого необхідно залучити, або експертна установа, якій необхідно доручити проведення експертизи;
- вид експертного дослідження, що необхідно провести, та перелік питань які потрібно поставити експерту.

До клопотання також додаються:

- копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання;
- копії документів, які підтверджують неможливість самостійного залучення експерта стороною захисту (такими документами можуть бути письмова відмова слідчого в задоволенні клопотання сторони захисту

про залучення експерта, копія документів про вартість експертизи тощо).

Клопотання розглядає слідчий суддя місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше ніж за п'ять днів з дня його надходження до суду. Особу, яка подала клопотання, повідомляють про місце та час його розгляду, проте її неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли слідчий суддя визнає її участь обов'язковою.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог частини другої ст. 244 КПК, повертає його особі, яка його подала, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення клопотання.

Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, яка звернулася з клопотанням, доведе, що:

- для вирішення питань, які мають суттєве значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або експерту, залученому стороною обвинувачення, було поставлено запитання, що не дозволяють дійти повного і належного висновку з питань, для з'ясування яких потрібне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок. Останнє положення є сумнівним, оскільки сторона захисту навряд чи зможе отримати інформацію щодо відсутності у залученого стороною обвинувачення експерта необхідних знань. До того ж надто розмитим і не конкретним є формулювання: «Існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт надасть неповний чи неправильний висновок» (необхідно мати на увазі й ст. 80 КПК України, згідно з якою експерт у разі наявності зазначених обставин зобов'язаний заявити самовідвід);

- вона не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин.

За відсутності тлумачення законодавцем інших об'єктивних причин варто зазначити, що ці причини не повинні залежати від волі особи (у цьому випадку – сторони захисту), тобто бути об'єктивними щодо життєвих обставин і процесуальної поведінки сторони захисту, хоча водночас можуть бути суб'єктивними рішеннями чи поведінкою інших осіб, що у результаті унеможливають самостійне залучення стороною захисту експерта.

До ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи вносяться запитання, поставлені експерту особою, яка звернулася з відповідним клопотанням. Слідчий суддя має право не вносити до ухвали запитання, поставлені особою, яка звернулася з відповідним клопотанням, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі.

При задоволенні клопотання про залучення експерта слідчий суддя у разі потреби має право за клопотанням особи, яка звернулася з клопотанням про залучення експерта, вирішити питання про отримання зразків для експертизи відповідно до положень статті 245 КПК України.

Висновок експерта, залученого слідчим суддею, надається особі, за клопотанням якої його було залучено.

Порядок проведення експертизи за ухвалою суду визначається ст. 332 КПК України, згідно з частиною першою якої під час судового розгляду суд за клопотанням сторін кримінального провадження або потерпілого за наявності підстав, передбачених ст. 242 цього Кодексу, має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам.

Відповідно до частини другої цієї статті суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання у випадках, якщо:

- суду надано кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дозволив усунути виявлені суперечності;

- під час судового розгляду виникли підстави, передбачені частиною другою ст. 509 КПК України.

До ухвали суду про доручення проведення експертизи у випадках, передбачених частиною першою ст. 332 КПК України, вносяться питання, поставлені експерту учасниками судового провадження, судом. Суд має право не вносити до ухвали запитання, поставлені учасниками судового провадження, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі (частина третя ст. 332 КПК України).

Після винесення судом ухвали про доручення проведення експертизи судовий розгляд продовжується, за винятком випадків, коли таке продовження неможливе до отримання висновку експерта (частина четверта ст. 332 КПК України).

Слушною є думка Г.М. Гапотченка, що окремі питання, які стосуються призначення експертиз за новим КПК України, з урахуванням їх значення у кримінальному судочинстві, потребують подальшого вивчення, узагальнення та внесення рекомендацій або коментарів з метою однакового розуміння та практичного використання.

Судова експертиза визнається основною формою використання науково-технічних досягнень у кримінальних провадженнях і призначається виключно після відкриття кримінального провадження у

випадках, коли для вирішення певних питань необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

Залучення експерта та проведення судової експертизи є особливою, передбаченою законом формою одержання нових знань, що мають значення для кримінального провадження, за допомогою проведення досліджень особами, які володіють спеціальними знаннями у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла та окремих сферах людської діяльності.

Суть експертизи полягає у проведенні досвідченою особою (експертом) за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду на основі її спеціальних знань самостійного дослідження, необхідного для з'ясування обставин, які мають значення для кримінального провадження, що відображається у висновку експерта.

Неприпустимо підміняти експертизу консультацією спеціаліста навіть у тому випадку, якщо призначення експертизи не є обов'язковим. Експертиза у кримінальному провадженні має такі ознаки:

- призначається, коли для вирішення певних питань потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання;

- проводиться експертом – особою, досвідченою у певній спеціальній галузі (галузях) знань;

- таке дослідження має самостійний характер;

- законом встановлено особливу процесуальну форму залучення експерта та проведення ним дослідження;

- результати експертизи оформлюються висновком експерта.

Загалом проведення експертизи передбачає:

- залучення експерта;

- проведення експертом досліджень;

- надання експертом висновку з питань, які ставлять перед ним сторони кримінального провадження, слідчий суддя чи суд.

Як відомо, основоположні засади судово-експертної діяльності, зокрема, її організація, правовий статус судового експерта, забезпечення роботи державних спеціалізованих установ та відомчих експертних служб тощо, визначаються Законом України «Про судову експертизу», іншими законодавчими актами, відомчими нормативно-правовими документами. Порядок призначення судових експертиз, експертних досліджень і науково-методичні рекомендації з питань підготовки і призначення судових експертиз закріплено в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 8 січня 1998 року № 53/5 (далі – Наказ).

Процесуальні підстави проведення експертизи визначено у ст. 242 КПК України, відповідно до частини першої якої експертизу проводить експерт за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Фактичною підставою для призначення експертизи є потреба у наукових, технічних або інших спеціальних знаннях, які потрібні для вирішення певних питань у кримінальному провадженні. Потрібно мати на увазі, що до спеціальних не належать загальновідомі і загальнодоступні наукові знання в галузі матеріального і процесуального права, якими повинні володіти слідчі, прокурори, судді. Саме тому закон прямо забороняє проведення експертизи для з'ясування питань права. На неприпустимість ставити експерту правові питання (наприклад, про причину нестачі цінностей, вину обвинуваченого у смерті потерпілого або заподіянні йому тілесних ушкоджень, про осудність особи, а не про її психічний стан тощо) вказує і постанова Пленуму Верховного суду України від 30 травня 1997 року № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» (п. 2). Водночас кримінально-процесуальне право передбачає проведення судової правової експертизи у судочинстві України.

Аналіз змісту КПК України не дозволяє дійти однозначного висновку, яким саме процесуальним документом залучається експерт до кримінального провадження. Так, відповідно до частини 3 ст. 110 цього Кодексу рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. У частині 7 ст. 69 йдеться про надання експертові доручення. Стаття 332 передбачає право суду своєю ухвалою доручити проведення експертизи (згідно з частиною третьою цієї статті це ухвала про доручення проведення експертизи). У частині 2 ст. 243 зазначено, що сторона захисту може залучати експертів на договірних засадах.

Отже, виходячи із прагнення забезпечити однаковість кримінальної процесуальної термінології та керуючись зазначеними вище статтями КПК України, можна дійти висновку, що юридичною підставою для залучення експерта повинна бути постанова слідчого, прокурора або ухвала суду з дорученням на проведення експертизи або цивільно-правова угода – договір на проведення експертизи.

Схожу думку викладено у п. 1.8 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої Наказом: «Підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження (далі – документ про призначення експертизи (залучення експерта)), в якому

обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

Підставою для проведення дослідження експертом є письмова заява (лист) замовника (юридичної або фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються.

Залежно від наявності підстав слідчий, прокурор, як правило, на свій розсуд, виходячи з конкретних обставин справи і тих питань, на які має відповісти тільки фахівець з певної галузі знань, визначають, чи потрібно до кримінального провадження залучати експерта, проводити експертизу і яку саме. Однак у деяких випадках, прямо передбачених ст. 242 КПК України, призначення судової експертизи є обов'язковим.

Обов'язковість звернення до експерта для проведення експертизи зумовлена необхідністю доказування тих обставин, без встановлення яких неможливе всебічне та повне розслідування вчиненого кримінального правопорушення.

Відсутність у матеріалах кримінального провадження висновку експерта питань, які встановлено у зазначеній статті, необхідно розглядати як підставу для висновку про те, що докази, зібрані за кримінальним провадженням, є недостатніми для вирішення справи по суті.

Заявити слідчому чи прокурору клопотання про залучення експерта на стадії досудового розслідування мають право також потерпілий і сторона захисту (підозрюваний, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалось питання про їх застосування, їх захисники та законні представники).

Заявлене клопотання слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше ніж три дні з моменту подання і задовольнити його за наявності відповідних підстав.

Особа, яка заявила клопотання про залучення експерта, повідомляється про результати його розгляду. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання слідчий чи прокурор виносять вмотивовану постанову, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй (ст. 220 КПК України).

Оскільки відповідно до закону (частина 3 ст. 93 КПК України) сторона захисту має право збирати докази, у тому числі й шляхом отримання висновків експертів, закон надає право представникам сторони захисту можливість самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (згідно із Законом України «Про судову експертизу» та КПК України).

Призначення судових експертиз за провадженнями про злочини, які посягають на права інтелектуальної власності, має певні особливості. Особливого значення це питання набуло у зв'язку з прийняттям нового КПК України та оновлення усього кримінального процесуального законодавства.

Перед призначенням судової експертизи слідчий повинен ознайомитися з відповідною спеціальною літературою та проконсультуватися з фахівцями, бажано експертами, патентними повіреними тощо. Варто зазначити, що після цього у справах про злочини у сфері посягання на права інтелектуальної власності слідчі іноді намагаються обійти судові експертизи, замінивши їх на довідки, акти або інші документи, в яких на основі спеціальних знань викладено певні висновки, допит свідків, які володіють спеціальними знаннями, огляд об'єктів за участю спеціалістів, зі слів яких у протоколі фіксують висновки, що ґрунтуються на спеціальних знаннях. Зрозуміло, що такого у жодному разі робити не можна.

Визначивши, яких саме спеціальних знань потребує вирішення певних питань, слідчий повинен призначити необхідні експертизи в оптимальній послідовності проведення дослідження об'єктів, а у разі потреби розглянути можливість призначення комплексної експертизи.

Необхідно пам'ятати, що не можна зволікати з призначенням експертизи, адже несвоєчасне призначення судової експертизи не тільки призведе до затягування строків досудового розслідування, але й інколи може негативно вплинути на якість об'єктів, які надаються на дослідження.

У постанові про призначенні судової експертизи потрібно точно описати об'єкт дослідження, а в окремих випадках вказати відомості, які будуть враховані експертом під час її проведення (джерело походження об'єкта, умови його експлуатації, зберігання, обставини вилучення тощо).

Питання судовому експерту повинні формулюватися точно, однозначно і зрозуміло, а саме:

- у змісті питання повинен бути точно вказаний об'єкт дослідження;
- не допускається винесення на експертизу питань, вирішення яких не належить до компетенції експерта;
- потрібно уникати формулювань, які починаються багатозначними словами (у таких випадках потрібна конкретизація);
- доцільно уникати синонімів, називаючи той самий об'єкт дослідження;
- при формулюванні питань необхідно уникати вживання розмовних слів («болванка», «сіді-диск», «контрафактна касета» тощо);
- формулюючи питання, потрібно враховувати усі можливі версії, в обґрунтуванні (спростуванні) яких можуть допомогти результати експертних досліджень.

Проведене опитування слідчих та оперативних працівників органів внутрішніх справ свідчить, що під час розслідування злочинів у сфері посягання на права інтелектуальної власності слідчі найчастіше призначають такі види судових експертиз:

- експертиза об'єктів інтелектуальної власності (авторського права та суміжних прав) – 100,0 %;
- комп'ютерно-технічна експертиза – 48,6 %;
- судово-товарознавча експертиза – 17,2 %;
- судово-технічна експертиза документів – 12,3 %;
- судово-почеркознавча експертиза – 3,4 %;
- судово-трасологічна експертиза – 6,9 %;
- фоноскопична експертиза – 3,5 %.

Диференціація експертних установ, до яких найчастіше призначають експертизи об'єктів інтелектуальної власності, за відповідями слідчих виглядає так: до державних установ – 72,4 %, до недержавних (приватних) – 27,6 %. При цьому до недоліків залучення державних експертних установ слідчі відносять слабку матеріальну базу (41,4 % опитаних) і тривалий час проведення експертиз (100 % опитаних). А недоліками недержавних експертних установ слідчі вважають невисоку кваліфікацію спеціалістів (48,3 % опитаних) та необхідність оплати за проведення експертизи (100 % опитаних).

Згідно з опитуванням експертизи у справах про злочини у сфері інтелектуальної власності після відкриття кримінального провадження проводять у строки:

- до 10 днів – 17,2 %;
- від 10 до 30 днів – 55,2 %;
- понад 30 днів – 13,8 %.

На питання про доцільність консультацій з експертом, про те, які саме матеріали повинні бути надані на експертизу, усі опитані слідчі відповіли позитивно.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна дійти таких висновків. Під час проведення розслідування злочинів, пов'язаних з посяганням на права інтелектуальної власності, найчастіше призначають судову експертизу об'єктів інтелектуальної власності (авторського права та суміжних прав), судово-технічну експертизу документів, судово-товарознавчу експертизу, тобто ті судові експертизи, за допомогою яких досліджують об'єкти інтелектуальної власності або їх упакування. Рідше призначають експертизи, які допомагають доводити причетність конкретних осіб до вчинення цього виду злочинів (трасологічну, почеркознавчу, фоноскопичну тощо). Це можна пояснити насамперед тим, що основну кількість експертиз призначають за фактами порушення авторського права і суміжних прав у формі незаконного відтворення та розповсюдження фонограм, відеограм, програм мовлення, комп'ютерних програм і баз даних на компакт-дисках, відео- та аудіокасетах.

Зміни щодо призначення та проведення експертизи за новим кримінальним процесуальним законодавством порівняно з КПК України 1960 року потребують ретельного їх вивчення з метою недопущення порушень законності у правозастосовній діяльності.

1.2. Практичні аспекти призначення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності (експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав (літературних, художніх творів, комп'ютерних програм і компіляцій (баз) даних, виконання фонограм, відеограм, програм (передач) організацій мовлення)).

Предмет експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав складають фактичні дані, що належать до властивостей матеріальних і нематеріальних (інформаційних) об'єктів. Зазначені дані встановлюються на основі спеціальних знань у галузі авторського права та суміжних прав, у суворій відповідності до вимог закону, і можуть мати доказове значення по кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах.

Об'єктами експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав є:

- літературні, письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних), якщо вони за доборою або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;
- музичні твори з текстом і без тексту;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
- аудіовізуальні твори;
- твори образотворчого мистецтва;
- твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- твори прикладного мистецтва, у тому числі: твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, виливання з художнього скла, ювелірні вироби, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності;
- ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- сценічні обробки творів, обробки фольклору, придатні для сценічного показу;

- похідні твори;
- збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добром, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- тексти перекладів для дублювання, озвучування, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- будь-які способи виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- фонограми;
- відеограми;
- програми (передачі) організацій мовлення тощо.

Експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав вирішує дві основні групи завдань: ідентифікаційні та діагностичні.

Ідентифікаційне дослідження полягає у встановленні тотожності об'єктів. До нього належать ототожнення:

- твору, (його частин) на предмет використання плагіату;
- осіб, які створили твір;
- твору за його частинами (або частиною);
- джерела (спільності) походження твору;
- за вимогами виготовлення та розповсюдження примірників твору;
- обладнання, за допомогою якого виготовлено носій твору (його упаковку);

Діагностичне дослідження полягає у виявленні сутності конкретно взятого для вивчення об'єкта за його ознаками шляхом віднесення його до певного виду, класу тощо. До нього належать встановлення:

- охороноздатності об'єктів дослідження;
- оригінальності назви твору, частин твору та юридично значимих елементів твору;
- виду об'єкта авторського права (суміжних прав) та його характеру;
- встановлення факту зміни твору та його способу;
- встановлення факту використання твору та його способу;
- визначення ознак контрафактності примірників твору.

Відносно одного об'єкта дослідження можуть вирішуватись як ідентифікаційні, так і діагностичні завдання.

Орієнтовний перелік питань, які вирішуються при проведенні експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав:

- Чи має твір «XXX» ознаки творчого характеру, чи є він результатом творчої праці?
- Чи є твір «XXX» об'єктом авторського права (суміжних прав) та, якщо так, до якого виду об'єктів він належить?
- Чи є назва твору – «XXX» – оригінальною?
- Чи містяться на носіїві «XXX» об'єкти авторського права (суміжних прав) та, якщо так, до якого виду об'єктів вони належать?
- Чи містить примірник твору ознаки контрафактності?
- Чи має місце факт використання твору (фрагмент твору і оригінальна назва твору) «XXX» у творі «УУУ»? Якщо так, то чи є таке використання плагіатом?
- Чи було твір «XXX» змінено шляхом переробки, адаптації, аранжування чи іншим способом?
- Чи використовувався при створенні твору «XXX» як основа та першоджерело твір «УУУ», зокрема, шляхом запозичення ідеї, стратегії, структури? Якщо так, то що саме й як використано, запозичено з твору «XXX» при складенні твору «УУУ»?
- Чи є позначення «XXX», що розміщене на об'єкті «А» відтворенням твору «УУУ» або його частини?
- Чи є зображення «УУУ», розміщене на досліджуваному об'єкті, відтворенням персонажу твору «XXX»?
- Чи є твір «XXX» складовою частиною аудіовізуального твору «УУУ»?
- Чи мало місце відтворення (пряме і/або опосередковане) виконань «XXX» у фонограмі (відеограмі) «УУУ»?
- Чи мало місце використання твору в обсязі, виправданому поставленою метою?
- Чи можливо встановити стилістичну спорідненість твору «XXX» та твору «УУУ»?
- Чи була комп'ютерна програма «XXX» декомпільована (перетворена з об'єктного коду у вихідний текст) з метою взаємодії з комп'ютерною програмою «УУУ»?
- Чи мало місце використання комп'ютерної програми «XXX» з будь-якою іншою метою, (вказати з якою), крім архівації або для заміни придбаного примірника «XXX»?
- Чи виготовлені носії твору (його упаковка) за допомогою одного й того самого обладнання?

На практиці непоодинокі випадки, коли ініціатори призначення експертиз та досліджень за цим напрямом ставлять питання стосовно того, хто є правовласником на твори або фонограми, записані на досліджуваних примірниках контрафактної продукції (кому належать авторські та суміжні права)? Сутність цього питання має виключно юридичний характер, оскільки договірні відносини правовласників з

юридичними або фізичними особами мають динамічний характер за часом, територією та колом осіб, не потребує спеціальних знань експерта та підлягає встановленню оперативними та слідчими підрозділами.

У постанові (ухвалі) про призначення експертизи необхідно зазначити суть справи, за матеріалами якої призначено експертизу; обов'язково зробити посилання на протокол, де вказати кількісний та якісний склад вилученої продукції та ретельно описати упакування.

Разом з постановою (ухвалою) про призначення експертизи експертові надається повний перелік об'єктів дослідження в тому числі в електронному варіанті, які належним чином упаковані та опечатані, що забезпечує їх зберігання та цілісність з моменту вилучення до моменту проведення експертизи.

Експертиза, пов'язана з комерційними (фірмовими) найменуваннями, торгівельними марками (знаками для товарів і послуг), географічними зазначеннями.

Об'єктами досліджень є знаки для товарів та послуг, позначення, нанесені на товар, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, комерційні (фірмові) найменування, зазначення походження товарів та інші матеріали справи, що досліджуються експертом для вирішення поставлених перед експертом питань із застосуванням спеціальних знань.

Предметом експертизи є фактичні дані, що належать до властивостей матеріальних та нематеріальних (інформаційних) об'єктів, комплексне дослідження яких дає можливість визначення їх охороноздатності та встановлення інших обставин справи, що мають значення для органів досудового розслідування та суду.

Питання, що вирішуються при дослідженнях, пов'язані з охороною прав на знаки для товарів та послуг, фірмові найменування, зазначення походження товарів тощо.

Невідповідність умовам надання правової охорони

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 таким, що не має розрізняльної здатності та не набув такої внаслідок його використання?

– Чи складається знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 лише з позначень що є загальноновживаними як позначення товарів і послуг певного виду?

– Чи складається знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 лише з позначень чи даних, що є описовими при використанні щодо зазначених у заявці товарів і послуг або у зв'язку з ними, зокрема вказують на вид, якість, склад, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг?

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 оманливим або таким, що може ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу?

– Чи складається знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 лише з позначень, що є загальноновживаними символами і термінами?

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 таким, що відображає лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату, або яка надає товарів істотної цінності?

– Чи містить знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 елементи, що не охороняються?

Видача свідоцтва внаслідок подання заявки з порушенням прав третіх осіб

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 111 тотожним або схожим настільки, що його можна сплутати зі знаком для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 (раніше зареєстрованим чи заявленим на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи для таких самих або споріднених з ними товарів і послуг)?

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 тотожним або схожим настільки, що його можна сплутати зі знаком за свідоцтвом № 222 (знаком іншої особи, якщо цей знак охороняється без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасником яких є Україна, зокрема знаком визнаним добре відомими відповідно до ст. 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності)?

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 тотожним або схожим настільки, що його можна сплутати з фірмовим найменуванням «XXX» (що відоме в Україні і належить іншій особі, яка одержала право на нього до дати подання до Установи заявки щодо таких самих або споріднених з ними товарів і послуг)?

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 тотожним або схожим настільки, що його можна сплутати з кваліфікованим зазначенням походження товарів «XXX» (що охороняється відповідно до Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»)?

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 тотожним або схожим настільки, що його можна сплутати зі знаком відповідності (сертифікаційним знаком) «XXX» (зареєстрованим у встановленому порядку)?

– Чи відтворює знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 назву (цитату, персонаж) відомого в Україні твору науки (літератури і мистецтва) «XXX»?

– Чи відтворює знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 твір мистецтва «XXX» та його фрагменти?

– Чи відтворює знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 прізвище (ім'я, псевдонім та похідні від них, портрет, факсиміле) особи відомої в Україні?

– Чи перетворився знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 в позначення, що стало

загальноновживаним як позначення товарів і послуг певного виду?

Використання знака у формі зареєстрованого знака

– Чи є позначення «XXX» (нанесене на товар, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет; застосоване під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано; застосоване в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у доменному імені підприємством «А») використанням зареєстрованого знака для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг?

– Чи є позначення «XXX» (нанесене на товар, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет; застосоване під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано; застосоване в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у доменному імені підприємством «А») використанням зареєстрованого знака для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, внаслідок якого можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги?

Використання знака у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмінності знака

– Чи є позначення «XXX» (нанесене на товар, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет; застосоване під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано; застосоване в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у доменному імені підприємством «А») схожим із зареєстрованим знаком для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, внаслідок чого ці позначення і знак можна сплутати?

– Чи є позначення «XXX» (нанесене на товар, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет; застосоване під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано; застосоване в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у доменному імені підприємством «А») схожим із зареєстрованим знаком для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000, стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, настільки, що можуть ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги, або можуть бути сплутані?

Порушення прав щодо фірмового (комерційного) найменування та кваліфікованого зазначення походження товарів

– Чи містяться у матеріалах справи відомості про те, що комерційне (фірмове) найменування «XXX» вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності?

– Чи є комерційне (фірмове) найменування «XXX» тотожним зареєстрованому знаку для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг?

– Чи є комерційне (фірмове) найменування «XXX» тотожним зареєстрованому знаку для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, внаслідок якого можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги?

– Чи є комерційне (фірмове) найменування «XXX» схожим із зареєстрованим знаком для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг внаслідок чого ці позначення і знак можна сплутати?

– Чи є комерційне (фірмове) найменування «XXX» схожим із зареєстрованим знаком для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000, стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, настільки, що можуть ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги, або можуть бути сплутані?

– Чи вводять однакові комерційні (фірмові) найменування «XXX» та «XXX» (що належать різним особам) в оману споживачів щодо товарів (послуг), що ними виробляються (реалізуються, надаються)?

– Чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 тотожним або схожим настільки, що його можна сплутати з фірмовим найменуванням «XXX» (що відоме в Україні і належить іншій особі, яка одержала право на нього до дати подання до Установи заявки щодо таких самих або споріднених з ними товарів та послуг)?

– Чи має позначення «XXX» ознаки, що характеризують його як кваліфіковане зазначення походження товарів?

– Чи збігається позначення за свідоцтвом України «XXX» з кваліфікованим зазначенням походження товару?

Практика призначення судових експертиз об'єктів інтелектуальної власності свідчить про складності в розмежуванні «питання факту» від (та) «питання права», і як наслідок, формулювання питань правового характеру, вирішення яких чинним законодавством віднесено до компетенції слідства та суду. Наприклад питання «Чи відповідає знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 умовам охороноздатності?» може вирішуватися в наступному об'ємі «Чи складається знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 лише з позначень, що є загальноновживаними символами і термінами?» чи зазначити будь-яку іншу підставу для відмови в реєстрації знаку для товарів і послуг.

Основним недоліком підготовки матеріалів з даного напрямку є їх неповнота, тобто для проведення експертизи в розпорядження експерта надаються не всі необхідні й достатні матеріали, зокрема:

- копії документів, що видаються органами державної влади не мають встановленого законодавством нотаріального засвідчення (наприклад, часто представляються копії свідоцтв, не завірені належним чином);
- відсутність наскрізної нумерації аркушів справи або помилки в їх нумерації;
- відсутність зразків (наприклад, повнокольорових зразків упакування, етикеток).

Так, органами досудового розслідування та судами не витребуються і не представляються до експертних установ матеріали заявок, а також звіти про інформаційні пошуки.

Матеріали заявок необхідні для того, щоб встановити, чи відповідає об'єкт, на який виданий охоронний документ, заявленому об'єкту, а також для вивчення питань, які ставляться до можливих підстав для відмови в реєстрації.

Далеко не завжди копії документів представляються в належному вигляді. Наприклад, свідоцтва на знаки для товарів і послуг представляються у вигляді ксерокопій. Це не має істотного значення, якщо знак зареєстрований у чорно-білому варіанті. Проте, якщо знак одержав правову охорону в певному сполученні кольорів, то надане на експертизу зображення обов'язково повинне бути кольоровим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про судову експертизу»: станом на 25 лютого 1994 року / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
2. Кримінальний кодекс України: станом на 05 квітня 2001 року / Верховна Рада України // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
3. Процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [за заг. ред Горенка В.Г., Нора В.Т., Шумила М.Є.]. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 т. / [Бандурка О.М., Блажівський Є.М., Бурдоль Є.П. та ін.]; за заг. ред. Тація В.Я., Пшонки В.П., Портнова А.В. – Харків: Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: структурно-логічні схеми і таблиці, типові бланки та зразки процесуальних документів: наук.-прак. посіб. / [Андрєєв Р.Г., Блажівський Є.М., Гошовський М.І. та ін.]. – К.: Алерта, 2012. – 736 с.
6. Статистичні відомості про стан злочинності в Україні за 2011-2012 роки [Електронний ресурс] / Офіційний сайт МВС України. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua>
7. Статистичні відомості про кількість експертиз та досліджень, виконаних фахівцями Експертної служби МВС України за 2012 рік та 2 місяці 2013 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ДНДЕКЦ МВС України. – Режим доступу: <http://dndekc.mvs.gov.ua>.
8. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.01.1998 № 53/5 (у редакції Наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
9. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.11.2012 № 1050.
10. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 14.08.2012 № 700.
11. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена наказом Генеральної прокуратури і Міністерства внутрішніх справ України від 16.11.2012 № 114/1042/ 16875/5.
12. Гапотченко Г.М. Неврегульовані питання кримінально-процесуального характеру, які виникають під час порушення та розслідування кримінальних справ про злочини за фактами скоєння дорожньо-транспортних пригод, та шляхи їх розв'язання / Г.М. Гапотченко, О.С. Мозоль // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2005. – № 3. – С. 253-262.
13. Гапотченко Г.М. Окремі питання призначення експертиз за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / Г.М. Гапотченко // Криміналістичний вісник. – 2012. – №2(18). – С. 27-31.
14. Курилін І.Р. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Курилін Іван Ростиславович. – К., 2007. – 264 с.
15. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХМЦНП, 2012. – 264 с.
16. Легких К.В. Загальнонаукові та процесуальні питання проведення судової правової експертизи в судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Легких Кирило Вікторович. – К., 2009. – 215 с.
17. Лозовий А.І. Проблеми нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності у кримінальному процесі України / А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 11. – С. 74-84.
18. Лозовий А.І. Проблемні питання призначення та проведення судової експертизи в кримінальному процесі України / А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян // Криміналістика ХХІ століття: матер. міжн. наук.-

практ. конф. (Харків, 25-26 лист. 2010 р.). – Харків : Право, 2010. – С. 681-685.

19. Нерсисян А.С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : монографія / А.С. Нерсисян. – Хмельницький : Хмельницький ун-т управління та права, 2010. – 192 с.

20. Притика Ю.Д. Вирішення проблем нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності в аспекті реалізації пріоритетів у роботі Міністерства юстиції України на 2010 рік / Ю.Д. Притика // Сучасні проблеми розвитку судової експертизи : зб. матер, засід. круглого столу, присвяч. 10-річчю створення Севастоп. відділення Харків, наук.-досл. ін-ту суд. експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса (Севастополь, 10-11 черв. 2010 р.). – Харків : ХНДІСЕ, 2010. – С. 3-4.

21. Репешко П.І. Процесуальні права та обов'язки судового експерта за кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року [Електронний ресурс] / П.І. Репешко, В.В. Гузенко. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kand-nauk-z-derzh-upravlinnya-repeshko-p-i-guzenko-v-v-protseualni-prava-ta-obovyazki-sudovogo-eksperta-za-kriminalnim-protseualnim-kodeksom-ukrayini>.

22. Ткаченко Н.М. Використання спеціальних знань відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс] / Н.М. Ткаченко. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/Pr://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0003323-13>.

23. Харченко В.Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні: монографія / В.Б. Харченко. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – 480 с.

24. Харченко В.Б. Порушення кримінального провадження щодо незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування за новим кримінальним процесуальним кодексом України / В.Б. Харченко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2012. – № 12. – С. 246-249.

ТЕМА 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Деякі методологічні засади судово-експертних досліджень.

Метод дослідження як спосіб наукового пізнання має величезне значення в роботі судового експерта. Від умінь орієнтуватися у безлічі часом подібних методів і від правильного вибору того чи іншого з них, але найбільш ефективного, багато в чому залежить успіх всього експертного дослідження.

В останні роки у судовій експертизі широко використовуються саме методи дослідження, розроблені і модифіковані з урахуванням специфічної судово-експертної мети. Але нові методи, як і ті, що успішно застосовувалися раніше, несистематизовані й описані у різних літературних джерелах, а деякі, до того ж, недостатньо пояснені. Ці обставини, зрозуміло, ускладнюють успішне й оптимальне використання можливостей усіх методів судової експертизи. Для того, щоб спростити використання методів, для створення умов, що сприяють подальшому удосконаленню методик судової експертизи, для ще ширшого застосування сучасного арсеналу науково-технічних засобів у експертній, та й у слідчо-судовій практиці, необхідне єдине розуміння методів і їх систематизації.

Будь-який науковий опис спирається на визначений понятійний апарат, ґрунтується на конкретних логічних положеннях. Отже, для наукового опису потрібно створити та використовувати поняття, категорії, закони, принципи, тобто мати загальні наукові обґрунтування.

Будь-який опис припускає визначену мету: підтвердити чи спростувати вже існуючі пояснюючі схеми і принципи. Отже, опис певною мірою виходить з існуючих пояснень і виступає як пояснюючий опис. Будь-який опис вже імпліцитно* містить у собі пояснення, тобто опис.

* Імпліцитний – прихований, неявний, такий, що має місце на увазі, присутній неявно.

У цьому розділі подаються поняття методів, що застосовуються у судовій експертизі, із зазначенням мети їх застосування та об'єктів дослідження щодо експертизи у сфері інтелектуальної власності. Саме тому було б доцільно запропонувати загальну класифікацію судових експертиз.

Опис методів експертиз супроводжується поясненням їх можливостей для вирішення завдань вивчення об'єктів судової експертизи. Разом з тим, зроблено спробу дослідити проблему ефективності окремих методів проведення деяких видів експертиз, або хоча б знайти підхід до її вирішення. Ця проблема містить питання про доцільність, наукову обґрунтованість максимальної ефективності (корисності) застосування конкретного методу, з огляду на складність вибору його з безлічі інших, величезного розмаїття завдань і об'єктів експертного дослідження. Основними оціночними показниками будь-якого методу дослідження, з точки зору доцільності його використання, є складність, зумовлена обсягом роботи, напруженість праці, кваліфікація дослідника і вплив цих обставин на результати; економічність, зумовлена витратами на обладнання, підготовку кадрів і, безпосередньо на проведення дослідження; вплив на об'єкти дослідження, зумовлений можливістю повторного проведення дослідження; безпека, зумовлена впливом на здоров'я дослідника, і ефективність – досягнення результату за короткий час.

Під ефективністю методу дослідження у судовій експертизі розуміється його дієвість, що

характеризується можливістю одержання достовірних результатів, визначених з достатньою точністю, при використанні мінімального обсягу необхідного часу. Ні економічність, ні складність самі по собі не можуть бути підставою для оцінки ефективності.

Як основні оціночні параметри ефективності прийняті: вірогідність отриманих результатів, тобто відповідність їх фактичним обставинам; точність результатів; обсяг матеріалу, необхідного для проведення дослідження (кількість речовини, кількість вихідних даних, кількість зразків); час, необхідний для проведення досліджень.

Ефективність методу експертного дослідження в конкретному випадку найбільш повно може бути оцінена за кожним її показником окремо, виходячи з конкретних умов проведення експертизи і характеру вирішуваних завдань. Проте представляється доцільною і загальна оцінка ефективності методу, заснована на узагальненні окремих. Така оцінка може не цілком відповідати дійсній ефективності методу при вирішенні цих завдань у кожному конкретному випадку, але вона буде справедливою для більшості випадків, відображаючи загальний стан експертизи на конкретному рівні її розвитку.

Крім викладених уявлень про ефективність методів експертного дослідження і критеріїв її оцінки з даного питання, викладається й інша точка зору, відповідно до якої у поняття ефективності методу експертного дослідження вкладається ширший зміст, що включає збереження речових доказів, складність, витрати матеріальних засобів. Передбачається, що оцінка ефективності методу може бути дана тільки окремо по кожному оціночному її показнику, а узагальнена оцінка не може бути об'єктивною.

Обидва ці підходи до проблеми ефективності методів дослідження не претендують на абсолютну вірогідність, але вони не суперечливі за своїми результатами і можуть використовуватися у подальших дослідженнях цієї складної проблеми. Можливі й інші способи вивчення і критерії оцінки; отже важливо продовжити їх розгляд.

Визначаючи зміст загальної теорії судової експертизи, необхідно з'ясувати, що є її методологічною основою.

Методологія конкретної галузі наукового знання, конкретної окремої науки не зводиться до системи методів дослідження, що використовуються у цій науці. Ототожнення методології з системою методів означає спрощений, суто прагматичний підхід до розкриття даного поняття. Таке трактування методології відсуває на задній план її світоглядне значення, філософський зміст, неминуче принижуючи роль матеріалістичного діалектичного методу як загальної наукової методології.

Методологія – це теоретичне знання, певним чином систематизоване, тобто система ідей, а не просто способів дослідження.

Настільки ж визначено існує у науці і таке трактування методології, що розглядає її як систему певних теорій, які виконують роль керівного принципу, знаряддя наукового аналізу, засобу реалізації вимог цього аналізу.

Водночас неправильно було б думати, що, оскільки методологія – це система ідей, то методи дослідження не мають до неї відношення. Це інша, не менш помилкова крайність у розумінні сутності методології. Вчення про методи пізнання, у тому числі і про методи формування теоретичних конструкцій, самих теорій – складова елементу методології. Отже, йдеться лише про те, що вчення про методи пізнання не вичерпує собою змісту методології. Відомо, що у визначеному змісті будь-яка теорія відіграє роль методу пізнання, оскільки вказує шлях дослідження і визначає його мету.

Щоб скласти ясне уявлення про методологію конкретної науки, у нашому випадку – загальної теорії судової експертизи, необхідно правильно визначити її співвідносність із загальною науковою методологією – матеріалістичною діалектикою. Остання саме тому і являє собою загальну наукову методологію, що досліджує загальні закони буття і мислення.

Таким чином, методологія загальної теорії судової експертизи – це діалектико-матеріалістична методологія конкретної науки, корені якої у матеріалістичній філософії, що визначає її світоглядне підґрунтя і принципи. З цього випливає висновок, що загальна теорія судової експертизи являє собою у цілому методологію цієї науки, виконуючи певні світоглядні функції, представляючи у свою чергу методологічну основу для будь-яких окремих теорій у цій галузі наукового знання.

Ця функція, що ґрунтується на матеріалістичному уявленні про світ, про об'єктивну дійсність, забезпечує правильне розуміння предмета і змісту загальної теорії судової експертизи, її ролі у процесі пізнання і практичної експертної діяльності, дозволяє встановити вірне співвідношення теорії і практики. Як зазначалося раніше, пізнання свого предмета дослідження не може бути самоціллю для загальної теорії судової експертизи, воно необхідне для вирішення головного завдання, що постає перед нею – сприяти практичній експертній діяльності. Цій самій меті служить і така окрема теорія у межах зазначеної загальної теорії, як вчення про методи наукових досліджень у цій галузі. Назва має до певної міри умовний характер, оскільки у змісті поєднуються дві частини, вчення про власне наукові методи теорії і вчення про методи експертної практичної діяльності, що розроблюються на основі цієї теорії. Таким чином, можна сказати, що важливість даної теорії визначається як її методологічною, так і практичною значимістю. Як вчення про методи теорії вона є інструментом її розвитку, самопізнання; звернена до експертної практики – являє собою «продукт» цієї науки, інструментарій практичної експертної діяльності.

Варто виділяти методи загальної теорії судової експертизи і розроблювані нею методи практичної експертної діяльності. Ця відмінність визначається, по-перше, метою їх використання, по-друге, сферою й

умовами застосування і, по-третє, суб'єктом застосування методів. Метою використання методів науки є пізнання закономірностей, що складають сутність її предмета, розкриття цього предмета, систематизація знань про судову експертизу, збільшення наукового знання. Метою застосування практичних експертних методів є вирішення конкретного експертного завдання. Сферою застосування наукових методів є науковий пошук, наукове дослідження; умови цього пошуку визначаються самим дослідженням. Відповідно, сферою застосування практичних методів є діяльність експерта, а умовами їх використання – процес експертного дослідження. Нарешті, суб'єктом застосування наукових методів є вчений-дослідник, тоді як суб'єктом застосування практичних експертних методів – практичний працівник, експерт.

Серед методів науки, що використовуються для пізнання закономірностей, досліджуваних загальною теорією судової експертизи, можуть бути названі такі найбільш відомі, як узагальнення, порівняльний аналіз, абстрагування, моделювання, комплексний підхід, системний аналіз, інформаційний підхід, правовий аналіз. Зазначені методи не рівнозначні за ступенем охоплення досліджуваного явища, вони можуть стосуватися всього явища в цілому чи лише окремих його сторін. Однак послідовне, рівнозначне або комплексне їх використання здатне забезпечити вивчення як предмета й об'єкта загальної теорії судової експертизи, так і пізнаваних ним закономірностей, ідей, принципів, структур.

Метод узагальнення практики проведення судових експертиз різних класів, родів та видів дозволив виділити те загальне, властиве всім судовим експертизам. У результаті народилася ідея створення загальної теорії судової експертизи. Безсумнівно, що можливості методу узагальнення будуть використовуватися доволі широко і надалі, дозволяючи виявляти типові, подібні, співпадаючі у кожному з напрямів експертизи й експертної діяльності у трактуванні предмета, об'єкта, експертних завдань, у виявленні закономірностей виникнення і розвитку нових родів (видів) судових експертиз тощо.

Широкого застосування у загальній теорії судової експертизи набуває класифікація. Це стосується як класифікації самих судових експертиз, визначення їх класів, родів, видів, підвидів, і класифікації окремих елементів розглянутої системи: об'єктів, завдань, суб'єктів діяльності тощо.

Зрозуміло, при здійсненні всіх цих теоретичних побудов не обійтися без реалізації комплексного підходу. Комплексний підхід, як один з методів науки, дозволяє інтегрувати знання, що підживлюють загальну теорію, комплексно вирішувати питання і давати наукове тлумачення аспектам експертної діяльності, важко зрозумілим з позицій якоїсь однієї науки. Комплексний підхід дозволяє охопити загалом проблему конструювання загальної теорії судової експертизи, включити до її змісту всі властивості і відносини відображуваної нею практики.

Поряд з розглянутими вище методами, в загальній теорії судової експертизи застосовуються і знаходять відображення інформаційний підхід, дієвий підхід, правовий аналіз.

Якщо в науковому дослідженні в галузі загальної теорії судової експертизи коло використовуваних методів практично не обмежене і визначається лише необхідністю і можливістю їх застосування, то про діяльність практичну і експертну цього не можна сказати. Не кожен науковий метод може бути застосований у експертній практичній діяльності, багато наукових методів мають бути відповідним чином трансформовані, пристосовані до умов і мети практики проведення експертиз. Зрозуміло, коли йдеться про загальнонаукові методи, то всі вони, за відомої модифікації, застосовуються у експертній практиці, причому ця модифікація не змінює їх ґносеологічної сутності.

Інша ситуація складається в галузі застосування методів меншого ступеня спільності. Відомо, що існують різні класифікації методів експертного дослідження. За однією з класифікацій, підпорядкованими за рівнем, щодо загального значаться наукові та спеціальні методи проведення експертиз. У сфері застосування наукових методів (експертиза одного певного роду, чи виду кількох близьких за характером використовуваних спеціальних знань експертиз) розбіжності стосуються вже не лише обсягу досліджуваних явищ, а й видів цих явищ. Наприклад, якісь методи, що використовуються у судово-технічній експертизі документів, не можуть бути застосовані у ґрунтознавчій чи пожежно-технічній експертизах. За цією класифікацією кінцева ланка – спеціальні методи мають ще більш вузьку сферу застосування і ще більше відрізняються від єдино підпорядкованих методів, що використовуються при дослідженні інших об'єктів.

Судово-експертна практика як критерій істинності методу відіграє подвійну роль: з одного боку, вона дозволяє оцінити правильність результатів наукових досліджень, з іншого боку – допомагає оцінити правильність висновків експерта, оскільки дає можливість співвіднести отримані результати з типовими результатами застосування даного методу чи науково прогнозованими результатами експертного дослідження.

Як критерій істинності методу, експертна практика відіграє ще одну не менш важливу роль. Саме практикою перевіряється ефективність методів, що розроблюються наукою. Саме у цьому і полягає апробація будь-якого експертного методу, розробленого в межах окремої конкретної теорії судової експертизи. Застосування методів пізнання припускає використання конкретних засобів пізнання.

Засоби пізнання – це матеріальна чи логічна база методу. Можливі різні поєднання методу і засобів пізнання. Вони можуть бути жорстко пов'язані між собою, коли сама суть методу полягає у використанні певних засобів пізнання, цей зв'язок може бути альтернативним у тих випадках, коли метод припускає можливість вибору різних засобів пізнання, залежно від мети та умов його застосування, нарешті, засоби пізнання можуть становити саме суть методу, якщо аналізувати логічні методи дослідження, де логічні прийоми і процедури, їх порядок, оперування ними і становлять саме полотно методу.

Особливої уваги вимагає питання про джерела виникнення і формування методів загальної теорії судової експертизи. Таких джерел мало, і першим з них є властивий кожній науці процес інтеграції і диференціації наукового знання.

Як відомо, сучасна наука історично склалася з двох у минулому конфронтуючих між собою напрямів – експериментального природознавства і теоретичного, уможлиблюючого суспільствознавства. Їх взаємини розглядалися нерідко як антагоністичні, а предмети дослідження – як діаметрально протилежні. Однак у ході науково-технічного прогресу виникло переконання, що успішне вирішення майже кожної великої наукової проблеми вимагає комплексного підходу, тобто використання даних і методів низки не лише природних і технічних, а й суспільних наук.

Діалектична єдність диференціації й інтеграції в науковому пізнанні являє собою складний динамічний процес одного з проявів між наукового розвитку. Підвищена увага, що надається проблемі диференціації й інтеграції знання на всіх рівнях пізнавальної діяльності, пояснюється тим, що дана проблема є типовою і показовою для сьогодення, а в аспекті нашого дослідження – для формування методів науки про судову експертизу.

Об'єктивну основу інтеграції знання становить єдність матеріального світу, принципова спільність основних властивостей матерії і законів її розвитку на всіх структурних рівнях і у всіх формах руху. Взаємопроникнення наук супроводжується взаємопроникненням методів наукового дослідження, збагачуючи в такий спосіб кожен з інтегруючих наук. Саме на цьому етапі у більшості випадків і відбувається формування нових наукових методів загальної теорії судової експертизи, про що свідчить хоча б простий їх перелік.

Іншим джерелом формування методів загальної теорії судової експертизи є та предметна сфера об'єктивної реальності, що становить об'єкт її пізнання. Це судово експертна практика у всіх її видах і різновидах. Взаємозв'язок і визначальний вплив практики на науку з цього боку виглядає так.

У процесі виконання конкретних експертних завдань виникає проблема, що вимагає свого наукового вирішення. Вирішення цієї проблеми стає метою тієї чи іншої окремої експертної теорії, що є, як відомо, елементом загальної теорії судової експертизи, вимагає формування раніше не існуючих методів наукового дослідження, тобто стає стимулом до їх виникнення.

Є ще одне, специфічне саме для загальної теорії судової експертизи, джерело формування її методів. Йдеться про сферу правових явищ, у площині якої реалізуються методи, розроблювані загальною теорією для експертної практики, – сфера кримінального, цивільного, арбітражного, адміністративного судочинства.

Продукт загальної теорії судової експертизи реалізується для вирішення завдань, що виникають при встановленні істини по справах. Це надає особливого характеру тим вимогам, яким мають задовольняти результати наукових пошуків у сфері загальної теорії судової експертизи, що певним чином впливає на процес формування чи модифікації її методів.

Зрештою, джерелом формування методів загальної теорії судової експертизи є сконцентрованість наукових досліджень, що відображає комплексний характер самих об'єктів пізнання.

Щодо розвитку методів експертної діяльності, то тенденціями такого розвитку є: розширення кола експертних методів; модифікування методів дослідження, концентрація методів експертного дослідження; підвищення можливості методів; пріоритетний розвиток неруйнівних методів дослідження, математизація методів і розширення практики використання власне математичних методів дослідження об'єктів експертизи; автоматизація процесів застосування експертних методів.

Розширення кола експертних методів. Вияв даної тенденції зумовлений низкою причин. Це, по-перше, результат чинності згаданого закону інтеграції і диференціації наукового знання. По-друге, розширення кола об'єктів експертного дослідження. Так, при проведенні судово-технічної експертизи документів виникла необхідність досліджувати документи, отримані в результаті передачі інформації з телефаксу чи за допомогою комп'ютерної техніки, магнітні пластикові платіжні картки та інше, що зумовило використання нових, нетрадиційних методів дослідження. По-третє, формування нових видів родів судових експертиз, що пов'язано і з процесами інтеграції і диференціації наукового знання, і з появою нових об'єктів експертного дослідження. Зрештою, по-четверте, розширення кола методів пов'язано з виникненням нових експертних завдань, що вимагають для свого вирішення нових методів.

Модифікація методів дослідження. Ця тенденція прямо пов'язана з такою загальною тенденцією розвитку техніки, як ускладнення технічних засобів поряд з уніфікацією їх елементів. З огляду на подальшу спеціалізацію і посилення впливу науково-технічного прогресу, можна припустити, що ускладнення приладової бази, методів експертного дослідження продовжуватиметься і надалі. Цьому, безперечно, сприяє і залучення до сфери судочинства нових об'єктів, виникнення нових експертних завдань, що вимагають ще більш тонких і чутливих методів дослідження, що, як правило, призводить до їх ускладнення.

Тенденція модифікування методів експертного дослідження виявляється у всіх родах і видах експертиз, але особливо чітко у таких, що формуються, або таких, що сформувалися відносно недавно. Це пояснюється динамікою розвитку таких експертиз, активним пошуком сучасних методів і засобів дослідження їх об'єктів, прагненням пристосувати з цією метою вже наявні методи. Не останню роль відіграє і та обставина, що у експертів, зайнятих у нових видах експертиз, домінує пошуковий характер мислення, вони, як правило, ще не заражені консервативними поглядами, а незначний практичний досвід не здатний формувати відсталі стереотипи діяльності.

Комплекси методів експертної діяльності – прямий наслідок впливу науково-технічного прогресу. У ньому виявляється, з одного боку, диференціація наукового знання, що тягне за собою вузьку спеціалізацію суб'єктів експертизи, а з іншого – інтеграція наук, що призводить до взаємопроникнення знань, появи міждисциплінарних галузей, своєрідних зон «дифузійного» знання. На рівні науки у цілому комплексність виявляється, по-перше, у формуванні і розвитку загальнонаукової стратегії (щодо нової методологічної орієнтації) – у комплексному підході; по-друге, у становленні комплексних досліджень як особливого типу наукового пошуку, що спирається на принципи комплексного підходу; по-третє, у комплексуванні як особливій діяльності науки, спрямованій на об'єднання наук, дисциплінарних знань і дій представників різних спеціальностей з метою багатостороннього і цілісного вивчення складно організованих об'єктів і складних комплексних проблем.

Комплексування методів може полягати у застосуванні комплексу методів – однорідних за своєю науковою природою чи різнорідних і в об'єднанні методів, формуванні на їх основі комплексного методу. Таке комплексування дозволяє підвищити ефективність методу: у комплексного методу воно буде вищим, ніж у складових його частин. Фактично в цьому випадку ми маємо справу з формуванням нового методу експертного дослідження.

Підвищення можливостей методів. Ця тенденція пов'язана з ускладненням і комплексуванням методів, оскільки і в тому, і в іншому випадках підвищення можливостей методів являє собою одну з цілей (іноді головну) і модифікування, і комплексування.

Прояв цієї тенденції причинно пов'язаний з ускладненням або виникненням нових експертних завдань, появою нових об'єктів експертного дослідження або виникненням нових родів, видів судової експертизи.

Підвищення можливостей методу може досягатися шляхом:

- удосконалювання технічної бази методу, використання нових технічних засобів;
- удосконалювання самого методу, упорядкування складових його процедур, використання нових видів зразків для порівняльного дослідження, зміни змісту і матеріальної бази експертних експериментів тощо;
- розробки нових експертних методик, у межах яких забезпечується підвищення можливості рекомендованих методів, що дозволяє провести дослідження, розраховане на вивчення саме тих об'єктів, для яких даний метод найбільш ефективний;
- більш повного використання закладених у методі можливостей.

Це може досягатися за рахунок підвищення професійного рівня експертів, що застосовують даний метод, оволодіння ними всіма можливостями методу, узагальнення і популяризації досвіду застосування методу з демонстрацією його можливостей.

Пріоритетний розвиток неруйнівних методів дослідження. Ця тенденція розвитку експертних методів виявляється щедалі виразніше у зв'язку з підвищенням вимог до оцінки доказів, розширення можливості активної участі у такій оцінці учасників процесу та їх представників.

При оцінці методу в аспекті його впливу на об'єкти дослідження А.І. Вінберг і Н.Т. Малаховська пропонують враховувати:

- «...можливість проведення дослідження без зміни наданих матеріалів справи (речових доказів, зразків та ін.);
- можливість збереження необхідних кількостей наданих на дослідження матеріалів і речовин для повторного дослідження;
- можливість повторного дослідження ознак речових доказів для вирішення тих самих або інших питань;
- можливість надійної фіксації істотних ознак речових доказів для повторного дослідження цих ознак».

Зрозуміло, що це не повний перелік тих обставин, які підлягають врахуванню, та й названі вимагають певних корективів. Так, не можна вважати категоричною вимогу збереження у незміненому стані зразків для порівняльного дослідження. Якщо ці об'єкти відтворені, а в більшості випадків це саме так, то у такому обмеженні немає необхідності. Більше того, варто враховувати і можливість заміни речового доказу-оригіналу адекватною йому моделлю, для якої не є істотними жодні зміни аж до повного знищення.

Така умова застосування методу, як можливість збереження певної кількості матеріалів чи речовин на випадок повторного дослідження, означає, що йдеться про застосування будь-якого, а не лише неруйнівного методу дослідження при дотриманні єдиної вимоги: залишити частину об'єкта у незміненому вигляді. Це один бік, а не головна сфера прояву розглянутої тенденції, головним же напрямом є розробка саме неруйнівних методів.

Пріоритетний розвиток неруйнівних методів дослідження, крім названого, може бути виправданим ще однією важливою обставиною. Усі наведені умови покликані забезпечити можливість проведення повторної експертизи, адже оцінкою висновку експертизи не обмежується оцінка доказів узагалі, а призначення повторної експертизи – результати такої оцінки. На практиці може виникнути необхідність повторного огляду наданих на експертизу об'єктів, їх пред'явлення для впізнання, зрештою, використання при проведенні слідчого експерименту, під час допиту тощо.

Не завжди такі слідчі дії можна провести до призначення експертизи, іноді необхідність у них може виникнути саме після її проведення, і тому важливо зберегти об'єкти експертного дослідження у незміненому вигляді і стані.

Математизація методів експертного дослідження й автоматизація процесів їх застосування. Ці

тенденції розвитку експертних методів доцільно розглядати у поєднанні, оскільки друга органічно пов'язана з першою, а перша виявляється у чистому вигляді дуже рідко. І та й інша – прямий наслідок науково-технічного прогресу, пов'язаного з розширенням сфери застосування електронно-обчислювальної техніки, першими спробами введення до цієї сфери судової експертизи.

Аналіз сучасної експертної практики показує, що в даний час математичні методи успішно застосовуються у почеркознавчій, автотехнічній експертизах, дослідженнях матеріалів і речовин тощо. Чітко простежуються два напрями використання математичних методів для обробки інформації, одержуваної при вивченні об'єктів експертизи, і для побудови математичних моделей вирішення експертних завдань на підставі результатів дослідження.

Автоматизація методів експертного дослідження здійснюється двома шляхами. По-перше, це автоматизоване вирішення завдання на основі закладеної в ЕОМ програми, коли програмний комплекс не лише реалізує розрахунки за готовими формулами, а й видає текст висновку експерта.

Другий шлях полягає в підготовці програмних комплексів, що використовуються безпосередньо експертами без посередництва операторів у діалоговому режимі.

Зрештою необхідно підкреслити, що методи загальної теорії судової експертизи мають єдину гносеологічну підставу – матеріалістичну теорію пізнання. Це означає: спільність поставлених до них вимог, спільність принципів їх застосування, спільність критеріїв оцінки, що визначає роль практики виступаючи у різних формах, таких, як колективна практика дослідницьких організацій, науковий експеримент, особистий професійний досвід дослідника, результати інших наукових розробок.

Тенденціями розвитку вчення про методи загальної теорії судової експертизи є:

- уніфікація використовуваних понять і розширення понятійного апарату;
- удосконалювання класифікаційної частини вчення;
- подальша розробка операційної частини вчення про методи;
- подальше дослідження предметної сфери застосування даного вчення.

2.2. Методи судово-експертного дослідження: поняття, види.

Методологія наукового пізнання є насамперед теорією загальних методів дослідження, що склалися в науках за час їх існування.

Прогрес багатьох конкретних наук полягає в тому, що спершу у них розробляються емпіричні методи, потім, при подальшому їх розвитку, виникають і розвиваються теоретичні методи дослідження. Будь-яка розвинута наука містить у певній, особливій формі як емпіричні, так і теоретичні рівні дослідження.

У правовій науці, у тому числі й у криміналістиці і судовій експертизі, велика увага приділяється розвитку методологічних засад і методів дослідження; водночас ведуться широкі розробки загальних і окремих, інструментальних методів пізнання.

Питання про сутність методів експертного дослідження становить інтерес і тому, що далеко не кожен технічний засіб і метод, що застосовуються в інших сферах діяльності, можуть бути рекомендовані для використання в експертній практиці, оскільки до них висувається низка специфічних вимог. Так, перевага надається таким методам і засобам, що не призводять до псування чи істотної зміни речових доказів; для експертної практики можуть бути рекомендовані науково обґрунтовані методи і засоби, випробувані експериментально, ефективність яких науково доведена; результати їх застосування мають бути очевидними, до певної міри наочними як для експертів, так і для всіх учасників кримінального або цивільного процесу. Важливо, щоб застосування методів і засобів у процесі судової експертизи не порушувало законних інтересів і прав громадян, не принижувало їх честі і гідності, не порушувало морально-етичних норм суспільства. Ці вимоги, безперечно, повинні виконуватися в експертній діяльності, покликаний служити зміцненню законності і правосуддя. Експертне дослідження як своєрідна галузь пізнання, що здійснюється у рамках кримінального або цивільного процесу, підпорядкована закономірностям будь-якого пізнання і ґрунтується на загальних методологічних положеннях, що забезпечують встановлення об'єктивної істини по кожній кримінальній або цивільній справі.

Експертне дослідження – творчий процес, у якому виявляється уміння експерта вирішити завдання, що постають перед ним і спираються на його особистий досвід, знання та володіння методами і досягненнями різних наук, діалектико-матеріалістичною теорією пізнання. Правильного розуміння експертом завдань експертизи для досягнення головної мети, встановлення істини при дачі висновку – ще недостатньо. Необхідно, щоб експерт володів досконало методологією, сучасними високоефективними методами дослідження.

У правовій науці, а саме у криміналістиці і судовій експертизі, значна увага приділяється розвитку методологічних основ та методів дослідження. Питання про метод криміналістичної експертизи, яке має велике теоретичне та практичне значення, на даний час досліджене недостатньо.

У сучасній літературі є безліч визначень наукового методу. Терміни «метод», «спосіб» та «прийом», нерідко у літературі розглядаються як синоніми: більш загальним є поняття «метод», що містить сукупність способів, засобів, прийомів.

Під методом взагалі розуміється спосіб дії, підхід до дійсності у дослідженні, зразок дії для досягнення мети.

Першим кроком на шляху відмінності цих понять має бути відмінність змісту методу від структури

пізнавальної діяльності загалом. У загальному вигляді пізнання може бути визначене як процес, який сформувався історично, процес досягнення достовірних знань про світ за допомогою відповідних засобів та дій суб'єкта. У системі компонентів пізнавальної діяльності (об'єкт пізнання, суб'єкта, засоби вирішення проблеми) метод має входити до засобів пізнання. І тому метод ніяк не може бути прирівняний до всієї пізнавальної діяльності.

Метод, хоча й належить до розряду засобів пізнання, не може визначатись як засіб пізнання. Таке визначення не виражає специфіки методу. З іншого боку, не кожен засіб пізнання є методом. Постає потреба диференціювати поняття методів та засобів пізнавальної діяльності.

Поняття засобів – широке за своїм обсягом. Воно охоплює предмет, річ, інструмент, знаряддя, навички та вміння людини, метод, бажання, волю – словом, усе, що використовується в системі діяльності. Засіб – «це те, що необхідне для реалізації мети».

У процесі пізнання (для ефективності його, для збільшення якості інформації про навколишній світ) до системи двох взаємодіючих компонентів – об'єкта пізнання та суб'єкта, який щось пізнає – входять посередники (природні речі та штучна свідомість), які суб'єкт ставить між собою та об'єктом з метою пізнання його якостей, «Гола рука і розум, що діє самостійно, – писав Ф. Бекон, – не мають великої сили. Справа твориться знаряддями і допомогою, які потрібні не менше розуму, ніж руці. І як знаряддя руки, дають чи спрямовують рухи, так і розумові знаряддя дають розуму вказівки або застерігають його». Для зазначення цих елементів у гносеології використовується поняття «засобу» пізнання. У ролі засобів пізнання виступають матеріальні системи, які заміщають об'єкт дослідження у моделюванні, різноманітні прилади, що розширюють пізнавальні можливості чуттєвого сприйняття та мислення людини (мікроскоп) знакові засоби (природні та штучні мови). Усю різноманітність засобів наукового пізнання прийнято класифікувати за специфічними групами: матеріальні, математичні, логічні та мовні.

Близькими за значенням з поняттям методу є поняття підходу та способу пізнання. У популярній літературі вони, як правило, ототожнюються з методом, а метод часто визначається через ці поняття. Наприклад: «Метод є не що інше, як осмислений і придатний для повторного застосування спосіб діяльності».

Насправді ж (як показує досвід пізнання) «спосіб» та «підхід» поряд з методом є особливими засобами пізнання. Порівняно з методом, підхід здійснює стратегічне напрям дослідження та не є безпосереднім знаряддям пізнання. Такі популярні у науці підходи, як системний, структурний, функціональний, інформаційний, модельний, вірогідний, створені на основі загальнонаукових категорій, які мають велике методологічне значення. Підходи, які не є методами, відіграють у пізнанні методологічну роль.

«Спосіб» (у порівнянні з методом) – поняття, ширше за обсягом, та поняття, не наділене ознаками методичності. До методів наукового пізнання висуваються більш суворі вимоги щодо їх точності, ефективності, зручності. Метод характеризує висока спеціалізація, його функціональні можливості завжди чітко сформовані, він є формою теоретичного освоєння дійсності. На відміну від методу, спосіб не має науково обґрунтованої жорсткої системи прийомів та застосовується найчастіше не свідомо, а стихійно.

Відмінність між методом та прийомом полягає у тому, що метод являє собою більш складне утворення, ніж прийом. Під прийомом завжди розуміється якась одна дія, наприклад логічний аналіз, – це прийом розумового розчленування предмета на частини. Але метод найчастіше – це сукупність пізнавальних операцій, відповідним чином субординованих. Наприклад, статистичний метод пізнання являє собою певну сукупність однорідних дослідницьких прийомів, що використовуються при спостереженні масових подій, які повторюються, при їх групуванні, при обробці зібраного матеріалу та виведення з нього загальних показників. Метод як форма розумової діяльності завжди позначений науковими принципами. Але прийом, як правило, виникає від багаторазових повторень існуючих розумових операцій.

Правильним є те, що потрібно диференціювати метод і прийом, вірно й те, що прийом відрізняється певним автоматизмом. Але не можна погодитись, що прийом може сліпо слугувати якійсь меті, оскільки прийом сам по собі не існує, а є своєрідною манерою дії чи пізнання, які здійснюються людиною. Вчинки ж людини завжди осмислені. Істинний порядок досвіду, як вірно говорив Ф. Бекон, спочатку запалює світло, потім вказує світлом дорогу. З іншого боку, метод не має абсолютної самостійності по відношенню до «життєвої необхідності». Навпаки, метод детермінує досвідом пізнання та служить конкретній практичній меті, а не є спонтанною діяльністю людського розуму, відірваного від життєвої практики.

Метод, який експерт обирає для дослідження речового доказу, ніколи не буває довільним, він визначається характером завдання (предмета) наукової або практичної діяльності, зрештою, досліджуванім об'єктом. Але це не означає, що методи однієї галузі знання не можуть запозичуватися і проникати в інші. Спільність між предметами й об'єктами дослідження зумовлюють цей процес «експансії», взаємодії; «експансія» методів у сучасній науці і практиці – явище поширене. Методи хімії проникають у геологію (геохімія), біологію (біохімія); методи кібернетики – у науку про вищу нервову діяльність (нейрокібернетика), у правознавство (правова кібернетика); методи математики – у лінгвістику (математична лінгвістика) тощо.

Саме так здійснюється пізнання в експертно-практичній діяльності, де для досягнення поставленої мети використовуються методи різних наук. Вирішення конкретного завдання, як правило, неможливе при використанні якогось одного методу; цілісність завдання і об'єкта вивчення вимагає від експерта-дослідника застосування різних за характером та джерелом походження методів.

Застосування будь-якого методу, що веде до досягнення наміченої мети, не довільне, воно спирається на вже досягнуті знання і накопичений практичний досвід. Особливо ефективним є свідоме застосування як методу пізнаних законів, закономірностей, категорій. Звідси випливає, що розбіжність між теорією і науковим методом є відносною. Науковий метод – це практичне застосування теорії, тобто теорія в дії.

У філософській літературі підкреслюється, що діалектика – це не лише метод, а й теорія, що містить знання загальних законів розвитку природи, суспільства і самого пізнання. Матеріалізм як вчення це і філософська теорія, і певний метод пізнання, що ґрунтується на принципі первинності матерії і вторинності свідомості, інших закономірностях розвитку об'єктивного світу.

Загальновідомо, що методи спираються на об'єктивні закони науки і тому їх застосування залежить від ступеня володіння експертом теорією. Саме тому усвідомлене, цілеспрямоване використання методу є основою будь-якого – і теоретичного, і практичного пізнання. Така інтерпретація методу не виключає разом з тим спеціального дослідження сутності методів і досягається за допомогою їх результатів у експертному пізнанні без детального аналізу й оцінки теоретичних основ, вчення, структури різних родів (видів) і методів судових експертиз. На сучасному етапі розвитку «... жодна наука не використовує якийсь один метод, а послуговується у дослідженні системою пізнавальних прийомів, певним чином субординованих. Ця система субординованих пізнавальних прийомів і є метод науки».

Таким чином, метод науки (чи метод, що використовується у практичному пізнанні) має збірне значення, будучи комплексом (наприклад, на рівнях координації) окремих методів, синтезованих у даному вигляді дослідження, при вивченні того чи іншого об'єкта.

Якщо йдеться про будь-який метод дослідження, мається на увазі також упорядкування системи прийомів (засобів), кожен з яких ґрунтується на чітко сформульованому і науково обґрунтованому розпорядженні. Кожен метод використовується для вирішення певного кола завдань, тобто функціональні можливості методу завжди мають бути чітко визначені. Якщо при цьому будуть також чітко визначені і реалізовані необхідні умови застосування методу, це гарантує одержання певних результатів, заради яких експерт проводить свої дослідження, наділяється законними правами й обов'язками, оскільки судова експертиза є надійною формою використання досягнень науки і техніки з метою встановлення об'єктивної істини по кримінальній або цивільній справі.

Безліч методів, пропонованих наукою для здійснення цілеспрямованої! максимально ефективної діяльності, у тому числі і для розвитку власне наукових досліджень (теоретичного пізнання), припускає їх упорядкованість, субординацію і координацію, систематичність у науці і відповідно у практичному пізнанні. Для експертного дослідження також характерна упорядкованість, систематичність методів, що використовуються експертами і пропонованих окремими науками (криміналістикою, судовою медициною тощо). Систематизація, що пропонує наукову класифікацію методів, здійснюється з різною метою. Ці питання є складною малодослідженою проблемою у теорії судових експертиз.

Досліджуються фундаментальні питання методів пізнання відносно мети експертного дослідження: поняття методу пізнання; структура методів експертного дослідження; взаємозв'язок логічних, загальних та інструментальних методів дослідження у науковому і практичному пізнанні; загальні методи судової експертизи; спеціальні методи.

Розгляд зазначених теоретичних питань не має єдиної точки зору у філософській, правовій та іншій літературі, і зокрема у криміналістичній. Через це низка досліджуваних питань має дискусійний характер, що, однак, не впливає на подальший розвиток теорії і практики судової експертизи.

Методи наукового дослідження займають визначальне положення у практиці наукового пізнання. От чому чітка класифікація методів, поряд з їх характеристикою, має істотне значення для розвитку теорії і практики будь-якої науки, у тому числі і судової експертології, теорії і методики судових експертиз.

Звідси, варто мати на увазі, що застосовуваний метод ніколи не буває абсолютно довільним, він визначається характером досліджуваного об'єкта: це аж ніяк не означає, що методи однієї галузі знання не можуть проникати в іншу. Спільність між предметами дослідження різних наук зумовлює взаємозв'язок методів та їх проникнення у інші галузі знання. Так, взаємопроникнення методів утворило такі «стикові» науки, як геохімію, біохімію, астрофізику, нейрокібернетику, математичну лінгвістику тощо.

Методологія загальної теорії судової експертизи містить, як обов'язковий елемент, методи і методики практичної експертної діяльності. Методи дослідження відіграють важливу роль у вирішенні завдань судової експертизи. При цьому в ній у специфічній процесуальній формі реалізуються методи природничих і технічних наук, загальнонаукові та інші методи пізнання.

У найширшому значенні метод трактують як засоби пізнання. Існує чимало тлумачень цього поняття.

Так, метод визначають як спосіб досягнення певної мети, вирішення конкретного завдання, сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного пізнання дійсності.

Існує лаконічне визначення «метод – спосіб досягнення певних результатів у пізнанні і практиці».

Цікавим є трактування методу з позиції інформатики «Методи і процедури дослідження – це система більш-менш формалізованих правил збору, обробки й аналізу інформації».

Загальним для наведених та подібних їм визначень є два основних положення: а) метод – це шлях від незнання до знання, спосіб досягнення мети, б) сфера застосування методу – і в процесі пізнання, і в процесі практичної діяльності.

Звертаючись до поняття методів судової експертизи й експертних досліджень, також потрібно мати на

увазі такі сторони цього поняття: методи одержання наукового знання і розроблювані на цій основі методи практичної діяльності.

Відображенням характеристики методів практичної діяльності судового експерта є таке поняття: метод дослідження речових доказів – це певна сукупність операцій: сенсорних, інструментальних або розумових, направлених на вивчення матеріальної дійсності, які використовуються у комплексі або одинично та підпорядковані єдиній вимозі досягнення відповідної мети.

Далі необхідно сформулювати закономірності створення і застосування методів теорії судової експертизи і методів експертної діяльності, а також розглянути трансформацію методів одержання наукового знання у методи практичної діяльності.

До розглянутих закономірностей можна віднести такі виникнення методів пізнання в результаті розвитку базового знання та запозичення методів суміжних наук, як наслідок інтеграційних процесів у науці і розвитку засобів пізнання, що впливають на формування методів дослідження зростаючих потреб експертної практики, особливо – конкретних експертних завдань, ситуаційна залежність вибору методу (компоненти ситуації знання і навички суб'єкта застосування методу, матеріально-технічна база, умови дослідження, включаючи тимчасові і просторові параметри, специфіку об'єкта додатка методу тощо), ситуаційна залежність застосування методу, закономірності, що зумовлюють використання комплексу методів як наукового, так і практичного пізнання.

Становлять інтерес форми прояву названих закономірностей безпосередньо у експертній практиці.

Розширення можливостей того чи іншого виду судової експертизи є наслідком низки причин, що діють або нарізно або сукупно. Такими причинами можуть бути прогресуючий розвиток тієї галузі науки, дані якого використовуються експертизою, причому цей розвиток, у свою чергу, може бути зумовлений інтеграцією наук, їх взаємопроникненням, появою нових засобів пізнання чи модифікацією існуючих. І в тому, і в іншому випадку ці причини зумовлюють виникнення нових методів практичного пізнання, прикладом чого є практика дослідження паперових грошей, мікрооб'єктів, усного мовлення та інших об'єктів.

Нетривіальне експертне завдання, вирішення якого неможливе шляхом застосування існуючих методів дослідження, може стати стимулом для пошуку і розробки нових методів пізнання на основі існуючих засобів і приладової бази або для пошуку і розробки нових засобів пізнання, що розширюють можливості існуючих методів. Фактично така ситуація склалася на цей час у галузі вирішення одорологічних завдань інструментальними засобами, тобто в галузі формування одорологічної експертизи.

Різноманітні прояви таких закономірностей, як ситуаційна залежність вибору і застосування методу, де на перший план виступає особистість експерта і характерна його компетентність, професійний досвід і навички володіння засобами пізнання, переконаність у ефективності методу й обґрунтованість його вибору і застосування. Ситуація вибору і застосування методу може істотно ускладнитися при виникненні конфлікту між учасниками експертизи і навіть спричинити принципову розбіжність у виборі методу.

Як правило, будь-який метод застосовується у комплексі з іншими. Особливо чітко ця закономірність виявляється при формуванні експертних методик, на які впливає характер експертних завдань, для вирішення яких створюються методики, вимоги евристичного підходу пошуку належних методів, можливості створення необхідного алгоритму вирішення, вид об'єктів дослідження

Методи практичної діяльності, що являють собою системи дій і операцій щодо вирішення практичних завдань, формуються і ґрунтуються на:

- відповідних наукових методах;
- характері і властивостях об'єкта діяльності;
- досвіді вирішення конкретних практичних завдань.

У правоохоронній діяльності, крім критеріїв оцінки методу, загальних для наукового дослідження і практичної діяльності (обґрунтованість, вірогідність одержуваних результатів, безпека й економічність), існує і специфічний критерій – допустимість методу.

У судовому доказуванні метою застосування будь-якого методу практичного пізнання є встановлення об'єктивної істини. Але судове дослідження відрізняється від наукового, крім іншого, ще й тим, що критерій допустимості методу відіграє у ньому визначальну роль. Цей критерій має різний зміст, залежно від того, чи застосовується метод у діяльності слідчого і суду, чи у експертній діяльності.

Головне, що визначає допустимість методу при розслідуванні і судовому розгляді кримінальних справ, – законність методу. Дана якість означає відповідність методу букві і духу закону, тобто тим принципам, яким підпорядкований процес встановлення істини. Зрозуміло, самі методи пізнання не регламентуються законом, але існує регламентація процесуальних форм застосування методів і регламентація ця часом така, що фактично визначає межі їх допустимості.

Інший характер має критерій допустимості методу у експертному дослідженні: законодавець обмежує експерта у виборі методів дослідження, і тому критерій допустимості, як законність методу, реалізується лише у тих випадках, коли об'єктом експертного дослідження є людина.

Головне, чим визначається допустимість методу у експертному дослідженні, – наукова обґрунтованість, надійність, можливість одержання з його допомогою достовірних результатів. Залежно від об'єкта експертизи і його подальшого використання у судовому дослідженні допустимість методу залежить від характеру його впливу на об'єкт. Такою умовою є, наприклад, збереження об'єкта у тому вигляді і стані, у

якому він надійшов на дослідження (звідси – можливість, допустимість у ряді випадків застосування лише неруйнівних методів). Можуть бути пред’явлені й інші вимоги, наочність одержуваних за допомогою даного методу результатів для учасників прогресу, їх доступність, можливість перевірки у заданих умовах тощо.

Умови експертного дослідження такі, що можуть зумовити вибір методу визначеними тимчасовими параметрами одержання результатів, оскільки терміни проведення експертиз обмежені. Крім того, при виборі методу дослідження експерт керується і своєю кваліфікацією, умінням застосовувати той чи інший метод, наявністю необхідних технічних засобів, приладової бази тощо. Успіх застосування методу в останню чергу залежить від досвіду експерта, у тому числі і від досвіду застосування саме окремого методу.

Певний інтерес становить питання щодо джерел формування експертних методів. Таких джерел небагато.

Метод може розроблятися у тій галузі наукового знання, що є базовою при проведенні експертизи одного або кількох видів, бути продуктом цієї науки, зробленим для власних науково-практичних досліджень. Метод може бути сформований у предметній експертній галузі в результаті спеціальних наукових розробок на основі фундаментальних положень базової науки або інших наук.

Джерелом формування методу може бути також експертна практика (емпіричний шлях, метод «спроб і помилок»). Але метод, який виник на практиці, повинен пройти наукову апробацію і витримати перевірку за всіма пропонованими до експертного методу критеріями.

Спонукальним мотивом до створення методу й у цій ролі джерелом його формування можуть бути як специфічні якості або мікрокількості конкретного об’єкта, що надаються на експертизу, так і особливості конкретного експертного завдання. Завдання й об’єкти дослідження не лише мають визначальне значення при виборі експертного методу, а й здатні стати стимулом до його розробки. У структурі експертного методу необхідні три елементи: обґрунтовуюча, операційна і технічна частини. Обґрунтовуюча частина містить виклад наукової бази, на якій створений метод і уявлення про результат його застосування. До операційної частини входять дії, операції, прийоми застосування методу. Технічна частина – ті матеріальні засоби пізнання, використання яких складають невід’ємну частину методу. Очевидно, що поняття матеріальних засобів у даному контексті гранично широке: від лупи і мікроскопа до ЕОМ.

Із зазначеного можна зробити висновок про те, що далеко не всі технічні засоби і методи, які застосовуються в інших галузях діяльності, можуть бути рекомендовані для використання у експертній практиці. До методів вирішення експертних завдань висувається низка специфічних вимог, основними з яких є:

- застосовувані методи дослідження не повинні призвести до псування або істотної зміни речових доказів, рекомендовані для експертної практики методи мають бути науково обґрунтованими й експериментально апробованими;
- результати застосування методів мають бути очевидними і наочними для всіх учасників кримінального (цивільного, арбітражного, адміністративного) процесу;
- застосування методів у процесі експертизи не повинно обмежувати законні інтереси і права громадян, принижувати їх честь і гідність.

2.3. Класифікація методів судово-експертного дослідження.

Системно-структурний аналіз методів дозволяє експертам ефективніше використовувати методи у практичній пізнавальній діяльності. У цьому зв’язку становить інтерес класифікація методів.

Аналіз методів судової експертизи припускає, насамперед, їх класифікацію і систематизацію. При цьому не можна абстрагуватися і розглядати той чи інший метод не у поєднанні з завданнями й об’єктами дослідження. Класифікувати методи судово-експертного дослідження можна по-різному:

- залежно від наслідків дослідження на ті, що пошкоджують, і на ті, що не пошкоджують об’єкт дослідження;
- залежно від видів експертних досліджень – почеркознавчі, дактилоскопічні тощо;
- за етапами їх реалізації – підготовчі, аналітичні, порівняльні, синтезуючі;
- за ступенем спільності і субординації;
- за цільовим призначенням і результатами; за характером одержуваної інформації (властивостями об’єктів);
- за характером досліджуваних властивостей і ознак об’єктів судової експертизи;
- за загальним призначенням і одержаним експертом результатом.

Вважаємо за доцільне детальніше зупинитися на класифікації методів з погляду на їх спільності і субординації, відповідно до якої виділено чотири рівні.

1. Діалектичний матеріалізм – загальний метод пізнання. Він дає загальні напрями, також є методологічною основою будь-якого дослідження. Діалектико-матеріалістична теорія визначає методологічні засади будь-якої діяльності і, звичайно, експертного пізнавального процесу. З цього випливає, що можливий розвиток загальних та окремих методологічних засад, що визначають принципи конкретного пізнання як теоретично-фундаментального, так й емпіричного рівнів. З цієї точки зору правомірним буде формування методологічних основ юридичної науки, її галузей, наприклад криміналістики щодо об’єкта нашого дослідження у галузі судово-експертного пізнання.

Методологія криміналістичних досліджень ґрунтується на діалектичному підході. Фундаментальну роль

у судовій експертизі відіграють положення діалектики щодо можливостей матерії відображати взаємозв'язки та взаємообумовленість явищ. Наприклад, у процесі розслідування можливий аналіз найрізноманітніших форм відображення: починаючи від найпростіших, пов'язаних з контактною взаємодією двох об'єктів, до психофізіологічних, коли факти та обставини фіксуються у свідомості людини. Основі методу криміналістичної ідентифікації відповідає вчення про одиничне (об'єкт тотожний тільки самому собі) та особливе (встановлення групової приналежності об'єкта). Цей перелік можна продовжити.

Методологічне значення діалектики для судової експертизи не вичерпується тим, що її закони та категорії є основою, вихідним положенням наукового дослідження. Діалектичний метод дозволяє відкрити філософську сутність проблем, специфічних для судової експертизи, з'ясувати, яку роль відіграє практика як у науковому криміналістичному дослідженні, так і в діяльності дослідника, що ґрунтується на рекомендаціях та висновках судово-експертної науки.

Найважливіше значення діалектичного методу полягає у тому, що він є базовим: на ньому ґрунтуються та з нього беруть початок усі інші методи, що застосовуються для вивчення та оволодіння предметом науки, вивчення конкретних об'єктів пізнання – окремих фактів та явищ об'єктивної дійсності.

2. Загальнонаукові методи – це система певних прийомів, правил, рекомендацій щодо вивчення об'єктів, явищ, предметів, фактів, що застосовуються у всіх процесах пізнання, в усіх родах експертиз та на всіх стадіях експертного дослідження. Здебільшого це універсальні методи дослідження, оскільки кожен з них може використовуватися для вирішення загально-пізнавальних завдань або великої групи питань, що ставляться перед судовою експертизою.

До загальних методів належать: спостереження, опис, порівняння, експеримент, моделювання. Також, до загальнонаукових методів судово-експертного дослідження варто віднести математичні та, так звані, кібернетичні методи.

1). Метод спостереження. Під спостереженням у теорії й практиці пізнання розуміється планомірне, цілеспрямоване сприйняття, що застосовується з метою вивчення предмета, явища.

Спостереження – це сприйняття, одна з форм чуттєвого пізнання. Однак від простого, елементарного сприйняття спостереження у своїй найефективнішій формі відрізняється цілеспрямованістю та планомірністю. При цьому процес спостереження завжди пов'язаний з концентрацією уваги на об'єкті спостереження, що посилює сприйнятливість експерта до цих об'єктів.

Увага – необхідний елемент спостереження. Являючи собою спрямованість та зосередженість психічної діяльності, увага існує у кількох формах.

Перша форма уваги – ненавмисна, чи мимовільна, увага, що характеризується відсутністю мети діяльності та вольових зусиль для здійснення цієї діяльності. У теорії прийнято вважати, що мимовільна увага обумовлена інтенсивними подразниками, контрастами, появою нового, рухом тих чи інших об'єктів, переривчастістю дії подразника. Така увага, як правило, характерна для формування показань свідка та, отже, для тієї форми спостереження у процесі судового дослідження, яку називають опосередкованим спостереженням та про яке буде йтиметься далі.

Друга форма уваги – довільна увага, що характеризується свідомо поставленою метою та вольовими зусиллями для стійкої концентрації уваги на виконанні діяльності, необхідної, для досягнення мети.

Останнім часом у психологічній літературі згадується третя форма уваги так звана післядовільна увага, при якій у наявності свідомо поставлена мета, проте яка або зовсім не вимагає зусиль, або вимагає лише незначних зусиль для її підтримки. Така увага, на думку психологів, має місце при захопленні працею, коли наявність зміцнених зв'язків у корі великих півкуль робить непотрібними зусилля щодо підтримки уваги. Обидві ці форми, і довільна і післядовільна увага, як різновиди навмисної уваги характерні для спостереження при дослідженні доказів слідчим.

Повнота спостереження залежить від його мети, від установки, на основі якої воно здійснюється. Залежно від об'єкта спостереження виділяють: установку на певний спочиваючий предмет; установку на процес, рух.

Залежно від підготовленості до спостереження виокремлюють: установку з повною внутрішньою готовністю до певних спостережень, установку спостерігати взагалі, без визначення предмета спостереження, установку з неготовністю або з потенційною готовністю до спостереження. Для того, щоб спостереження було достатньо ефективним, враження від об'єкта, що спостерігається, мають бути достатньо сильними та різноманітними, вони мають розрізнятися, відокремлюватися один від одного, бути відносно нечисленними та змінювати один одного у відносно помірному темпі. Повнота спостереження забезпечується при цьому посиленням уваги до того чи іншого об'єкта, перенесенням і розподілом уваги між об'єктами, що спостерігаються.

Цілеспрямованість та організованість при спостереженні не лише дозволяють сприймати об'єкт, що спостерігається як ціле, а й дають можливість розпізнати у ньому й одиничне, й загальне, стан предмета і його зміни, виділяти деталі предмета та установити деякі види його зв'язків з іншими об'єктами. Іншими словами, спостереження поєднує в собі й чуттєве, й раціональне пізнання, оскільки сприймається не проста сума окремих елементів, ізольованих один від одного.

Психологічна та гносеологічна сутність спостереження не змінюється залежно від сфери застосування цього методу. Тому будь-яка спроба сконструювати поняття «криміналістичного» спостереження виявляється неспроможною. Таку спробу розпочав, зокрема, А.А. Гусев, який терміном «Криміналістичне

спостереження» позначив «...сприйняття явищ, предметів, фактів, у якому увага свідомо спрямовується на наявні індивідуальні ознаки спостережуваного з метою встановлення взаємозв'язку та взаємозалежності між об'єктами, що сприймаються, та їх ознаками».

Аналіз цього визначення показує, що нічого «криміналістичного» воно фактично не містить. А насправді, йдеться тут про свідому увагу, на монопольне використання якої криміналістика, зрозуміло, претендувати не може. Така мета уваги, як встановлення взаємозв'язку та взаємозалежності між об'єктами, їх ознаками та сторонами, також не може вважатися специфічно криміналістичною. Що ж до того, що при «криміналістичному» спостереженні увага спрямована нібито лише на індивідуальні ознаки об'єктів, що спостерігаються, то це просто помилка, оскільки спостереження дозволяє виявляти й загальні ознаки.

Очевидно, варто говорити не про «криміналістичне» спостереження як про щось принципово відмінне від іншого спостереження, а про ті особливості, яких набуває спостереження, що здійснюється з метою дослідження доказів.

Такі особливості є, й виражаються вони у суб'єкті, меті, об'єкті й умовах спостереження.

Суб'єктом спостереження, результати якого мають значення для встановлення істини, є експерт.

Виділяють такі види спостереження: безпосереднє, опосередковане.

Спостереження, яке проводиться безпосередньо експертом – це безпосереднє спостереження. Між об'єктом спостереження і суб'єктом дослідження у даному випадку немає проміжних ланок. Очевидно, що до об'єктів такого спостереження потрібно віднести:

- обстановку місця події та її елементи;
- окремі предмети, що мають доказове значення по справі (речові докази, документи, труп);
- приміщення та ділянки місцевості, що не є місцем події, але які мають через своє призначення, використання чи характеристики значення для справи;
- тіло людини;
- поведінка та дії осіб, що стосуються справи.

Важливими умовами спостереження необхідно вважати вимоги повноти та об'єктивності спостереження. Повнота досягається правильно визначеною метою, послідовністю та методичністю. Спостереження має бути вільним від таких недоліків, як:

- неповнота, коли сприймаються не всі, а лише частина необхідних сторін чи ознак об'єкта, який спостерігається;
- неточність, що виражається або у зміщенні послідовності чи порядку окремих елементів, з яких складається об'єкт спостереження, або в ігноруванні більш точних, ніж ті, що були використані, кількісних ознак об'єкта;
- невиразність, коли спостерігач не вмів дати точного звіту про те, що він спостерігає.

Неправильно визначена мета спостереження або відсутність чіткої мети призводить до розсіювання уваги спостерігачого, відсутності уявлення про межі спостереження та необхідну його глибину.

Варто зазначити ще одну вимогу до спостереження: її можна було б назвати дисциплінованістю спостереження чи спостерігача. Йдеться про своєрідну дисципліну розуму, дисципліну мислення спостерігача, що виключає, наприклад, підміну факту висновком про факт, що забезпечує чітке розмежування між відчуттями при спостереженні та висновками, зроблених з цих відчуттів, поясненнями їх, віддалено справжнього від уявлюваного, привнесеного у спостереження фантазією спостерігача.

2). *Метод вимірювання*. У процесі проведення експертиз експерт часто стикається з необхідністю встановити кількісні характеристики певних властивостей об'єктів, що мають доказове значення, установити просторові та часові відношення між ними.

Для експерта можуть виявитися істотними розміри предметів на місці події, відстані між ними, розміри схованок, виявлених при обшуку, температура трупа, тривалість тієї чи іншої дії або події, швидкість руху транспортного засобу та інші величини, значення яких пізнає експерт шляхом вимірювання при дослідженні доказів.

У філософській та природничо-науковій літературі достатньо висвітлені гносеологічні основи розрахунку одного з найзначніших методів кількісного визначення досліджуваних об'єктів. Водночас інший метод – вимірювання – розроблений ще недостатньо, незважаючи на те, що він не менш поширений та не менш важливий.

Вимірювання являють собою операції, метою яких є встановлення чисельних відношень між вимірюваними величинами та заздалегідь обраними одиницями вимірювання – масштабами чи еталонами. Це одна з найдавніших операцій, що застосовуються людиною у суспільній практиці. Несвідоме вимірювання має місце навіть у процесі чуттєвого пізнання нами зовнішніх предметів. У повсякденній життєвій практиці люди, не задумуючись над сутністю цього явища, визначають відстань на око, зіставляють співвідношення якихось величин, нерідко частин нашого тіла, з пізнаваними предметами.

Таким чином, вимірювання нерозривно пов'язано з іншими загальнонауковими методами пізнання, практично невіддільний від них, як невіддільні один від одного й усі інші загальнонаукові методи пізнання істини.

З гносеологічної точки зору чуттєве сприйняття об'єктів та результатів вимірювання є лише вихідним пунктом дослідження кількісних характеристик цих об'єктів. Кожен вид вимірювання є складним пізнавальним процесом, істотним елементом якого є абстрактне мислення.

При вимірюванні порівнюються загальні властивості об'єктів. У цьому порівнянні та річ, з якою порівнюється інша, є виразником лише однієї, порівнюваної властивості та з цієї точки зору перестає бути тим чи іншим предметом, а упередметнюється властивістю, перетворюється на міру цієї властивості. Стрічка рулетки, металевий метр, лінійка з поділками перестають відігравати у даному випадку роль предметів, а стають мірою довжини, упередметненим вираженням саме цієї своєї властивості, яке одне й цікавить нас у них.

Вимірювання не втрачає свого чуттєвого початку і при використанні вимірювальних приладів. Достатньо сказати, що лише завдяки органам відчуття людина сприймає показники приладів. Крім того, саме використання вимірювальних приладів пов'язане з людською діяльністю й, отже, з чуттєвим сприйняттям.

Процес вимірювання припускає такі елементи:

- суб'єкт вимірювання;
- об'єкт вимірювання (вимірювана величина);
- одиницю вимірювання (величину, з якою порівнюється вимірювана величина);
- спостереження та вимірювальні прилади;
- метод вимірювання;
- результат вимірювання величини (іменоване число).

Очевидно, ці шість елементів усебічно характеризують вимірювання, перебуваючи у такому взаємозв'язку, що випадіння з загального ланцюга будь-якого з них руйнує поняття процесу вимірювання як цілого.

Найпростішим видом вимірювання є зіставлення одиниці вимірювання та вимірюваного. Це такі, що застосовуються у повсякденній практиці вимірювання довжин, площі, об'єму тощо.

Процес вимірювання неможливий за відсутності суб'єкта, який його здійснює, озброєний необхідними засобами вимірювання та володіє потрібним методом.

До об'єктів вимірювання належать:

різні властивості предметів, які є речовими доказами або використовуються у іншій якості при проведенні слідчих (розшукових) дій: їх кількість або кількість їх складових частин, розміри, вага, температура, інтенсивність поглинання або виділення тепла та ін.;

– кількісна сторона просторових відношень: відстані між предметами, пунктами, межами простору (наприклад, місця події);

– кількісна сторона часових відношень: частота та тривалість тих чи інших процесів, явищ;

– швидкість руху людини, тварин, транспортних засобів чи інших об'єктів – узагалі чи за конкретних умов.

Міра – це величина, прийнята за одиницю вимірювання. У вченні про міри, метрології, слово «міра» має два значення: одиниця вимірювання й конкретніше, речове відтворення цієї одиниці (наприклад, «літрова міра» – міра ємності об'ємом у 1л.). Значення величини, прийнятої за одиницю, називається розміром одиниці.

Результат вимірювання – це число, що виражає відношення вимірюваної величини до одиниці вимірювання. Якщо Q – вимірювана величина, U – одиниця вимірювання, g – числове значення вимірюваної величини у прийнятій одиниці, то $Q = gU$. Це основне рівняння вимірювання. Права частина цього рівняння і є результатом вимірювання.

Залежно від форми застосування числового значення вимірюваної величини виділяють вимірювання прямі, непрямі та сукупні.

Прямі вимірювання. Результати прямих вимірювань беруть початок безпосередньо з акту вимірювання. При проведенні подібного роду вимірювань шукане значення тієї чи іншої величини визначається шляхом порівняння її з конкретною мірою або шляхом відліку показань вимірювального приладу, градуйованого у встановлених одиницях. Прикладами прямих вимірювань можуть бути вимірювання довжини з використанням градуйованої лінійки, маси за допомогою гир, часу за допомогою годинника, температури за допомогою термометра тощо.

Непрямі вимірювання. Результати непрямих вимірювань утворюються на підставі прямих вимірювань кількох величин, пов'язаних з шуканою величиною певним рівнянням, яке дає можливість обчислення шуканої величини за експериментальними даними. Вони можуть бути представлені формулою:

$$I = F(x_1, x_2, x_3, \dots)$$

де, I – шукане значення непрямої вимірюваної величини; F – знак функціональної залежності; $x_1, x_2, x_3, \dots$ – значення величин, знайдених при проведенні прямих вимірювань.

Прикладом непрямого вимірювання може бути вимірювання щільності певного предмета за допомогою прямих вимірювань його маси й об'єму.

Головна відмінність непрямого вимірювання від прямого полягає у тому, що при проведенні непрямих вимірювань необхідні не лише вимірювання кількох прямих величин, а й обчислення. При цьому кожне з прямих вимірювань може ускладнюватися допоміжними операціями, зокрема допоміжними вимірюваннями.

Сукупні вимірювання. Сукупними називаються вимірювання, за яких кілька шуканих величин визначаються з сукупності прямих вимірювань та обчислень, метою яких є вирішення сукупності однорідних за формою рівнянь, що зв'язують шукані та прямо вимірювані величини. Ці вимірювання

необхідно виконувати кількаразово, змінюючи умови чи сполучення вимірюваних величин для одержання такого числа рівнянь, у яких, зокрема, було б не менше числа шуканих величин.

Можна виділити такі основні методи, що охоплюють різноманітні випадки вимірювань.

Метод безпосереднього визначення полягає у безпосередньому порівнянні вимірюваної величини з мірою або встановленні її значення за допомогою вимірювального приладу. Прикладами можуть бути вимірювання довжини лінійкою, розділеною на міліметри, ваги тіла на пружинних вагах, температури за допомогою термометра тощо. Точність цього методу, широко застосовуваного у технічній практиці та життєвому побуті, обмежена точністю міри чи вимірювального приладу.

Диференціальний метод полягає в тому, що безпосередньо визначається різниця величин, з яких одна відома, після чого шукана величина визначається шляхом простого додавання чи вирахування. Чим менша обумовлена різниця по відношенню до шуканої величини, тим більша точність вимірювання останньої. Цей метод знайшов широке застосування у високоточних вимірюваннях.

Нульовий метод полягає у тому, що дві величини врівноважуються у своїй дії одна до одної так, що їх спільна дія на показник вимірювального приладу або на орган людського сприйняття уявляється рівною нулю (звідси і назва методу).

У результаті досягнення рівноваги одна з величин має бути відома у своїх складових частинах, які послідовно вводяться у вимірювальну установку, або має бути відома зміна дії цієї величини у різних умовах (наприклад, при вимірюванні відстані). Проведене вимірювання шуканої величини дорівнює відомій величині, що врівноважує її. Шляхом нульового методу вимірюються маса тіла на рівно-плечових вагах, сила світла за допомогою фотометра тощо. Точність цього методу достатньо велика. При криміналістичному дослідженні різних об'єктів, таких, наприклад, як дослідження матеріалів, на яких виконані документи, порівняльне дослідження чорнильних та олівцевих штрихів, важливого значення набуває визначення спектральних коефіцієнтів відбивання чи пропускання досліджуваних об'єктів.

Метод збігу полягає у спостереженні збігу між певними, звичайно розподіленими рівномірно, «позначками» (поділками, положеннями відносно тієї чи іншої осі, переходами через нульові значення тощо) двох величин; у випадку збігу відношення числа позначок обох величин дає можливість виразити вимірювану величину через відому.

Метод заміщення полягає у тому, що невідоме значення вимірюваної величини визначається не безпосередньо, а шляхом заміни вже відомою рівновеликою їй величиною.

Особливу роль у експертній практиці відіграє вимірювання часу. Істотно важливо встановити момент розслідуваної події, її тривалість, послідовність та тривалість дій учасників цієї події, частоту чи темп цих дій, щоб з'ясувати істину по справі у цілому чи при дослідженні окремих елементів предмета доказування. Сприйняття часу є істотною частиною загального орієнтування у дійсності. Час об'єктивно є характеристикою реальних процесів, що відбуваються у дійсності. Він пов'язаний з темпом, з ритмом цих явищ.

Вимірювання часу припускає не лише його сприйняття, а й оцінку його кількісного значення, як векторної (спрямованої) величини. Тому вимірювання часу зумовлене наявністю точки відліку часу, тобто відправного пункту для здійснення його вимірювання, та засоби для його вимірювання.

3). *Метод опису.* Метод опису, тобто послідовне зазначення ознак об'єкта. При описуванні можуть вказуватися всі ознаки об'єкта (істотні та несуттєві), з метою дати найбільш повне уявлення про об'єкт; також можуть вказуватися лише окремі, найбільш істотні з криміналістичної точки зору ознаки.

Опис може бути безпосереднім, який здійснюється дослідником для відображення результатів безпосереднього спостереження, або опосередкованим, коли у його зміст входить зазначення ознак об'єкта, які сприймалися іншими, у тому числі за допомогою приладів (зокрема, ЕОМ).

Опосередкований опис завжди пов'язаний з запам'ятовуванням та відтворенням тієї інформації, яка фіксується. На відміну від запам'ятовування, з яким пов'язаний безпосередньо опис, запам'ятовування, результати якого використовуються при опосередкованому описі, може бути як довільним, так й мимовільним. Мимовільне запам'ятовування являє собою продукт будь-якої діяльності суб'єкта, не спрямованої спеціально на мнемічні цілі, тобто діяльності, до змісту якої не входило запам'ятовування чогось.

При безпосередньому описі таке відтворення має уявний, як правило, образний характер. Експерт подумки уявляє ознаки об'єкта, що спостерігався або вимірювався ним, та фіксує їх.

При опосередкованому описі лише одного уявлення недостатньо. Уявний образ об'єкта у цьому випадку виникає не у експерта, а у іншої особи. Інформація, що міститься у цьому образі, має бути передана джерелом інформації експерту для здійснення ним опису.

Точний та повний опис ознак об'єкта може бути критерієм для оцінки вірогідності результатів експертизи:

- опис прикмет злочинця, складений за показанням потерпілого;
- критерієм оцінки результатів пред'явлення для впізнання підозрюваного;
- опис обстановки на місці події, зроблений під час його огляду;
- критерієм оцінки показань підозрюваного про місце вчинення злочину тощо.

Будь-який опис призначений для відтворення за ним уявного образу об'єкта. З психологічної точки зору роль опису й полягає у тому, що він є базою для уяви, що відтворює. У деяких випадках на основі

відтвореного, за описом образу об'єкта здійснюється його реконструкція, тобто відтворення об'єкта описування (предмета, обстановки тощо) в натурі. Ось чому опису має бути повним і очним, і образним, оскільки в іншому випадку він не створить ясної картини у особи, яка знайомиться з описом. Щоб відтворити об'єкт за описом, необхідний високий рівень уяви, уміння подумки уявити собі зазначені ознаки об'єкта і скласти про нього, у такий спосіб, повне уявлення. Цей процес відтворення уявного образу об'єкта обов'язковий при кожному використанні опису при порівнянні будь-якого об'єкта з його описом фактично порівнюється з об'єктом не сам опис, а відтворений на його основі уявний образ об'єкта.

4). *Метод порівняння.* У процесі пізнання навколишнього матеріального світу порівняння – одна з найважливіших операцій. Порівняння постійно застосовують як у пізнавальному процесі, так і в повсякденній практичній діяльності.

Перш ніж розкривати значення порівняння у процесі пізнання, його сутність і структуру, слід усвідомити, що ж таке порівняння?

У криміналістичній літературі порівняльне дослідження є загальнонауковим методом. Розуміння порівняння лише як методу дослідження не зовсім точне. Може скластися враження, що лише завдяки порівняльному методу дослідження, без застосування таких методів, як спостереження, вимірювання, експеримент тощо, експерт може дійти певного висновку. Тим часом, порівняльне дослідження (або окремі його етапи) лише починається з порівняння об'єктів. При дослідженні порівняння дозволяє одержати вихідний матеріал для подальших розумових операцій.

Значення порівняння полягає не лише у виявленні спільного та відмінного у двох і більше об'єктів дослідження, а й у тому, що в процесі міркування з приводу цього спільного та відмінного з'ясовуються причини збігів та розбіжностей у властивостях об'єктів. На цій основі, застосовуючи інші методи, експерт робить висновок про властивості досліджуваного об'єкта чи групи об'єктів.

Отже, порівняльне дослідження є процесом, тобто сукупністю послідовних дій та методів, спрямованих на досягнення певного результату – встановлення тотожності чи відмінності об'єктів. Цей процес характеризується особливою роллю одного з методів дослідження порівняння, за допомогою якого одержують вихідний фактичний матеріал для дослідження. Разом з тим порівняння у дослідженнях як спосіб досягнення поставленої мети, спосіб вирішення певних завдань, шлях дослідження є й методом.

Порівняння застосовується у найрізноманітніших науках у вигляді загальнонаукового методу. Специфіка цих методів, залежно від різновиду процесу пізнання, зумовлена такими факторами, як об'єкт, умови здійснення цього процесу, технічні засоби, що використовуються дослідником. Таким методом є метод порівняльного дослідження у криміналістичних ідентифікаційних експертизах. У процесі експертного дослідження речових доказів, як і в будь-якому пізнавальному процесі, експерт від первісно отриманих вражень дедалі більше наближається до поглибленого усвідомлення того, що являє собою предмет дослідження, до встановлення істини, як кінцевого результату роботи дослідника.

Основними ознаками методу порівняння, як шляху дослідження, способу вирішення поставлених перед дослідником завдань є:

- послідовність у застосуванні основних регулятивних (спрямовуючих) принципів, що забезпечують планомірність дослідження;
- спрямованість чи підпорядкованість певному завданню, поставленому перед дослідником;
- результативність, тобто здатність забезпечувати досягнення мети дослідження;
- надійність чи здатність з великою імовірністю забезпечувати одержання шуканого результату;
- ощадливість, тобто вирішення поставленого перед дослідником завдання з найменшими затратами засобів та часу.

Дійсно, метод порівняльного дослідження у криміналістичних експертизах підпорядкований певній меті – встановленню наявності чи відсутності тотожності або подібності. При криміналістичних дослідженнях основні прийоми порівняльного методу використовують строго у визначеному порядку, у певній послідовності. Перш ніж застосовувати такий поширений прийом порівняння, як суміщення об'єктів під порівняльним мікроскопом, виявляються та вивчаються ознаки у досліджуваних об'єктах та зразках.

Застосування новітньої техніки та різноманітних матеріалів (хімічних, фотографічних тощо) дозволяє експертам-криміналістам підвищити результативність та надійність порівняльного методу.

Питання сутності порівняння вже давно цікавило філософів та психологів. Більшість представників філософії та психології підходили до вирішення цього питання з позицій суб'єктивного ідеалізму.

Отже, порівняння можна визначити так: *порівняння* – це метод пізнання, у процесі застосування якого дослідник установлює подібність, тотожність, розбіжність об'єктів та явищ.

Об'єкти та явища матеріального світу взаємозалежні та взаємозумовлені. Будь-яке реальне відношення існує завжди у вигляді конкретного відношення одного предмета або явища до іншого предмета або явища. Зі спостережуваних у природі найрізноманітніших відношень нас цікавлять лише ті, які виявляються у процесі порівняння. Кінцевою метою криміналістичних ідентифікаційних експертиз є встановлення тотожності або розбіжності об'єкта за його матеріально-фіксованим відображенням. Встановити тотожність або розбіжність можна, лише порівнявши досліджувані об'єкти. Безпосередньою об'єктивною передумовою порівняння є реально існуючі речі та явища.

Таким чином, об'єктивною основою порівняння як процесу відображення у свідомості людини існуючих між предметами та явищами відношень подібності, тотожності та розбіжності є об'єкти і явища

реального світу, що знаходяться у взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості.

З викладеного випливає, що відображення відношень подібності, розбіжності, тотожності є єдиний процес, що протікає як на чуттєвому, так і на абстрактно-теоретичному рівнях.

Правильно застосовувати метод порівняння при дослідженні об'єктів криміналістичних експертиз можливо тільки у тому випадку, якщо неухильно дотримуватися принципів порівняння. Відповідно до цього принципу досліджувані об'єкти мають відповідати таким основним вимогам:

- об'єкти дослідження мають бути порівнюваними, тобто мати, незважаючи на наявні розбіжності, певні загальні ознаки, у силу яких дослідник може робити порівняння цих об'єктів, Об'єкти, між якими немає нічого загального, не порівнюювані;

- об'єкти дослідження мають бути сумісними. Наприклад, вдавнений слід, залишений на коробі дверей, повинен порівнюватися з передбачуваним знаряддям злочину (стамескою, ломиком, викруткою тощо), тобто з предметом, який у силу своїх якостей може залишити однотипний вдавнений слід.

Висвітлюючи питання про принцип порівняння, варто звернути увагу на таке. Експерт-криміналіст зможе дійти правильного висновку лише у тому випадку, якщо він порівнює об'єкти за істотними ознаками, властивими тому стану предмета, у якому предмет перебуває у момент дослідження.

Залежно від кількості та властивостей, досліджуваних об'єктів, а також засад, за якими вони порівнюються, порівняння можна поділити на два основні типи.

Просте (нескладне) порівняння. Таке порівняння застосовується при достатній фактичній розбіжності порівнюваних об'єктів або явищ. При проведенні криміналістичних експертиз прості порівняння проводять, як правило, на початкових стадіях дослідження – при огляді речових доказів або при їх роздільному дослідженні. Процес простого порівняння на цих стадіях завершується вирішенням питання про відсутність тотожності об'єкта.

Складне порівняння. Дослідник при проведенні криміналістичних експертиз здебільшого здійснює складне, тривале у часі порівняння. Процес такого порівняння ґрунтується на подібності чи невеликих видимих розбіжностях порівнюваних об'єктів. На відміну від простого порівняння, яке ґрунтується на явних розбіжностях, порівняння складних об'єктів – це різностороння розумова діяльність, що спирається на певні закони та правила, дотримуючись яких можна досягти достовірного результату.

Порівняння буває мимовільне та довільне. *Мимовільне (ненавмисне) порівняння* відбувається не повністю усвідомлено. При *довільному (навмисному) порівнянні*, на відміну від мимовільного, воля дослідника спрямована на те, щоб зробити потрібне йому порівняння об'єктів. При криміналістичних дослідженнях має місце тільки довільне порівняння. Залежно від величини витраченого часу, умов показу порівнюваних об'єктів та їх специфіки – порівняння може бути одночасне (симультанне), послідовне та зворотне.

При *одночасному порівнянні* досліджувані об'єкти впливають на органи відчуття протягом певного проміжку часу і в однакових умовах. Таке порівняння можливе, якщо порівнювані об'єкти стикаються або знаходяться на незначній відстані один від одного й одночасно сприймаються дослідником центральним зором. При проведенні криміналістичних ідентифікаційних експертиз та встановленні цілого за його частинами на стадії порівняльного дослідження дуже часто виникає необхідність у проведенні такого роду одночасних порівнянь. Так, при проведенні балістичних та трасологічних експертиз дослідник поєднує сліди під порівняльним мікроскопом. Одночасне порівняння проводиться за допомогою накладення різних об'єктів (відбитків штампів, печаток, текстів, бланків, фотографій тощо). Просторова близькість об'єктів прискорює вирішення питань, що стоять перед криміналістичною ідентифікаційною експертизою, хоча нерідко у експертній практиці зіткненням порівнюваних площин не завжди створюються оптимальні умови для їх успішного вирішення.

При *послідовному порівнянні* експерт спочатку вивчає один з об'єктів, і лише після його видалення з поля зору приступає до дослідження другого об'єкта.

При проведенні окремих експертиз іноді буває доцільніше застосовувати послідовне порівняння, ніж одночасне. Наприклад, при проведенні судово-хімічних досліджень експерт не має можливості одночасно порівнювати дві речовини за запахом.

При послідовному порівнянні для досягнення оптимального результату потрібно виконувати такі рекомендації:

- тривалість розгляду (вивчення) об'єктів порівняння має бути однаковою;
- другий об'єкт варто розглядати на тому ж місці, де до цього знаходився перший об'єкт з тим, щоб його відображення падало на ту саму ділянку сітківки ока, якою сприймалося відображення попереднього об'єкта. При порівнянні важливу роль відіграють особисті якості експерта, його практичний досвід, знання, стан нервової системи, ступінь розвитку чуттєвих апаратів.

Порівняння ознак другого об'єкта після видалення з поля зору експерта першого об'єкта провадиться по пам'яті. Таке порівняння можливе тому, що при видаленні першого об'єкта у свідомості дослідника залишається його образ, який і зіставляється з ознаками видимого об'єкта. При такому порівнянні для досягнення позитивного результату неабияку роль відіграє тривалість паузи між демонстраціями об'єктів – чим триваліша пауза між сприйняттям об'єктів, тим менше особливостей першого об'єкта залишається у свідомості дослідника, і навпаки. Тому при послідовному порівнянні тривалість паузи між демонстраціями об'єктів має бути такою, щоб образ першого об'єкта при розгляді другого зберігся б, по можливості, в усіх

деталіях.

Послідовне порівняння з тривалою паузою між демонстраціями об'єктів при проведенні експертних досліджень трапляється рідко. Найчастіше експерти мають справу з таким порівнянням, при якому обидва досліджувані об'єкти знаходяться у його полі зору, але на такій відстані один від одного й у такій площині, що пауза між їх сприйняттям буває незначною.

Послідовне порівняння використовують при проведенні криміналістичних експертиз. Так, на стадії роздільного дослідження експерт вивчає почерк досліджуваного документа та зразки почерку підозрюваної особи. Виявивши характерні істотні ознаки почерку досліджуваного документа, він потім порівнює їх з істотними ознаками, виявленими у зразках почерку підозрюваного. Послідовне порівняння як одноактна дія при проведенні експертиз має місце лише у випадку, якщо об'єкти розрізняються за загальними ознаками.

Якщо розходження між порівнюваними об'єктами незначне або між ними спостерігається якась подібність, то для вирішення питання про наявність або відсутності тотожності (стосовно ідентифікаційних експертиз) вдаються до так званого зворотного порівняння.

Зворотнє порівняння – це різнобічна пізнавальна діяльність, кінцевою метою якої при проведенні криміналістичних експертиз є встановлення наявності або відсутності тотожності, подібності індивідуально визначених об'єктів.

При такому порівнянні для більш глибокого та детального вивчення ознак об'єктів, що зіставляються, експерт повинен кількаразово повертатися до їх дослідження. Кількаразове вивчення ознак першого об'єкта після сприйняття ознак другого, і навпаки, утворюють дуже поширений вид порівняння, основна мета якого зводиться до встановлення взаємозв'язку та взаємозалежності об'єктів, що зіставляються.

При зворотному порівнянні дослідник, кількаразово повертаючись від першого об'єкта до другого й від другого знову до першого, дедалі глибше пізнає їх зв'язки та взаємозалежність, сприймає й відшукує істотні ознаки, необхідні для вирішення поставленого перед ним питання. При такому порівнянні об'єкти не розглядаються як щось ціле, вони розчленовуються, потім їх частини ретельно вивчаються.

Процес зворотного порівняння починається на чуттєвому рівні, а потім переходить на рівень раціонального пізнання, на другому рівні дослідник одержує найбільш повну інформацію про досліджувані об'єкти.

Викладене дозволяє таким чином сформулювати основні вихідні положення, якими має керуватися дослідник у процесі проведення зворотного порівняння для успішного вирішення питання. Експерт повинен уміти:

- знаходити зв'язки між порівняно далекими явищами, а також подібні ознаки у об'єктах на перший погляд різних;
- встановлювати розбіжності між відносно близькими явищами, об'єктами, а також виявляти відмінне у подібному;
- порівнювати явища, об'єкти не лише у стані спокою, а й у русі, з точки зору їх розвитку.

При проведенні криміналістичної ідентифікаційної експертизи дослідник, як правило, застосовує зворотнє порівняння. З метою найкращого застосування наукових принципів такого виду дослідження експерт-криміналіст повинен уміти застосовувати закони елементарної логіки. У процесі дослідження складні об'єкти розчленовуються, кожна ознака окремо вивчається та аналізується. При ідентифікації експерт кількаразово порівнює досліджувані об'єкти з метою виявлення нових ознак для більш глибокого пізнання їх сутності.

Завдяки кількаразовому вивченню об'єктів дослідження експерт встановив конкретно-індивідуальну сукупність співпадаючих ознак, яка й дозволила йому зробити висновок про наявність тотожності.

До якого з двох типів порівнянь – простого чи складного належать одночасне, послідовне та зворотнє порівняння?

У зв'язку з тим, що просте порівняння засновано на існуючих розходженнях об'єктів або явищ, дослідник у процесі одноразового порівняння може дійти певного висновку. При цьому одноразовим порівнянням є одночасне та послідовне порівняння. Отже, такі два види порівняння, як одночасне та послідовне, застосовуються при простому порівнянні.

Інакше стоїть питання зі складним порівнянням. У процесі такого порівняння експерт досліджує об'єкти, між якими є зовнішня подібність або незначна відмінність. Тому за допомогою тільки простого порівняння не можна дійти якогось висновку. При дослідженні складних об'єктів, зокрема, при проведенні криміналістичної експертизи, для вирішення питання про наявність або відсутності тотожності, експерт кількаразово застосовує зворотнє порівняння. Таким чином, однією з головних частин процесу складного порівняння є зворотнє порівняння. Разом з тим було б помилкою стверджувати, що у процесі складного порівняння застосовується лише зворотнє порівняння. У ньому бере участь й одночасне, й послідовне порівняння.

Як проводиться складне порівняння на практиці? Дослідник спочатку вивчає один об'єкт; вивчивши його, переходить до дослідження другого об'єкта (віднаходить однотипні ознаки у другому об'єкті). Це й є послідовне порівняння. У складних дослідженнях на підставі послідовного одноразового порівняння експерт не може дійти якогось висновку та повинен декілька разів досліджувати перший та другий об'єкти і порівнювати отримані результати. Це дозволяє дійти висновку, що багаторазове зворотнє порівняння є не що інше, як сума послідовних одноразових порівнянь. У криміналістичних дослідженнях при проведенні

ідентифікаційних експертиз та встановленні цілого за його частинами на стадії порівняльного дослідження експерти мають справу також з одночасним порівнянням.

Таким чином, процес застосування методу порівняння у експертних дослідженнях – це складна, багаторазова, пізнавальна діяльність, яка починається на рівні чуттєвого пізнання та протікає у подальшому на рівень пізнання раціонального.

5). *Метод експерименту* – спостереження об'єкта, штучна систематична зміна умов явища, що спостерігається, його зв'язки з іншими явищами. Мета експерименту – виявити природу, сутність явища, що спостерігається.

Експеримент являє собою єдність трьох моментів, поза якими він не може бути достатньо надійним і ефективним.

Перше – базис експерименту. Насамперед це певний рівень технічної озброєності дослідника. Розвиток технічних засобів пізнання призводить до перетворення наук з описових на експериментальні. Дослідник повинен мати та вміти користуватися певним теоретичним базисом, тобто сукупністю знань про об'єкт пізнання, про принципи функціонування приладів і надійність отриманих за їх допомогою результатів. Експеримент припускає висунування гіпотез.

Друге – упорядкованість експериментальних операцій. Експерименту – це сукупність предметно-чуттєвих дій, характер яких у кожному конкретному випадку визначається метою й природою досліджуваного об'єкта, принципами системного функціонування технічних засобів. Не випадково у теорії експертиз підкреслюється необхідність розробок спеціальних методик проведення як наукового, так і практичного експерименту.

Третє – висновки, що ґрунтуються на результатах експерименту, мають підтверджувати або спростовувати ту чи іншу гіпотезу, а також бути інформаційно-дослідницькими, тобто такими, що містять інформацію (знання), одержання якої визначалося постановкою завдання, та додаткову, не передбачену висунутою гіпотезою.

6) До загальних методів належить також метод *моделювання*, що застосовується для вивчення окремих об'єктів судової експертизи (від механізму слідотворення до технологічних процесів).

Моделювання розглядається філософією як одне з засобів відображення й пізнання дійсності, що сприяє розкриттю закономірностей природи та суспільства. Моделювання як метод наукового пізнання широко використовується й у інших науках. За допомогою цього методу утворюються складні теоретичні концепції, висувуються й обґрунтовуються гіпотези.

Моделювання використовується у науці та практиці, якщо пряме дослідження фактів неможливе або недоцільне.

Різноманіття завдань наукової та практичної діяльності породжує різноманіття видів та способів моделювання.

Метод моделювання застосовується у судовій експертизі, зокрема при проведенні криміналістичних, автотехнічних та деяких інших видів експертиз.

Незважаючи на розбіжності у підході дослідників до опису методу моделювання, можна констатувати, що його сутність розуміється однозначно: при моделюванні для вивчення якогось об'єкта (процесу, явища) використовується не сам об'єкт, а модель, що його заміняє. Вона є засобом одержання інформації про об'єкт-оригінал, заміняє його при проведенні дослідів та в інших пізнавальних процедурах.

«Під моделлю, – зазначає В.А. Штофф, – розуміється така умовно уявлена чи матеріально реалізована система, яка відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт».

Користуючись концепцією В.А. Штоффа, можна акцентувати увагу на:

- основних видах моделювання (уявному та матеріально-реалізованому). Ці моделі використовуються у розслідуванні та становлять практичний інтерес;

- системному підході до цього методу, що дозволяє розчленовувати на окремі елементи об'єкти-оригінали та модель і вивчати характер зв'язків між ними, а потім дослідити відношення моделі та оригіналу, а також відношення моделі та інших доказів, що типово для розслідування;

- можливості відображати або відтворювати за допомогою моделей об'єкт або окремі сторони об'єкта (процесу, явища);

- можливості одержувати в результаті вивчення моделі нову інформацію, тобто можливості моделі бути джерелом інформації, яка у розслідуванні за певних умов використовується як доказ у кримінальному провадженні.

Криміналістична модель – це реалізована експертом система, що достатньо адекватно відтворює суттєві для мети криміналістичного дослідження сторони досліджуваного об'єкта, і перебуває з ним у такому відношенні заміщення та відповідності, що вивчення її є опосередкованим засобом отримання доказової інформації.

У даному визначенні знаходить відображення процедурний характер моделювання, який відрізняється від інших форм пізнання. До методу створення моделей звертаються у тих випадках, коли об'єкт неможливо вивчити безпосереднім дослідженням. Модель відображає об'єкт через сукупність цілеспрямованих дій експерта, які зводяться до конструювання моделі, її експериментального та теоретичного аналізу, зіставленню результатів аналізу з характеристиками об'єкта дослідження та інтерпретацією отриманої

інформації у термінах досліджуваного об'єкта.

Види моделей та моделювання розрізняються у науці залежно від класу закономірностей, яким підпорядковані об'єкти, що моделюються, а також від способів реалізації цього методу. На цій підставі виділяють:

- предметне або матеріально-реалізоване моделювання, яке полягає у створенні матеріальних моделей або доборі речових аналогів. Для деяких з цих моделей характерна подібність зовнішніх форм, а в деяких випадках і інших характеристик, властивих оригіналу;

- логіко-математичне моделювання, яке полягає в описі засобами логіки та математики різноманітних відносин між предметами та явищами матеріального світу. Математичні моделі при необхідності досліджуються за допомогою ЕОМ та інших технічних пристроїв, що дозволяють відтворювати структуру, динаміку процесів та явищ, характер зв'язку між елементами досліджуваних об'єктів та інші приховані властивості;

- уявне моделювання – найменш розроблена галузь знання, її дослідження породжує дискусії, а пропоновані пояснення поки що варто розглядати як гіпотези. Одна з таких гіпотез полягає у тому, що образні та логічні уявлення людини про навколишній світ можна трактувати як уявні моделі. Зовні вони можуть бути виражені у вигляді символів, знаків, схем, малюнків, конструкцій, засобами логіки та математики, тоді уявне моделювання тісно пов'язується з іншими його видами. В.А. Штофф поділяє уявні (чи ідеальні) моделі на дві групи:

- побудовані з чуттєво-наочних елементів (кулі, пружини, потоки рідини, силові лінії тощо), що є зразками реальних явищ та доступними безпосередньому чуттєвому сприйняттю. Наочність цих моделей часто виражається у вигляді малюнків, схем, креслень (обставина, істотна й при моделюванні криміналістичних об'єктів);

- виражені за допомогою знаків і такі, що не мають зовнішньої подібності з об'єктом-оригіналом. Способами реалізації уявної моделі є: опис зовнішніх ознак розшукуваного за методом «словесного портрета», графічне та фотографічне моделювання цих ознак.

Особливим випадком моделювання необхідно визнати *реконструкцію*, під якою розуміється відбудова, відтворення об'єктів, ситуацій за збереженими залишками, описами, фотознімками та іншими даними. Вона розглядається як різновид матеріального моделювання, один зі способів його здійснення. Реконструкція залежить від особливостей досліджуваного об'єкта, мети дослідження. У деяких випадках говорять про уявну реконструкцію як про форму прояву уявного моделювання.

Від реконструкції як різновиду матеріального моделювання необхідно відрізняти реставрацію, яка теж має своєю метою відбудову початкового вигляду якогось об'єкта, але не є різновидом моделювання. Реставрація застосовується лише до реально існуючих об'єктів. Реставрувати можна лише те, що є в наявності, але змінилося, втратило початковий вигляд (картина, будинок, книга).

Серед загальних методів варто було б назвати також методи прикладної математики та програмно-математичні методи застосування ЕОМ. Їх практична реалізація буде, по можливості, висвітлена стосовно окремих видів експертиз.

Побудова адекватної картини процесів управління у складних динамічних системах зумовила питання про створення нових методів і підходів. Серед них – методи кібернетики, яка втручається практично в усі сфери життя людини та у свою чергу отримує потужні зворотні соціокультурні стимули розвитку. Кібернетичні методи знайшли широке застосування у гуманітарних науках взагалі та у правознавстві зокрема, а також у криміналістичній експертизі. Це легко пояснити, оскільки між кібернетикою й правом має місце істотна аналогія. Зараз проводяться інтенсивні дослідження цієї проблеми. Вони утворили самостійний напрям у праві, який називається правовою кібернетикою. Варто сказати, що дана галузь досліджень у майбутньому має посісти гідне місце в системі юридичних наук і відіграти важливу роль у прискоренні правового прогресу.

Предметом правової кібернетики є використання кібернетичних методів та комп'ютерної техніки для розв'язання проблем юриспруденції, у тому числі криміналістики та криміналістичної експертизи.

3. *Окремо-наукові методи* – це методи інших наук, які використовуються або без модифікацій (наприклад, фотографічні тощо) чи пристосовані для вирішення специфічних криміналістичних завдань (метод кольоророзділення, як модифікація фотографічного методу або складання композиційних портретів, як модифікація антропологічного методу). Окремі методи дослідження класифікуються як: фізичні, фізико-хімічні, хімічні та інші.

4. *Спеціальні методи* – методи, розроблені криміналістичною наукою, і використовуються лише нею. Базою спеціальних методів є природні та технічні науки або закони цих наук, що відображають об'єктивні закономірності, або, зрештою методи відповідних видів практичної діяльності, що розробляються цими науками. У першому випадку йдеться про методи судової експертизи, що не мають аналогів у інших науках. Інша група спеціальних методів являє собою трансформовані методи інших наук або практичної діяльності. Однак така трансформація не просто пристосування, а якісне перетворення, що здійснюється саме у судовій експертизі, а не в якійсь іншій науці. В результаті виникають нові, власне криміналістичні методи, які при цьому зберігають зв'язок з тими методами, на основі яких вони виникли.

Перелік основних класів методів експертного дослідження за цільовим призначенням й одержуваним результатом виглядає так:

1 Підготовчо-дослідницькі методи:

- методи виявлення невидимого, відновлення початкового вигляду, стану;
- люмінесцентні методи.

2. Аналітичні, порівняльні, синтезуючі методи:

- вимірювальні методи (дослідження на різних рівнях масштабності, вивчення властивостей і ознак об'єкта);
- мікроскопічні методи;
- фотографічні методи;
- фізико-хімічні методи;
- спектральні методи;
- хроматографічні методи;
- математичні методи;
- методи з використанням ЕОТ.

В останні роки у судовій експертизі об'єктів інтелектуальної власності широко застосовуються різноманітні методи дослідження. Але описи цих методів розпорошені по різних літературних джерелах, а окремі пояснені нечітко; їх сутність та місце визначаються неоднозначно. Ці обставини, природно, ускладнюють успішне використання можливостей усіх методів судової експертизи. Для полегшення вибору найбільш ефективних методів, створення умов, сприятливих для подальшого удосконалювання методик судової експертизи, ще ширшого використання сучасного арсеналу науково-технічних засобів у експертній слідчо-судовій практиці, є вкрай необхідним однаково описати та, по можливості, систематизувати методи судової експертизи. Це тим більш важливо, що подібне описування методів та їх систематизація досі у криміналістичній та судово-експертній літературі не проводились.

Різнорманітність об'єктів інтелектуальної власності не дозволяє застосовувати для їх дослідження стандартні методи та підходи.

Наприклад, оцінка вартості об'єктів інтелектуальної власності – являє собою визначення об'єму прав на результати інтелектуальної діяльності, володіння якими забезпечує їх власнику певну вигоду.

Технічна експертиза об'єктів інтелектуальної власності являє собою аналіз, дослідження та оцінку стану об'єкта з точки зору дослідницьких технологій, форматів даних, наявності чи відсутності тих чи інших ознак копіювання, запозичення чи підробки інформації (даних), а також аналіз та дослідження можливих джерел інформації, методів та засобів обробки, застосування комп'ютерної техніки та носіїв інформації. Стосовно цього виду дослідження, звичайно, будуть використовуватися методи притаманні технічній експертизі документів, трасологічній експертизі та іншим видам експертиз.

Так, при проведенні експертизи щодо об'єктів інтелектуальної власності у мережі Internet використовують методи ідентифікації та візуалізації основних процесів експертизи (дослідження, розробка та патентування) об'єктів інтелектуальної власності протягом усього життєвого циклу. Також використовуються графоаналітичні методи візуалізації галузі можливих рішень розповсюджених у мережі динамічних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. – К., 1996.
1. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.94 р. №4038-12 – ВР.
3. Наказ МВС України №118 від 21.02.1998 р. «Про заходи щодо підвищення рівня техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів».
4. Аверьянова Т.В. Методы судебно-экспертных исследований и тенденции их развития: Автореф. дис... д-ра юр.наук:12.00.09 / Акад. МВД Рос.фед. – М., 1994. – 43 с.
5. Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків) 25-26 верес. 2003 р. / Ред. кол.: М.І. Панов (голов. ред.), В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – Х.: Гриф, 2003. – 312 с.
6. Бондарь М.Е. Роль методики исследования в теории и практике судебной экспертизы // Теория та практика судової експертизи і криміналістики. – Х., 2002. – Вып. 2. – С. 76-79.
7. Гарманов В.В. О предмете и методе ситуационной экспертизы // Судебная реформа и эффективность деятельности органов суда, прокуратуры и следствия: 4-я научно-практическая конференция молодых ученых, 21 апреля 2001 г.: Тезисы выступлений / Под общ. ред. проф. В.В. Новика. – СПб., 2001, – 184 с.
8. Зинин А.М., Омелянюк Г.Г., Пахомов А.В. Введение в судебную экспертизу. – М.: Изд. Московского психолого-социалистического института, 2002. – 240 с.
9. Классификация и перечень основных методов судебной экспертизы, МинЮст СССР ВНИИСЭ, Ред. Болотова И.Ф. Кор. Гуржей Т.И., – М, 1977, – 53 с.
10. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмІЦНП, 2012. – 264 с.
11. Методы экспертного криминалистического исследования. Реферат монографии для рассмотрения на заседании Ученого Совета ВНИИСЭ. – М 1975, – 43 с.
12. Методы экспертных криминалистических исследований, Сб. науч. тр. ВНИИСЭ №29, – М, 1977, – 240 с.
13. Мирский Д.Я. Понятие и структура методики экспертного исследования / Проблемы теории

судебной экспертизы. – М, 1980.

14. Некоторые теоретические проблемы судебной экспертизы. Сб. науч. Трудов №32, – М, 1978, – 159 с.

15. Общее учение о методах судебной экспертизы. (Сборник научных трудов). Под.ред. А.И. Винберга. – Вып.28. – М., 1977, – 132 с.

16. Основы судебной экспертизы. Ч.1 Общая теория. – М, 1997, – 430 с.

17. Определение методик и методов судебных экспертиз с позиции внедрения научных разработок (рекомендации) в экспертную практику. – М, 1997, – 20с.

18. Сегай М.Я. Методология судебной идентификации. – К., 1970. – С. 46-60.; Сегай М.Я., Стринжа В.К. О структуре экспертного познания // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1985. – Вып. 31. – С.4-6.

19. Шерстюк В.Н. Экспертные методики: понятия, структура и некоторые вопросы разработки и практического применения // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків) 25-26 верес. 2003 р. / Ред. кол.: М.І. Панов (голов. ред.), В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – Х.: Гриф, 2003. – 312 с.

20. Шляхов А.Р., Винберг А.И. Общая характеристика методов экспертного исследования // Сб. науч.тр. ВНИИСЭ. – №28. – М.:1977. – 132 с.

ТЕМА 3. ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК, ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Експертні дослідження, пов'язані з промисловими зразками.

3.1.1. Промисловий зразок як об'єкт судової експертизи.

Об'єктами дослідження є: промислові зразки, зображувальні та об'ємні торговельні марки, промислові вироби.

Під промисловими виробами розуміються найрізноманітніші предмети, призначені для задоволення людських потреб, що можуть сприйматися візуально і здатні певною мірою зберігати свій зовнішній вигляд.

Можливі такі комбінації об'єктів експертного дослідження:

- промислові зразки – промислові зразки;
- промислові зразки – зображувальні та об'ємні торговельні марки;
- промислові зразки – промислові вироби.

Промислові зразки відносяться до сфери дизайну. Відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р. №3688-ХІІ, промисловий зразок – результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Промисловим зразком можуть бути об'єкти, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб. Об'єкти промислового зразка:

- форма;
- малюнок;
- розфарбування;
- поєднання форми і розфарбування.

У даному випадку під малюнком варто розглядати зображення виробу, виконане за допомогою графічних засобів або комп'ютерних технологій. Але не будь-який малюнок буде визнаний промисловим зразком, а лише той, який визначатиме його зовнішній вигляд.

Зовнішнім виглядом виробу вважається такий вигляд, який оглядається у процесі нормальної експлуатації чи використання виробу.

Приклад. Зовнішній вигляд холодильника включає в себе його зовнішній вигляд із зачиненими та відчиненими дверцятами, але ж внутрішнє комплектування камери та положення двигуна не входять у це поняття, оскільки не оглядаються у процесі нормальної експлуатації холодильника.

Зовнішній вигляд виробу можуть складати, зокрема, форма, контури, лінії, колір або поєднання кольорів, текстура або фактура матеріалу, декор, у тому числі орнаментация тощо.

Отже, промисловий зразок – це вирішення естетичної та декоративної сторони виробу, результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Декоративна сторона такого виробу може бути виражена:

- у формі;
- структурі;
- кольорі.

Декоративна сторона виробу повинна впливати на зорове сприйняття.

Рішення щодо зовнішнього вигляду виробу, який охороняється як промисловий зразок, повинен мати художньо-конструкторський характер. Тобто у зовнішньому вигляді виробу мають поєднуватися художні та конструкторські елементи. Використання лише одних художніх засобів, наприклад, зміна кольору виробу, точнісінько, як і лише конструкторських засобів, наприклад, зміна розміру виробу, для промислового зразка замало. Художні та конструкторські елементи мають гармонійно поєднуватися і взаємно доповнювати один одного.

Під промисловим зразком розуміється як сам виріб, так і будь-яка його частина, якщо вона виготовляється і продається окремо: промисловий зразок – цілий одиничний виріб, комплект (набір) виробів, варіанти виробу, частина цілого одиничного виробу.

Частина виробу може бути заявлена як промисловий зразок лише у тому випадку, якщо вона призначена для уніфікованого застосування, тобто може бути використана поряд із цілим рядом виробів, а також має самостійні функції та завершену композицію. Наприклад, самостійним промисловим зразком можуть бути визнані: фари, різноманітні ручки, крісло та ін.

Для виробу, що складається з кількох змінних конструктивних елементів, які забезпечують можливість його складання та розбирання, застосовується поняття «складний виріб». Для складного виробу поняття «нормальна експлуатація» чи «використання виробу» означає використання його кінцевим користувачем згідно з визначеними процедурами, за винятком процедур технічного обслуговування, випробувань або ремонту.

Виріб як об'єкт промислового зразка можна поділити за просторовими характеристиками:

- об'ємний – композиція в основу якої покладена об'ємно-просторова структура;
- площинний – композиція, в основу якої покладено лінійно-графічне співвідношення елементів, яке не може бути сприйняте візуально як об'ємне;
- комбінований – характеризується загальними ознаками, властивими об'ємним і площинним зразкам.

Наведемо приклади видів промислових зразків.

Об'ємні помислові зразки:

- упаковка (коробки), пляшки; пакети; ящики;
- зовнішній вигляд приладу, механізмів, інструментів, обладнання;
- це може бути як виріб у цілому, так і його частина (форма та колір автомобіля, дизайнерське рішення його керма або фари).

Площинні промислові зразки:

- варіанти зміни товарного знака на продукції (на етикетці, упаковці чи тарі);
- малюнок декоративних шпалер, тканини, малюнок килима, плаката тощо.

Комбіновані промислові зразки:

- інформаційне табло;
- циферблат годинника;
- комплекти, набори виробів, інтер'єр тощо.

Виділяють однооб'єктні промислові зразки та багатооб'єктні.

Однооб'єктні:

- площинне двомірне – промисловий малюнок – зображення, виконане за допомогою графічних засобів (наприклад, малюнок декоративної тканини, килима тощо);

Багатооб'єктні:

- об'ємні тривимірні у вигляді закінченого промислового виробу (наприклад, машина, прилад тощо);
- об'ємні тривимірні, які є частиною виробу, якщо вони призначені для використання з низкою виробів і мають самостійну завершену композицію (наприклад, фара, різноманітні ручки тощо).

Поширеним об'єктом, який захищається і як промисловий зразок, і як товарний знак, є етикетки. Розповсюджена подвійна реєстрація також і для об'ємних об'єктів: пляшок, флаконів, упаковок і навіть для деяких кондитерських, парфумерних, фармацевтичних і хімічних виробів.

Головною особливістю промислових зразків як об'єктів правової охорони є те, що ця категорія об'єктів права інтелектуальної власності належить до новостворених промислових виробів із точки зору їх форми та зовнішнього вигляду і про них можна судити візуально.

Отже, для того, аби промисловий зразок підпадав під охорону, він повинен відповідати таким вимогам.

По-перше, промисловий зразок – це розв'язання завдання, яке містить зазначення конкретних засобів та шляхів реалізації творчого задуму дизайнера. Коли завдання тільки поставлене, але фактично не вирішене, промисловий зразок як самостійний об'єкт права інтелектуальної власності ще не створений.

По-друге, завдання, що розв'язується за допомогою промислового зразка, полягає у визначенні зовнішнього вигляду промислового виробу. Як промисловий зразок охороняються лише зовнішні, видимі в готовому виробі форми. Внутрішні пристрої та конструкції не підлягають охороні як промисловий зразок. Зовнішній вигляд промислового виробу може включати різні ознаки, але, врешті-решт, він визначається виразністю та взаємним розташуванням основних композиційних елементів, формою, малюнком чи розфарбуванням або їх поєднанням.

По-третє, рішення щодо зовнішнього вигляду промислового виробу повинно мати художньо-конструкторський характер. Іншими словами, в ньому мають поєднуватися художні та конструкторські елементи.

По-четверте, промисловий зразок повинен мати світову новизну.

По-п'яте, промисловий зразок має бути придатним до промислового застосування. Тобто обов'язковою умовою є відтворюваність виробу промисловими засобами.

3.1.2. Об'єкти, що не визнаються промисловими зразками.

Не надається правова охорона як промисловим зразкам об'єктам:

– об’єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові гідротехнічні та інші стаціонарні споруди;

– друкована продукція як така;

– об’єкти нестійких форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо.

Малі архітектурні форми (наприклад, рішення зовнішнього вигляду наметів, телефонних будок, кіосків тощо) визнаються промисловими зразками в загальному порядку.

Друкованій продукції як такій (мається на увазі значення текстова інформація, її зміст), а саме: книгам, газетам, журналам, проспектам, буклетам тощо – надається правова охорона за нормами авторського права. Разом із тим, обкладинки книг та журналів, етикетки, ярлики, наліпки тощо можуть одержати правову охорону як промислові зразки.

Правовій охороні підлягають лише ті рішення, які, виходячи з умов звичайного проектування, сприймаються як несподівані, несхожі з відомими конструкторськими розробками.

Приклад Не визнаються промисловими зразками іграшки у вигляді зменшеного, спрощеного реального об’єкта, оскільки специфіка художньо-конструкторського рішення має бути результатом творчого переосмислення форми реального виробу; виробу, що штучно зберігає форму, яка придатна для виробів відповідного призначення, але виконана на іншій технічній основі (наприклад, пластмасова діжечка, що імітує дерев’яну) тощо.

Оскільки промисловий зразок призначений задовольняти естетичні потреби, він наближається до творів образотворчого мистецтва, правова охорона яких здійснюється згідно з нормами авторського права. Різниця полягає в тому, що для оцінки художньої цінності промислового зразка беруть до уваги його естетичне сприйняття, яке мало технічне застосування, а не його художню цінність як твору мистецтва.

Художнє рішення зовнішнього вигляду промислового виробу здійснюється у процесі створення виробів різних конструкцій. Тож коли технічне конструювання може змінити зовнішній вигляд виробу, постає питання про розмежування промислових зразків і винаходів (корисних моделей). Промисловий зразок не повинен описувати і визначати природу, функцію і спосіб будь-чого – це прерогатива винаходів (корисних моделей).

Сутність такого обмеження покажемо на прикладі взуття зі спеціально підсиленням каблук.

Приклад Форма черевика у цілому може охоронятися як промисловий зразок, і спосіб підсилення каблука може розглядатися як такий, що не відповідає цій меті, хоча він може бути предметом винаходу. Але якщо спеціальна форма черевика призначена виключно для підсилення каблука, то вона не підпадає під дію закону про промислові зразки.

Отже, якщо під час створення пристрою вирішується суто технічне завдання – це винахід або корисна модель, яка характеризується технічними функціями. Якщо розв’язується естетичне завдання – це промисловий зразок, оскільки він є прикрасою.

Якщо зразок не може бути відтворено промисловим способом, то такий виріб швидше є твором мистецтва і охороняється відповідно до закону про авторське право.

3.1.3. Умови патентоспроможності промислового зразка.

Однією з головних умов патентоспроможності промислового зразка є його новизна. Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до дати подачі заявки до Установи.

Примітка. Установа – центральний орган виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності (Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 № 3687- XII).

Окрім цього, у процесі встановлення новизни промислового зразка береться до уваги зміст усіх заявок, попередньо отриманих Установою, за винятком тих, які на вказану дату вважаються відкликаними, або Установою вже ухвалено рішення про відмову у видачі патенту на них та відсутня можливість оскарження цього рішення.

На визнання промислового зразка патентоспроможним не впливає розкриття про нього інформації самим автором або особою, яка отримала від автора прямо або зворотно інформацію про промисловий зразок протягом шести місяців до дати надання заявки до Установи.

Отже, новизну промислового зразка можна розглядати у двох аспектах.

Перший полягає в тому, що на дату пріоритету це художньо-конструкторське рішення не було розкрито в Україні та за кордоном. Таке рішення вважається новим, якщо на території України або за її межами зовнішній вигляд відповідних виробів є невідомим, тобто такого самого або подібного рішення немає ні в наявності, ні серед описаних, заявлених або зареєстрованих.

Другий аспект новизни полягає у встановленні тих відмінних особливостей зовнішнього вигляду виробу, які дозволяють візуально виділити виріб із низки аналогів або відрізнити від прототипу. Індивідуальне враження від виробу створюють характер його форми, графічне рішення, пластика та інші особливості його зовнішнього вигляду. Художнє рішення визнається новим, якщо його основні композиційні елементи візуально сприймаються як несхожі з основними композиційними елементами відомих рішень: подібність заявленого рішення з відомим, тобто відсутність у нього відмінностей або незначність відмінностей означає відсутність новизни рішення.

Художньо-конструкторське рішення визнається новим у випадку, якщо сукупність суттєвих ознак, які

характеризують рішення, дозволяє сприймати його як відмінне від прототипу.

При створенні виробів, зазвичай, використовуються комбінації вже відомих елементів, і, як наслідок, потрібно кожного разу вирішувати, чи дійсно виріб принципово новий і не повторює вже відомі промислові зразки. Вважається, що впливу відомих елементів не уникнути і висновок про те, що зразок має певну специфіку, зробити не так легко. Мінімальна різниця у зовнішньому вигляді зразка або використання його для іншого продукту не є достатньою підставою для визнання зразка новим.

Оцінювання новизни промислового зразка здійснюється за його суттєвими ознаками.

У міжнародних нормативних актах щодо промислового зразка умова новизни є протипологом елементу – відмінного загального враження. Зокрема, зазначено, що індивідуальний характер не може тлумачитись як відмінність за сукупністю ознак, а саме на основі загального враження, яке справляється промисловим зразком на інформованого користувача.

Це, зокрема, пояснюється тим, що окремі суттєві ознаки мають різний ступінь прояву, отже, і впливу на свідомість інформованого користувача. Залежно від прояву такої суттєвої ознаки вона може впливати або не впливати на загальне враження відмінності. Отже, наслідком такої розбіжності є різна кваліфікація вимог до охороноздатності в українському законодавстві і праві ЄС.

Приклад Заміна текстури тканини парасольки (як суттєвої ознаки зовнішнього вигляду парасольки) та впровадження її у виробництво іншою особою в українському законодавстві буде розглядатись як створення нового промислового зразка і не порушуватиме прав власника. Відповідно ж до права ЄС загальне враження, яке справлятиме такий новий промисловий зразок, визначатиметься на основі тесту (опитування інформованих користувачів) і, ймовірно, вважатиметься порушенням прав, оскільки така парасолька не справлятиме загального враження відмінності і залишатиметься асоціація із зовнішнім виглядом раніше існуючого виробу.

Зазначимо, що при видачі патенту на промисловий зразок в Україні експертиза на новизну не проводиться, а проводиться тільки формальна експертиза. За відсутності новизни патент може бути визнаний недійсним у судовому порядку. При цьому оцінка новизни (зокрема, визначення відмінності сукупності суттєвих ознак) має проводитись, як правило, судовими експертами.

Судовий експерт не має можливостей доступу до всіх відомостей, які стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки. Отже, дослідження відповідності промислового зразка умові новизни, як правило, має проводитись у межах відомостей, що містяться в матеріалах судової справи.

3.2. Промислова придатність.

Промисловий зразок є промислово придатним, якщо він може бути багаторазово відтворений шляхом виготовлення відповідного виробу. Саме можливість відтворення робить актуальною патентно-правову форму охорони оригінального художньо-конструкторського рішення. Якщо рішення зовнішнього вигляду виробу практично не можна відтворити (наприклад, коли мова йде про ручну високохудожню роботу), необхідність у його патентній охороні, як правило, відсутня. У цьому випадку права автора творчого результату достатньою мірою охороняються нормами авторського права.

Критерій промислової придатності не означає, що рішення зовнішнього вигляду виробу має бути обов'язково відтворене промисловим шляхом, хоча, звичайно, саме такий спосіб відтворення передусім мається на увазі. Як промислові зразки охороняються і рішення зовнішнього вигляду тих виробів, при створенні яких застосовується переважно ручна праця. Акцент у такому випадку робиться на самій можливості багаторазового відтворення відповідних виробів, а не на способі їх відтворення. При оцінюванні промислової придатності перевіряється, зрозуміло, і сам заявлений механізм відтворення промислового зразка за допомогою матеріалів, способів тощо.

Таким чином, правова охорона надається тим промисловим зразкам, які є новими і можуть бути відтворені промислово.

3.3. Ознаки, що застосовуються для характеристики промислових зразків.

3.3.1 Загальні ознаки промислових зразків.

Обсяг правової охорони, що надається патентом на промисловий зразок, визначається сукупністю суттєвих ознак промислового зразка, зображених на фотографіях виробу, або макета, або малюнка. Таким чином, фотографії, що відображають зовнішній вигляд виробу, є основним документом, який містить зображальну інформацію про заявлений промисловий зразок.

Ознаки промислового зразка, які впливають на формування того чи іншого візуального образу, можуть бути такими, що безпосередньо сприймаються зором (форма об'єкта і його елементів, співвідношення їх розмірів, взаємне розташування, ступінь освітлення, колір тощо) і опосередковано впливають на зовнішній вигляд виробу (матеріал, фактура, способи організації форми, властивості композиційної побудови, образне рішення).

Під суттєвою ознакою промислового зразка розуміється ознака, що об'єктивно властива художньо-конструкторському рішенню виробу, характеризує композиційні особливості цього виробу і впливає на процес його формоутворення. Суттєвість ознаки промислового зразка визначається участю у створенні зорового образу виробу, в наданні виробу властивостей, що дають змогу візуально відрізнити його від низки аналогічних рішень.

Тобто перелік суттєвих ознак – це «мовне висловлення» естетичних (ергономічних) особливостей виробу, що пояснюють зображення промислового зразка.

Перелік є мовною формою ідентифікації візуальної естетичної сутності виробу, його художньо-конструкторського рішення.

Правовий сенс переліку суттєвих ознак полягає у тому, що патентна форма охорони промислового зразка потребує об'єктивних знань про те, як «складений» промисловий зразок. У переліку вказується на ту естетичну цінність, яка є інтелектуальною творчою діяльністю його творця.

Несуттєвими вважаються ознаки, які не впливають на формування зовнішнього вигляду виробу або які не виявляють сутності виробу, що заявляється як промисловий зразок, не впливають на властивості виробу та його функції. Вироби, відмінні за несуттєвими ознаками, як правило, сприймаються споживачем як ідентичні.

Приклад. Не належать до суттєвих такі ознаки зовнішнього вигляду виробів, що належать до друкованої продукції (етикетки, ярлики, наліпки, обкладинки книг та журналів тощо), які знайшли відображення в елементах зображення, що призначені винятково для інформаційно-споживчої, інформаційно-рекламної чи іншої спеціальної мети, необхідність зазначення яких на виробі визначається відповідними нормативними документами і які при цьому не мають графічних, шрифтових чи колірних особливостей. Зокрема, такими елементами можуть бути: букви, слова, цифри, у тому числі елементи, що мають характер спеціальних позначень на виробі, наприклад, штрих-код, ТУ, ДСТ, реквізити фірми-виробника, місце виготовлення, рік випуску, термін зберігання тощо.

Поділ на суттєві та несуттєві ознаки умовний. Залежно від характеру об'єкта і мети розроблення художньо-конструкторського рішення, одні й ті самі ознаки можуть бути визнані як суттєвими, так і несуттєвими.

Складання сукупності суттєвих ознак промислового зразка є особливістю патентного законодавства в галузі охорони об'єктів дизайну.

Як правило, суттєві ознаки промислового зразка в сукупності розташовуються у певній послідовності.

Образне рішення виробу – склад і кількість основних композиційних елементів, форма виробу і/або його частин (об'ємна характеристика, абрис, силует) – взаємне розташування елементів (композиційне, компоновальне рішення) – пластичне рішення виробу (його елементів) – колористе рішення – декоративне оформлення – матеріал.

Ознака повинна бути описана так, щоб промисловий зразок міг бути однозначно витлумачений фахівцем і його можна було ідентифікувати, тобто розпізнати у художньо-конструкторському рішенні виробу.

3.3.2. Формоутворювальні ознаки різновидів промислових зразків.

Залежно від виду промислового зразка та його характеру для характеристики зовнішнього вигляду виробів можуть бути використані перераховані нижче ознаки.

Якщо досліджуване художньо-конструкторське рішення виробу має складну композицію, в основі якої лежить розвинута об'ємно-просторова структура (наприклад, верстат, сільськогосподарська машина, мотоцикл тощо), то суттєвими ознаками, як правило, є основні композиційні елементи, їх форма та взаємне розміщення, пластичне рішення окремих елементів. Вироби з тривимірною об'ємно-просторовою структурою:

- склад і кількість основних композиційних елементів;
- пластичне пророблення, у тому числі композиційних елементів;
- форма виробу в цілому і/або форма його композиційних елементів (об'ємна характеристика, абрис, силуети);
- взаємне розташування композиційних елементів (композиційне, компоновальне рішення).

Для характеристики зовнішнього вигляду виробів із моноблочною композицією (наприклад, таких, як радіоприймач, телевізор, щитовий прилад, кондиціонер тощо), а також рішень, побудованих на співвідношеннях елементарних геометричних об'ємів (наприклад, меблевий секційний блок), можуть бути використані, зокрема, такі ознаки:

- вироби із моноблочною композицією:
 - а) склад і взаємне розташування композиційних елементів;
 - б) пластичне, графічне, колористичне, фактурне рішення цих елементів, що знаходяться, як правило, на фронтальній поверхні виробу тощо.

У таких виробках деякі формоутворювальні елементи (наприклад, корпус), що мають форму паралелепіпеда, можуть не розглядатися як суттєві ознаки, оскільки не відіграють визначальної ролі у створенні зорового образу виробу.

3.3.3. Комплекти (набори) промислових зразків.

Поняття «промисловий зразок» застосовується як щодо одного виробу, так і щодо комплекту (набору) виробів.

Комплект (набір) може бути визнаний промисловим зразком, якщо до складу комплекту (набору) входять елементи, які виконують функції, відмінні одна від одної, але підпорядковані загальному

призначенню, що вирішується комплектом (набором) у цілому. Із точки зору художнього конструювання всі елементи комплекту (набору) повинні мати спільність композиційного та стилістичного рішення.

Під час дослідження суттєвих ознак промислового зразка, що є художньо-конструкторським рішенням комплектів (наборів) виробів, розглядається низка матеріальних об'єктів, пов'язаних єдиними принципами формоутворення, функціональні можливості яких спрямовані на вирішення загального для всього комплекту (набору) завдання. Зокрема, до таких об'єктів належать набори меблів, сервізи, набори посуду, інструментів, комплекти одягу, обладнання, набори іграшок тощо.

Комплект виробів – повний набір яких-небудь предметів, які в сукупності складають ціле (наприклад, комплект білизни, комплект частин машини).

Гарнітур – повний набір, комплект предметів, які певне призначення (наприклад, гарнітур меблів, гарнітур білизни).

Сервіз – повний набір столового або чайного посуду з єдиним художнім оформленням, розрахований на певну кількість людей.

Интер'єр – це архітектурно і художньо оформлене внутрішнє приміщення, внутрішній простір різних приміщень, архітектурних споруд, а також підйомно-транспортних машин і транспортних засобів (наприклад, кабіни, салони, каюти, рубки тощо).

Основною відмінністю комплекту від одиничного виробу, як правило, є автономність окремих елементів, що входять до його складу, зумовлена багато в чому можливістю розширення або звуження функцій, що виконуються тим чи іншим комплектом. Так, набір меблів для їдальні, зазвичай, включає стіл, стільці, сервант, але може бути доповнений столиком для чаю, сервіровочним столиком тощо. Поняття «один виріб» застосовується як щодо цілого виробу, наприклад автомобіля, так і щодо його частини, наприклад, бампера, фари тощо.

Деякі комплекти в процесі використання можуть зазнавати видозмін, перекомпонування, комбінаторних перетворень, що характерно передусім для виробів типу «конструктор».

До ознак, що характеризують комплект (набір) як єдине ціле, належать такі:

- склад і кількість виробів, що входять до комплекту;
- розбірні ряди;
- підпорядкованість елементів системи, її пропорційний склад;
- фурнітура;
- колористичне рішення;

– характер об'ємно-просторової структури, що визначає взаємне розташування елементів системи в просторі (ця ознака особливо важлива для художньо-конструкторських рішень зовнішнього вигляду робочих місць, комплектів обладнання);

- конструкція верху і низу;
- деталі обробки.

У сукупність суттєвих ознак комплекту (набору) входять ознаки, що характеризують зовнішній вигляд одиничних виробів, що становлять комплект, і ознаки, що характеризують комплект (набір) як єдине ціле.

Таким чином, комплект (набір) виробів визнається промисловим зразком, коли його елементи виконують різноманітні функції, що відрізняються одна від одної, підпорядковуються спільному завданню, яке розв'язує комплект у цілому.

3.3.4. Варіанти промислових зразків.

Можуть бути зареєстровані як промислові зразки і варіанти виробу. Варіантом промислового зразка може бути зовнішній вигляд виробів, що належать до однієї функціональної групи, до одного класу Міжнародної класифікації промислових зразків, подібні за сукупністю суттєвих ознак і мають відмінності в несуттєвих ознаках, які сприймаються візуально.

Іншими словами, під варіантами промислового зразка розуміються рішення одного і того самого виробу (комплекту, набору), що характеризують єдиний художньо-конструкторський задум і відрізняються за сукупністю суттєвих ознак, які визначають однакові естетичні та/або ергономічні особливості виробу. Варіантні рішення виробу можуть стосуватися форми, композиції, пластики, образного рішення тощо.

Якщо промисловий зразок має варіанти виконання, то повністю має бути описана сукупність суттєвих ознак основного з варіантів, а розкриття суті кожного з інших варіантів здійснюється шляхом опису тих ознак, які відрізняють кожен інший варіант від основного.

Тобто варіанти промислового зразка можуть бути описані ознаками, які характеризуються альтернативними поняттями, що відображають різні форми його реалізації.

Сукупність суттєвих ознак для варіантів промислового зразка складається так. Спочатку описуються спільні для всіх варіантів суттєві ознаки. При цьому варіантна ознака виражається узагальненим поняттям. Потім описуються конкретні форми реалізації варіантної ознаки, що характеризують кожний варіант.

Варіантами промислового зразка може бути художньо-конструкторське рішення тих самих виробів, що відрізняються за сукупністю суттєвих ознак, які визначають однакові естетичні і ергономічні особливості виробів.

3.4. Етапи дослідження ознак промислового зразка і промислового виробу.

Робота судового експерта, пов'язана з дослідженням промислового зразка, проводиться з метою визначення того, чи використані суттєві ознаки промислового зразка в іншому промисловому виробі.

Дослідження промислових зразків зводиться, в основному, до виявлення ознак, що їх характеризують, і до зіставлення їх із ознаками промислового виробу з метою встановлення наявності або відсутності ознак промислового зразка у цьому виробі.

Робота виконується за етапами:

1-й етап. Визначаються об'єкти дослідження і робиться їх опис.

2-й етап. Досліджується зображення зовнішнього вигляду промислового зразка. Основна інформація про заявлений промисловий зразок міститься у зображенні (комплекті зображень) зовнішнього вигляду виробу, яке дозволяє виявити всі його суттєві ознаки, встановити їх сукупність і у такий спосіб визначити обсяг правової охорони, що надається промисловому зразку. Замість зображень власне виробу судовому експерту можуть бути надані зображення його макета або малюнка, або зразок у натурі.

Зображення (комплект зображень) повинні бути якісними і давати повне, детальне уявлення про зовнішній вигляд промислового зразка, яке дає змогу виявити всі його суттєві ознаки.

3-й етап. Вивчається опис промислового зразка, який необхідний судовому експерту при дослідженні з метою отримання інформації про суть і суттєві ознаки промислового зразка. Опис промислового зразка повинен містити такі розділи: назва промислового зразка; призначення та галузь застосування промислового зразка; перелік зображень, креслень, схем і карт; суть і суттєві ознаки промислового зразка.

Назва промислового зразка завжди є суттєвою ознакою, оскільки відносить об'єкт до певного класу об'єктів промислових зразків і визначає, в основному, призначення об'єкта.

В описі розкривається суть промислового зразка, який містить адекватно визначену та у словесній формі представлену сукупність його суттєвих ознак, відображених на зображеннях виробу із посиланням на них або на креслення загального вигляду, або ергономічну схему тощо. Опис надає змогу конкретизувати обсяг вимог і межі охорони, тобто обсяг правової охорони, що надається.

Але треба пам'ятати, що опис не має правового «навантаження» і використовується лише для тлумачення ознак промислового зразка, яке повинно здійснюватися в межах його опису.

4-й етап. Досліджуючи зображення (зразок) зовнішнього вигляду промислового виробу з метою виявлення його ознак і специфічних особливостей виробу, судовий експерт повинен встановити наявність у ньому ознак, що відповідають ознакам досліджуваного промислового зразка, щоб у подальшому зіставити їх із відповідними ознаками промислового зразка за патентом. Не варто користуватися зображеннями, що допускають двояке тлумачення ознак об'єкта промислового виробу.

Для того щоб спростити і зробити процес зіставлення ознак менш трудомістким, ознаки промислового виробу, по можливості, бажано характеризувати тими самими термінами (висловлюваннями), якими визначаються ознаки промислового зразка. Характеристика ознак промислового виробу в усіх випадках повинна бути доволі ясною, щоб зіставити їх із відповідними ознаками промислового зразка.

5-й етап. Зіставляються ознаки промислового зразка з ознаками промислового виробу і визначається, які ознаки промислового зразка використовуються (чи не використовуються) у промисловому виробі.

Характерною помилкою при виконанні цього етапу робіт є те, що при зіставленні за основу беруться ознаки промислового виробу, тобто виявляються відмінності промислового виробу від запатентованого промислового зразка. Такий порядок зіставлення призводить до помилкових висновків про неспівпадіння під дію патенту промислового виробу, якщо він має відмінності, тобто містить додаткові ознаки, крім усіх ознак, притаманних промисловому зразку. Адже, відповідно до Закону України («Про охорону прав на промислові зразки від 15.12.1993»), використанням промислового зразка визнається виготовлення виробу із застосуванням запатентованого зразка, а виріб визнається виготовленим із застосуванням запатентованого промислового зразка, якщо при цьому використані всі суттєві ознаки промислового зразка.

Методика дослідження, пов'язана з промисловими зразками, передбачає виявлення, у першу чергу, спільності між; промисловим зразком і промисловим виробом. Тобто шляхом зіставлення ознак потрібно встановити, які ознаки із загальної сукупності, що притаманні промисловому зразку, використовуються (чи не використовуються) у промисловому виробі.

В експертному висновку результати зіставлення ознак оформляються у вигляді таблиці, за якою можна наочно робити висновок про ступінь використання промислового зразка в промисловому виробі (табл.):

Ознаки, що зіставляються			
Порядковий № ознаки	Промисловий зразок	Промисловий виріб	Використана, не використана
1	2	3	4

6-й етап. За результатами дослідження складається експертний висновок. Бажано, щоб редакція кожного пункту висновку узгоджувалася з редакцією питань, що були поставлені на вирішення судовому експерту.

Зазначений перелік етапів дослідження ознак промислового зразка і промислового виробу не вичерпує всіх дій судового експерта при дослідженні, однак він становить основу методики.

Орієнтовний перелік питань, що ставляться на вирішення судовому експерту.

Використовуючи викладені у даному розділі методичні основи дослідження, пов'язані з промисловими

зразками, наведемо перелік питань, що ставляться на вирішення судовому експерту.

1. Чи спростовують новизну промислового зразка за патентом України №000 відомості (вказати відомості), які містяться в матеріалах справи, що були загальнодоступними у світі до дати подання заявки?

2. Чи можуть бути віднесені до суттєвих ознак промислового зразка за патентом України №000 усі ознаки, зазначені як суттєві в описі заявки на його реєстрацію?

3. Чи зазначеного у комплекті документації на об'єкті (вказати об'єкт) сукупність суттєвих ознак промислового зразка за патентом України №000?

4. Чи містить промисловий зразок за патентом України №000 та промисловий зразок за патентом України №000 одну і ту саму сукупність суттєвих ознак?

Засоби індивідуалізації об'єктів мають велике значення при проведенні досліджень, пов'язаних з промисловими зразками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про охорону прав на промислові зразки : Закону України від 15.12.1993 р. №3688-ХІІ.
2. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны: монографія / Г.А. Андрощук, П.П. Крайнев. – К.: Ін Юре, 2000. – 400 с.
3. Охорона промислової власності в Україні : Монографія. – К.: Ін Юре, 1999. – С. 30-40.
4. Право интеллектуальной собственности : Конспект лекций. – М. : ПРИОР, 1998. – С. 108-113.
5. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : Учебник / А.П. Сергеев. – М. : ТК «Велби», 2004 – С. 674-688.
6. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность: Исключительной права / В.О. Калятин. – М.: Норма, 2000. – С. 407-418.
7. Мэгс П.Б. Интеллектуальная собственность / П.Б. Мэгс, А.П. Сергеев. – М.: Юрист, 2000. – С. 44-88.
8. Белов В.В. Интеллектуальная собственность: Законодательство и практика его применения: Учебное пособие. / В.В. Белов, Г.В. Виталиев, Г.М. Денисов. – М.: Юрист, 2002. – С. 117-127.
9. Борохович Л. Ваша интеллектуальная собственность / Л. Борохович, А. Монастырская, М. Трохова. – СПб. : Питер, 2001. – С. 124-152.
10. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У 2 Т. Загальна частина. – К. : Ін Юре, 2003.
11. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмІЦНП, 2012. – 264 с.

ТЕМА 4. ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ОБІГУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

4.1. Експертні дослідження з позначеннями.

4.1.1. Позначення. Торгівельна марка (знак для товарів і послуг) як об'єкт судової експертизи.

Під час проведення дослідження судовому експерту доводиться працювати з різноманітними позначеннями. До таких позначень належать, зокрема, словесні, зображувальні, об'ємні, комбіновані та інші торговельні марки, а також позначення, що не мають правової охорони.

Товарний знак повинен бути зареєстрований у встановленому порядку. Він виконує три основні функції:

- ідентифікаційна (розпізнавальна, джерело походження);
- інформаційна;
- рекламна.

Основні види товарних знаків:

- площинні (словесні, зображувальні);
- об'ємні;
- комбіновані.

Словесні позначення. Ними можуть бути як звичайні, так і вигадані слова, поєднання букв, що мають словесний характер, словосполучення, речення, інші мовні одиниці, їх сполучення тощо. Словесні позначення – найбільш поширена група позначень. Вони мають велику розрізняльну здатність, легко сприймаються, легко запам'ятовуються, мають перевагу перед іншими позначеннями у аспекті реклами.

Виділяють словесні позначення двох типів.

Типи словесних позначень:

- слово, виконане стандартним шрифтом (охороняється саме слово);
- слово, виконане в особливій графічній манері (логотип), охороняється і саме слово, і шрифтове рішення.

Зображувальні позначення – малюнки, зображення живих істот, предметів, природних та інших об'єктів, фігури будь-яких форм, композиції ліній на площині тощо. Як зображувальні можуть також розглядатися позначення, виконані в особливій графічній манері (букви, цифри та їх поєднання). Така ситуація складається в тому разі, коли зображувальне рішення вказаних позначень має самостійне навантаження більш сильне і виразне, ніж просто букви або цифри.

Об'ємні (просторові) позначення – тривимірні об'єкти, фігури, комбінації ліній, фігур. Об'ємні

позначення, як правило, відносяться до самого виробу, наприклад, особливої форми пляшки для напоїв, мила, шоколаду, або до їх упаковки (наприклад, особливої форми коробки для цукерок) тощо.

Форма виробу, захищена товарним знаком, повинна бути оригінальною та здатною виділяти товар окремого виробника з маси однорідних товарів. Таке просторове рішення може отримати правову охорону як торговельна марка і як промисловий зразок. Важливо усвідомлювати як схожість, так і розбіжності між цими об'єктами. Не завжди об'ємне позначення, яке може отримати правову охорону як торговельна марка, може бути визнане промисловим зразком. Зумовлено це тим, що лише зовнішній вигляд у цілому визнається промисловим зразком, а торговельною маркою може бути окремо взята частина виробу або позначення на його пакуванні.

Об'ємне позначення охороняється як товарний знак лише у тому випадку, коли форма, що заявляється, не має функціонального характеру і призначена лише для виконання відмітної та рекламної функцій.

Комбіновані позначення – комбінації зображувальних, словесних, об'ємних та інших позначень.

Серед цього виду найбільш поширеними є словесно-зображувальні композиції. Але зустрічаються і такі позначення, до яких входять зображувальні, словесні та об'ємні елементи. Цікавим видом комбінованого позначення є етикетка. З нею пов'язана велика кількість судових спорів і, як наслідок, експертних досліджень.

4.1.2. Зазначення походження товарів як об'єкт судової експертизи.

Деяким продуктам із будь-якого регіону властиві характеристики, обумовлені ґрунтом, кліматом або особливим досвідом людей, які проживають у даній місцевості. Саме цих властивостей і очікують споживачі, оскільки до них мають довіру. Використання цієї репутації продукції, яка надходить із певного регіону, допомагає відрізнити її від продукції інших виробників.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 №3687-ХІІ термін «зазначення походження товарів» охоплює (об'єднує) такі терміни:

– *просте зазначення походження товару* – будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення;

– *назва місця походження товару* – назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов із характерним для даного географічного місця людським фактором.

Зазначення походження товару визначається назвою місця походження товару, коли щодо нього виконуються такі умови:

- воно є назвою географічного місця, з якого даний товар походить;
- назва вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви;
- у вказаному цією назвою географічному місці об'єктивно існують характерні природні умови чи поєднання характерних природних умов і людського фактору, що надають товару особливих властивостей порівняно з однорідними товарами з інших географічних місць;
- позначуваний цією назвою товар має відповідні властивості, що виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи поєднанням цих умов із характерним для даного географічного місця людським фактором;
- виробництво (видобування) і переробка позначуваного цією назвою товару здійснюються в межах зазначеного географічного місця.

Отже, використання найменування місця походження є правомірним тільки для певного кола підприємств, розташованих у відповідній географічній місцевості, і тільки у зв'язку з конкретними виробами, що походять звідти.

Географічне зазначення походження товару – назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактору.

Зазначення походження товару визначається географічним зазначенням походження товару, коли щодо нього виконуються такі умови:

- воно є назвою географічного місця, з якого даний товар походить;
- воно вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви;
- у вказаному цією назвою географічному місці наявні характерні умови та/або людський фактор, що надають товару певних якостей чи інших характеристик;
- позначуваний цією назвою товар має певні якості, репутацію чи інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами та/або людським фактором;
- хоча б основна складова позначуваного цією назвою товару виробляється та/або переробляється в межах зазначеного географічного місця.

Отже, географічне зазначення походження товарів інформує споживача про те, що товар виготовлений у відповідній місцевості і має особливі властивості, які обумовлені місцем його виготовлення.

По суті, особи, які не мають відповідних дозволів, не можуть використовувати географічні зазначення,

якщо таке використання може ввести споживача в оману щодо справжнього походження товару.

Географічні зазначення є спеціальним видом позначень, які використовуються в торгівлі. Вони відрізняються від торговельних марок тим, що ідентифікують товари не певного підприємства, а географічний район, у якому можуть перебувати багато підприємств, які виробляють певний вид продукції. Право використовувати таке позначення для продукції, що походить із зазначеної місцевості, мають усі підприємства, розташовані в районі, до якого належить географічне зазначення.

Вищерозглянуті поняття визначають джерело походження товару, для якого вони використовуються, але між ними є суттєва відмінність. Товар, позначений найменуванням місця походження, повинен мати якість та особливості, які визначаються географічним середовищем, а саме: природними умовами або людськими факторами, притаманними саме цій географічній місцевості.

4.1.3. Комерційне (фірмове) найменування як об'єкт судової експертизи.

Комерційне (фірмове) найменування – це назва, під якою виступає юридична або фізична особа – підприємець у своїй виробничій або комерційній діяльності.

Комерційне найменування виконує здебільшого дві функції учасника комерційної діяльності, незалежно від того, які товари чи послуги вони реалізують та пропонують на ринку.

Запобіжна – функція, що не дає ввести в оману споживачів щодо справжньої діяльності фізичної чи юридичної особи – суб'єкта господарської діяльності.

Комерційне найменування є засобом ідентифікації особи та її діяльності і використовується в рекламі на вивісках, у складі товарних знаків тощо. На відміну від товарних знаків, які можуть бути як словесними, так і об'ємними чи зображувальними, комерційне найменування існує лише у словесній формі. Відповідно до статті 489 ЦК України, право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним із моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкової реєстрації та незалежно від того, чи є комерційне найменування частиною торговельної марки.

Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються.

Право на комерційне найменування обмежене сферою діяльності юридичної або фізичної особи, тобто поширюється лише на статутну діяльність.

Комерційне найменування суб'єкта підприємницької діяльності може містити його прізвище, ім'я або/та ім'я по батькові.

Коротке найменування у вигляді оригінальних або вигаданих слів, оригінальних сполучень відомих слів надає особі можливість відрізнитися від інших. Без спеціального позначення комерційне найменування багатьох підприємств матиме лише загальне значення – «компанія», «підприємство» «видавництво» «фірма» тощо з посиланням на організаційно-правову форму.

Таким чином, спеціальним (розпізнавальним) позначенням, необхідним для індивідуалізації найменувань осіб у господарчій діяльності, торговому обороті є частина комерційного найменування, яка виконує функцію індивідуалізації суб'єкта підприємницької діяльності.

Дистинктивна – функція, що дозволяє відрізнити одного учасника комерційної діяльності від іншого.

4.2. Умови дійсності торговельної марки. Характеристика позначень торговельної марки.

Право на торговельну марку визнається недійсним, якщо воно виникло з порушенням закону. Таким порушенням або визнанням недійсності права вважається надання його на торговельну марку, що не відповідає критерію розрізняльної здатності, або особі, яка не має права на отримання охорони знака.

Для того, щоб позначення могло існувати як торговельна марка, воно повинно відповідати низці умов. Вони чітко визначені у ст. 6 Паризької конвенції. Ці умови можна розділити на такі основні групи:

- абсолютні – дистинктивність (розрізняльна здатність);
- відносні – дотримання прав та законних інтересів третіх осіб.

Залежно від невиконання тієї чи іншої вимоги засади недійсності можуть мати абсолютне або відносне значення.

Абсолютними підставами є порушення вимог, наслідки яких мають суспільне значення. Ними можуть бути невиконання умов розрізняльної здатності, у результаті чого можливе змішування знаків та маркування товару, введення в оману споживачів і в результаті – порушення «публічного інтересу». При невідповідності цьому критерію дійсність знака може бути оскаржена. Наслідком цього оскарження є анулювання охоронного документа, яке може мати загальне для всіх значення.

Відносною підставою є порушення вимог закону, наслідки чого не мають загального (публічного) значення, а пов'язуються з інтересами конкретної особи. Такою підставою є, наприклад, право, що надається іншій особі на ідентичний або схожий знак, у результаті чого порушується вже існуюче право.

Не допускається реєстрація як товарних знаків або їх елементів позначень, що вводять в оману щодо товарів або їх виробників, та позначень, що суперечать громадським інтересам, гуманності, моралі, до яких віднесені, наприклад, слова та зображення брутального змісту, заклики, що ображають релігійні почуття тощо.

Такі позначення, як державні герби, прапори або емблеми можуть бути включені до елементів, що не охороняються у складі товарного знака лише в тих випадках, коли на це є погодження відповідного

компетентного органу.

Розрізняльна здатність позначень

Розрізняльна здатність – це умова, що дає можливість позначенню існувати як знаку для товарів і послуг.

Вимога розрізняльної здатності впливає з основної функції знака, а саме: функції виділення товарів або послуг одного підприємства серед інших, які існують на ринку. Для здійснення цієї функції знак має бути індивідуальним (у різних джерелах цю властивість товарного знака називають також розпізнавальністю або дистинктивністю) та не співпадати із зображенням продукту або його назви.

Якщо позначення не є дистинктивним, воно не може функціонувати як товарний знак. Сам термін «дистинктивність» у перекладі з англійської означає «чіткість, виразність, ясність» – ознаки, що надають знаку індивідуальності.

Розрізняльна здатність товарного знака може бути пов'язана як із формою знака, так і з його змістом – смисловим характером позначення.

У процесі використання розрізняльна здатність (індивідуальність) знака може змінюватися. Товарний знак, який втратив притаманну йому індивідуальність через використання, може її відновити і, навпаки, через використання може втратити індивідуальність.

Отже, можливі три ситуації, пов'язані з індивідуальністю знака.

1 ситуація. Знак, який було вибрано як товарний, може бути індивідуальним сам по собі – це визначається як притаманна індивідуальність.

2 ситуація. Знак, який не є індивідуальним сам по собі, може набути індивідуальності при використанні.

3 ситуація. Знак може втратити свою індивідуальність, наприклад, коли він стає родовим позначенням продукту, який він позначає.

Зазвичай знак розглядається як індивідуальний, якщо він не є зображенням продукту або послуги, для яких повинен використовуватися, а складається зі слова або зображувальної конструкції, відображаючи якусь ідею, відокремлену від природи продукту або послуги, чи є зовсім новим словом або конструкцією, без будь-якої ідеї.

Що стосується набутої або втраченої внаслідок використання індивідуальності, то це питання скоріше економічних або маркетингових досліджень. При такій оцінці позначення використовуються такі дані, як об'єм виробництва, об'єм витрат на рекламу, територія реалізації товарів, відомості про ступінь поінформованості споживачів тощо.

Описові позначення

Описовими позначеннями в цілому або елементами позначення вважаються словесні позначення (елементи позначення), що підпадають під поняття, перелічені в Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1999. №3689 XII, в якому зазначено, що не можуть отримати правову охорону також позначення, які складаються лише з позначень чи даних, що є описовими при використанні щодо зазначених у заявці товарів і послуг або у зв'язку з ними, зокрема, вказують на вид, якість, склад, кількість, здатності, призначення, цінність товарів і послуг, місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг.

Описові позначення – це позначення, які складаються:

- лише з описових елементів;
- мають домінуючі описові елементи.

Описові позначення вказують на загальні характеристики товарів і послуг (вид, якість, кількість, призначення тощо), отже, не мають розрізняльної здатності.

Варто зазначити, що, відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» споживач має право на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про товари (роботи, послуги), що забезпечує можливість їх свідомого і компетентного вибору. Інформація повинна бути надана споживачеві до придбання ним товару чи замовлення роботи (послуги).

Інформація про товари (роботи, послуги) повинна містити:

- назву товару;
- зазначення нормативних документів, вимогам яких повинні відповідати вітчизняні товари (роботи, послуги);
- дані про основні властивості товарів (робіт, послуг), а щодо продуктів харчування – про склад (включаючи перелік використаної у процесі їх виготовлення сировини, в тому числі харчових добавок), номінальну кількість (масу, об'єм тощо), харчову та енергетичну цінність, умови використання та застереження щодо вживання їх окремими категоріями споживачів, а також іншу інформацію, що поширюється на конкретний продукт;
- відомості про вміст шкідливих для здоров'я речовин порівняно з вимогами нормативно-правових актів і нормативних документів і протипоказання щодо застосування;
- позначку про застосування генної інженерії під час виготовлення товарів;
- дані про ціну (тариф), умови та правила придбання товарів (виконання робіт, надання послуг);
- дату виготовлення;
- відомості про умови зберігання;
- гарантійні зобов'язання виробника (виконавця);

- правила та умови ефективного і безпечного використання товарів (робіт, послуг);
- термін придатності (служби) товарів (робіт, послуг), відомості про необхідні дії споживача після його закінчення, а також про можливі наслідки в разі невиконання цих дій;
- найменування та адресу виробника (виконавця, продавця) і підприємства, яке здійснює його функції щодо прийняття претензій від споживача, а також проводить ремонт і технічне обслуговування.

Зазначена інформація доводиться до відома споживачів виробником (виконавцем, продавцем) у супровідній документації, що додається до товарів (наслідків робіт, послуг), на етикетці, а також маркуванням чи іншим способом (у доступній наочній формі), прийнятим для окремих видів товарів (робіт, послуг) або в окремих сферах обслуговування.

Продукти харчування, упаковані або розфасовані в Україні, повинні забезпечуватись інформацією про місце їх походження.

Із цього випливає, що позначення, які визначені в Законі України як описові, відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» є необхідними даними для нанесення всіма виробниками товарів. Така інформація доводиться до відома споживачів виробником товару, зокрема маркуванням чи іншим способом у доступній наочній формі.

Отже, описовим позначенням не надається правова охорона, а виробникам – виключне право на їх використання, і, перш за все, це пов'язано з тим, що необхідність використовувати позначення, які описують товар, у своїй діяльності виникає у будь-якої особи, і нікому не може бути дано право монополізувати такі позначення.

Під час дослідження елементів позначень або позначень у цілому щодо описовості можна використовувати будь-яку інформацію, що стосується семантики досліджуваних словесних елементів. Таку інформацію містять словники, довідники, енциклопедії, відомості, отримані через мережу Інтернет тощо.

Загальновживані позначення товарів і послуг певного виду Згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1999. №3689 XII, не можуть одержати правову охорону також; позначення, які є загальновживаними як позначення товарів і послуг певного виду.

До позначень, що є загальновживаними для товарів певного виду, належать позначення, які використовуються для певних товарів і які внаслідок їх тривалого використання для одного й того самого товару або товару такого самого виду різними виробниками стали видовими або родовими поняттями.

Термін «загальновживаний» означає «який вживається, використовується, застосовується всіма».

Позначення є родовим, коли воно визначає категорію або вид, до якого належать товари. Для торгівлі, а також для споживачів важливо, щоб нікому не було дано право монополізувати такі родові терміни.

Товарна група – сукупність товарів, що їх об'єднують за ознакою однорідності сировини і матеріалу, призначення, способу виробництва тощо.

Товарна підгрупа – складова частина товарної групи, яка об'єднує однорідні товари за ознакою виробничого походження.

Товарний вид – складова частина товарної підгрупи, яка об'єднує однакові товари різного призначення.

Товарний різновид – складова частина товарного виду, яка об'єднує товари одного призначення за асортиментною позицією.

Асортиментна позиція – конкретна ознака товару: артикул, модель, розмір, марка, колір, сорт, категорія тощо.

Отже, «категорію товарів» необхідно розглядати як його ознаку, а не родову належність.

Термін «категорія» визначається, як:

- родові поняття, що означає розряд предметів, явищ і т. ін. або їх важливу спільну ознаку;
- група, розряд однорідних предметів, осіб чи явищ, що відрізняється від інших певними ознаками.

Загальновживані символи і терміни

До позначень, що є загальновживаними символами, належать, як правило, позначення, що символізують галузь господарства чи сферу діяльності, до яких належать товари чи послуги, для яких реєструється знак; умовні позначення, що застосовуються в різних галузях науки і техніки.

До позначень, що є загальновживаними термінами, належать лексичні одиниці, характерні для конкретних галузей науки і техніки.

Загальновживані символи і терміни є перешкодою для реєстрації знака, якщо знак заявлено для товарів і послуг, які відносяться до тієї самої галузі, що й загальновживані символи і терміни.

Букви чи цифри також можуть бути визнані такими, яким не властива розрізняльна здатність. Висновок про відсутність розрізняльної здатності недоречно обґрунтовувати виключно загальною кількістю букв та/або цифр у позначенні або складністю їх вимови. Можливе надання правової охорони позначенням, у яких є послідовність букв та/або цифр, що мають характерне запам'ятовування, а також їх просторове розташування в позначенні.

Розрізняльна здатність об'ємних позначень

Щодо просторового художнього рішення, то воно може охоронятися не тільки як торговельна марка, але й як промисловий зразок. Як об'ємні позначення заявляються оригінальні форми виробів, ємності, упакування тощо. Тому важливим питанням є розмежування зазначених об'єктів права інтелектуальної власності.

Коли як об'ємна торговельна марка зареєстрована форма виробу, то до таких позначень потрібно

ставитися з особливою увагою з точки зору їх розрізняльної здатності щодо інших торговельних марок. Це пояснюється тим, що споживач, зазвичай, бачить у торгівельній марці дещо зовнішнє, відокремлене від самого товару і спеціально призначене для розрізнення однорідних товарів. Тому форма об'єкта, зареєстрованого у вигляді об'ємного знака, не повинна бути безпосередньо обумовлена його функцією.

Загальним може бути такий підхід. Якщо форма позначення визначається виключно або головним чином функціональністю, є традиційною та безальтернативною для виробів того самого призначення, таке позначення скоріш за все не буде мати розрізняльної здатності.

Оманливі позначення

Позначення може бути визнане оманливим або таким, що здатне вводити в оману, коли є очевидним, що воно в процесі використання (як знака) не виключає небезпеки введення в оману споживача.

Згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1999. №3689 XII, не можуть отримати правову охорону позначення, які є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу.

До позначень, що є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу, належать позначення, які породжують у свідомості споживача асоціації, пов'язані з певною якістю, географічним походженням товарів або послуг або з певним виробником, які насправді не відповідають дійсності.

Не вважається оманливим позначення, яке містить фактично неправдиві відомості про походження товару або про товар чи послугу, проте через нереальність асоціацій не сприймається пересічним споживачем як таке, що вказує на зв'язок між товаром і певним географічним місцем, або сприймається як фантазійне щодо певного товару або послуги.

4.3. Дослідження словесних і комбінованих позначень на схожість.

Схожість різних позначень словесного характеру визначають за трьома характеристиками:

- звукова (фонетична);
- графічна (візуальна);
- смислова (семантична).

Ці три складові тісно пов'язані між собою, але при дослідженні кожна з них може бути у ролі як головної, так і другорядної.

При проведенні дослідження словесних позначень виникає необхідність їх порівняння з багатьма об'єктами (залежно від обставин справи), що можуть виконувати функцію засобів індивідуалізації.

Під час проведення судової експертизи словесні позначення порівнюються зі словесними та іншими позначеннями, враховуючи основні характеристики, що впливають на схожість (звукову, графічну, смислову), які дають можливість сформулювати уявлення про ступінь схожості позначень, що досліджуються.

Для словесних позначень вирішальне значення має їх звучання (звукова ознака), оскільки подібність у вимові найчастіше становить порушення товарного знака. Товарні знаки, які записані по-різному, можуть вимовлятися однаково, і це відіграє вирішальну роль при усних сповіщеннях. Якщо судовий експерт визначив тотожність або схожість звучання словесних знаків, подальше їх дослідження за графікою та семантикою в більшості випадків недоречне.

Дослідження звучання словесних позначень варто розпочати з точного їх запису. Для цього використовується транскрипція.

Транскрипція (від латинського *transcriptio* – переписування) – це спеціальне письмо, запроваджене для точної передачі звукового складу слів і текстів. Транскрипції поділяються на типи.

- фонетична;
- феноматична;
- практична.

Фонетична транскрипція – спосіб передачі на письмі усного мовлення з усіма його звуковими особливостями.

Феноматична транскрипція – передає фонемний склад морфем, слів і текстів, а не всі відтінки звуків мови, у яких реалізуються морфеми.

Практична транскрипція – запис засобами національної абетки чужомовних власних назв, термінів та інших неперекладних слів.

Транскрипції необхідно відрізняти від транслітерації.

Транслітерація – літерна передача слів і текстів, записаних за допомогою однієї графічної системи, засобами іншої графічної системи.

Порівнюючи два словесні позначення, одне з яких виконане не українською мовою, судовому експерту необхідно перш за все привести їх до так званого «єдиного знаменника». Іншими словами, їх необхідно записати за допомогою транслітерації.

За фонетичними (звуковими) ознаками.

Транскрибовані позначення порівнюються щодо наявності близьких і співпадаючих звуків, характеру співпадаючих частин, входження одного позначення в інше тощо. Враження звукової схожості складається під впливом низки ознак.

Фонетичні ознаки:

- довжина позначення;
- наявність близьких і співпадаючих звуків;
- розташування одних близьких звуків і звукосполучень щодо інших;
- наявність співпадаючих складів та їх розташування;
- місце співпадаючих звукосполучень у складі позначення;
- близькість складу голосних;
- характер співпадаючих частин позначень;
- входження одного позначення в інше;
- наголос.

За графічними (візуальними) ознаками

Визначаючи графічну схожість позначень, прийнято враховувати загальне зорове враження, алфавіт, кольорову гаму тощо. Враження графічної схожості складається під впливом певних ознак:

- загальне зорове враження;
- вид і розмір шрифту;
- графічне написання з урахуванням характеру літер;
- розташування літер відносно одна одної;
- алфавіт, літерами якого написано слово;
- колір чи поєднання кольорів тощо.

При проведенні порівняльного дослідження позначень необхідно враховувати взаємозв'язок звукової та візуальної схожості. Графічна схожість може як посилити, так і послабити загальну схожість.

Порівняно зі звуковою графічна схожість має мінливий характер. Вона може зникати і виникати, у той час як звукова складова позначення залишається незмінною.

За семантичними (смысловими) ознаками

При візуальному сприйнятті позначень споживач одночасно намагається усвідомити семантику словесних елементів, що входять до позначень, у тому числі за рахунок певних асоціацій чи здогадок, що виникають у нього в процесі сприйняття позначень. Смыслова (семантична) схожість визначається на підставі таких ознак:

- подібність закладених у позначення понять, ідей;
 - протилежність закладених у позначення понять, ідей;
 - збіг одного з елементів позначень, на який припадає логічний наголос і який має самостійне значення.
- Смыслова схожість, на відміну від графічної, може виступати як самостійний критерій.

Дослідження об'ємних і зображувальних позначень на схожість

Об'ємне позначення може охороняється як товарний знак лише в тому разі, коли його форма не обумовлена виключно функціональним призначенням і призначена лише для виконання розрізняльної та рекламної функції знака.

Під час проведення експертного дослідження об'ємні знаки (позначення) порівнюються з позначеннями:

- об'ємними;
- комбінованими, у композиціях яких входять зображення та об'ємні елементи;
- зображувальними;
- промисловими зразками, що належать до виробів того ж виду.

Під час проведення експертного дослідження зображувальні знаки (позначення) порівнюються з позначеннями:

- зображувальне;
- комбінованими, у композиціях яких входять зображення та об'ємні елементи;
- об'ємними;
- словесними в тому разі, коли їх зображувальне значення має конкретний характер і збігається з досліджуваним позначенням.

Основним критерієм схожості зображувальних позначень є загальне візуальне (зорове) враження, включаючи смыслові значення.

При аналізі ступеня схожості необхідно враховувати такі фактори:

- смысловий зміст;
- геометричні форми (силует, абрис, лінії);
- поєднання кольорів або тонів.

Оскільки основним критерієм схожості є загальне враження, то важливим моментом при проведенні дослідження є перше враження, яке експерт отримує під час порівняння зображень. Таким шляхом можна певною мірою моделювати ситуацію сприйняття позначень споживачем.

Визначальною для схожості є схожість основних елементів позначення, які мають самостійне навантаження і запам'ятовуються при сприйнятті знака споживачем. Ці елементи мають бути виділеними при експертизі, за ними і проводять співставлення.

Позначення, що є просто кольором або поєднанням кольорів, неохороноздатні. Але колір у поєднанні з іншими компонентами є відмінною ознакою і може бути вирішальним фактором при встановленні схожості або її відсутності.

Перше враження, отримане від порівняння зображувальних та об'ємних позначень, зазвичай,

підтверджується при подальшому дослідженні низки ознак, які їм притаманні. Це пояснюється тим, що саме так сприймає його середній споживач із середньою пам'яттю. Зустрівшись із позначенням, він порівнює його з тим позначенням, яке шукає подумки. Якщо позначення виявляться схожими, можливо, споживач навіть не зверне уваги на розбіжності, особливо якщо вони застосовуються для товарів широкого вжитку.

Склавши перше враження, судовому експерту необхідно розпочати дослідження щодо схожості позначень, розглядаючи нижченаведені ознаки, які притаманні як зображувальним, так і об'ємним позначенням.

Основним критерієм схожості і для зображувальних, і для об'ємних позначень є загальне зорове сприйняття. Воно, в першу чергу, складається із зовнішнього контуру. Смислове значення позначень також істотно впливає на схожість позначень – однакове посилює, а різне послаблює їх схожість.

Схожість об'ємних і зображувальних позначень визначається на підставі таких ознак:

- зовнішня форма;
- наявність чи відсутність симетрії;
- смислове значення;
- вид і характер зображень (натуралістичне, стилізоване, калікатурне);
- поєднання кольорів і тонів.

Дослідження комбінованих позначень на схожість.

При дослідженні схожості комбінованих позначень визначається як схожість усього позначення в цілому, так і його складових елементів із урахуванням значущості розташування тотожних або схожих елементів.

При порівнянні комбінованих позначень необхідно в першу чергу виділити домінуючі елементи, які визначають загальне враження від позначення. Як правило, домінуючим елементом позначення, яке складається зі слова та зображення, є словесний елемент, оскільки його називають при замовленні товарів або послуг. Але іноді трапляються випадки, коли домінує зображувальний елемент.

Позначення вважається таким, що займає домінуюче становище в торгівельній марці, якщо воно превалює в смисловому і/або просторовому значенні над сукупністю інших елементів торговельної марки, тобто суттєво впливає на її загальну композицію.

Компоненти, що належать до різних видів позначень, при дослідженні щодо схожості порівнюються з елементами тих самих видів позначень або з комбінованими позначеннями того самого характеру за ознаками, які їм притаманні та були наведені вище.

Основним критерієм схожості комбінованих позначень є загальне зорове враження, яке створюють ці позначення, а також зорове враження, яке створюють окремі елементи, що і є сукупністю комбінованих позначень. Окрім цього, оскільки комбіновані позначення складаються з кількох елементів, при встановленні їх схожості важливо визначити, які саме елементи цих позначень схожі, яка роль того чи іншого схожого елемента у комбінованому позначенні.

Якщо при порівнянні двох позначень судовий експерт встановить, що елементи, які відрізняють комбіноване позначення, що не має охорони, від зареєстрованого товарного знака, не є для нього домінуючими або суттєвими, то такі комбіновані позначення можуть бути визнані несхожими.

Якщо із зареєстрованим товарним знаком або з окремим його елементом існує певна схожість другорядного елемента комбінованого позначення, то такі комбіновані позначення, скоріш за все, також будуть визнані несхожими.

4.4. Послідовність дослідження позначень із метою визначення їх схожості.

Позначення:

- зображувальні (графічні, семантичні);
- словесні (слово виконане стандартним шрифтом, слово виконано в особливій графічній манері. Фонетична, графічна, семантична);
- об'ємні (візуальна «перше враження» семантична).

Дослідження позначень щодо схожості, проводиться при дослідженні ознак в порядку їх вагомості. Вважаємо, якщо експерт за першою ознакою дійшов висновку про схожість позначень, подальший розгляд можна припинити, зважаючи на те, що факт схожості вже встановлений. Якщо ж результат порівняння негативний, дослідження продовжується за такими ознаками.

Етапи дослідження словесних позначень:

1-й етап. Визначаються об'єкти дослідження та робиться їх опис. На цьому етапі судовому експерту необхідно визначити, які саме об'єкти досліджуються: товарні знаки, позначення, що не мають правової охорони, фірмові найменування, географічні зазначення.

2-й етап. Визначається, чи відповідають позначення зображенням, наданим в охоронних документах. Це важливо тому, що при проведенні дослідження для вирішення питання щодо схожості позначень їх необхідно порівнювати в тому вигляді, в якому вони охороняються, тобто представлені в охоронних документах.

3-й етап. Встановлюється однорідність (спорідненість) для тих товарів і послуг, відносно яких зареєстровані або використовуються позначення. При цьому, якщо схожі позначення використовуються для різних товарів і послуг, ймовірність їх сплутування споживачем не має вирішального значення.

4-й етап. Порівнюються словесні позначення. У більшості випадків цей етап дослідження необхідно розпочати з точного порівняльного їх запису. Для цього використовується транскрипція.

5-й етап. Позначення досліджуються щодо їх фонетичної схожості. В разі її встановлення подальше порівняння проводити в більшості випадків недоцільно, оскільки факт їх схожості буде вважатися встановленим.

6-й етап. Позначення досліджуються щодо їх графічної схожості. Частіше за все це стосується так званих логотипів.

7-й етап. Позначення досліджуються щодо їх семантичної схожості.

8-й етап. У разі розбіжності проміжних висновків на 5-7 етапах визначається, які з ознак найбільш важливі (вагомі) для конкретного позначення.

9-й етап. За результатами дослідження складається експертний висновок.

Бажано, щоб редакція кожного пункту висновку узгоджувалася з редакцією питань, що були поставлені на вирішення судовому експерту.

Зазначений перелік етапів дослідження ознак словесних позначень не вичерпує всіх дій судового експерта при дослідженні, однак він є основою методики.

Етапи дослідження об'ємних та зображувальних позначень:

1-й етап. Визначаються об'єкти дослідження та робиться їх опис. На цьому етапі експерту необхідно визначити, які саме об'єкти досліджуються: товарні знаки, позначення, що не мають правової охорони, промислові зразки.

2-й етап. Визначається, чи відповідають позначення зображенням, наданим в охоронних документах. Це важливо тому, що при проведенні дослідження для вирішення питання щодо схожості позначень їх необхідно порівнювати в тому вигляді, в якому вони охороняються, тобто представлені в охоронних документах.

3-й етап. Встановлюється однорідність (спорідненість) для тих товарів і послуг, відносно яких зареєстровані або використовуються позначення. При цьому, якщо схожі позначення використовуються для різних товарів і послуг, ймовірність їх сплутування споживачем не має вирішального значення.

4-й етап. Звертається увага на перше враження від порівнюваних позначень та визначаються домінуючі елементи досліджуваних позначень.

5-й етап. Проводиться порівняння позначень за ознаками.

6-й етап. Узгоджуються проміжні висновки з першим враженням, отриманим при порівнянні позначень.

7-й етап. За результатами дослідження складається експертний висновок. Бажано, щоб редакція кожного пункту висновку узгоджувалася з редакцією питань, що були поставлені на вирішення судовому експерту.

Зазначений перелік етапів дослідження ознак об'ємних і зображувальних позначень не вичерпує всіх дій судового експерта при дослідженні, однак він становить основу методики.

Етапи дослідження комбінованих позначень:

1-й етап. Визначаються об'єкти дослідження та робиться їх опис. На цьому етапі експерту необхідно визначити, які саме об'єкти досліджуються – товарні знаки: словесні, зображувальні, об'ємні; позначення, що не мають правової охорони: словесні, зображувальні, об'ємні; елементи позначень.

2-й етап. Визначається, чи відповідають позначення зображенням, наданим в охоронних документах. Це важливо тому, що при проведенні дослідження для вирішення питання щодо схожості позначень їх необхідно порівнювати у тому вигляді, в якому вони охороняються, тобто представлені в охоронних документах.

3-й етап. Встановлюється однорідність (спорідненість) для тих товарів і послуг, відносно яких зареєстровані або використовуються позначення. При цьому, якщо схожі позначення використовуються для різних товарів і послуг, ймовірність їх сплутування споживачем не має вирішального значення.

4-й етап. Звертається увага на перше враження від порівнюваних позначень і визначаються домінуючі елементи досліджуваних позначень.

При дослідженні комбінованих позначень основними критеріями схожості комбінованих ознак є загальне зорове враження, яке створює позначення, а також зорове враження, що створюють окремі елементи, які і утворюють комбіноване позначення. Крім цього, оскільки комбіновані позначення складаються з кількох елементів, при встановленні схожості комбінованих позначень важливо визначити, які саме елементи цих позначень схожі, яка роль окремо кожного елемента у комбінованому позначенні.

5-й етап. Проводиться дослідження на схожість за ознаками, притаманними позначенням, що входять до складу комбінованого позначення.

6-й етап. Узгоджуються проміжні висновки з першим враженням, отриманим при порівнянні позначень.

7-й етап. За результатами дослідження складається експертний висновок. Бажано, щоб редакція кожного пункту висновку узгоджувалася з редакцією питань, що були поставлені на вирішення судовому експерту.

Зазначений перелік етапів дослідження ознак комбінованих позначень не вичерпує всіх дій судового експерта при дослідженні, однак він є основою методики.

Орієнтовний перелік питань, що ставляться на вирішення судовому експерту.

Використовуючи викладені у даному розділі методичні основи дослідження, пов'язані з позначеннями, наведено перелік питань, що ставляться на вирішення судовому експерту.

Застереження. Наведений нижче перелік є орієнтовним і дає лише уявлення про зміст питань.

1. Чи схожі позначення (вказати позначення) та знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 до ступеня сплутування у разі їх використання для однорідних товарів?
2. Чи складається знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 лише з позначень, які не мають розрізняльної здатності?
3. Чи має словесне позначення (вказати позначення), яке є частиною товарного знака за свідоцтвом України № 000, розрізняльну здатність для товарів класу (вказати клас МКТП)?
4. Чи містить комерційне найменування (вказати найменування) позначення, схожі зі знаком для товарів і послуг (свідоцтво України на знак для товарів і послуг № 000) настільки, що таке найменування і знак можна сплутати або ввести в оману щодо особи, яка надає однорідні послуги?
5. Чи є позначення (вказати позначення) загальноновживаним як позначення товарів або послуг певного виду?
6. Чи має позначення за свідоцтвом України на знак для товарів і послуг № 000 внаслідок його використання підприємством (вказати підприємство) розрізняльну здатність для позначення продукції, що виробляється підприємством (вказати підприємство)?
7. Чи може знак для товарів і послуг за свідоцтвом України № 000 ввести споживачів в оману щодо особи, яка виробляє товар чи надає послугу щодо товарів (вказати клас МКТП)?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : станом на 22 грудня 2006 р. – К. : Ліга-Закон, 2008. – 385 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] (Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 21 вересня 2010 р. №2536-VI. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1618-15>
4. Господарський процесуальний кодекс України : від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII.
5. Митний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – №16. – Ст. 203.
6. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. №4038-XII // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – 2002. – № 7: Судові експертизи в Україні. – 416 с. – ст. 232.
7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 1 червня 2000 року № 1771-III та № 850-IV від 22.05.2003 р.).
8. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України № 751-X IV від 16.06.99, № 2188-III від 21.12.2000, № 2783-III від 15.11.2001, № 2921-III від 10.01.2002, № 34- IV від 04.07.2002 та № 850- IV від 22.05.2003 р.).
9. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16 червня 1999 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1999. – № 32, ст. 267. Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2188-III від 21.12.2000, ВВР, 2001, N 8, ст.37 N 2921-III від 10.01.2002, ВВР, 2002, N 16, ст. 114.
10. Веркман К. Товарные знаки. Создание, психология, восприятие / К. Веркман. – М.: Прогресс, 1986.
11. Жаров В.О. Интеллектуальная собственность в Украине: правовые аспекты набуття, здійснення та захисту прав / В.О. Жаров. – К.: Ін Юре, 2000.
12. Основи інтелектуальної власності. – К.: ІнЮре, 1999.
13. Кириченко І.А. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в галузі фармацевтики / І.А. Кириченко // Право України». – № 7. – 2002.
14. Кириченко І.А. Експертний висновок як джерело доказів по судових спорах про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності / І.А. Кириченко // Право України № 11. – 2002.
15. Кириченко І.А. Патентное право: поиск компромиса. / И.А. Кириченко // К.: «Юридическая практика» № 39 (353), 28 сентября 2004 года.
16. Кириченко І.А. Торгова назва лікарського засобу як предмет судового спору / І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – №912. – 2004.
17. Кириченко І.А. Вирішення судових спорів з питань інтелектуальної власності. Експертне дослідження / І.А. Кириченко //Юридичний журнал. – № 3. – 2003.
18. Кириченко І.А. Право інтелектуальної власності у створенні та використанні лікарських засобів / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №6. – 2003.
19. Кириченко І.А. Зміни в законодавстві про знаки для товарів і послуг: нові можливості та старі суперечності / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №11. – 2003.
20. Кириченко І.А. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності: навч. посіб. / І.А. Кириченко. – К., ІВП, 2005.
21. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХМІЦНП, 2012. – 264 с.
22. Прохоров-Лукін Г.В. Товарні знаки – назви біологічно активних добавок та їх охороноздатність / Г.В. Прохоров-Лукін, І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – № 1. – 2004.
23. Прохоров-Лукін Г.В. Судова експертиза як невід'ємна складова ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності / Г.В. Прохоров-Лукін, І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 2-3. – 2005.
24. Чванкин В.А. Особенности отдельных криминалистических исследований продукции, обладающей

признаками контрафактності : посіб./ В.А. Чванкин, А.Л. Поскребло. – Минск, 2005.

25. Чванкин А.В. Особенности расследования преступлений, нарушающих авторские права оборотом контрафактной продукции (в области производства аудиовизуальной продукции, фонограмм и программного обеспечения для ЭВМ) : учеб. посіб. / А.В. Чванкин. – Минск, 2005.

ТЕМА 5. ГОЛОГРАФІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАХИСТУ

5.1. Фізичні аспекти криміналістичної голографії.

Науково-технічний прогрес (НТП) є найважливішим стимулом прискореного розвитку існуючих і появу нових напрямів в прикладних наукових дослідженнях. З науково-технічним прогресом безпосередньо пов'язане становлення криміналістики як самостійної науки. Роль НТП як джерела і стимулюючого фактору розвитку криміналістики очевидна. Щоб досягнення науки дійсно сприяли вдосконаленню практики, важливо не тільки домогтися відчутних результатів наукових розробок, але і забезпечити їх широке впровадження в практику, у цьому випадку в роботу слідчих, експертів, оперативних працівників, прокурорів і суддів.

А.І. Вінберг ще в 1955 р. відзначав, що «успішний розвиток... криміналістики залежить від оволодіння криміналістами сучасними досягненнями природничих і технічних наук. Подібною точки зору дотримується і А.А. Эксархопуло: «Привнесення нових науково-технічних ідей із природничих і технічних галузей знань в роботу по створенню науково-технічних засобів, прийомів і методів збирання і дослідження доказів є важливим джерелом і стимулом розвитку криміналістики в цілому і особливо такої її галузі, як криміналістична техніка.

Аналіз наукових праць і публікацій вітчизняних і зарубіжних дослідників дозволяє зробити висновок про те, що сучасні досягнення НТП активно використовуються для вирішення завдань криміналістики. Одним з таких досягнень є голографія.

Голографія як галузь науки була відкрита в 1948 р. англійським професором Д. Габором. Спираючись на основні закони дифракції інтерференції світла він створив голографічний метод, причому не тільки його математичне обґрунтування, але і експериментальне підтвердження, за що в 1971 р. він став лауреатом Нобелівської премії по фізиці: за винахід і розробку голографічних методів. Також розвитку голографії сприяли зусилля вчених, що працювали в різних галузях науки: електронної мікроскопії електротехніці, оптиці, фізиці і хімії. Всі наступні роботи в галузі голографії були подальшим розвитком висунутої А. Габором основної ідеї про те, що комплексна амплітуда і фаза світлової хвилі можуть бути зафіксовані на світлочутливому матеріалі і згодом відновлені.

Д. Габор вирішив проблему реєстрації повного хвильового поля, що поширюється від поновленого об'єкта. Винайдена ним голографія є двоетапним процесом: запис голограми об'єкта і його зображення. Спосіб запису голограми об'єкта заснований на інтерференції двох хвиль об'єктної (відбитої, що пройшла крізь об'єкт) і когерентної (розташованій у зв'язку) з нею опорної хвилі із заданим розподіленням фаз. Тому, для того щоб одержати голограму, когерентне світло, що йде від лазера, необхідно розділити на два пучки, один яких освітить об'єкт, а інший забезпечить ефект інтерференції. Таким чином, записане не сфокусоване світло являє собою інтерференційну картину отриману в результаті накладення одне на одного опорного і когерентного з ним світлових пучків, відбитих від багатьох точок. За своєю структурою ця картина складається з регулярно послідовних ділянок підвищеної і зниженої інтенсивності світла. Опорна хвиля, що використовується для запису голограм, необхідна для перетворення різниці фаз пучків у різниці інтенсивності світла. Фаза виявляється закодованою у величині інтенсивності світла яке можна записати на фотопластинці. Цей запис (зареєстровану інтерференційну картину) Д. Габор назвав голограмою. Він заснував термін «голограма», підкресливши тим самим, що реєстрація як фазової, так і амплітудної інформації забезпечує повний опис світлової хвилі. Термін голографія в буквальному значенні означає повний запис зображення. Під повним записом зображення розуміється фіксація амплітуди фаз і поляризації хвильового поля. Також під терміном голографія розуміється знання, в якому розглядаються і описуються методи одержання голограм, способи запису і відновлення розсіяним об'єктом хвильового потоку. Уже в самому визначенні закладений особливий погляд на цю технологію, як на спосіб найбільш повної фіксації вигляду об'єкта.

Відмінною рисою голограм є реалістичність відтворених ними тривимірних зображень, які часто важко відрізнити від оригінальних об'єктів. Ця особливість обумовлена тим, що при спеціальному освітленні голограма не тільки передає обсяг предметів з більшим діапазоном яскравості, високим контрастом і чіткістю, але також дає можливість спостерігати точну зміну відблисків і тіней при зміні кута спостереження при розгляданні цих предметів.

Голографія ґрунтується на двох фізичних явищах дифракції й інтерференції світлових хвиль. Основна ідея полягає в тому, що при накладенні двох світлових пучків за певних умов може виникати інтерференційна картина, тобто в просторі виникає максимум і мінімум інтенсивності світла (це подібно тому, як дві системи хвиль на воді при перетині утворюють максимум, що чергуються, і мінімум амплітуди хвиль.

Для того щоб інтерференційна картина була стійкою протягом певного часу, необхідного для

спостереження і запису, ці дві світлові хвилі повинні бути в просторі і часі. Такі співпадаючі хвилі називаються когерентними. Якщо хвилі зустрічаються у фазі, то вони складаються одна з одною і дають результуючу хвилю з амплітудою, що дорівнює сумі цих амплітуд, якщо ж вони зустрічаються в протифазі, то будуть гасити одна одну. Між двома цими крайніми положеннями спостерігаються різні ситуації додавання хвиль. Результатом додавання двох когерентних хвиль інтерференційна картина буде стійка в часі. Це явище лежить в основі одержання і відновлення голограм.

Звичайні джерела світла не мають достатній ступінь когерентності для використання в голографії, тому вирішальне значення для її розвитку мав винахід в 1960 р. оптичного квантового генератора, або лазера, джерела випромінювання, що має необхідний ступінь когерентності і може випромінювати чітко одну довжину хвилі.

Голограма утворюється в світлочутливому матеріалі (фотопластинці або фотоплівці) в процесі їх експонування в голографічному світловому полі і подальшій фотохімічній обробці. Голографічне світлове поле утворюється в результаті когерентного складання опорної хвилі світла, що направляється безпосередньо від лазера, і об'єктної хвилі, відбитої від об'єкта, освітленого тим же лазером. Виникаюча інтерференційна картина реєструється у вигляді голограмної структури. При цьому кожен малий елемент фотоматеріалу реєструє інтенсивність об'єктних променів світла, що падають на цей елемент. Зареєстрована в шарі голограма має властивості дифракційних решіток.

При освітленні отриманої голограми відновленим пучком, кожен, малий її елемент направляє дифракційні хвилі з різною інтенсивністю для різних напрямків, що приводить до відтворення голографічного зображення у вигляді світлової копії оригінального об'єкта.

Криміналістична голографія, хоча і зародилася в надрах фотографії, за своїм змістом (фізичним властивостям і методам фіксації зображення) істотно відрізняється від останньої. Вона не замінює судову фотографію, навпаки, ці дві галузі криміналістичної техніки доповнюють одна-одну, забезпечуючи найбільш повне, всебічне і об'єктивне дослідження доказів і вирішення завдань при попередженні та розслідуванні злочинів.

Криміналістична голографія – це галузь криміналістичної техніки, що являє собою систему наукових положень і розроблених на їх основі технічних засобів, методичних і практичних рекомендацій з одержання об'ємних зображень об'єктів і слідів злочину, для захисту документів від підробки з метою запобігання і розслідування злочинів.

Предметом криміналістичної голографії є закономірності відображення слідів злочину, що підлягають голографічній фіксації; їх об'ємної фіксації, одержання голограм об'єктів, що потрапили в сферу кримінальної діяльності; дослідження цих голограм; використання методів і засобів з метою попередження і розслідування злочинів.

Система криміналістичної голографії повинна складатися з двох окремих частин, які в сукупності утворюють самостійну галузь криміналістичної техніки.

Перша частина – це загальні положення, що включають поняття криміналістичної голографії, предмет, систему, використання засобів і методів голографії з метою розслідування злочинів.

Друга частина являє собою систему практичних рекомендацій, спрямованих на використання голографічних захисних знаків та інших засобів і методів голографії для попередження і розслідування злочинів; збирання, перевірки, оцінки і використання при проведенні слідчих дій; в експертній практиці.

Завдання криміналістичної голографії необхідно розглядати крізь призму завдань криміналістики в цілому і криміналістичній техніці зокрема.

До них відносяться:

- пізнання закономірностей об'єктивної дійсності, що становлять предмет криміналістичної голографії;
- вивчення сучасних досягнень в галузі голографії з метою їх пристосування для боротьби зі злочинністю;
- розробка і впровадження нових технічних засобів і методик їх використання для запобігання і розслідування суспільно небезпечних діянь;
- розробка науково-практичних рекомендацій ведення криміналістичного обліку голографічних моделей об'єктів, що потрапили в сферу кримінальної діяльності, і слідів злочину.

Об'єктами голографічних зображень можуть бути сліди тварин, транспортних засобів, зламу, відкусу та інші сліди.

5.2. Методика криміналістичної голографії.

У походженні криміналістичних засобів, прийомів і методів велике значення мають досягнення природничих і технічних наук, що пристосовані криміналістикою.

Криміналістичні методи повинні забезпечувати встановлення істини у кримінальному провадженні щодо всіх обставин, що підлягають доказуванню в процесі розслідування. Тому вони повинні спиратися на наукові знання. Якщо така передумова відсутня, метод не може бути використаний для встановлення й вивчення речових доказів у кримінальному провадженні.

В криміналістичних дослідженнях методи голографії дозволяють отримати інформацію про форму об'єкта, рельєф і його поверхні в трьох вимірах.

В криміналістиці, на нашу думку, найбільш доцільно застосовувати такі методи голографічної

інтерферометрії: подвійної експозиції, реального часу, усереднення за часом, стробогологафічний, двохлодовженнохвильовий, парних імпульсів, оптичної обробки зображення, розпізнавання зразків, моделювання, профілювання слідів.

Найбільш розповсюдженим є метод подвійної експозиції, який забезпечує запис на одну фотопластинку двох станів об'єкта, що відносяться до різних моментів часу, і їх порівняння.

Важливим напрямом використання методу подвійної експозиції є встановлення групової приналежності скла й пластмаси. Вихідною передумовою є те, що дві частини одного предмета, виявлені в різних місцях, виготовлені з того самого матеріалу, не повинні мати великої різниці в розподілі інтерференційних смуг на зображеннях, які відтворено.

Стробогологафічний метод придатний для дослідження періодичних процесів (вібрацій, обертань тощо).

Методи усереднення за часом і стробогологафічний дозволяють виявити приховані дефекти, мікротріщини, і проаналізувати розподіл напруг у деталях і вузлах механізмів при проведенні різних технічних експертиз, проводити ідентифікаційні порівняння.

При вивченні динаміки двофазних потоків застосовується метод парних імпульсів. Він полягає в послідовній реєстрації на голограми нестационарного об'єкта в двох положеннях, коли відновлені зображення не дають інтерференції. Вивчення взаємного розташування двох зображень об'єкта, одержуваних при відновленні зареєстрованої у такий спосіб голограми, дає можливість визначити вектор швидкості об'єкта. Метод незамінний при вимірюванні поля швидкостей у двох інших потоках. Метод застосовується для визначення напрямку і швидкості осколків при вибухотехнічній експертизі.

В залежності від джерела когерентного випромінювання голографічні інтерферометри працюють в оптичному, радіо- і ультразвуковому діапазонах.

Оптичні квантові генератори поділяються на дві групи для запису безперервної дії й імпульсні різних типів і відтворення голограм (лазери безперервної або переривчастої дії джерела некогерентного світла), до всіх лазерів, що застосовуються для запису голограм, пред'являються спеціальні вимоги: необхідна довжина хвилі генерації (одна або декілька для кольорової зйомки), достатня міцність, високий ступінь когерентності випромінювання (співпадання хвиль). Лазери, що працюють у безперервному режимі, використовують при виготовленні голографічних зображень стаціонарних об'єктів, коли інтерференційна картина на реєстраторі нерухома. У цьому випадку час експозиції визначається тільки потужністю лазера, що використовується, чутливістю фотопластинки.

Лазер (оптичний квантовий генератор) – прилад, що генерує когерентні електромагнітні (у тому числі й світлові) хвилі за рахунок змусеного випускання або змусеного розсіювання світла активним середовищем, що перебуває в оптичному резонаторі.

Для відтворення голографічних зображень і копіюванням застосовуються лазери на парах металів, але можна використовувати ті ж безперервні лазери, що і для зйомки, крім того, є клас лазерів на барвниках, які можна застосовувати для проекції й у перспективі використовувати для зйомки голограм.

Лазери на парах металів застосовують для відтворення голографічних зображень, особливо великих розмірів, і особливо глибиною переданого простору і для великих приміщень. Активний елемент лазера – газорозрядна трубка, що заповнена парами металів. Лазер на парах міді і золота «З» є ефективним джерелом лазерного випромінювання імпульсів.

Він відрізняється малою вагою, параметрами, працює в автоматичному режимі, мале енергоспоживання, повітряне охолодження, простий у експлуатації.

Для запису голограм стаціонарних об'єктів застосовують прості лазери (на нейтральних атомах із тліючим розрядом, на іонізуючих газах з дуговым розрядом).

Найбільш розповсюдженими газовими лазерами безперервної дії є гелій-неонові лазери й іонні лазерно-аргонові, криптонні й їх сумішах. Перші широко застосовуються для отримання образотворчих голограм. Ці лазери характеризуються високою КПД, надійністю, великим терміном дії, недорогою ціною, зручністю в ремонті й експлуатації. Найбільш освоєний лазер ЛГ-38, що має вихідну потужність до 50 мвт і довжину хвилі 0,633 мкм в одному (але не одночасному) режимі, для виготовлення невеликих неглибоких голограм для проведення дослідницьких робіт використовують лазер ЛГ-79 з меншою вихідною потужністю (до 20 мвт). Аналогічні параметри має неоновий лазер типу HNA, а також модель 125.

В експертній практиці доцільно застосовувати голографічний мікроскоп МГИ-1, що дозволяє візуалізувати мікрооб'єкти і досліджувати дуже тонкі механізми складно організованих систем як без пошкоджень, так і з мінімальним пошкодженням структури.

Голоскоп – голографічний візуалізатор у замкнутих порожнинах. Це компактний пристрій, що застосовується для фіксації об'ємних об'єктів, що знаходяться в не прямій зоні його бачення. Він дозволяє виявити сховані від безпосереднього спостереження про об'єкти через малі отвори.

Голографічний дідрометр – дає можливість зафіксувати частини забрудненого повітря та інші частини, що швидко рухаються.

Таким чином, засоби криміналістичної голографії, що застосовуються для протидії злочинності, забезпечують найбільш повне і швидке збирання, перевірку використання доказів, встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Аналіз правових і теоретичних основ криміналістичної голографії дозволяє зробити такі висновки.

1. Застосування засобів і методів криміналістичної голографії в протидії злочинності ґрунтується на нормах права. Правові основи, по-перше, визначають законодавчу регламентацію порядку застосування голографії в протидії злочинності, по-друге, є невід'ємною умовою застосування криміналістичної голографії як галузі криміналістичної техніки.

2. Кримінально-процесуальний закон дозволяє розглядати голограми, зібрані в процесі проведення слідчих дій і представлені учасниками кримінального процесу.

3. Застосування голографічних захисних знаків з метою попередження злочинів вимагає додаткової правової регламентації, яка встановлена законодавчо.

Методи криміналістичної голографії не приводять до механічного й іншого руйнуючого впливу, що змінює об'єкт експертного дослідження. В криміналістичних дослідженнях методи голографії для ідентифікації, встановлення групової приналежності дослідження, дозволяють використовувати інформацію про форму, рельєф поверхні об'єкта і т.д.

5.2.1. Принципи криміналістичної голографії.

Застосування науково-технічних засобів голографії для вирішення завдань, що ставляться перед криміналістикою, відповідає таким принципам:

- правомірності, оскільки їх використання, по своїй сутності, не суперечить закону;
- КПК України надає право слідчому при проведенні слідчих (розшукових) дій застосовувати технічні засоби і науково обґрунтовані способи роботи з доказами. Голограма у відповідності з КПК може бути визнана речовим доказом або іншим носієм інформації, що є джерелом доказів;
- наукової обґрунтованості, тобто засоби голографії повністю відповідають останнім досягненням науки і техніки, а результати їх застосування апробовані практикою і широко використовуються в різних галузях людської діяльності;
- дотриманню прав особи, оскільки технічні засоби голографії ніяк не порушують права особи, не принижують честі і не применшують достоїнства громадян, що беруть участь у їх застосуванні, не перешкоджають здійсненню ними своїх процесуальних прав у ході досудового розслідування і розгляду справи в суді;
- безпеки, що полягає в тому, що при застосуванні голографії не створюється загроза життю і здоров'ю учасникам кримінального процесу, а також знищенню і пошкодженню матеріальних цінностей;
- ефективності, що дозволяє забезпечити при застосуванні засобів голографії в боротьбі зі злочинністю належний захист документів, грошових знаків, цінних паперів, іншої продукції від підробки, одержати об'єктивну і повну інформацію про предмети, що потрапили в сферу кримінальної діяльності, і сліди злочину, а також дає нові, що раніше не існували можливості їх дослідження;
- збереження досліджуваного об'єкта. Одержання інтерференційної картини об'єкта, що по своїй суті є його моделлю, здійснюється безконтактним способом з використанням лазерного променя, що повністю забезпечує збереження і цілісність досліджуваного об'єкта;
- економічності, що витрати на одержання голограм і використання її в збиранні доказів значно нижче від інших способів.

5.3. Основні принципи і властивості голограм.

Голограми, що використовуються на практиці, класифікуються за тими чи іншими ознаками. Наприклад, за способом модуляції комплексного коефіцієнта пропускання виділяють амплітудні, фазові, рельєфні голограми. В амплітудних голограмах фазова інформація про хвильовий фронт об'єкта кодує чергування ділянок голограм з різним амплітудним пропусканням.

За діапазоном електромагнітних хвиль і типом джерел випромінювання, що використовують при записі і відновленні голограм, можна виділити оптичні, рентгенівські, інфрачервоні, звукові та інші, а також кольорові і монохроматичні, когерентні та некогерентні.

Оптичні статичні голограми. Під цим терміном можна об'єднати три типи голограм – *плоскі, об'ємні і райдужні*, які фіксують об'ємне зображення предмета в електромагнітному полі у видимій ділянці спектра з використанням пучка при записі на чутливому фотоматеріалі (фотоплівці) з утворенням зображення. *Плоскими* голограмами називають голограми Габо, які характеризуються тим, що товщина чутливого фотошару менше довжини хвилі. Запис і читання плоских голограм можливі тільки з використанням когерентного, лазерного випромінювання.

Об'ємними голограмами є голограми Денисюка. Цей тип голограм припускає використання фотоматеріалів, в якому товщина чутливого шару значно перевищує довжину хвилі. При записі об'ємних голограм випромінювання лазера проходить через товстий світлочутливий шар, що розсіюється предметом. Інтерференція в обсязі чутливого фотоматеріалу розсіяних предметом і падаючими хвилями складають об'ємну інтерференційну картину. Голограми Денисюка записуються за допомогою когерентного випромінювання, а читувати їх можна у звичайному білому світлі. Як нами вже відзначалося, кольори відновленого зображення предмета будуть такими самими, як і кольори лазерного випромінювання при записі, що дозволяє записувати кольорове зображення.

Райдужна голограма широко використовується, як елемент захисту від підробок грошей, цінних паперів, пластикових карток, поштових марок та інших товарів.

5.3.1. Способи одержання голограм.

За геометрією падіння хвиль на реєстратор голографічні схеми можна поділити на:

- однопроменеві (схема Габора);
- двопроменеві (схема Лейта і Упатнієкса);
- схеми в зустрічних променях (схема Денисюка).

В однопроменевій схемі опорної хвилі немає. Вона формується із хвилі, що зазнала розсіювання при проходженні крізь об'єкт. Тому клас об'єктів, які можна реєструвати за допомогою однопроменевої схеми, обмежений.

У двопроменевій схемі і у схемі в зустрічних променях сигнальні і опорні промені розділені в просторі і падають на реєстратор під різними кутами. Ці схеми відрізняються одна від одної тим, що у двопроменевій схемі інтерферуючі хвилі падають на реєстратор з однієї сторони.

Голографічні зображення за способом виготовлення можна розділити на три типи:

1. Оптичний спосіб. Голографічні зображення отримані даним способом при візуальному огляді або вивченні при невеликому збільшенні складають враження нерізких. Краї зображень дещо розмиті. Існуючі технології запису зображень дозволяють одержувати, доволі складні оптичні ефекти недоступні для інших технологій, наприклад, об'ємне зображення.

2. Технологія ДОТ МАТРИКС. Уже при візуальному огляді можна розрізнити в зображеннях окремі зерна у вигляді еліпсів розміром порядку 100 мкм, які мають чіткі границі. При повороті об'єкта помітна різниця в «фарбуванні» центральної ділянки та периметра. На оригінальних зображеннях еліпси рідко стикаються з розташованими поруч, на контрафактних голограмах еліпси розташовані групами й мають дещо надірвані краї.

3. Голограми, отримані за допомогою електронно-променевого генератора. Звичайна голограма виходить при реєстрації інтерференційної картини, що виникає при накладенні предметного й опорного пучків світла. Використовуючи електронно-променевий генератор (ЕПГ) можна побудувати зображення, що складається з безлічі голографічних зображень точечних предметів. Ці найпростіші голограми можна розглядати як «будівельну цеглу» голограми предмета, яким можна звести до кінцевої кількості елементів роздільної здатності, і, у такий спосіб побудуємо, будь-яку голограму, що складається з кінцевої кількості елементарних голограм. В одній голограмі можна записати кілька зображень так, що кожне з них буде видно при «своєму» куті освітлення. Таким способом можна одержати зображення мікротексту, який можна буде розрізнити тільки за допомогою електронного мікроскопа. Дану технологію можна розглядати як розвиток технології «Дотматрикс».

5.3.2. Тиражування голографічних зображень.

Матриці для тиражування голографічних зображень, які в цей час широко використовуються як елемент захисту грошей і документів, одержують на скляній пластинці, покритій світлочутливим копіювальним шаром. Після експонування і проявлення в копіювальному шарі формується мікрорельєф, що власно і є записаним зображенням. У гальванічній ванні послідовно осаджується кілька шарів металу. У результаті виходить металева матриця, з якої шляхом копіювання отримують тиражні матриці.

У найпростішому випадку голографічна наклейка або фольга для гарячого притискання складається з п'яти шарів. Як несучий шар використовують полімерні плівки. Потім іде лаковий шар на якому проводиться тиснення мікрорельєфу, що власно, і є голографічним зображенням. Для збільшення дифракційної ефективності у вакуумі напильється шар металу (алюмінію або міді) і покривається другим захисним шаром лаку. Останнім наноситься шар клею.

Реальна голографічна наклейка може складатися з 24 шарів, у тому числі прошарків клеїв різних типів. Основна мета, що переслідується при створенні цього «листокового пирога», унеможливити повторне використання або перенесення на іншу підкладку.

З огляду на принцип створення голографічних зображень на ЕПГ і те що всі тиражні «відбитки» з мінімальними погрішностями відтворюють оригінал, як метод визначення їх дійсності можна використати порівняльне дослідження. Співставивши взаємне розташування точечних голограм на досліджуваному об'єкті і зразку, можна однозначно встановити чи з однієї матриці вони виготовлені. Однак, варто завжди пам'ятати, що такий підхід підходить тільки для голографічних зображень виготовлених за допомогою ЕПГ.

Перший шар – полімерна основа.

Другий шар – лак.

Третій шар – металізований мікрорельєф.

Четвертий шар – лак.

П'ятий шар – клейовий.

5.3.3. Наклейки і етикетки на відеокасетах.

На корпусах контрафактних відеокасет може не бути жодних наклейок, або використовуються ті, які зазвичай додаються до чистих відеокасет, з текстами, виконаними на друкувальному пристрої. У деяких випадках використовуються наклейки, що не мають відношення ні до виробника аудіовізуальної продукції, ні до виробника відеокасет?

На легітимних відеокасетах є етикетка із вказівкою виробника (після найменування фірми-виробника можлива наявність знака зареєстрованої торговельної марки ®, найменування аудіовізуальної продукції, вказівка тривалості відтворення, буквені і буквено-цифрові позначення, знаки охорони авторського права і виняткових суміжних права також інші тексти.

Виробники випускають голографічні зображення у вигляді наклейок і фольги для гарячого тиснення. Фольга за зовнішнім виглядом і структурою фактично не відрізняється від поліграфічної фольги, яка використовується в друкарському виробництві. В основному застосовується для нанесення на картонний футляр відеокасети.

Як елемент захисту аудіовізуальної продукції виробники широко використовуються голографічні зображення на корпусах відеокасет і футлярах до них. Цінність даного елемента полягає в складності виготовлення, а також ефективності й простоті розпізнавання споживачем.

5.4. Кількісні параметри, що використовуються для голографічного зображення.

При проведенні порівняльного дослідження голографічних зображень можна рекомендувати для використання наведені далі параметри.

1. Всю голографічну продукцію можна поділити на дві основні групи за типом несучого матеріалу – етикетки на клейовій основі і фольга для гарячого тиснення.

2. Голографічні зображення бувають декількох типів: – дво-, тривимірні і комбіновані.

3. За технологією виготовлення, голографічні зображення, що використовуються сьогодні як елементи захисту, можна поділити на три групи:

- отримані класичним оптичним способом;
- виготовлені за технологією Дотматрикс;
- виготовлені на електронно-променевому генераторі зображення.

4. Кут зору. Під цим розуміється кут між перпендикуляром до поверхні голограми і оком спостерігача. При відхиленні від вертикалі видно як зображення пробігає «хвиля» кольору. Потрібно оцінити величину кута, при якому в якому-небудь елементі відбудеться зміна кольору, наприклад від зеленого до зеленого.

5. Модуль дифракційних решіток. Голографічне зображення складається з набору відбивних дифракційних решіток. Від модуля решітки залежить, на скільки ефективно відбувається розділення відбитого світла на спектр. Вивчаючи в мікроскопі зі збільшенням до 300×, голографічне зображення буде мати вигляд темних і світлих смуг, які змінюють одна одну. При наявності відповідного устаткування можна заміряти сумарну ширину світлої і темної смуг, що і буде модулем решітки.

6. Глибина зображення доволі суб'єктивний параметр, який може бути оцінений лише візуально. Типова голограма розміром 15×15 мм, має глибину в діапазоні 3-5 мм.

7. Кількість площин зображення. Частіше за все їх дві-три, більше їх кількість не використовується через обмеження по глибині і різкості.

8. Кількість ракурсів стереограми. У типовій стереограми, добре захищеної від підробки, зазвичай використовують від 20 до 200 ракурсів. Кількість ракурсів широко варіюється залежно від об'єкта, розміру зображення, кольороподілу, ступеня анімації і вихідних матеріалів для запису. Кількість кутів і ракурсів завжди є елементом компромісу між рухом і розмитістю.

9. Якість відтворення дрібних деталей. Грубі топографічні зображення, виконані за технологією Дот матрикс, мають роздільну здатність 100-300 дрі. Якісна, добре захищена голограма може мати роздільну здатність понад 2 000 дрі. При мікроскопічному дослідженні треба поступово збільшуючи збільшення, вивчити всю площу голографічного зображення. Виявивши найбільш дрібні деталі зображення переходять до порівняння зразка й досліджуваного зображення.

10. Наявність або відсутність візуальних елементів захисту.

– двоканальне зображення. Два зображення записуються одне поверх іншого. Повертаючи голограму видно основне або додаткове зображення;

– мультиплексне зображення. Як приклад можна навести стереограму, у якій зображення по горизонталі розділене на декілька каналів, кожний зі своїм зображенням. Повертаючи голограму щодо вертикальної осі можна побачити або один предмет, знятий з різних точок, або кілька різних зображень по черзі;

– стрічковий ефект використовується в голографічних наклейках «Союз відео». Являє собою ряд невеликих зображень логотипа студії, при повороті голограми створюється ефект руху.

– муар. Патентована технологія запису в голограму зовні простих і легко розпізнаваних рухливих світлих і темних смуг (муару). Це є ефективним засобом захисту від матричного копіювання у зв'язку з особливою складністю запису муарового візерунка при всій його гаданій візуальній простоті.

– мікротекст. Застосування його в голограмі ускладнює матричне копіювання, оскільки для його відтворення потрібно складне оптичне устаткування;

– люмінесцентні зображення. Проводиться деметалізація невеликих ділянок голограм, під якими потім розташовується матеріал або барвник, що світиться в УФ променях;

– часткова деметалізація іноді використовується як самостійний елемент захисту. В даному випадку варто звертати увагу на відмінності в розмірі елементів і зовнішньому вигляді краєм деметалізованих ділянок;

– лазерні мітки. В добре захищених голограмах застосовуються додаткові захисні елементи у вигляді

схованих неплоскісних зображень зі специфічними й нестандартними геометричними характеристиками. Розпізнавання проводиться за допомогою портативних або стаціонарних лазерних пристроїв.

- магнітні елементи. Як альтернатива (як доповнення) можливе використання магнітних міток усередині матеріалу, зчитувальних за допомогою портативного датчика;

- захист від вторинного використання. Для такого виду продукції як самоклеюча етикетка необхідно звернути увагу на запобігання вторинного використання етикетки. Правильний вибір сполучень приводить до самознищення (деметалізації) етикетки при спробі її відриву від поверхні носія. Найбільш просто це реалізується при використанні як основи еластичної полімерної плівки. При спробі відклеїти відбувається деформація підкладки, як наслідок руйнування лакових шарів з мікрорельєфом. Для захисту від відкриття упакування застосовуються голографічні наклейки із частковим зображенням. В цьому випадку знищенню підлягають невеликі ділянки поліграфічного зображення наклейки, що змінюють зовнішній вигляд.

Виготовлення копії топографічних зображень.

Під «копією» у цьому випадку мається на увазі виготовлення дублікатів захисної голограми для подальшого використання контрафактної продукції. У принципі можливе копіювання по одній з описаних вище схем, де як оригінал використовується будь-яка голограма.

Неминуче відбувається втрата якості продукції. Якщо на оригіналі були дрібні тексти й мікротексти, то відтворюються більші. При візуальному порівнянні оригіналу в копії буде помітна різниця в насиченості й кількості відтворених кольорів сонячного спектру. Це пов'язано з тим, що фізично неможливо точно відтворити інтерференційну картину (мікрорельєф) оригіналу.

Навіть на самому підприємстві-виробника два голографічні зображення «сфотографованих» з одного оригіналу будуть обов'язково відрізнятися фарбуванням фрагментів при однакових кутах освітлення.

При записі райдужних голограм одночасно з зображенням предмета записуються і елементи спектрального приладу, при спостереженні в білому світлі випромінювання з визначеною довжиною хвилі. Частина інформації при цьому, губиться, однак отримана голограма зберігає властивості об'ємності предмета якщо знімати таку голограму не на звичайній фотопластинці, а використовуючи технології, прийняті в мікроелектроніці, то можна одержати рельєфні зображення голограми на металевій пластинці, що надалі можна використовувати для отримання відбитків на покритій металом полімерній поверхні.

5.5. Проведення дослідження голограм.

В експертній практиці більше всього вирішуються питання ідентифікації голограм, встановлення, порівняння захисних властивостей ГЗЕ.

Дослідження голограм проводиться в три етапи.

На першому етапі проводиться візуальний контроль, на другому – дослідження мікроструктури і на третьому етапі – вимірювання оптичних параметрів. На кожному з етапів встановлюються фактичні дані про ГЗЕ, які в комплексі дають відповідь на поставлені питання. Дослідження голографічних методів порівняння ефективно як для дослідження великої кількості об'єктів, так і для дифракції близьких за своєю структурою об'єктів.

В процесі дослідження голограм вирішуються ідентифікаційні, класифікаційні і діагностичні завдання.

Ідентифікаційне дослідження голограм встановлює:

- відповідність голограми її опису – технічному завданню, паспорт на голограму;
- з наданої чи з іншої матриці виконують тиражування голограм;
- відповідність наданих фотошаблонів і макетів зображення елементів логотипа, що відтворюються голограмою;

- відповідність оригінала первинної голограми радужній голограмі;
- відповідність наданого програмного забезпечення синтезуючій програмі.

Класифікаційні дослідження:

- визначення типу голограми;
- встановлення рівня захисту голограми.

Діагностичне дослідження голограм передбачає з'ясування технологічної схеми виготовлення голограми. На нашу думку, криміналістичне дослідження голографічних захисних знаків повинне складатися з декількох етапів. В першу чергу проводиться візуальний експрес-контроль голограми. Потім встановлюється її тип і визначається послідовність досліджень залежно від можливого способу підробки.

Дослідження голограми проводиться шляхом її порівняння з голограмою-зразком. При цьому необхідно звернути увагу на:

- збіг кольорової гами досліджуваної голограми і голограми-зразка при однакових кутах падіння освітлення;
- наявність голографічного «шуму»;
- точність відновлення логотипа;
- спосіб кріплення ГЗЕ до об'єкта захисту (самоклеєння, гаряче тиснення);
- кількість площин зображення (в основному це дві, три площини, більша їх кількість використовується рідко, оскільки обмеження по глибині і різкості райдужної голограми);
- глибину зображення (наприклад, голограма розміром 15×15мм має глибину в діапазоні 3-5 мм);
- наявність на голографічному зображенні дефектів, які можуть бути внесені при голографічному

копіюванні оригіналу.

Крім того, не допускається, пошкодження надриви, тріщини в голограмі. Також звертається увага на товщину голограми, точність розташування її приклеювання на предметі захисту структури матеріалу, з якого вона виготовлена.

Після цього проводиться дослідження параметрів лабораторними методами. При цьому встановлюються разом з голограмою-зразком такі параметри: кількість ракурсів голограми (наприклад, складна голограма, як правило, містить від 20 до 200 ракурсів, їх кількість залежно від об'єкта захисту, розміру голографічного зображення, кольороподілу, матеріалів, які використовуються для запису; якість відтворення мікротексту, нанотексту і дрібних деталей зображення; модуль дифракційної решітки ГЗЗ складається з набору відображення дифракційних решіток. Від спектру модуля решітки залежить, на скільки ефективно відбувається розкладання відбитого світла на спектр. Під мікроскопом зі збільшенням до 300 крат голографічне зображення буде мати вигляд темних і світлих смуг. Модулем дифракційної решітки називається сумарна ширина світлої і темної смуг ГЗЗ; ширина та взаємне розташування щілин для багато частотної радужної голограми; відстань від зображення щілин до голограми при встановленні хвильовим фронтом встановленої кривизни.

У випадку використання в голограмі закодованої або схованої інформації проводиться її декодування, встановлення і аналіз відповідності зразку.

При необхідності можуть проводитися додаткові дослідження голограми, такі, наприклад, як контроль матеріалу і (клей/клеї підбираються так, щоб руйнування голограми – повне або часткове – відбувалося при спробі відклеювання, нагрівання й використання розчинників; це унеможливило повторне використання або копіювання ГЗЕ, оптичне дослідження дифракційної структури голограми. Дослідження голографічних захисних знаків лабораторними методами здійснюється з використанням стандартних оптичних приладів (мікроскопів, фотометрів, спектрометрів і т.д.) спеціального лазерного устаткування, за допомогою яких ідентифікується складне зображення ГЗЕ і зчитується приховане зображення. Складне та приховане зображення можна не тільки візуально спостерігати, але і вводити в комп'ютер для подальшого порівняння з еталонним зображенням-зразком. У цьому випадку зображення досліджується за такими найважливішими параметрами, як роздільна здатність, наявність об'ємності зображення (наприклад, тільки плоске двовимірне зображення 2D, одночасне співпадіння переднього й заднього планів зображення 2D і 3D, повністю об'ємне зображення 3D), наявність кольорової гами, присутність ефекту рухливості, наявність чорнильної нумерації на поверхні голограми або лазерної нумерації в самій голограмі, а також низка інших параметрів.

Вимога до стійкості захисних властивостей ГЗЕ визнається можливістю зміни зовнішнього вигляду знака хоча б по одній характерній ознаці при несанкціонованому порушенні умов його експлуатації. Наприклад при відділенні захисного знаку від пластикової картки відбувається повне або часткове її руйнування, пониження роздільної здатності, порушення кольоророздільної гами, мікротексту або мікрооптичних деталей в зображенні знаку, невідображення прихованого зображення, що виявляється за допомогою лупи, мікроскопа, лазерного прибору, що застосовується для ідентифікації голограм тощо.

Стабільність захисних властивостей ГЗЕ забезпечується технологією виготовлення знака у вигляді самоклеючої етикетки. Пресованим методом гарячого тиснення, що в обох випадках забезпечує руйнування знака при спробі його відділення.

На нашу думку, для встановлення дійсності голограми, перед експертом доцільно ставити такі питання:

- чи є мітка на наданому об'єкті голографічним захисним знаком; якщо так, то до якого типу (виду) ГЗЕ відноситься (голограма, кінеграма, піксельграма тощо);
- чи відповідає досліджуваний голографічний зразок установленому стандарту;
- який спосіб кріплення ГЗЕ до об'єкта захисту;
- чи піддавався голографічний захисний знак несанкціонованому впливу; якщо так, то яким способом;
- якщо мітка на наданому об'єкті не є голографічним захисним знаком, то яким способом вона виготовлена, які засоби використовували для її виготовлення;
- чи використовувалося надане на дослідження устаткування для виготовлення мітки?

Для дослідження і використання методів криміналістичної голографії в теперішній час створені спеціальні лабораторії в експертних установах країни. Розробляються методики дослідження і розглядаються можливості процесуальної допустимості використання лазерів в судочинстві. Ознайомлення з практикою таких лабораторій показало, що в них, в основному, проводяться дослідження голограм, які захищають від підробок окрему продукцію і використовуються як пломби для оргтехніки. Такі дослідження щорічно проводяться в експертних лабораторіях СБУ, в окремих експертних установах Міністерства юстиції в Україні.

Голографічні системи захисту ґрунтуються на відкриттях і досягненнях сучасної оптики і матеріалознавства. Голограма – це складна мікроструктура, яка складає візуальне сприйняття об'ємності зображення. Запис голографічної інформації проходить в процесі лазерної інтерференційної зйомки. Ця технологія дозволяє отримати голографічні елементи яскравим і якісним зображенням. Об'ємність, райдужна гра кольорів велика кількість оптичних ефектів визначає її значимість.

Голографічні захисні елементи поєднують в собі принцип і дію незалежно від способу утримання, це рельєфні мікроструктури розміром біля одного мікрона і глибиною рельєфу в долі мікрона. Світло, що падає на такі структури, в результаті явищ дифракції і інтерференції розпадається на спектр утворюючи

райдужний ефект. При цьому колір і форма зображення змінюється при нахилі чи повороті голограм.

Різновидність голограм:

– 3D – голограми відтворюють об'ємне зображення реального об'єкта, для їх запису необхідно реальний об'єкт чи його модель в масштабі 1:1. Такі голограми повністю передають яскравість і тривимірність об'єктів, однак їх стійкість до оптичного копіювання не дуже висока. 3D-голограми широко використовуються для захисту й іміджу торгової марки;

– 2D голограми складаються з декількох плоских зображень, які візуально знаходяться одна за іншою і складають тривимірний ефект. Даний тип голограм захищається від оптичного копіювання шляхом впровадження в структуру ГЗЕ спеціальних графічних елементів і оптичних ефектів, тому голограми такого типу використовуються для захисту товарів, документів і бланків суворої звітності;

– Дот-Матрікс – не потребують наявності об'єкта і його моделі. Зображення характеризується високою яскравістю, контрастністю, чіткістю, що відрізняє її від інших типів. Наявність оптичних ефектів, недоступних для інших технологій, робить голограми значимими;

– комбіновані голограми припускають суміщення в одній голограмі декілька технологій.

Найбільш ефективний захист можна досягти при включенні в ГЗЕ додаткові елементи захисту(голографічні захисні елементи).

– мікротексти – впроваджені в голограму тексти, розмір шрифту яких менше 0,1 мм. Такий текст невидимий неозброєним оком, його можна прочитати тільки за допомогою збільшувача скла чи мікроскопа;

– гільзні і тангирні сітки. Малюнок складається зі складного переплетіння тонких ліній.

Такий малюнок може бути фоновим, впроваджуватися в будь-який елемент зображення, або накладаються на будь-яку частину голограми:

– приховане зображення – невидиме неозброєним оком і не сприймається роздільно за допомогою мікроскопа;

– наскрізна нумерація. Кожний голографічний елемент має індивідуальний номер, виконаний чорнилами, які не змиваються, на термотрансферному принтері чи методом лазерного гравірування;

– фрактальні структури. Якщо розглядати під мікроскопом фрактальний малюнок, можна побачити, що він складається з великої кількості невеликих ліній, які в свою чергу, складаються з менших. Простий приклад фрактальної структури – звичайна сніжинка;

– селективна деметалізація. З заданих ділянок голограм видаляється відображаючий металізований шар. Таким чином голограма може складати прозоре зображення чи надписи.

Способи нанесення голограм.

Самоклеюча етикетка (аплікація) – це голографічний елемент, який наноситься на будь-який предмет як звичайна липка етикетка, але при спробі її видалення від предмету руйнується. Етикетки можуть наноситися вручну чи за допомогою спеціальних засобів.

Фольга гарячого тиснення. Фольга гарячого тиснення складається з поліестерової основи, на яку нанесено шар захисного лаку, металізований шар, який має голографічне зображення, шар з клею після припресування такого ГЗЕ на документ на ньому залишається тонкий (5-10 мікрон) шар металізованого лаку, який має голографічне зображення. Такий захисний елемент неможна відокремити від основи і перенести на інший документ, не порушив його.

Плівка для ламінування. Голографічне зображення розташоване на прозорій плівці, яка може використовуватися для ламінування документів. Для нанесення такої плівки можуть використовуватися звичайні ламіновальні машини.

Для чого використовуються голограми:

- для захисту від підробки платіжних карток, бланків документів цінних паперів;
- для захисту торгових марок виробників продукції. Вони посвідчують справжність продукції;
- для контролю доступу в приміщення і засобам;
- для надання яскравого вигляду рекламної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Криміналістика : учебник / Под ред. В.А. Образцова. – М.: Юристъ, 1995. – 591 с.
2. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. Д.М. Прохоров. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Науч. изд-во «Большая Рос. энцикл.», 1998. – 1452 с.
3. Звелто О. Физика лазеров : учебник / Пер. с англ., под ред. Т.А. Шмаонова. – М.: Мир, 1979. – 373 с.
4. Лазеры в криминалистике и судебной экспертизе: учебник / Под общ. ред. Н.Г. Находкина, В.И. Гончаренко; Науч. ред. М.С. Хойнацкий. – К.: Вища шк., 1986. – 231 с.
5. Орлов В.А. Лазеры в военной технике / В.А. Орлов. – М.: Воениздат, 1976. – 174 с.
6. Справочник по лазерам: В 2 т.: Пер. с англ. / Под ред. А.И. Прохорова. – М.: Сов. радио, 1978. – Т. 1-2.
7. Находкин М. Возможности использования мас-спектрометра в криминалистике / М. Находкин, В. Гончаренко, Г. Зиков, В. Матвеев // Рад. право. – 1974. – №7. – С. 88-90.
8. Кучеров И.Д. Метод длинноволновой люминесценции в исследованиях криминалистов / И.Д.

Кучеров. – Минск: Наука и техника, 1977. – 76 с.

9. Попов Ю.П. Применение лазеров в диагностических исследованиях документов : тез. респ. науч. конф. / Ю.П. Попов. – К., 1983. – С. 174-175.

10. Аубакитров А.Ф. Возможности исследования вещественных доказательств средствами голографической техники: Материалы Всесоюз. науч. конф. «Современные тенденции развития судебной экспертизы» / А.Ф. Аубакитров, В.М. Белобородов, В.В. Жильцов. – Ч.3. – М.: ВНИИСЭ, 1972. – Вып.1. – С. 21-24.

11. Грановский Г.Л. Некоторые методологические и правовые вопросы использования математических моделей в криминалистике / Г.Л. Грановский // Правовая кибернетика. – М.: Наука, 1973. – С. 131-143.

12. Грановский Г.Л. Новые приемы и средства моделирования в трасологии / Г.Л. Грановский // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1969. – Вып. 6. – С. 240-248.

13. Экспертизи в судовій практиці / За заг. ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 388 с.

14. ДСТУ2380-94 Лазери і пристрої управління лазерним випромінюванням. Терміни та визначення. – Чинний від 01.01.95.

15. ДСТУ 3941-2000 Лазерна безпека. Терміни та визначення. – Чинний від 01.01.2001.

16. Про затвердження переліків документів і груп товарів, які підлягають захисту голографічними елементами: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2002 №932 // Уряд, кур'єр. – 2002. – 17 лип.

17. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХМЦНП, 2012. – 264 с.

ТЕМА 6 ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ, ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ТА УПАКОВКИ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

6.1. Судова експертиза у боротьбі з контрафактною аудіовізуальною продукцією.

Інтелектуальна власність складається з двох частин: авторське право і суміжні права та право на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг і знаки обслуговування, фірмові найменування, географічні вказівки (в тому числі найменування місця походження товару), топографії інтегральних мікросхем, конфіденційна інформація тощо).

Аудіовізуальні твори є об'єктами авторського права та суміжних прав. Контрафактним примірником твору є фонограма чи відеограма, відтворена, опублікована і (або) розповсюджувана з порушенням авторського права і (або) суміжних прав. Контрафакція в перекладі з англійської та французької означає підробку. Однак цей термін не має закріплення в законодавстві України. Підробка і розповсюдження об'єктів авторського права, як протиправна дія, у законодавстві України та міжнародному законодавстві визначена терміном «піратство». Авторське право надає авторам творів певні права, згідно з якими вони мають можливість дозволяти або забороняти протягом певного обмеженого часу ті чи інші види використання їх творів. Авторське право і суміжні права є необхідними умовами розвитку творчості, гарантією поширення творів без піратства.

Ефективність розслідування злочинів багато в чому залежить від використання в кримінальному судочинстві спеціальних знань. До спеціальних знань відносять знання в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла й знання конкретних видів діяльності, необхідні для вирішення питань, які виникають під час розслідування і розгляду справ.

У зв'язку з розвитком науки і техніки деякі знання, що були спеціальними, стають загальновідомими. Поряд з цим, судова експертиза розвивається, межі спеціальних знань стають ширшими, з'являються нові об'єкти судової експертизи, нові методи дослідження, коло вирішуваних завдань судової експертизи стрімко зростає. Тому; класифікація судових експертиз потребує постійного удосконалення.

Наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2002 № 4/5 було внесено зміни «Перелік основних видів судових експертиз і експертних спеціальностей», і, таким чином, з'явилося 9 спеціальностей з дослідження об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ). Згодом перелік експертних спеціальностей було доповнено дослідженням, пов'язаним з використанням об'єктів інтелектуальної власності в рекламі. Експертиза об'єктів інтелектуальної власності є прикладом нового роду судової експертизи: об'єктів авторського та суміжних прав – нових видів, контрафактної аудіовізуальної продукції – підвиду. Кількість експертиз об'єктів інтелектуальної власності за останні 2-3 роки збільшилась, особливо – з дослідження компакт-дисків, аудіо- та відеокасет із зафіксованими на них аудіовізуальними творами.

Кримінально-процесуальне законодавство передбачає можливість призначення проведення експертизи тільки після відкриття кримінального провадження. Головним аргументом є проведення в стислі строки повноцінного дослідження декілька тисяч компакт-дисків, аудіо- і відеокасет, значної кількості обладнання, що ймовірно використовувалось для тиражування творів, сучасних машинних носіїв аудіовізуальних творів, декількох сотень документів, що зберігаються у пам'яті комп'ютерів, десятків сотень аудіовізуальних творів, які після відкриття кримінального провадження будуть відігравати роль доказів. Найчастіше спеціалістові потрібні автоматизоване робоче місце, методики дослідження, а іноді – використання всього обсягу професійних знань в галузі дослідження об'єктів авторського права і суміжних прав, комп'ютерної

техніки інформаційних технологій, технічного дослідження документів тощо.

Проведення попереднього дослідження не може замінити судову експертизу. Часто густо за своїм змістом й методами, що використовуються, дослідження спеціаліста відрізняється від судової експертизи лише статусом особи, яка проводить дослідження і формою підсумкового документа, в якому викладаються його результати.

Під час попередньої перевірки фактів порушення авторського права і суміжних прав за ст. 176, 203.1 КК України також є потреба у використанні спеціальних знань, оскільки вилучена аудіовізуальна продукція може бути ліцензійною, і тільки частина продукції може бути контрафактною, оскільки ознаки контрафактності на деяких зразках аудіовізуальної продукції (наприклад, відсутність контрольної марки України) ще не свідчать про те, що продукція є контрафактною (марку міг продавець переклеїти на упакування іншого примірника аудіовізуальної продукції). Та навпаки, ознаки заводського виробництва дисків і касет (їх упакувань, марок, поліграфічного оформлення тощо) ще не свідчать про те, що продукція є ліцензійною, позаяк вона могла бути виготовлена поза обсягом, що передбачено ліцензійною угодою. Тому, на нашу думку, до огляду місця події, де є десятки тисяч дисків і касет, є доцільним залучення спеціаліста для виявлення очевидних стійких ознак контрафактності зразків аудіовізуальної продукції.

Аудіовізуальна продукція є дуже складним об'єктом експертизи. При її дослідженні, залежно від розв'язуваного завдання, використовують спеціальні знання таких родів судової експертизи:

- дослідження об'єктів інтелектуальної власності (для виявлення й розшифровки на поверхнях дисків і/або касет позначень, що характеризують власників прав на твори, а також інформації, яка свідчить про факт передачі авторських і/або суміжних прав; для ідентифікації твору та/або рекламного блоку за слідами» запису; виявлення ознак контрафактності продукції);
- трасології (для встановлення способів виробництва аудіо-, відеокасет або компакт-дисків і їх упакування; ідентифікації обладнання, за допомогою якого виготовлялися ці об'єкти тощо);
- фоноскопії (наприклад, для дослідження фізичних параметрів аудіо запису, відеозапису, встановлення ознак монтажу, ідентифікації людини за голосом) ідентифікації апаратури запису);
- технічного дослідження документів (для дослідження способів і якості нанесенні інформації на поверхню диска, касети і/або їх упакування, поліграфічне матеріалів, способу виготовлення контрольної марки України, ідентифікації авторів у відеозаписах та ін.);
- комп'ютерно-технічної експертизи (для виявлення й ідентифікації програмних продуктів на компакт-диску та в пам'яті комп'ютера, встановлення тип обладнання, що використовувалося для тиражування твору тощо);
- хімічної і/або біологічної експертизи (для дослідження матеріалів, з яких виготовлено аудіо-, відеокасети, компакт-диски, їх упаковки, вкладиші контрольної марки України тощо).

У найпростіших випадках дослідження зі встановлення ознак контрафактності примірників аудіовізуальної продукції експерт з дослідження об'єктів авторських прав і суміжних прав проводить одноосібно, а у складних випадках – у складі комісії експертів однієї спеціальності. Однак ми вважаємо, що зараз в Україні «піратський бізнес дуже швидко удосконалюється, ознаки контрафактності касет і дисків стає все більш «неочевидними». Тому надалі до експертизи аудіовізуальної продукції доцільно було б залучати експертів різних спеціальностей. Такі дослідження можливо проводити й в межах комплексної експертизи або комплексу експертиз.

Завдання судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції поділяють на ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні. Зокрема класифікаційні завдання, пов'язані з вивченням стану об'єкта з метою віднесення його до певного класу. До цього класу завдань можна віднести встановлення типу аудіовізуального твору, типу його носія та виду обладнання, за допомогою якого було записано твір або виготовлено його поліграфічне оформлення, належність примірників продукції до класів заводського або саморобного виробництва тощо.

Вирішення ідентифікаційних завдань під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції передбачає встановлення тотожності певного твору за слідами його запису на будь-якому носії, технологічного обладнання за його слідами відображеннями на поверхнях дисків (касет), їх упаковок, поліграфічних обкладинок контрольних марок тощо.

Вирішення діагностичних завдань полягає у встановленні обставин на основі самих матеріальних об'єктів, їх слідів, інших відображень процесів, що супроводжують вчинення злочину. Тобто, вирішення діагностичних завдань спрямоване на встановлення фактичних обставин шляхом дослідження властивостей і стану матеріальних об'єктів, їх слідів, інших відображень процесів, що супроводжують вчинення злочину. Діагностичними питаннями експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є встановлення відповідності (невідповідності) зразка аудіовізуальної продукції ліцензійному зразку, способу запису твору, способу виготовлення носія (диску або касети) упаковки тощо. Ці питання вирішують майже в кожному конкретному випадку судово-експертного дослідження примірників аудіовізуальної продукції.

Ситуаційні завдання спрямовані на встановлення ситуації злочину за слідами на місці події, механізму події або його елементів. Вирішення ситуаційних завдань судової експертизи є перспективним напрямом розвитку експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. Нині за допомогою судової експертизи вирішуються лише деякі елементи ситуаційних завдань, в основному, щодо встановлення технології виготовлення носіїв творів, їх упаковок, поліграфічних обкладинок, контрольних марок, рівня підготовки

суб'єкта, який виготовлював аудіовізуальну продукцію або керував процесом її виробництва.

На цей час досліджені теоретичні та практичні питання експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. Головними теоретичними і прикладними результатами є такі:

- визначено структуру спеціальних знань експерта й особливості їх застосування;
- сформульовано поняття предмета експертизи, визначено об'єкти, завдання та методи експертного дослідження;
- досліджено способи виготовлення примірників контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції;
- розроблено перелік питань, що вирішуються при провадженні судової експертизи;
- з урахуванням технології виготовлення, вимог до імпорту, експорту, використання, тиражування, виготовлення, розповсюдження та роздрібно торгівлі примірниками аудіовізуальних творів встановлено комплекси обов'язкових стійких ознак, що притаманні зразкам ліцензійної та контрафактної аудіовізуальної продукції;
- розроблено типову алгоритмізовану методичку дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції;
- побудовано структуру технічного та інформаційного забезпечення (бази даних) автоматизованого робочого місця (АРМ) експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції з урахуванням спеціальної підготовки суб'єкта дослідження.

Таким чином, судова експертиза активно бере участь у діях з припинення обігу контрафактної продукції на території України, що сприятиме становленню цивілізованого ринку інтелектуальної власності в Україні та розбудові сучасно міжнародно визнаної національної системи охорони інтелектуальної власності. Це допоможе Україні увійти рівноправним членом в європейську та світову інтелектуальну спільноту.

6.2. Поняття, предмет, методи, завдання та об'єкти аудіовізуальної продукції.

Судова експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав (СЕАПСП) – це дослідження властивостей матеріальних та нематеріальних (інформаційних) об'єктів, яке проводиться в процесуальній формі за дорученням органу досудового розслідування чи суду з метою встановлення їх автора (авторів), джерела походження та способів використання і зміни досліджуваних об'єктів, а також встановлення відповідності об'єктів дослідження умовам охороноздатності.

Судова експертиза аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм з ознаками контрафактності – це дослідження властивостей матеріальних та нематеріальних (інформаційних) об'єктів, що містять об'єкти авторського права та суміжних прав, та досліджуються експертом методами та засобами судової експертизи для вирішення питань, поставлених органами досудового розслідування чи суду.

Об'єктами судової експертизи контрафактної продукції є:

- зовнішня упаковка з прозорої безбарвної полімерної плівки;
- футляр з полімерного матеріалу або картону;
- поліграфічне оформлення вкладного буклету,
- оформлення поверхні оптичного диску;
- диск для лазерних систем зчитування;
- твори, записані на оптичному диску (аудіовізуальні твори, фонограми, відеограми, комп'ютерні програми, бази даних тощо);
- контрольні марки України (досліджуються в межах компетенції експерта);
- зразки ліцензійної продукції;
- обладнання для виготовлення дисків;
- інші матеріали справи.

Предметом експертизи є певні властивості та характеристики об'єктів, комплексне дослідження яких дає можливість визначення їх відповідності законодавчо закріпленим нормам виготовлення та розповсюдження (виявлення ознак контрафактності), та встановлення інших обставин справи, що мають значення для органів досудового розслідування та суду.

Експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав вирішує дві основні групи завдань: ідентифікаційні та діагностичні.

Ідентифікаційними завданнями, що вирішуються експертизою контрафактної аудіовізуальної продукції, найчастіше, є такі:

- чи є твір, що зафіксований на оптичному диску та твір, що наданий як зразок, копіями одного й того самого твору;
- чи відповідають диски (їх упаковка, вкладиш) зразкам ліцензійної продукції?
- чи мають диски загальне джерело походження?
- чи відповідають написи на дисках творам, що на них зафіксовані?
- чи виготовлений запис твору (його носій, упаковка тощо) за допомогою обладнання XXX?

Діагностичними завданнями, що вирішуються експертизою контрафактної аудіовізуальної продукції, найчастіше, є такі:

- чи містяться на носіїв «XXX» об'єкти авторського права (суміжних прав) та, якщо так, до якого виду об'єктів вони належить?
- чи містить примірник твору ознаки контрафактності?

- які програмні продукти, що розміщені на диску, можна віднести до вільно розповсюджених?
- яким способом здійснено запис на диск (заводським чи за допомогою записуючих пристроїв)?

Для ефективного вирішення поставлених перед СЕАПСП завдань використовуються різноманітні методи дослідження, які ґрунтуються на сучасних досягненнях науки та техніки. Ці методи поділяються на загальні, загальнонаукові та спеціальні.

До загальних методів відносяться формально-логічні методи пізнання, які складаються з абстрагування, аналізу, синтезу, узагальнення, індукції та дедукції, гіпотези, формалізації, аналогії тощо.

Серед загальнонаукових методів, при дослідженні контрафактної продукції використовуються спостереження, вимірювання, опис, експеримент, порівняння, моделювання та реконструкція.

Спеціальні методи включають такі класи методів:

- криміналістичні (візуальні, мікроскопічні, фотографічні та інструментальні методи);
- лінгвістичні (якісно-атрибутивний метод, метод математичного моделювання, метод статистичного аналізу формальних характеристик тексту, дистрибутивний аналіз, контент-аналіз, валентний аналіз, компонентний аналіз);
- методи аналізу сигналів (аудіативний, осцилографічний, спектральний, електроакустичний метод);
- інші методи, що впровадилися в криміналістику і судову експертизу з природних і технічних наук у результаті інтеграції знань та застосування яких обумовлено особливостями об'єктів дослідження.

Вибір комплексу методів, що використовується при дослідженні контрафактної продукції обумовлюється як предметом, завданнями та об'єктами досліджень, так і ступенем ефективності того чи іншого методу, допустимості з точки зору закону, складності, збереження об'єкту тощо.

6.3. Можливості судово-технічної експертизи в дослідженні етикеток та упаковок товарів (промислових зразків).

Упакування є одним з основних критеріїв, на підставі яких у споживачів складається перше враження про товар. Схожість етикеток і оформлення упаковок може викликати помилковий вибір.

Судово-технічна має широкі можливості в дослідженні упакування, способів і часу його виготовлення, способів нанесенню маркування, ідентифікації друкувальних пристроїв і т.д.

Весь тираж упаковок (або етикеток), видрукованих у друкарні, супроводжується відповідними накладними, в яких зазначені: номер замовлення, тираж, назва друкарні тощо.

Тому, не складає труднощів визначити яким способом видрукована інструкція або маркування на даному упакуванні, або яким способом вона підроблена, чи видруковані тексти на упакуваннях з того самого набору в одній друкарні, чи на одному й тому самому друкувальному пристрої видруковані дані тексти.

Розглянемо окремо ознаки відмінності кожного з перерахованих предметів.

Компакт-диск

1. Футляр компакт-диску:

- деякі фірмові компакт-диски мають барвистий картонний футляр, оформлений поліграфічним способом;
- деякі фірмові компакт-диски мають картонну коробку, виконану поліграфічним способом;
- «піратські» компакт-диски, як правило, мають тільки звичайний пластмасовий футляр.

2. Оформлення вкладних буклетів компакт-дисків:

- у справжніх компакт-дисків вкладні буклети являють собою багатосторінкові, барвисто оформлені мінікнижки чи книжки «розкладачки»;
- у «піратських» компакт-дисків вкладні буклети прості, як правило, двосторінкові;
- у деяких підроблених компакт-дисків вкладні буклети з внутрішніх сторін незапечатані, відсутні назви музичних творів та інша інформація;
- поліграфічне оформлення вкладних буклетів справжніх компакт-дисків характеризується чіткими контрастними ілюстраціями;
- поліграфічне оформлення вкладних буклетів «піратських» компакт-дисків характеризується низькою якістю, нечіткими ілюстраціями, не продрукованими штрихами, спрощеними зображеннями і точками «марашками».

3. Оформлення компакт-дисків:

- поліграфічне оформлення лицьової сторони «піратських» компакт-дисків низької якості: нечіткі ілюстрації (іноді іншого кольору), шрифт іншого розміру, багато непродрукованих і спрощених зображень. У той час як справжні компакт-диски характеризуються чіткими, контрастними ілюстраціями;
- на зворотному боці в більшості справжніх компакт-дисків у центрі, уздовж концентричних кілець, нанесене спеціальне маркування заводу-виробника: внутрішній код для позначення КД, код джерела ідентифікації виробника, код розробки КД-оригінала, назва заводу-виробника;
- на зворотному боці «піратських» компакт-дисків є усього лише один номер без яких-небудь інших зображень. Штрихові коди відсутні.

Аудіокасети

1. Футляр аудіокасет.

«Піратські» аудіокасети можуть виготовлятися як на вітчизняному, так і на імпортному матеріалі, тому

у футлярі оригіналу «піратських» аудіокасет важко установити які-небудь закономірності, оскільки поряд з відмінними ознаками наявні, у великій кількості, ознаки подібності.

2. Оформлення вкладних буклетів аудіокасет.

– у справжніх аудіокасет вкладні буклети іноді являють собою книжки-розкладачки», або є вставки з рекламою;

– у «піратських» аудіокасет вкладні буклети, як правило, односторінкові, прості, на зворотному боці віддруковані тільки назви музичних творів. Кольорових ілюстрацій немає;

– у «піратських» аудіокасет іноді немає вкладного буклету, а назви музичних творів іноземною мовою виконані машинописно на окремому аркуші білого паперу;

– поліграфічне оформлення вкладних буклетів справжніх аудіокасет характеризується чіткими контрастними ілюстраціями, відсутністю браку, непродрукованих і спрощених зображень;

– поліграфічне оформлення вкладних буклетів «піратських» аудіокасет низької якості: нечіткі ілюстрації, багато непродрукованих, повторних і спрощених зображень. Не зовсім точно зазначені назви деяких музичних творів.

3. Оформлення аудіокасет.

Поліграфічне оформлення «піратських» аудіокасет або зовсім відсутнє, або низької якості: нечіткий шрифт, іноді іншого розміру і начертання, відсутнє спеціальне маркування, багато непродрукованих і спрощених зображень.

У той час як справжні аудіокасети характеризуються чіткими контрастними текстами і відповідним маркуванням.

Таким чином, первинними ознаками контрафактності компакт-дисків і аудіокасет можуть бути:

– вкладний буклет простий, складається з однієї, двох сторінок. Іноді внутрішні сторони буклету незадруковані. Поліграфічне оформлення буклетів низької якості – нечіткість і нерізкість зображення. Іноді вкладний буклет скопійований на ксероксі (чорно-білий) або виконаний на машинці чи від руки;

– оформлення компакт-дисків і аудіокасет низької якості: нечіткість у зображеннях і текстах.

Більш категоричні ознаки можуть бути виявлені при наявності самих справжніх компакт-дисків і аудіокасет та їх порівнянні з контрафактними методами товарознавчої експертизи та криміналістичних (зокрема, трасологічної) експертиз.

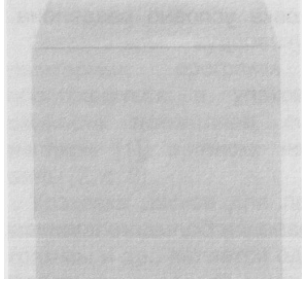
Приклад:

Картонні футляри відеокасет досліджуваної групи характеризуються низькою якістю зображень, зокрема, незначним діапазоном кольорової гами, неповнотою відтворення півтонів, маскуванню дрібних деталей зображень (за рахунок растру і задруковування темних ділянок зображень, нечіткістю і нерівністю країв зображень) ряду літерних позначень, відсутністю, чи нечітким відтворенням логотипів правовласників, їх неправильним найменуванням, відсутністю посилань на реквізити ліцензійних угод (номер, дату), відсутністю контрольних марок і голографічних наклейок.

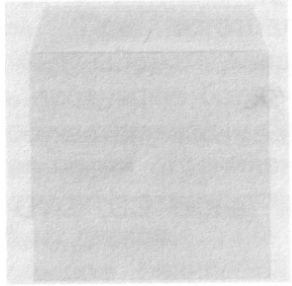
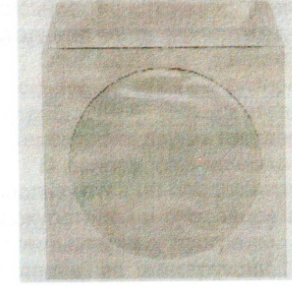
Картонні футляри відеокасет групи порівняння характеризуються високою якістю зображень (візуально сприймані елементи растра майже відсутні), використанням колірної гами значного діапазону, чітким відтворенням півтонів, чіткістю країв зображень і літерних позначень, наявністю і чітким відтворенням логотипів правовласників, їх правильними найменуваннями, наявністю посилань на реквізити ліцензійних угод, наявністю контрольних марок і голографічних наклейок.

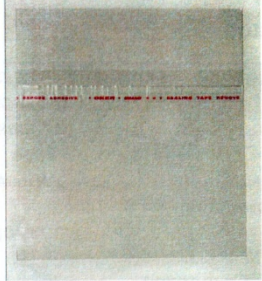
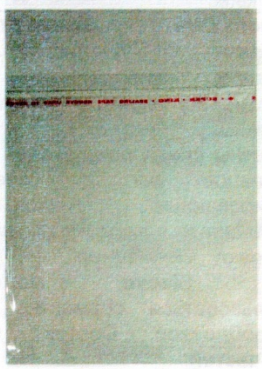
6.4. Опис упакування компакт дисків для лазерних систем зчитування.

1. Найпростіше упакування

	Паперовий конверт (мал.1) в основному, використовується для упакування CD-R/RW чи DVD-R/RW дисків в роздрібній торгівлі. Має клапан для закриття конверта. Орієнтовні розміри 12,7×12,5 см., довжина клапана – 2,5 см. Приблизна вага: 3 г. Колір: будь-який, частіше білий.
---	--

Мал. 1. Паперовий конверт

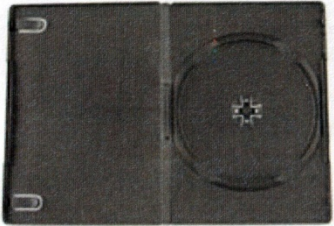
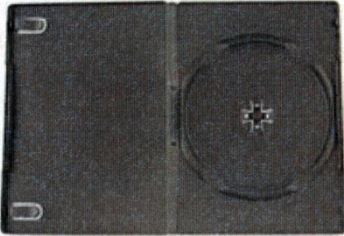
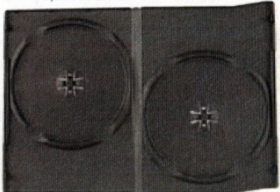
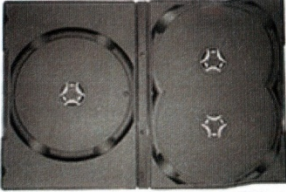
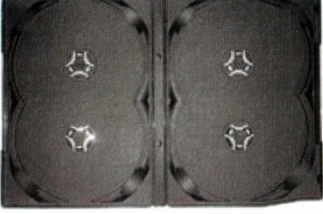
 Мал. 2. Паперовий конверт для mini-дисків	Паперовий конверт для mini-дисків (мал.2), в основному, використовується для пакування mini CD-R/RW чи mini DVD-R/RW дисків в роздрібній торгівлі. Орієнтовний розмір: 8,2×8,3 см., довжина клапана – 1,5 см. Колір: будь-який, частіше білий.
 Мал. 3. Паперовий конверт з прозорим вікном	Паперовий конверт з прозорим вікном (мал. 3) використовується для пакування CD-R/RW чи DVD-R/RW дисків в роздрібній торгівлі. Орієнтовні розміри 12,7×12,5 см., висота клапана – 2,5 см. Приблизна вага: 3 г. Колір: будь-який, частіше білий.
 Мал. 4. Паперовий конверт з прозорим вікном для mini-дисків	Паперовий конверт з прозорим вікном для mini-дисків (мал. 4) використовується для пакування mini CD-R/RW чи mini DVD-R/RW дисків в роздрібній торгівлі. Орієнтовний розмір: 8,2×8,3 см., висота клапана – 1,5 см. Колір: будь-який, частіше білий.
 Мал. 5. Прозорий поліхлорвініловий конверт	Прозорий поліхлорвініловий конверт (мал. 5) використовується для пакування CD-R/RW чи DVD-R/RW. Орієнтовний розмір: 13,1×13,2 см. Прозорий. Орієнтовна вага: 2,5 г.
 Мал. 6. Прозорий поліхлорвініловий конверт з клапаном	Прозорий поліхлорвініловий конверт з клапаном (мал. 6) використовується для пакування CD-R/RW чи DVD-R/RW. Орієнтовний розмір: 13,1×13,2 см., висота клапана – 2,5 см. Прозорий. Орієнтовна вага: 2,5 г.

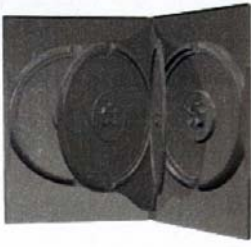
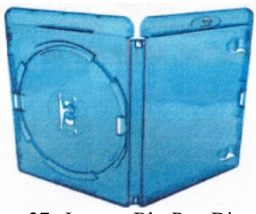
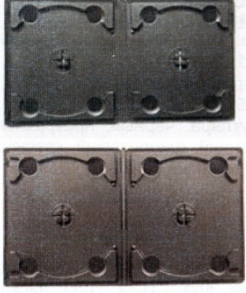
 Мал. 7. Прозорий поліхлорвініловий конверт для міні-диска	Прозорий поліхлорвініловий конверт для міні-диска (мал. 7) використовується для упакування mini CD-R/RW чи mini DVD-R/RW. Орієнтовний розмір: 8,2×8,2 см. Прозорий.
   Мал. 8. Напівтканинний конверт під швидкозшивач (Sleeve)	Напівтканинний конверт під швидкозшивач (Sleeve) (мал. 8) двосторонній (для 2-ох дисків). Основа конверту тканинна, сторони конверту виготовлені з полімерного матеріалу, з розрізами для диску. Має перфорацію (отвір) для швидкозшивача. Звичайно використовують в кейсах (сумках) для оптичних дисків. Використовуються для зберігання CD-R/RW чи DVD-R/RW. Орієнтовний розмір 14,6×12,7 см. Колір будь-який.
 Мал. 9. Прозорий конверт-пакет для CD	Прозорий конверт-пакет для CD (мал.9) Основні характеристики: – багаторазовий; – наявність клейкої лінії; – аналог целофанування; Орієнтовні розміри: 15,5×12,9 см., висота клапана – 5,3 см. Прозорий. Орієнтовна вага: 0,2 г.
 Мал. 10. Прозорий конверт-пакет для DVD.	Прозорий конверт-пакет для DVD (мал. 10) Основні характеристики: – багаторазовий; – наявність клейкої лінії; – аналог целофанування; Орієнтовні розміри: 19,6×14,7 см., висота клапана – 3,9 см. Орієнтовна вага: 0,4 г.

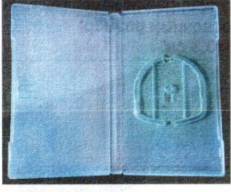
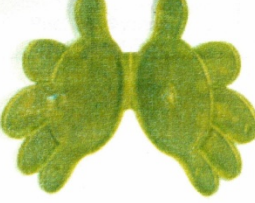
2.Картонне упакування

 Мал. 11. Картонний конверт для дисків.	Картонний конверт для дисків (мал. 11) використовується для упаковки audio-CD, або дисків з презентаціями, рекламними матеріалами. Орієнтовний розмір: 13,3×13,5 см. Виготовляється з поліграфічного картону щільністю 280-350 г/м².
 Мал. 12. Конверт Digi Sleeve для дисків	Конверт Digi Sleeve для дисків (мал. 12) використовується для упаковки дорогих audio-CD. Серед покупців і продавців, відомі як «японські», «кашировані». Audio-CD в такій упаковці називають «міні-вініл». Digi Sleeve може використовуватись разом з суперобкладинкою. Складається з 2-ох частин: – зовнішнього конверту, виготовленого з поліграфічного картону щільністю 280-350 г/м². – внутрішнього конверту розміром 12,7×12,7 см., виготовленого з такого ж чи менш щільного матеріалу, в який вміщується диск.
 Мал. 13. Картонний конверт для Business Card CD/DVD	Картонний конверт для Business Card CD/DVD (мал. 13) використовується як упаковка для дисків формату Business Card CD чи DVD заокругленої форми (з об'ємом інформації 50 Мб і 1,2 Гб). Орієнтовний розмір 8×6 см і 8×6,3 см з об'ємом – 50 Мб і 1,2 Гб відповідно.
 Мал. 14. Упаковка SoftPack для дисків	SoftPack для дисків (мал. 14) використовується як упаковка дорогих audio-CD, комп'ютерних програм, презентацій чи рекламних матеріалів. Являє собою картонний конверт з однією чи двома додатковими сторінками. Диск легко вміщується та виймається з кишені, яка розміщена на тильній стороні виробу. Орієнтовний розмір: 13,5×13,5 см.
 Мал. 15. Упаковка DigiFile	DigiFile (мал. 15) використовуються як упаковка для оптичних дисків діаметром 12 см. Являє собою картонну упаковку. Як кріплення використовується фігурний виріз в картоні. Може складатись з 2, 3, 4 і більше сторінок. Відмінність DigiFile – згин картону по нижній стороні, що обумовлено наявністю кармана для диска і диск, своїм краєм упирається в загин картону. Виготовляються DigiFile з поліграфічного картону щільністю 280-350 г/м². Орієнтовні розміри 13,5×13,5 см.

3. Амарей футляри

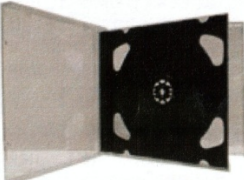
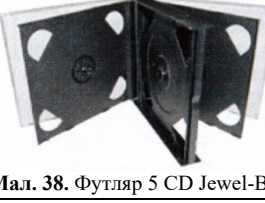
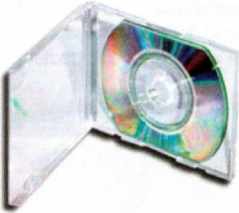
	DVD-Box (амарей) (мал. 16) використовується як упакування DVD-video або комп'ютерних програм. Розмір наближений до формату VHS відеокасет. Використовувався як упакування перших DVD-video дисків. Орієнтовний розмір: 19,2×13,6×1,2 см. Колір: чорний, білий, прозорий, синій, фіолетовий, червоний, зелений тощо.
	Slim DVD-Box 9 mm, slim DVD-Box 7 mm, DVD-Box 5 mm (мал. 17) використовується як упакування DVD-video або комп'ютерних програм. Аналогічний футляр Аналогічний футляру, але тонше його відповідно на 0,5 см, 0,7 см і 0,9 см. Орієнтовний розмір відповідно: – 19,2×13,6×0,9см; – 19,2×13,6×0,7см; – 19,2×13,6×0,5см. Колір: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, фіолетовий,
	Double DVD-Box (мал. 18) використовується як упаковка DVD-video, комп'ютерних програм. Повністю аналогічний DVD-Box, за винятком того, що містить кріплення для двох дисків: на кожній стороні футляра наявне посадочне місце і кріплення для диска. Орієнтовний розмір: 19,2×13,6×1,4 см. Колір: чорний, білий, матовий (напівпрозорий), синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
	Double Slim DVD-Box 9mm, 7mm використовуються як упаковка DVD-video, комп'ютерних програм. Повністю аналогічний Slim DVD-Box, за винятком того, що містить кріплення для двох дисків: на кожній стороні футляра наявне посадочне місце і кріплення для диска. Орієнтовний розмір: 19,2×13,6×0,9 см. Колір: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, фіолетовий, червоний, зелений та ін.
	3DVD-Box використовуються як упаковка для CD-R або DVD-R дисків. Повністю аналогічний DVD-Box, за винятком того, що має кріплення для трьох дисків: одне з одного боку і два з іншого. Диски розташовуються на різній висоті від стінки). Орієнтовний розмір: 19,1×13,6×1,4 см. Колір: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений.
	4DVD-Box (мал. 21) використовуються як упаковка для CD-R або DVD-R дисків. Повністю аналогічний DVD-Box, за винятком того, що містить кріплення для чотирьох дисків: по два на кожній зі сторін, диски розташовуються на різній висоті від стінки. Орієнтовний розмір: 19,1×13,6×1,4 см. Колір: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.

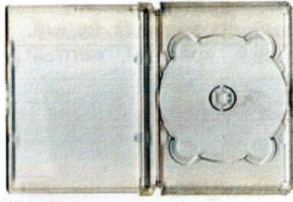
 Мал. 22. Футляр 5 DVD-Box	5DVD-Box (мал. 22) використовується в якості упаковки для 5 оптичних дисків 0 12 см. Орієнтовний розмір: 19,1×13,6×1,4 см. Колір: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 23. Футляр 6 DVD-Box	6 DVD-Box (мал. 23) використовується як упаковка для 6 оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 19,1×13,6×1,8 см. Колір: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 24. Футляр 10 DVD-Box	10 DVD-Box (мал. 24) використовується як упаковка для 10 оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 19,1×13,6×1,4 см. Колір: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 25. Футляр 12 DVD-Box	12 DVD-Box (мал. 25) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 19,1×13,6×1,4 см. Колір: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений
 Мал. 26. Футляр HD DVD-Box	HD DVD-Box і Double HD DVD-Box (мал. 26) використовуються як упаковка відеодисків HD DVD. Має кріплення для одного або двох дисків. Мають прозору обкладинку для поліграфічних вкладишів. Орієнтовний розмір: 19,1×13,6×1,4 см. Колір: червоний.
 Мал. 27. Футляр Blu-Ray Disc Box	Blu-Ray Disc Box і Double Blu-Ray Disc-Box (мал. 27) використовуються як упаковка для відеодисків Blu-Ray. Має кріплення для одного або двох дисків. Мають прозору обкладинку для поліграфічних вкладишів. Орієнтовний розмір: 17,1×13,6×1,1 см. Колір: синій
	Double Mini PP CD Case 10, 7mm (мал. 28) використовуються для упаковки CD і DVD дисків. Орієнтовні розміри відповідно: 14,2×12,5×1,0 см і 14,2×12,5×0,7 см. Колір: різний.

Мал. 28. Футляри Double Mini PP CD Case	
 Мал. 29. Футляр PSP UMD Case	PSP UMD Case (мал. 29) є упаковкою для Universal Multimedia Disc які використовуються Sony PSP. Орієнтовний розмір: 19,1×13,6×1,4 см. Колір футляра: білий.
 Мал. 30. Футляр Hand case	Hand case (мал. 30) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 19,0×17,1×1,4 см. Колір футляра: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 31. Футляр Baby Case	Baby Case (мал. 31) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 19,0×13,5×1,45см. Колір футляра: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 32. C-Shell CD-Box	C-Shell CD-Box (мал. 32) є упаковкою для CD і DVD дисків. Призначений як для зберігання дисків, так і для їх транспортування. Колір футляра: різний. Орієнтовний розмір: 12,6×12,6×0,3 см.

4. Джевел футляри

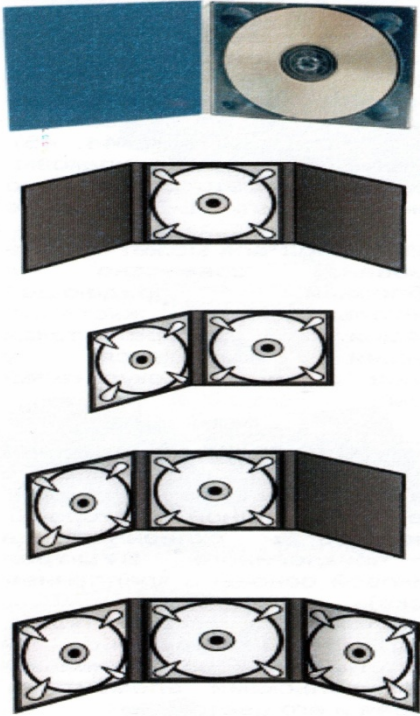
 Мал. 33. Футляр CD Jewel-Box	CD Jewel-Box (мал. 33) використовуються також такі назви: CD-box або jewel-case- перша упаковка для оптичних дисків (audio-CD). В даний час використовується як упаковки audio-CD і комп'ютерних програм. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×1,0 см. Складається з кришки (в ній розташовується буклет або передній вкладиш), піддону (у ньому розташовується «Інлей» (задній вкладиш), троя (у ньому розташовується оптичний диск). Колір троя: чорний, білий, прозорий (матовий), синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений.
 Мал. 34. Футляр Slim Jewel-Box	Slim Jewel-Box (мал. 34) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×0,5см. Колір троя: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.

 Мал. 35. Футляр Double CD Jewel-Box	Double CD Jewel-Box (мал. 35) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Всередині футляра є трей для двох дисків. Диски розташовуються з обох боків трея. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×1,0см. Колір трея: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 36. Футляр 3CD Jewel-Box	3 CD Jewel-Box (мал. 36) використовується як упаковка для трьох оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×2,4 см. Колір трея: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 37. Футляр 4 CD Jewel-Box	4 CD Jewel-Box (мал. 37) використовується як упаковка для чотирьох оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×2,4см. Колір трея: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 38. Футляр 5 CD Jewel-Box	5 CD Jewel-Box (мал. 38) використовується як упаковка для п'яти оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×2,4 см. Колір трея: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 39. Футляр 6 CD Jewel-Box	6 CD Jewel-Box (мал. 39) використовується як упаковка для шести оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×2,4см. Колір трея: чорний, прозорий, білий, синій,
 Мал. 40. Футляр Mini Slim Jewel-Box	Mini Slim Jewel-Box (мал. 40) використовується як упаковка для оптичних дисків 8 см. Орієнтовний розмір: 8,6×8,6×0,5см. Колір футляра: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, червоний, жовтий, зелений та ін.
 Мал. 41. Футляр Business Card Slim Jewel-Box	Business Card Slim Jewel-Box (мал. 41) використовується як упаковка для оптичних дисків формату Card CD закругленої форми. Орієнтовний розмір: 8×6, 0×0,5 см і 8×6, 3×0,5 см і об'ємом інформації, що зберігається відповідно 50 і 52 Мб. Колір футляра: чорний, прозорий, білий, синій, фіолетовий, жовтий, зелений та ін.

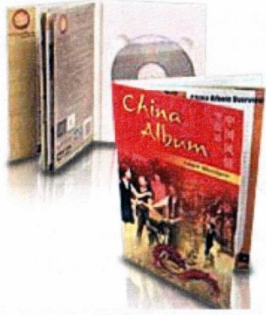
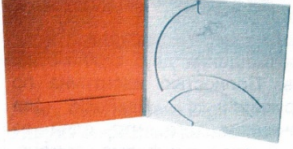
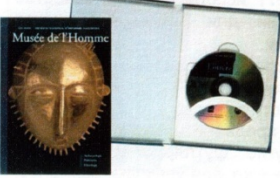
	DVD Jewel-Box (мал. 42) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Має кріплення для одного диска. Орієнтовний розмір: 19,0×14,2×1,0 см. Колір футляра: прозорий. Колір троя: чорний, прозорий.
---	---

Мал. 42. Футляр DVD Jewel-Box

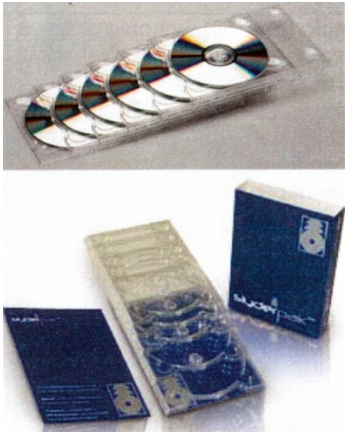
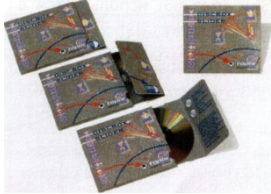
5. Комбінована упаковка

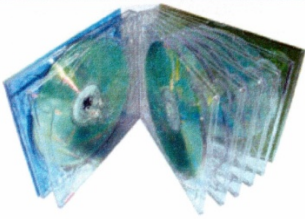
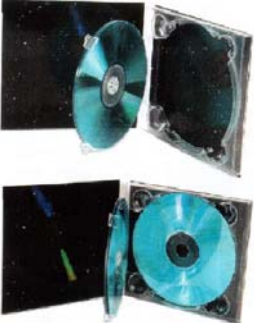
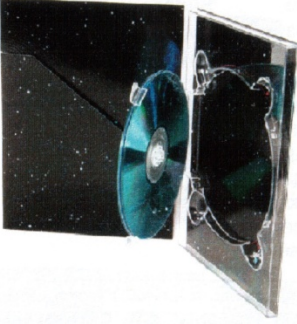
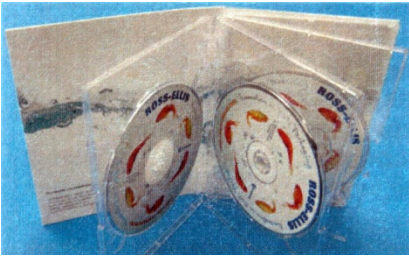
 Мал. 43. Зображення різних видів упакування DigiPack. Мал. 44. Зображення DigiPack з одним вирізом-карманом Мал. 45. Зображення DigiPack з двома вирізами-карманами	DigiPack (мал. 43) використовується як упаковка для audio-CD, DVD-video комп'ютерних програм, презентаційних дисків. Залежно від розмірів виділяють упаковки CD DigiPack, DVDDigiPack. Упаковка CD DigiPack розміром близькі до упаковки CD Jewel Box. Упаковка за розміром CD DigiPack близькі до упаковки DVD-Box. Упаковка DigiPack складається з картонної основи, на яку нанесено поліграфічне оформлення, а також приклеєного до неї троя, виконаного з синтетичного матеріалу. Кожна сторона картонної основи з нанесеним поліграфічним зображенням називається смугою. Найпростіша упаковка CD DigiPack являє собою картон прямокутної форми, складений удвічі, як обкладинка книги. Зовні, на картонній смугі, є поліграфічне оформлення (текст із зображенням), а всередині поліграфічне оформлення відсутнє. Найпростіша упаковка DigiPack є двосмуговою. Дана конструкція упаковки DigiPack називається чотирисмуговою. У даній конструкції використовується трей з прозорого матеріалу, крізь який видно елементи оформлення. Упаковки DigiPack можуть відрізнятися кількістю смуг, складністю конструкції, додатковими конструктивними і оздоблювальними елементами, типом троя і його кольором. Упаковки DigiPack виготовляються у вигляді 4-х, 6-ти або 8-ми сторінкової картонної конструкції з трем для диска, рукавами і вирізами-кишенями (мал. 44, 45). Крім того, конструкція упаковки DigiPack може мати абсолютно незвичайну T або L подібну форму. Упаковка DigiPack може бути використана спільно з суперобкладинкою, що надає додаткову жорсткість конструкції. У зборі така конструкція називається у продавців і покупців «пеналом».
---	---

 Мал. 46. Упаковка DigiPack	Упаковка DigiPack (мал. 46) складається з поліграфічного буклету, надрукованого на цупкому картоні з одного боку, вирубаного і склеєного, а також приклеєного DVD трея (пластикової основи з кріпленням для диска). Розрізняються кількістю смуг, складністю конструкції і додатковими конструктивними і оздоблювальними елементами, типом трея і його кольором. Даний вид упаковки часто застосовується при оформленні дорогих продуктів, серйозних корпоративних презентацій і промислових відеороликів.
 Мал. 47. Упаковка Digimailer	Упаковка Digimailer (мал. 47) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Являє собою 4-сторінкову картонну конструкцію, всередині якої на одній сторінці є трей для диска.
 Мал. 48. Упаковка Identidisk	Identidisk (мал.48) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка призначена для розміщення двох однакових дисків. Повністю ідентична за конструкцією DigiPack, за винятком того, що одна з панелей склеєна у формі кишені, в якому розміщується другий диск. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×0,6см.
 Мал. 49. Упаковка Repack.	Repack (мал.49) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Основна відмінність від DigiPack полягає в тому, що для кріплення диска використовується картонний трей, а не пластиковий. Особливість – висока якість і здатність до 100% утилізації. Орієнтовний розмір: 14,2×12,5×0,5 см.

 Мал. 50. Упаковка A5Digibook.	A5Digibook (мал.50) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Являє собою модифікацію упаковки DigiPack, основна відмінність якої полягає у використанні довгого трея (Long Tray) заввишки 25,0 см і шириною 13,8 см (орієнтовно), що надає упаковці ще більшу схожість з книгою.
 Мал. 51. Упаковка 3Pack Мал. 52. Спосіб кріплення (трей) оптичного диска Мал. 53. Упаковка DVD 3Pack Box	3Pack (мал. 51) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Футляр виготовлений з картону. Для кріплення диска використовується трей, що являє собою напівкруглу смугу шириною 1 см (мал. 52). Конструкція 3Pack дозволяє легко фіксувати і витягувати диск з упаковки. Особливістю 3Pack є його висока якість і здатність до 100% утилізації. Існують різновиди упаковки під різні типи носіїв – CD 3Pack, DVD 3Pack, BD3Pack, а також як різновид можна виділити CD і DVD 3Pack Box (мал. 53).
 Мал. 54. Упаковка DigiBook Мал. 55. Варіанти упаковки DigiBook	DigiBook (мал. 54) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. В основі DigiBook – тверда книжкова палітурка, що надає конструкції жорсткість. Для дисків може бути передбачено від одного до чотирьох картонних вкладишів. Один з різновидів упаковки DigiBook – упаковка на два диска, в якій диски розташовані не на різних сторінках книги, а в треях один під іншим (мал. 55). Диски можуть розміщуватися не тільки в кишенях, а й закріплені з використанням різних треїв і спандерів. Також упаковка DigiBook може містити додатковий кишеньку для візитки.
 Мал. 56. Упаковка Multibox	Multibox (мал. 56) або Boxed Sets (мал. 57) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Являє собою картонну коробку, в яку можна розмістити кілька дисків (від 2 до 6), попередньо упакованих в інші футляри. В основному використовують для упаковки серіалів, збірників, дискографій.

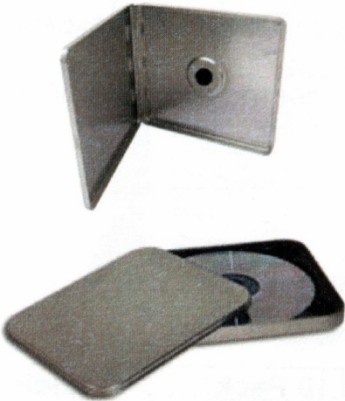
 Мал. 57. Упаковка Boxed Sets	
 Мал. 58. Упаковка Digi Box	Digi Box (мал. 58) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Являє собою картонну коробку, що складається з двох компонентів, які можуть бути скріплені між собою, в якій розміщуються один або два диски, з кріпленням на спайдер або трей. Дана упаковка особливо застосовується для оформлення високоякісної презентаційної продукції.
 Мал. 59. Різновиди упаковки Hardback	Hardback (мал. 59) використовується як упаковка для оптичних дисків 8 і 12 см. Це різновид DigiPack з тією лише різницею, що замість картону для кріплення трея використовується книжковий палітурка.

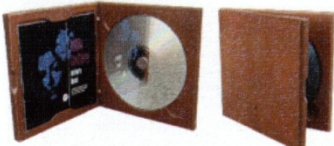
	SliderPack (мал. 60) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка складається з декількох (до 10 і більше) трейв, закріплених між собою способом, що дозволяє створювати виступні конструкції. Дана упаковка може бути поміщена в SlipCase.
	Sierra Box (мал. 61) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Футляр призначений для упаковки програмного забезпечення, комп'ютерних та консольних ігор. Також в коробці можна помістити супровідну літературу, плакати, флаери і т.д. Упаковка Sierra Box являє собою картонну коробку, в середині якої в спеціально висіченому картоні закріплений конверт з оптичним диском. Залежно від розміру виділяють два види упаковки Sierra Box: 1. Mini Sierra Box: 18,6×13,2×3,4 см. 2. Sierra Box Standard: 22,8×17,9×4 см.
	DigiFix (мал. 62) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Футляр виготовлений з картону і є різновидом DigiPack, з різницею лише в тому, що для кріплення диска використовується не пластиковий трей, а спеціальне кріплення CD Spider – коло або виступ, виготовлений з пластику або гуми. CD Spider кріпиться на картон за допомогою двостороннього скотча. Упаковка DigiFix побудована модульно і може складатися з двох, трьох або чотирьох панелей, в тому числі з можливістю укладання буклету на прорізи.
	DiskBox Slider (мал. 63) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Розсувна картонна упаковка, що складається з двох елементів – картонного конверта і виступної смуги однакової щільності. Завдяки конструктивним можливостям DiskBox Slider можна укомплектувати буклетом до 32 ст.

 Мал. 64. Упаковка Digistack	Digistack (мал. 64) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка має вигляд багатодискової і багатотреєвої конструкції, в якій декілька треїв (до 12 шт.) скріплені між собою за типом сторінок книги.
 Мал. 65. Упаковка CD Star	CD Star (мал.65) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка є різновидом DigiPack, забезпечена унікальним треєм, що дозволяє закріплювати на ньому 2 або 3 диска 12 см. Диски закріплені один над іншим на спеціальному «язичку», який фактично не закріплений до основного трею, а є його продовженням.
 Мал. 66. Упаковка DVD Star	DVD Star (мал. 66) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка є різновидом DVDDigiPack, забезпечена треєм, що дозволяє закріплювати на ньому 2 або 3 диска 12 см. Диски закріплені один над іншим на спеціальному «язичку», який фактично не закріплений до основного трею, а є його продовженням.
 Мал. 67. Упаковка SinglePack	SinglePack (мал. 67) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка виготовлена з картону. Є різновидом DigiPack, що відрізняється від останнього тим, що замість пластикового трею для кріплення диска використовуються спеціальні висікання напівкруглої форми, розташовані зліва і праворуч від центру. Особливість упаковки SinglePack – 100% здатність до утилізації.
 Мал. 68. Упаковка DiskBookLite	DiskBookLite (мал. 68) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка є різновидом DVDDigiPack. Конструкція дозволяє розміщувати до 7 скріплених між собою треїв, в яких може розташовуватися до 14 дисків. Упаковка DiskBookLite призначена для зберігання багатосерійних фільмів і колекційних видань.

 Мал. 69. Упаковка Digi Book	Digi Book (мал. 69) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка є різновидом DigiPack, основна відмінність якої полягає у використанні двох і більше трейв формату CD, які кріпляться по два на одну смугу. Існують конструкції упаковок Digi Book, в яких використовуються нові види трей – Long Tray висотою 25 см і шириною 13,8 см, (орієнтовно), що по суті являє собою два CD трей, скріплені між собою, а також високий трей A5.
 Мал. 70. Різновиди упаковок Digital Book	Digital Book (мал. 70) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Дана упаковка виконана в книжковому палітурці. Digital Book призначена для зберігання колекційних багатодискових видань. Конструкція упаковки Digital Book не містить трей. Диски закріплюються в спеціальні прорізи, зроблені в сторінках книги, або ж вставляються в торці футляра.

6. Ексклюзивне упакування.

 Мал. 71. Різновиди металевих упаковок CD Box	Металевий CD Box (мал. 71) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см.
 Мал. 72. Металева упаковка mini CD Box	Металевий mini CD Box (мал. 72) використовується як упаковка для оптичних дисків 12 см. Ексклюзивна металева упаковка для mini CD і DVD дисків.
 Мал. 73. Металева упаковка	Металевий Business Card CD Box (мал. 73) використовується як упаковка для оптичних дисків формату Business Card CD закругленої форми. Орієнтовний розмір: 8,0×6,0 см і 8,0×6,3 см і обсяг відповідно 50 Мб і 52 Мб.

Business Card CD Box Мал. 74. Дерев'яна упаковка для CD	Дерев'яна упаковка для CD (мал. 74) використовується як упакування для оптичних дисків 12 см. Футляр по розміру близький до упаковки CD Jewel Box. Колір: коричневий, світло коричневий і тд
---	--

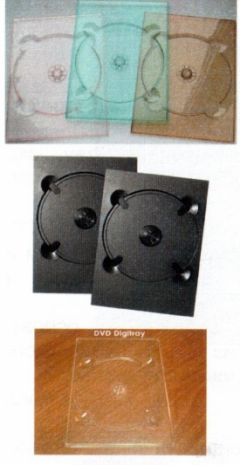
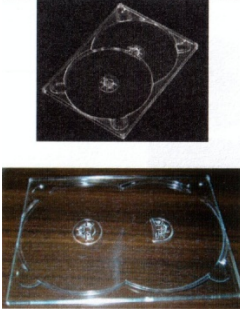
7. Упакування для транспортування і зберігання великої кількості дисків.

 Мал. 75. Упаковка 10 Pack Spindle	10 Pack Spindle (мал. 75) використовується як упакування для CD-R/RW, DVD-R/RW та інших оптичних дисків 12 см. Вміщує 10 оптичних дисків.
 Мал. 76. Упаковка 25 Pack Spindle	25 Pack Spindle (мал. 76) використовується як упакування для CD-R/RW, DVD-R/RW та інших оптичних дисків 12 см. Вміщує 25 оптичних дисків.
 Мал. 77. Упаковка 50 Pack Spindle	50 Pack Spindle (мал. 77) використовується в основному як упакування для CD-R/RW, DVD-R/RW та інших оптичних дисків 12 см. Вміщує 50 оптичних дисків.
 Мал. 78. Упаковка 100 Pack Spindle	100 Pack Spindle (мал. 78) використовується як упакування для CD-R/RW, DVD-R/RW та інших оптичних дисків 12 см. Вміщує 100 оптичних дисків.
 Мал. 79. Упаковка Cake Box	Упаковка Cake Box (мал. 79) те ж що і упаковка Pack Spindle. Назва використовується в побуті деяких виробників. Використовується як упаковка для CD-R/RW, DVD-R/RW та інших записуваних оптичних дисків 12 см. Залежно від розміру вміщує 10, 25, 50, 100 і більше оптичних дисків.

	CD кейси (мал. 80) можуть бути найрізноманітнішої форми і конструкції. Містять напівтканинні конверти для дисків або спеціальний кейс для фільмів на dvd. Легко і просто кріпитися в кейсах як додаткові сторінки.
---	--

Мал. 80. Різновиди CD кейсів

Компоненти упакування.

	CD Digi-tray (діджи-трей) чи tray (трей) (мал. 81). Альтернативні назви: DJ tray, digi tray, CD Digitray, CD Tray, CD Storage Tray, Media Packaging. Використовується як складова частина упаковки для оптичних дисків 12 см і призначений для утримання диска у футлярі. Являє собою основу, виготовлену із синтетичного матеріалу, з кріпленням для диска. Орієнтовний розмір: 13,7×12,5×0,5 см. Доступний в таких кольорах: чорний, білий, прозорий. В основному прозорий, але буває чорний, білий та ін.
	DVD Digi-tray (мал. 82). Альтернативні назви: DJ tray, digi tray, DVD Digitray, DVD Tray, DVD Storage Tray, Media Packaging. DVD Digi-tray призначений для утримання диску в футлярі. Даний компонент використовується як складова частина упаковки для оптичних дисків 12 см. Орієнтовний розмір: 13,5×18,5×0,5 см. Колір: прозорий, білий тощо.
	Double DVD Digi-tray (мал. 83). Даний компонент використовується як складова частина упаковки для двох оптичних дисків 12 см. Double DVD Digi-tray призначений для утримання дисків у футлярі. Орієнтовний розмір: 19,0×13,5×0,5 см. Колір: будь-який.

Мал. 83. Double DVD Digi-tray.

 Мал. 84. Гумовий CD Spider Мал. 85. Пласмасовий CD Spider (трикутник)	Spider (мал. 84). Даний компонент упаковки являє собою тримач для дисків 8 і 12 см.. Діаметр – 15,5 см. Види: – White Clip, виготовлений з поролону; – «зірочка»; – «трикутник» (мал. 85). Spider можна приклеїти до будь-якої рівної поверхні.
 Мал. 86. Варіанти використання «суперобкладинки»	SlipCase, «суперобкладинка» (мал. 86) використовується в упаковці футлярів DVD-Box, CD Jewel Box, CD Digipack. Виготовляється з поліграфічного картону щільністю 280-350 г/м². Різновиди SlipCase: 1. Рукав чи сліп кейс: має одну точку проклейки і форму рукава, і має можливість «одягатись» на носій з двох сторін. 2. Відкритий короб має більш складну структуру: одну видиму точку склейки проклейки і один згин, який проклеюється після збирання. 3. Відкритий короб з додатковим вирізом відрізняється від попередньої форми спеціальними вирізами для пальців, що дозволяє більш зручно доставати носій з упаковки. 4. Закритий короб відрізняється наявністю згинів з обох сторін упаковки, один з яких, після згинання, проклеюється, а інший залишається не заклеєним для можливості розміщувати носій всередину упаковки.

6.5. Особливості досліджень упаковки з ознаками контрафактності, наявними на оптичних носіях.

У зв'язку зі швидким розвитком техніки і змінами в нормативно-правовому регулюванні виробництва та розповсюдження фоно- та аудіовізуальної продукції відбуваються зміни її ознак, отже типовий аналог зразка, що використовується як порівняльний, з часом також змінюється.

Тому застосування типового аналогу ліцензійного зразка є доцільним лише за умови поінформованості дослідника про сучасний стан розвитку науки і техніки у сфері фоно- та аудіовізуальної продукції.

За результатами узагальнення експертної практики були створені типові аналоги ліцензійного та контрафактного зразків аудіопродукції, які мають певні комплекси ознак.

Так, при дослідженні зовнішнього упакування примірника фонограм, яке може бути у вигляді прозорої безбарвної полімерної плівки і футляру з полімерного матеріалу або картону, необхідно звернути увагу на наявність таких ознак контрафактності:

- відсутність індивідуального поліетиленового упакування;
- використання поліетиленових пакетів-конвертів з липким клапаном, що розкривається, та можуть використовуватися багаторазово;
- відсутність полімерного футляра або наявність на полімерному футлярі дефектів лиття у вигляді раковин і напливів матеріалу;
- наявність на краях вкладиша або інлея-задника слідів різальних інструментів (ножиць тощо);
- наявність сколів і дрібних тріщин уздовж отвору та ін.

Дослідження поліграфічного оформлення дисків і вкладишів здійснюється з метою виявлення наявності таких ознак:

Низької якості поліграфічного оформлення дисків і вкладишів (нечіткості зображень, здвоєності, перекручування передачі кольору зображень, растрівання зображень, заміни рівномірного шару барвника на крапки, дисбалансу у півтонах і т.п.);

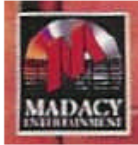
- використання паперу низької якості;
- чорно-білого виконання або відсутність вкладного ілюстрованого буклету;

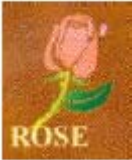
- нерозбірливості текстової інформації (особливо – дрібного тексту);
- використання для виконання написів інших, відмінних від ліцензійних зразків, шрифтів;
- наявність граматичних та орфографічних помилок (наприклад: «Дистриб'ютер» замість «Дистрибьютор», «Диллер» замість «Дилер», «Прододжительность» замість «Продолжительность» та інші);
- інформації про те, що досліджуваний диск є записуваним диском (міститься на неробочій поверхні диска);
- відсутності контрольної марки України, крім випадків, передбачених п. 5 ст. 8 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних»;
- створення зовсім нового оформлення поліграфічного вкладиша з використанням інших чи в деякій мірі змінених фрагментів (за наявності зразка легітимної продукції);
- друк поліграфічних вкладишів лише з однією сторони;
- поліграфічні вкладиші мають нерівну кромку та неправильно складені;
- на поліграфічному вкладиші відсутні знаки охорони авторських і суміжних прав та інформація про:
 - про автора (ів) фонограм;
 - про виробника;
 - про передачу авторських і суміжних прав третім особам;
 - про правовласників на території України;
 - назва і характер творів фонограми;
 - адреси та(або) телефони виробника для можливого пред'явлення скарг;
 - інформація про авторів пісень, музикантів, що приймали участь у записі альбому, дизайнерах, фотографах та ін.;
 - логотипа розповсюджувача;
 - перелік творів, записаних на диску з зазначенням їх тривалості;
 - тексти пісень, записаних на диску;
 - номер альбому по каталогу правовласника;
 - штрих-код виробника.
- на поліграфічному вкладиші міститься помилкова інформація про правовласників, таких як:
 - Меккофон 200;
 - Навігатор;
 - ООО «Неформал»;
 - Студія «Ретро»;
 - ТУДА records;
 - XXI век G.V.D. Rus;
 - Balalayka Records;
 - Classic Records;
 - Gold Records;
 - HIGH END Records;
 - Monsters Of Rock;
 - Pop SHOW;
 - Pull Dance;
 - R-Proekt;
 - Russian dance Studio;
 - Star records;
 - Tornado Records;
 - Ultra Studio.
- на поліграфічному вкладиші міститься інформація про піратські товарні знаки (зобр.1):

All Stars 	Lighthouse 	Halahup
Barracuda 	Master Records 	Star Records

Chamomile 	Panda Music 	Compass
Polo Music 	FR Company 	Umbrella
United Music Artist Group 	Dynamit Records 	Capricornio
Winner 	Cosmopolitan 	ELEN Records

Winner Music 	Crocodile Beat 	TIPS
Block Buster 	Deep Records 	Exclusive
Bonus 	F1 Records 	Discovery Records
Breez Records 	The Ship Records 	Fresh Music

GIVA Productions 	High End Records 	Herra Stereo
Hi End Collection 	Oriom 	Iguana
JS Records 	LMR Music 	Soundboard Quality
Lulennium 	Rotana 	MADACY Entertainment
Midnight Beat 	Mountain 	Milestones
Navigator/CD Boom.com 	Poptoonies 	Music World (Israel)
NAG Records 	NeoRecords 	Original Footage

NSR (New Southern Records) 	NSF 	Rattlesnake
Prism Leisure 	Rose 	Ultimate Sound
Repertoire Records 	RHYME 	Unicorn Records
TUBE 	Vigin 	Universal Music
Mercury Records Universal 	Poydor (Universal) 	Polymedia Music Service (Universal)
Philips (Universal) 	Decca (Universal) 	POLYSTAR (Universal)
Polygram (Universal) 	EMI Electrola (EMI) 	Deutsche Grammophon (Universal)
Virgin (EMI) 	Global Records (BMG) 	BMG
Zomba Records	Intercord (EMI)	Jupiter – Records (BMG)

		
DA Music/ Deutsche Austrophon 	Delta Music 	Sony Music
East West Records (Warner Music) 	EAMS Elecrt. Audio Service 	Edel Records
EFA Medien 	IN-Akustir 	Bellaphon Records
Koch International 	ZYX Music 	SPV GMBH
Зображення 1. Піратські логотипи правовласників, що зустрічаються на поліграфічних вкладках та лицевій стороні оптичних дисків.		

На наступному етапі проводиться дослідження носія інформації – оптичного диску, а саме його лицевой та зчитувальної сторін.

На лицевій стороні легітимних компакт-дисків наявні кольорові зображення високої якості та може зазначатись інформація про:

- виконавця(ів) фонограм;
- назва і характер фонограм;
- знак охорони авторських/суміжних прав;
- дата першого опублікування твору;
- інформація про правовласників;
- логотипи компаній-правовласників;
- про правовласників на території України;
- інформація про передачу авторських і суміжних прав третім особам;
- адреси виробника для можливого пред'явлення скарг.

У компакт-дисків, що є контрафактними, спостерігається:

- відсутність належного художнього оформлення, що виражається в нечіткості зображень, зсувів текстів щодо центрального отвору диска, відколи і нерівності фарбувального матеріалу, яким нанесені зображення;
- невідповідність інформації на поверхні компакт-диску та вкладиші;
- граматичні помилки в тексті;
- відсутність назв компаній-правовласників, їх логотипів;
- відсутність найменування виконавця і найменування альбому, номера альбому за каталогом правовласників.

Дослідження зображень на елементах поліграфічного оформлення аудіовізуальної продукції.

При порівняльному дослідженні поліграфічного оформлення контрафактної і легітимно виготовленої продукції між ними можуть бути виявлені розходження за низкою ознак.

1. При легітимному випуску фірма-виробник використовує певний дизайн. Іноді для контрафактної продукції створюється зовсім нове оформлення з використанням інших або дещо змінених фрагментів продукції. При невідповідності оформлення досліджуваного наданого як зразок аудіозаписувальної продукції має місце порушення авторського права на поліграфічне оформлення.

2. На упаковку нанесено таку інформацію:

- про авторів аудіовізуальної продукції;
- про виробника;
- знака охорони авторського права (обов'язково повинен складатися з трьох елементів – самого знака охорони «©», імені власника авторських прав і дати першого виготовлення продукції, або іншого знака охорони виняткових суміжних прав «(Т)», що також складається з трьох елементів аналогічних перерахованим вище;
- передачі авторських і суміжних прав третім особам;
- про правовласника;
- назва й характер аудіовізуальної продукції;
- інформація про вікові обмеження;
- для еротичних продукції інформація про проходження спеціальної експертизи;
- коротка анотація продукції, координати правовласника (або продавця) для можливості пред'явлення претензії.

3. При ексклюзивному виробництві аудіовізуальної продукції низка фірм-виробників використовують тільки певний тип магнітних носіїв і тривалість відтворення, як правило, відрізняється від стандартної (195, 240 хв). На касету записується тільки один фільм із блоком реклами.

4. Розходження в конструкції футляра, в залежності від відеокасети (або через коротку торцеву сторону, або по великій бічній стороні). Повністю розклеювати футляр немає необхідності, достатньо скласти коробку і розходження у формі клапанів будуть добре видні.

5. Використання різних варіантів перекладу найменування тієї самої аудіовізуальної продукції.

6. Перекручено передачу кольору зображення. Доволу розповсюдженим є зміна зображень рожевого й червоного кольорів у бік пурпурного. Даний дефект у зображеннях, у першу чергу, впадає в око людей.

7. Якості поліграфічного відтворення зображень. Для легально виготовлених – використовуються як нерастові (в основному) дрібні тексти й зображення логотипів), так і растові (для інших зображень) друкарські форми. Футляри для контрафактної продукції виготовляються з використанням тільки растових друкарських форм, що істотно відображається на якості відтворення дрібних зображень. Якщо при виготовленні футляра як оригінал використовувався легітимно виготовлений, то накладення одна на одну двох растових систем приводить до додаткового зниження якості зображень.

8. Використання растрів більше низької лінійності, ніж на оригінальному футлярі. У першу чергу це відображається на якості зображення невеликого розміру, наприклад, зображень фрагментів аудіовізуальної продукції.

9. Застосування шрифтів іншого кегля й гарнітури. Дана ознака може вказувати на те, що зображення були відскановані, а тексти набиралися заново в текстовому редакторі.

10. Наявності голографічних наклейок на футлярі і/або корпусі відеокасети. На голограмі повинен бути зображений логотип фірми-виробника, або власника.

11. Використання оздоблювальних процесів. У поліграфічному виробництві широко поширене лакування готового виробу. Часто друкарське устаткування забезпечується додатковою секцією для нанесення лаку. Границя лакового шару іноді буває добре помітна на клапанах футляра і може бути виявлена при механічному впливі, під мікроскопом видно як з поверхні футляра проступає прозора речовина – «ефект роси». Лакування призначене для захисту картонного футляра від забруднення упакування. Застосовується також безбарвне тиснення фольгою.

12. На корпусі відеокасети повинна бути наклейка, що містить практично всю інформацію, перераховану в п. 1.

При проведенні подібних експертиз, як правило, маємо справу зі значною кількістю об'єктів контрафактної аудіовізуальної продукції різних найменувань. Порівняльне дослідження в прийнятому в ЕКП вигляді, докладний опис ознак відмінності від зразка, є доволі тривалим і трудомістким процесом. Для його спрощення, перераховані вище ознаки контрафактності зведені в таблицю

При криміналістичному дослідженні хімічних речовин (або їх сумішей) найчастіше вирішуються діагностичні й ідентифікаційні завдання. З цією метою в даний час розроблений комплекс фізико-хімічних методів дослідження їх складу та способів одержання.

6.6. Криміналістична експертиза речовин, виробів і матеріалів у дослідженні хімічних речовин і встановленні способів їх одержання.

Об'єктами даного виду досліджень є всі матеріали, ілюстровані при виготовленні як самої контрафактної продукції, так й її упакування. Стосовно до аудіо- й відеопродукції, такими об'єктами насамперед будуть матеріали упакування, оскільки самі носії (аудіо і відеокасети, компакт-диски та їх футляри) виготовляються зі стандартних матеріалів і при їх порівнянні виникає достатньо велика кількість подібних ознак. Аналіз практичної діяльності вказує на те, що найкращі результати з виявлення доказової

бази, дає проведення дослідження таких об'єктів, як:

- папір, використаний для виготовлення буклетів, які вкладаються в аудіокасети та копмакт-диски;
- папір (картон) і клей, використані для виготовлення упаковки відеокaset;
- фарбувальні матеріали, які використовують для друку буклетів.

Дослідження матеріалів контрафактної продукції передбачає використання комплексу фізичних, фізико-хімічних, хімічних методів. У них виділяються стадії проведення попереднього дослідження, на якій можлива диференціація матеріалів за кольором, морфологічними і люмінесцентними властивостями. Більш ретельне дослідження матеріалу пов'язане з визначенням їх складу за допомогою таких методів, як тонкошарова хроматографія, молекулярний аналіз за спектрами відображення та поглинання, емісійний спектральний аналіз, рентгенівський фазовий і рентгенофлуоресцентний аналіз, а щодо паперу – мікроскопічне дослідження його волокнистого складу.

Завдання, які ставляться на вирішення експертизи контрафактної продукції, можна поділити на діагностичні та ідентифікаційні. Діагностичне дослідження проводиться з метою визначення видової належності матеріалів, їх призначення, а також джерела виникнення. При проведенні ідентифікаційних досліджень проводиться визначення родової (групової) належності деяких об'єктів.

6.6.1. Класифікація окремо наукових методів КДМРВ.

В основу класифікації методів дослідження, які застосовуються в різних галузях науки та техніки, покладено природу явищ, на яких ґрунтується метод, тобто спосіб отримання інформації. За цим принципом виділяють хімічні (неорганічний та органічний хімічний аналіз), фізичні (мікроскопічні, спектроскопічні, ядерно-фізичні) та фізико-хімічні (хроматографічні, електрохімічні, фотометричні, кінетичні) методи.

Проте для КЕМРВ суттєвим є *характер інформації* про об'єкт дослідження, а не спосіб її отримання. Саме за характером інформації виділяють такі окремонаукові методи експертної аналітичної техніки:

- морфологічного аналізу, тобто вивчення зовнішньої і внутрішньої будови фізичних тіл на макро-, мікро- та ультрамікрорівнях;
- аналізу складу матеріалів та речовин (елементного, молекулярного, фракційного);
- аналізу структури речовини;
- вивчення окремих властивостей.

Суттєвою характеристикою кожного методу є зазначення його абсолютної чутливості, тобто можливості виявлення у речовині домішок, та точності, яка визначає можливість диференціації близьких за складом речовин. Наприклад, чутливість мікрорентгеноспектрального аналізу сягає 10-14 г. Це складає десятиміліонну частину маси друкарської фарби, що витрачається на друкування точки над літерою «і».

Варто пам'ятати і про те, що зазначені методи поділяють також за ступенем збереження об'єкта дослідження, поділяючи їх на руйнівні та неруйнівні.

6.6.2. Методи визначення складу матеріалів та речовин.

Методи визначення складу матеріалів та речовин широко використовуються в КЕМРВ. За їх результатами роблять висновки про природу об'єкта, визначають його походження, технологію виготовлення, встановлюють належність частин єдиному цілому, з'ясовують причину зміни властивостей об'єкта та багато інших фактичних даних, що мають суттєве значення для встановлення фактичних даних та обставин справи події злочину.

Склад матеріалів та речовин визначається на якісному та кількісному рівні. Якісний аналіз вирішує питання про те, які компоненти входять до складу об'єкта дослідження, кількісний – надає відомості щодо їх співвідношення (найчастіше у відсотках).

Виділяють такі види аналізу складу матеріалів та речовин:

- елементний;
- молекулярний;
- фракційний.

Елементний аналіз у КЕМРВ виконують за допомогою хімічних та фізичних методів.

Найбільш розповсюдженими хімічними методами дослідження елементного складу в КДМРВ є *крапельний*, а також *мікрокристалоскопічний* аналіз. Недоліками зазначених методів є можливість виявлення доволі обмеженої кількості елементів, довгочасність процедури підбору необхідного реактиву, неможливість визначення кількісних характеристик. Елементний склад слідів матеріалів та речовин на об'єкті-носії визначають топохімічними (контактними) методами – електрографічним та контактнo-дифузійним, які, на жаль, дозволяють виявляти обмежену кількість мікроелементів.

Елементний склад матеріалів та речовин у КЕМРВ найчастіше визначається методами *атомного спектрального аналізу* на основі характеристик світла, що випромінюється або поглинається атомами речовини, яка аналізується. В зв'язку з цим виділяють два основних методи атомної спектроскопії – емісійний аналіз, коли інформацію одержують за спектрами випромінювання, та абсорбційний аналіз, коли елементний склад визначають за спектрами поглинання.

При проведенні *емісійного спектрального аналізу* атоми речовини збуджують у полум'ї або електричному розряді (дузі, іскрі), тобто переводять у стан, коли вони одержану зовні енергію виділяють у вигляді квантів світла. Випромінювання від зразка реєструють за допомогою приладу на фотопластинці у

вигляді лінійчатого спектра. Цей спектр обумовлений будовою зовнішніх електронних оболонок атомів і може бути об'єктивною характеристикою лише в тому випадку, коли атоми ізольовані, тобто речовина «атомізована». Якщо атоми знаходяться у складі молекули, вони зазнають обопільного впливу і спектр спотворюється. Очевидно, що застосування даного методу вимагає руйнування (атомізації) об'єкта дослідження. За допомогою емісійного спектрального аналізу можна виявити близько 70 хімічних елементів, а одночасно – близько 20. Для аналізу достатньо 0,01 г речовини.

Відомо, що атоми речовини здатні не тільки випромінювати світло, а і поглинати його на певній довжині хвиль. Це явище лежить в основі атомно-абсорбційного аналізу. Якщо через випарену речовину пропустити світло з хвилями певної довжини, то прилад зареєструє зменшення сигналу. Цей метод також є руйнівним.

Враховуючи, що кожний хімічний елемент має свій характеристичний спектр (поглинання або випромінювання), а не одну лінію, за наявності комбінації ліній з певною довжиною хвилі можна зробити висновок про якісний склад зразка. Про кількісний склад елементів свідчить інтенсивність ліній спектра.

Метод емісійного спектрального аналізу переважно застосовується для визначення якісного складу. При цьому використовуються відповідні прилади – (спектрографи), абсорбційного – кількісного (спектрофотометри), оскільки останній є більш чутливим. Експериментальними дослідженнями доведена можливість диференціації матеріалів зазначеними методами за партіями випуску, за окремими масами.

Успішно впроваджується метод *лазерного мікроспектрального аналізу*, коли випаровування речовини-нашарування відбувається з мікроскопічно малої ділянки поверхні об'єкта-носія (до 0,05×0,05 мм) під дією лазера.

Рентгеноспектральний аналіз належить до методів елементного аналізу, які не руйнують матеріал чи речовину, що надійшли на дослідження. Він ґрунтується на використанні залежності частот випромінювання ліній рентгенівського спектра елементів від їх атомного номера. Інтенсивність ліній пов'язана з концентрацією елементів у пробі. Ініціюється рентгенівське випромінювання потоком електронів, який одержують у рентгенівській трубці. Рентгенівські атомні спектри обумовлені будовою внутрішніх електронних оболонок хімічного елемента, які практично не зазнають змін при утворенні молекул, і тому не виникає необхідності «атомізувати», тобто руйнувати об'єкт для проведення дослідження. Елементний склад проби аналізується за допомогою спектрометра.

Мікрорентгеноспектральний (локальний рентгеноспектральний) аналіз ґрунтується на збудженні рентгенівського випромінювання гостросфокусованим пучком електронів (електронний зонд).

Доволі рідко в експертній практиці використовується *нейтроно-активаційний аналіз*, який ґрунтується на одержанні радіоактивних ізотопів хімічних елементів при опроміненні речовини, що аналізується, потоком нейтронів у ядерному реакторі. За величиною радіоактивності, видом та енергією радіоактивного випромінювання визначається елементний склад об'єкта дослідження. Висока чутливість методу дозволяє вивчати слідову кількість речовини (золота, нафтопродуктів, графіту тощо). Межа виявлення – 10-11-10-13 г.

Проміжне місце між елементним та молекулярним аналізом займає функціональний аналіз, який дозволяє виявити реакційноздатні групи атомів у об'єкті дослідження.

Важливе місце у КЕМРВ займають методи *молекулярного аналізу*.

Молекулярний спектральний аналіз в ультрафіолетовій, видимій та інфрачервоній ділянці спектра проводиться для визначення молекулярного складу матеріалів і речовин, головним чином, органічної природи. При проходженні світла через речовину спостерігається його вибіркове поглинання. Якщо в ультрафіолетовій та видимій ділянках спектр обумовлений будовою електронних оболонок молекули, то в інфрачервоній – коливальними і обертальними рухами ядер елементів, які утворюють молекулу, що є доволі специфічною характеристикою останньої. Для проведення дослідження об'єкт необхідно зруйнувати (подрібнити), але не знищувати. ІЧ-спектрометрія широко застосовується в експертній практиці для дослідження матеріалів та речовин органічного походження (нафтопродукти, лакофарбові покриття, полімери, волокна, пасти кулькових ручок, фармацевтичні препарати, вибухові речовини тощо) і є найбільш інформативною для криміналістичної діагностики та ідентифікації.

Спектральний люмінесцентний аналіз належить до найбільш чутливих методів аналізу і застосовується для дослідження паливно-мастильних матеріалів, отруйних речовин, скла тощо. Спектри люмінесценції викликаються при опроміненні речовини ультрафіолетовим світлом, а найбільш придатним для цього виявився лазер.

Молекулярна мас-спектрометрія є методом молекулярного, функціонального, елементного та ізотопного аналізу. Він ґрунтується на одержанні іонів із нейтральних молекул та атомів при іонізації (променем лазера, високочастотною іскрою) субстанції, яка знаходиться в газоподібному стані. В електромагнітному полі іонізована суміш розділяється (сепарується) в залежності від співвідношення маси іона до заряду. Метод є абсолютним, оскільки кількісний аналіз виконується за допомогою розрахунків при відсутності стандартних зразків.

До найновіших методів молекулярного аналізу належать *електронний парамагнітний резонанс (ЕПР)* та *ядерний магнітний резонанс (ЯМР)*. Зазначені методи ґрунтуються на резонансному поглинанні електромагнітних хвиль субстанцією, що досліджується, у постійному магнітному полі.

Одним з найефективніших методів визначення молекулярного та фракційного складу матеріалів та

речовин є *хроматографія*. Це метод поділу та аналізу суміші газів, пари, рідин або розчинених речовин, який ґрунтується на різній сорбції компонентів суміші у динамічних умовах (нагадаємо, що *сорбція* – це поглинання газів, пари або твердих речовин із розчинів твердими тілами або рідинами; виділяють адсорбцію – поглинання поверхнею твердого тіла, абсорбцію – об’ємне поглинання рідиною або твердим тілом, хемосорбцію – поглинання з утворенням хімічної сполуки та капілярну конденсацію – конденсація газу або пари у порах і капілярах адсорбента).

В процесі хроматографії суміш вводиться у шар нерухомої фази. Разом з рухомою фазою компоненти суміші пересуваються вздовж шару нерухомої фази із швидкістю, яка залежить, в першу чергу, від сили їх взаємодії з нерухомою фазою. Це призводить до різниці у швидкості руху компонентів через шар нерухомої фази, результатом чого є їх розділення. «Пізнати» кожен із компонентів розділеної у такий спосіб суміші можна за його положенням після закінчення хроматографування (на адсорбенті або хроматограмі – в залежності від виду хроматографії).

Хроматографічні методи класифікують за різними підставами:

- за середовищем, у якому відбувається розділення (газова, газорідина, рідина);
- за механізмом розділення (адсорбційна, іонообмінна, осадова, розподільна);
- за технікою проведення розділення (колоночна, капілярна, паперова, тонкошарова).

Народження хроматографії пов’язане з іменем російського біолога М.С. Цвета (1872-1920). Свої перші хроматографічні експерименти він поставив для того, щоб розділити на окремі пігменти хлорофіл – рослинний екстракт, забарвлений у зелений колір. Вчений припустив, що хлорофіл являє собою не індивідуальну сполуку, а суміш декількох компонентів.

Досліди М.С. Цвета з хроматографії полягали у такому. В скляну трубку, заповнену потовченою крейдою, зверху заливалась спиртова витяжка, у якій містився хлорофіл. Верхній шар крейди у трубці забарвлювався у зелений колір (утворилось зелене кільце), а знизу починав крапати безбарвний етанол. Потім у трубку наливали чистий бензол. Відповідно до проходження бензолу зелена кільцеподібна зона спочатку збільшувалась, а потім розділялась на декілька різнокольорових кілець. Поступово за довжиною трубки зверху донизу утворювалось шість самостійних кільцевих ділянок: жовта, жовто-зелена, темно-зелена та три жовтих кільця.

Що ж відбулось у трубці? Спочатку крейда затримала (адсорбувала) хлорофіл. Потім бензол, що легко розчиняє пігменти хлорофілу, став десорбувати його молекули, ніби «відриваючи» їх від поверхні твердого адсорбенту – крейди. Якщо продовжувати додавати нові порції розчинника, пігменти почнуть по черзі виходити із колонки. Отже, в хроматографії процеси адсорбції та десорбції проходять паралельно один одному, сприяючи кращому розділенню компонентів суміші. Якщо через колонку проходить суміш різних молекул, то останні будуть пересуватися по висоті колонки із різною швидкістю внаслідок своєї різної взаємодії як із твердою (нерухомою), так і з рідкою (рухомою) фазами. Внизу опиняються молекули, які найменш міцно зв’язані з адсорбентом, а вгорі – такі, що мають з ним найміцніший зв’язок.

Отримавши на колонці окремі ділянки, М.С. Цвет обережно видавлював вміст колонки із скляної трубки, вирізав окремі кільця та розчиняв речовини, які адсорбувались. Після цього він легко довів, що хлорофіл являє собою суміш двох пігментів – жовто-зеленого та темно-зеленого (у жовтих кільцях було виявлено інші пігменти).

Так було відкрито метод, який дозволив встановлювати як якісний, так і кількісний склад складних композицій. Цей метод М.С. Цвет назвав хроматографією, що грецькою означає запис кольору, а російською звучить як «запис цвета». Оскільки М.С. Цвет був росіянином, то запропонована ним назва методу є символічною і увіковічує прізвище самого винахідника. Забарвлений картині, що виникає при розділенні компонентів, він дав назву «хроматограма». Нині хроматограмою називають будь-яке зображення, яке утворюється в результаті хроматографічного процесу, в тому числі і малюнок пера самописця, до якого надходить сигнал детектора сучасного хроматографа.

У КДМРВ найбільше застосування знайшли методи *тонкошарової хроматографії (ТШХ)* – розділення розчиненої суміші речовин у тонкому шарі сорбенту при пересуванні по ньому розчинника та *газорідинної хроматографії ГРХ* – розділення газоподібної суміші речовин при проходженні в атмосфері газу-носія через колонку, заповнену сорбентом із нанесеною на нього рідкою фазою.

Газовий хроматограф включає в себе джерело постійного потоку газу-носія, дозуючий пристрій для введення проби, хроматографічну колонку, детектор та самописець. Газ-носіє (азот, гелій, аргон та ін.) надходить до газової колонки. На шляху газу в колонку вводиться певна кількість досліджуваної речовини. Разом з її парами газ-носіє надходить до хроматографічної колонки, яка знаходиться у термостаті. Компоненти суміші утримуються відповідно до їх сорбційних властивостей. При подальшому пропусканні газу-носія поглинуті адсорбентом речовини починають десорбуватися та виходити з колонки. Вони потрапляють до детектора, який перетворює тиск газу в електричний сигнал та передає його на самописець. Останній фіксує результати аналізу. Зазвичай на осі абсцис реєструється час, а на осі ординат – сигнал детектора в мілівольтах. При проходженні того чи іншого компонента суміші через детектор перо самописця пересувається поперек діаграмної стрічки на відстань, пропорційну масі компонента. Проходженню чистого газу-носія відповідає горизонтальна пряма лінія. Запис піків усіх компонентів розділеної суміші називається *хроматограмою*. Такі записи ще іменують документованими даними.

Період від моменту введення проби до виходу максимуму сигналу називається *часом утримання*. При

певній температурі ця величина є характеристикою системи, в даному випадку – об'єкт дослідження-сорбент-рідка фаза. Величини часу утримання можуть бути використані для ідентифікації окремих піків на хроматограмі. Кожна речовина має свій власний час утримання, який не залежить від наявності інших речовин у суміші. Площа окремого піка хроматограми пропорційна концентрації відповідного компонента і використовується для визначення його кількості. Отже, при проведенні ідентифікації можна без «розшифровки» порівнювати хроматограми ідентифікуючого об'єкта та об'єкта, що ідентифікується:

- за кількістю піків;
- за відносним розташуванням піків на хроматограмі (час утримання відповідних компонентів);
- за конфігурацією та площею відповідних піків.

Для проведення *ТЛХХ* нерухома фаза – адсорбент (силікагель, окис алюмінію) розподіляється у вигляді тонкого шару на спеціальній підкладці (пластик, скляна пластина, металева фольга). Проба об'єкта дослідження наноситься біля одного краю хроматографічної пластини, який потім занурюється у рухому фазу – розчинник. Останній проходить через адсорбент під дією капілярних сил (висхідна хроматографія) або сили тяжіння (низхідна хроматографія). Компоненти проби, мігруючи крізь шар нерухомої фази, адсорбуються на різних її ділянках.

Якщо розділяється забарвлена речовина, утворюються кольорові плями. За величиною їх пробігу, кількістю та інтенсивністю забарвлення, шляхом співставлення з відомими речовинами-свідками (паралельно нанесеними на хроматографічну пластину) судять про кількісний та напівякісний склад об'єкта аналізу. Якщо плям не видно, пластинку розглядають в УФП лампи або обприскують висушений шар спеціальними хімічними реактивами для утворення забарвлених та (або) таких, що мають люмінесценцію, сполук. Розділені на хроматографічній пластині речовини можна екстрагувати та використати для подальшого дослідження.

За допомогою хроматографії можна класифікувати невідому речовину, провести ідентифікаційне дослідження, виявити домішки, розділити складну суміш на компоненти і провести їх якісний та кількісний аналіз, очистити речовину від забруднень.

Комбінація хроматографії з іншими методами дозволяє аналізувати дуже малі зразки (в декілька нанограмів). Як правило, хроматографи комбінують з:

- полум'яно-іонізаційним спектрометром;
- ІЧ-спектрометром;
- мас-спектрометром.

Зазначені прилади використовуються для проведення аналізу індивідуальних речовин, одержаних при розділенні суміші на хроматографі.

Аналіз *фракційного складу* субстанції в КДМРВ проводиться за допомогою *рентгеноструктурного* та *рентгеноспектрального* аналізу.

При дослідженні об'єктів біологічного або ґрунтового походження їх фракційний склад визначають за допомогою таких специфічних методів, як спорово-пилковий та геолого-мінералогічний аналіз.

6.6.3. Методи визначення структури речовини.

Методи визначення структури речовини дозволяють одержати інформацію про зв'язок та геометричне розташування її структурних елементів. В КДМРВ це переважно методи рентгеноструктурного та металогічного аналізу.

Рентгеноструктурний аналіз ґрунтується на використанні характеру взаємодії рентгенівського випромінювання з речовинами, що мають упорядковану структуру. В результаті огинання рентгенівськими променями перешкод, наприклад, атомів (молекул, іонів) у кристалічній решітці певної речовини, можна визначити параметри цієї решітки, які є індивідуальними для кожної речовини, хімічної сполуки.

Металогічний аналіз проводиться за допомогою спеціальних металогічних мікроскопів, які дозволяють визначати структуру металу. Зважаючи на те, що остання змінюється в залежності від багатьох чинників, і зокрема від температури, за структурою вилученого на місці події об'єкта можна визначити його температуру на момент події злочину.

6.6.4. Методи визначення окремих властивостей матеріалів та речовин.

Методи визначення інших властивостей матеріалів та речовин, які не увійшли до трьох зазначених вище груп (морфологічного аналізу, аналізу складу та структури), входять до четвертої групи методів КДМРВ. Адже кожна субстанція характеризується низкою специфічних показників. Це густина, що визначається у рідин пікнометричним методом або за допомогою ареометра; показник заломлення, який є однією з найважливіших констант рідин та твердих прозорих тіл і визначається рефрактометричним та іммерсійним методами; в'язкість, що характеризує рідину та визначається за допомогою віскозиметра. Існує багато методів для визначення температури кипіння, плавлення, замерзання, теплоємності, електропровідності тощо. В цій же групі методів розглядаються і методи визначення кольору об'єкта. Більш докладно вони будуть охарактеризовані при розгляді конкретних видів КДМРВ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса

України, 1997. – 80 с. – Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України : станом на 22 грудня 2006 р. – К. : Ліга-Закон, 2008. – 385 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] (Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 21 вересня 2010 р. №2536-VI. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1618-15>
4. Кримінальний кодекс України. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
5. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. №4038-XII // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – 2002. – № 7 : Судові експертизи в Україні. – 416 с. – ст. 232.
6. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 1 червня 2000 року № 1771-III та № 850-IV від 22.05.2003 р.).
7. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України № 751-X IV від 16.06.99, № 2188-III від 21.12.2000, № 2783-III від 15.11.2001, № 2921-III від 10.01.2002, № 34- IV від 04.07.2002 та № 850- IV від 22.05.2003 р.).
8. Материалы семинара по Интеллектуальной Собственности для сотрудников МВД России. Методология проведения исследований и экспертиз аудиовизуальных произведений. – М., 1999.
9. Жаров В.О. Интеллектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав / В.О. Жаров. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000.
10. Збірник нормативних актів з питань інтелектуальної власності /Уклад.: В.О. Жаров та ін. – К. : Вища школа, 1998.
11. Основи інтелектуальної власності. – К. : Видавничий Дім «ІнЮре», 1999.
12. Жаров В.О. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Захист прав на об'єкти промислової цінності. Захист авторських і суміжних прав: конспект лекцій / В.О. Жаров. – К. : ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2000.
13. Кириченко І.А. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в галузі фармацевтики / І.А. Кириченко // Право України». – № 7. – 2002.
14. Кириченко І.А. Експертний висновок як джерело доказів по судових спорах про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності / І.А. Кириченко // Право України. – № 11. – 2002.
15. Кириченко І.А. Патентное право: поиск компромисса / И.А. Кириченко. // К.: Юридическая практика. – № 39 (353), 28 сентября 2004 года.
16. Кириченко І.А. Торгова назва лікарського засобу як предмет судового спору / І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – №912. – 2004.
17. Кириченко І.А. Вирішення судових спорів з питань інтелектуальної власності. Експертне дослідження / І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 3. – 2003.
18. Кириченко І.А. Право інтелектуальної власності у створенні та використанні лікарських засобів / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №6. – 2003.
19. Кириченко І.А. Зміни в законодавстві про знаки для товарів і послуг: нові можливості та старі суперечності / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №11. – 2003.
20. Кириченко І.А. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності: навч. посіб. / І.А. Кириченко. – К.: ПВП, 2005.
21. Прохоров-Лукін Г.В. Товарні знаки – назви біологічно активних добавок та їх охороноздатність / Г.В. Прохоров-Лукін, І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – № 1. – 2004.
22. Прохоров-Лукін Г.В. Судова експертиза як невід'ємна складова ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності / Г.В. Прохоров-Лукін, І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 2-3. – 2005.
23. Чванкин В.А. Особенности отдельных криминалистических исследований продукции, обладающей признаками контрафактности : пособ. / В.А. Чванкин, А.Л. Поскребло. – Минск, 2005.
24. Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность в Российской Федерации / А.П. Сергеев. – М., 2001.
25. Право интеллектуальной собственности: Конспект лекций. – М.: ПРИОР, 1998.
26. Белов В. В. Интеллектуальная собственность: Законодательство и практика его применения: учеб. пособ. / В.В. Белов, Г.В. Виталиев, Г.М. Денисов. – М.: Юрист, 2002.
27. Волошин О.Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів. Навчально-методичний посібник / Волошин О.Г., Воробей О.В., Мельников І.М. – К.: Центр учбової літератури, 2008.
28. Давидова О.О. Криміналістичні дослідження, матеріалів, речовин та виробів: курс лекцій / О.О. Давидова. – К. : КНТ, 2008.
29. Криміналістична техніка: навчальний посібник. – К.: КИЙ, 2009. – 416 с.
30. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХМЦНП, 2012. – 264 с.

ТЕМА 7. МОЖЛИВОСТІ ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ВИЗНАЧЕНІ ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ

У виробництві різних товарів і їх упакування як і в будь-якому серійному виробництві, задіяні машини, механізми, що залишають на виготовлених екземплярах свої «автографи» – характерні ознаки взаємодії об'єктів: тиску, різання. Ці ознаки відображають технологічний процес виробництва виробу даного виду:

сліду, що виникають на виробках від таких частин механізму, як штамп, прес-форма, пуансон тощо. Подібні пристрої здатні відображати на поверхні більш м'якої, ніж вони самі, ознаки свого зовнішнього рельєфу. Основне завдання, що розв'язується при трасологічному дослідженні виробів масового виробництва – встановлення загального джерела походження товару.

Конкретизація цього завдання здійснюється постановкою питань двох видів:

- чи виготовлений даний виріб на даному виробничому механізмі;
- чи належать вироби, виявлені в різних місцях, до однієї партії.

У першому випадку як ідентифікуємий об'єкт виступає відомий виробничий механізм. В другому – встановлюється факт виготовлення декількох виробів із застосуванням того самого механізму, що невідомий.

Встановлюючи загальне джерело походження, використовують ознаки: вихідної сировини; виробничих механізмів; експлуатації (транспортування, збереження).

7.1. Трасологічне дослідження предметів масового виробництва.

На вирішення судово-трасологічної експертизи ставляться питання про використання конкретного обладнання для виготовлення конкретних предметів. Важливою і актуальною у зв'язку з розвитком сучасних технологій є експертиза місця виготовлення оптичного носія – лазерного компакт-диска CD чи DVD. В результаті відповідного дослідження можна дати обґрунтовану відповідь на питання: на якому обладнанні виготовлялись конкретні контрафактні оптичні носії (за умовою надання порівняльних зразків).

Експерту доречно поставити такі питання:

- надані компакт-диски виготовлені на підприємстві, зразки продукції якого надані, чи на іншому;
- чи виготовлені компакт-диски на виробничій лінії, зразки продукції з якої надані, чи на іншій;
- на одному чи на різному промисловому обладнанні виготовлені надані компакт-диски.

Машини і механізми, що застосовуються в промисловості зазвичай збираються із стандартних вузлів і деталей, але незважаючи на це, кожна машина індивідуальна. Індивідуальність проявляється в неповторній сукупності властивостей виробничого механізму кожної машини і ознак, що характеризують, у першу чергу, зовнішню будову робочих поверхонь її виробничого механізму, що знаходять відображення на виробках, виготовлених на цьому верстаті. Ці ознаки є ідентифікаційними. Відображення ідентифікаційних ознак стійко повторюється на всіх екземплярах серії і партії готових промислових виробів завдяки: одноманітності технологічних операцій, міцності робочих частин, і однотипності виробів, що випускаються. Стійка повторюваність відображень ознак конкретних машин спостерігається на екземплярах серій і партій готових виробів, що часто випускаються підприємством протягом тривалого часу.

Об'єктами трасологічної експертизи предметів масового виробництва можуть бути механізми, за допомогою яких виготовляються формовані вироби, різні деталі для механічних пристроїв і машин, компакт-диски, інші предмети що зберігають на собі відображення ідентифікаційних ознак робочих частин механізмів, де вони виготовляються. Згідно з основними положеннями криміналістичної теорії ідентифікації, машини і механізми є ідентифікуючими об'єктами, а вироби зі слідами машин і механізмів є об'єктами, що ідентифікують. Для ідентифікації задіяні як ті, так і інші об'єкти. Однак в залежності від завдань, що вирішуються в ході експертного трасологічного дослідження, іноді не має потреби вивчати ознаки машин або механізмів, наприклад, коли встановлено, що досліджувані вироби виготовлені на одній або різних машинах. У цьому випадку достатньо встановити співпадання або розходження ознак, що знаходять відображення у слідах машинної обробки виготовлених виробів.

Об'єктами трасологічного дослідження нерідко є сліди частин виробничих механізмів (технологічних процесів) на готових виробках або напівфабрикатах. Це сліди на різних предметах, що піддавалися механічній обробці: тиску, різанню, екструзії, каландрируванню, пресуванню.

Дослідження слідів виробничих механізмів проводиться крім таких традиційних трасологічних об'єктів, як взуття і шини, якщо відсутні явні ознаки експлуатації, також компакт-дисків.

Завдання, розв'язувані трасологами, в основному зводяться до таких.

Діагностичні – встановлення способу виготовлення досліджуваного виробу та його призначення.

Ідентифікаційні – встановлення цілого за частинами, коли відсутні (або недостатньо виражені) загальні ділянки руйнування (розчленування) або роз'єднання складових частин виробів; встановлення загального (єдиного) виробничого джерела декількох виробів; ототожнення конкретного виробу, що не має характерних ознак експлуатації, за його слідами; ототожнення конкретних механізмів (інструментів) за їх слідами на виробі, що виготовляється.

Експертиза слідів виробничих механізмів – це дослідження з метою встановлення тотожності (або її відсутності) конкретного виробничого механізму за його слідами на виробках.

При встановленні тотожності конкретного механізму за його слідами експертизою вирішуються такі питання:

– чи виготовлені вироби або напівфабрикати, вилучені у конкретної особи або у конкретному місці, з використанням конкретних механізмів, інструментів (прес-форм, штампів, каландрів і т.п.)?

При встановленні загального виробничого джерела експертизою вирішуються питання:

– чи виготовлені вироби, вилучені у різних осіб або у різних місцях, з використанням того самого механізму (інструмента);

– чи виготовлені частини предмета з використанням того самого механізму (інструмента)? Чи становили вони раніше єдине ціле?

Для встановлення тотожності конкретного механізму за його слідами на виробі на експертизу направляють такі об'єкти:

- механізм (технічний пристрій) у цілому, якщо це можливо, або його робочі частини (матрицю, пуансон, профільну голівку тощо);
- виріб (продукти виробництва) зі слідами-відображеннями зовнішньої будови робочих частин виробничих механізмів (інструментів);
- порівняльні зразки: вироби, виготовлені за допомогою механізму, що перевіряється, у той же період часу, що й досліджувані вироби;
- експериментальні зразки, отримані в умовах, максимально наближених до тих, у яких виготовлялися досліджувані вироби.

Для встановлення загального виробничого джерела на експертизу направляють:

- вироби, вилучені у різних осіб або у різних місцях;
- зруйновані (розчленовані) частини простих виробів;
- роз'єднані частини складових (складних) виробів або комплектів.

У різний час та в різних умовах на виробках утворюються такі сліди виробничого походження:

- сліди, що відображають зовнішню будову робочих й інших частин механізмів, за допомогою яких їх виготовляють (обробних);
- сліди, що відображають функціональні ознаки механізмів (інструментів), що за допомогою яких виготовляють й обробляють;
- сліди, що відображають певні дії (навички) оператора (настроювання робочих частин, обробка вручну);
- сліди, що відображають особливості технологічного процесу (відхилень у режимах вироблення матеріалу заготовок, безпосередньо виготовлення і подальшої обробки готового виробу);
- сліди зборки, комплектації складових виробів;
- сліди міжопераційного переміщення;
- сліди упакування, транспортування на склад і зберігання.

Сліди виробничого походження є слідами відображення безлічі факторів, основними з яких є:

- кількість і послідовність робочих частин, що впливають на заготовки, устаткування;
- умови слідоутворення: зовнішня будова робочих частин механізмів (інструментів), змінена режимом обробки;
- дії оператора, який виготовляє (обробляє) виріб;
- відхилення в режимі виготовлення (обробки).

Сліди-відображення різного роду відхилень від технологічних норм ведення процесів іменуються дефектами або недоліками виробів. Багато з них у певних межах для кожного виду й сорту виробів допускаються ДСТ, ТУ й поділяються на:

- виробничі;
- дефекти матеріалу.
- дефекти обробки (декорування).

Дефекти виготовлення – це відхилення форми і розмірів виробів у цілому, напливи чи відшарування, вивані шматочки матеріалу виробу, включення, інші сторонні речовини на поверхні виробу, різні нерівності рельєфу, підвищена шорсткість, відколи, подряпини, тріщини, складки. Такі дефекти є найчастіше результатом відхилень у стані робочих частин (зношеності, забруднення), при їх регулюванні і настроюванні, або опосередкованих машиною варіантів прояву дій оператора (робітника).

Дефекти матеріалу – це результат недосконалості технологічних процесів виготовлення сплавів (температурного режиму, складу порошку, розподілу в ньому барвника): різнотонність, матовість, кольори мінливості (зміна кольору металу під впливом температури), пухирці, включення, раковистість, здуття, сріблястість.

Дефекти обробки:

Походження й властивості більшої частини слідів-дефектів мають випадковий характер, у зв'язку з чим дані сліди можна розглядати як власні ознаки самого виготовленого виробу.

Сліди-відображення зовнішньої будови робочих частин механізмів (інструментів), що виготовляють (обробляють) – це основна група слідів на виробках.

За механізмом і умовами слідоутворення ці сліди можуть бути статичними (об'ємні, поверхневі), динамічними (різання, ковзання (тертя), відділення, кочення й ін.), статико-динамічними.

Статичні сліди утворюються в процесі лиття¹ й пресування² в прес-формах і пресових машинах (автоматах); штампування³ за допомогою формотворних штампів.

¹ Лиття – одержання виробів шляхом заливки розтоплених речовин у ливарну форму.

² Пресування – процес видавлювання матеріалів з порожнини контейнера крізь канал матриці з метою отримання суцільних або порожніх профілів, а також формування виробів з порошків у прес-формах чи оболонках під дією тиску.

³ Штампування – спосіб обробки матеріалів тиском, при якому формоутворення матеріалу здійснюється у результаті пластичної

деформації у порожнинах штампів при взаємодії його частин під дією зовнішніх сил.

Динамічні сліди утворюються в процесі волочіння¹, екструзії, у результаті різання². У процесі формування виробу у формі за допомогою шаблона на зовнішній поверхні виробу утворюються статичні сліди, а на внутрішній – динамічні.

Статико-динамічні сліди утворюються в процесі прокатування³ й каландрування⁴.

¹ Волочіння – протягування заготовки (прута, дроту-катанки та інших профілів) крізь отвір, що звужується інструментом (волоки).

² Різання – процес зрізування ріжучим інструментом з поверхні заготовки шару матеріалу у вигляді стружки. У залежності від характеру руху інструмента та заготовки виділяють такі основні процеси обробки матеріалів різанням: точіння, фрезерування, стругання, свердління, шліфування. Точіння – характеризується двома рухами: обертальним рухом заготовки (головний рух різання) та поступовим рухом ріжучого інструмента (різця, рух подачі). Фрезерування – обробка поверхні заготовки багатолезовим ріжучим інструментом (фрезою). Стругання використовується для отримання плоских поверхонь, канавок та пазух. Свердління – метод отримання отворів у суцільному матеріалі. Шліфування – процес чистової обробки заготовки (виробу) з високою точністю за допомогою інструментів, що складаються з абразивних матеріалів.

³ Прокатування – пропускання заготовки між обертальними валиками прокатних станів. Матеріал, проходячи між валиками, під тиском, змінює форму та розміри.

⁴ Каландрування – формування листа чи плівки шляхом безперервного продавлювання термопластичного матеріалу через зазор між паралельними валиками, які обертаються назустріч один одному.

Статичні сліди відображають зовнішню будову слідоутворюючої поверхні робочої частини механізму (інструмента). Виступам на слідоутворюючій поверхні відповідають поглиблення на поверхні виробів і навпаки. Вироби є наче, зворотними відображеннями слідоутворюючої поверхні. Зовнішня поверхня виробу відображає зовнішню будову матриці, а внутрішня – пуансона. Відбувається адекватне точичне відображення. У процесі штампування матеріал піддається переважно залишковій пластичній деформації, а загартовані робочі частини – пружинній. Штампування здійснюється пуансоном при прямому механічному впливі з високим тиском.

Зовнішня будова виробів відображає також кількість, послідовність і характер нанесення слідів, утворених різними слідоутворюючими частинами механізмів (інструментів). У прес-форм – матрицею, пуансоном і виштовхувачем. Сліди виштовхувача накладаються на сліди матриці (зовнішня поверхня виробу) на захованих ділянках, (на пластмасових тарілках, чашках – на денці).

Особливістю конструкторської ливарних прес-форм є наявність ливникового каналу, яким розплавлена речовина надходить у прес-форму. Після виготовлення в таких прес-формах у виробів є літників (залишок розплаву, що застиг у каналі), який зрізують, як правило, вручну (ножем, ножицями). Слід зрізу літника залишається на поверхні виробів.

Зовнішня будова виготовлених у такий спосіб виробів відображає характер регулювання й перезарядження взаємодіючих частин прес-форми, дефекти поверхонь, особливості їх зношування і забруднень.

На відлиту металевих виробів такий дефект, як облой (наплив металу), відображає конфігурацію стику складеного вкладиша матриці прес-форми і є результатом зношування (зминання) поверхні на стику вкладиша.

Підвищена шорсткість поверхні готових відлиту виробів є результатом зношування поверхні, робочих частин, а нерівності – рельєф її поверхні з напливними привареними частками або вм'ятинами.

У карбувальних штампів для таврування і розміток відбувається інтенсивне зношування виступаючих частин: знаків, кернів. На виробів відображувані в слідах знаки будуть мати недостатню глибину, згладженість рельєфу, різні дефекти елементів знака.

На металевих виробів, оброблених волочінням, ці сліди є поверхневими слідами ковзання (тертя), що чергуються іноді зі слідами різання.

Відображення в динамічних слідах відбувається у вигляді паралельних одна одній й поздовжніх осей виробу трас, що відображають форму і розміри окремих точок макро- і мікронерівностей рельєфу слідоутворюючої поверхні.

Форма і розміри поперечного перерізу таких виробів повторюють у цілому форму і розміри робочого отвору (очка) каналу волоки і філь'єри голівки екструдера.

Зазвичай у таких виробів відрізняються передні і задні кінці, оскільки вони бувають стовщені і деформовані.

Динамічні сліди, що утворюються в процесі різання, являють собою траси різної форми, ширини й глибини, що чергуються в певному порядку.

Напрямок всіх описаних динамічних слідів визначається режимом обробки (напрямком і силою впливу).

У цілому на динамічне слідоутворення впливають такі фактори:

– властивості матеріалу заготовки, його структура, склад, твердість, пластичність та інші фізичні властивості;

– властивості робочих частин слідоутворюючих об'єктів: стійкість, міцність, будова рельєфу, зернистість абразивного інструмента, стан ріжучих кромок зерен абразиву (їх форма, розміри і розташування);

- напрямок, швидкість і сила впливу слідоутворюючих об'єктів;
- твердість і стійкість системи виготовлення «верстат-деталь-інструмент».

Статико-динамічні сліди утворюються в процесі прокату і каландрування. За механізмом свого утворення вони наближаються до слідів кочення.

Таким чином, поверхня виробів, що виготовляються, несе на собі безліч ознак виробничо-технологічного характеру, які можуть бути виявлені візуально або за допомогою мікроскопа і використані для вирішення криміналістичних завдань.

Наведемо типову класифікацію виробничо-технологічних ознак виробів з урахуванням їх ідентифікаційної значимості.

Загальні (групові) ознаки виробів:

- конструкція виробу: проста; складна – з яких частин складається; спосіб з'єднання частин; з покриттям (матеріал, кольори, спосіб нанесення);
- форма виробу (його частин);
- розміри виробу (його частин);
- матеріал, кольори;
- наявність (відсутність) маркувальних позначок, їх зміст;
- характер поверхні на макрорівні – гладка; рельєфна; композиція рельєфного малюнка (форма, розміри, взаємне розташування деталей малюнка); зі слідами механічних та інших обробок або без них; зі слідами штовхача тощо.

Загальні ознаки виробів, що відображають особливості зовнішньої будови рельєфу слідоутворюючої поверхні механізмів:

а) особливості будови макро- і мікрорельєфу тих ділянок виробу, які відображають ділянки поверхні слідоутворюючої поверхні, обробленої вручну (гравірування, проточка, розмітка) або різцем на обробних верстатах; форма, розміри і розташування маркувальних знаків відносно один одного і країв виробу; різна глибина деталей рельєфу; особливості будови окремих елементів рельєфу тощо;

б) особливості будови мікрорельєфу «гладких» поверхонь виробу:

- кількість, форма, розміри, взаємне розташування виступів і поглиблень – для статично утворених поверхонь;
- кількість, форма профілю, ширина окремих трас певної спрямованості, їх висота і глибина на ділянках певної довжини – для динамічно утворених поверхонь;
- в) особливості будови макро- і мікрорельєфу поверхні виробів, обумовлені дефектами слідоутворюючої поверхні механізмів (зношеності, стійких забруднень, корозії): підвищена шорсткість, недостатня глибина рельєфу, тріщини, подряпини, мікровиступи або мікропоглиблення, збільшення ширини окремих трас на окремих ділянках виробів певної довжини, шви, задирки в місцях контакту форм тощо.

Окремі ознаки, що індивідуалізують сам виріб (як правило, ознаки-дефекти, що не є браком і допускаються стандартами в певних рамках для кожного сорту), ознаки, обумовлені діями оператора (робітника):

- відхилення форми і розмірів виробів як результат певного регулювання (настроювання) робочої частини (інструмента);
- деформація виробу або зміна слідів різання через нетвердість системи «верстат-деталь-інструмент»;
- відхилення ширини і товщини каландрування видаткових виробів у результаті регулювання обмежувальних границь і ширини;
- відхилення розмірів і ваги виробу, що виготовлюють (недоформування, нестандартність розмірів) через покладену у форму «на око» грудку глини;
- різна товщина стінок форми виробу, якщо шаблон встановлений не по центру гіпсової форми;

Експертові необхідно звернути увагу на те, що в наведеній класифікації ознаки другої групи, будучи груповими для виробів масового виробництва, у той же час є окремими (індивідуалізуючими) ознаками механізмів, за допомогою яких вони виготовлені.

При вирішенні криміналістичних завдань необхідні знання про ідентифікаційну значимість тих чи інших ознак.

Щоб правильно оцінити ідентифікаційну значимість тієї чи іншої ознаки виробу, необхідно знати умови її походження, утворилася вона випадково, або її поява закономірна й обумовлена заздалегідь.

До необхідних (закономірних) ознак зовнішньої будови виробів варто віднести всі властивості, обумовлені закономірним процесом їх виготовлення.

Випадковими ознаками є:

- опосередковані машиною варіанти прояву дій оператора;
- дефект обробки матеріалу (заготовки) і сліди ручної обробки (декорування);
- своєрідне сполучення структури заготовки і слідів механізмів на штампованих металевих виробах;
- дефекти поверхневого шару виробу, що з'явилися в процесі слідоутворення (зміни характеру слідів, їх форми, розмірів, спрямованості, відстаней між трасами, що виникли в результаті випадкових перешкод).

Методика експертного дослідження слідів виробничих механізмів ґрунтується на загальних положеннях теорії криміналістичної ідентифікації.

Особливістю дослідження об'єктів цієї експертизи є необхідність вивчення виробництва і його окремих

елементів (технічних засобів, технологічних процесів, матеріалів (виробів)).

Конкретний комплект устаткування або окремий виробничий механізм (його робоча частина) стають об'єктом вивчення, коли виникає завдання їх ототожнення за слідами на виготовлених виробках.

Комплексно всі елементи і стадії виробництва вивчаються для ототожнення конкретного підприємства-виробника.

У першому випадку вивченням процесів слідоутворення і об'єктів, що беруть участь у ньому, займається трасолог, іноді за участю таких фахівців, як технологи з обробки матеріалів або інженери з устаткування.

У другому випадку потрібні більш різнобічні дослідження, причому вони повинні оцінюватися в сукупності, оскільки мова йде про ототожнення об'єкта, що є за своїм характером комплексним. У цьому випадку досліджуються: конструкція виробів, матеріал, з якого вони виготовлені (склад, технологія обробки), основне і допоміжне устаткування, режим їх роботи, професійні навички робітників, способи транспортування, маркування, упакування, зберігання.

У дослідженнях подібного роду беруть участь трасологи, товаровознавці, технологи, експерти КДМРВ. При цьому вивчаються стандарти і технічна документація, технологічні процеси, різні відхилення, що мали місце при виготовленні тих чи інших виробів і так чи інакше відобразилися на продукції даного підприємства.

Дослідження частин виробничих механізмів та їх слідів здійснюється за загальною методикою трасологічної експертизи. Поряд із цим специфіка об'єктів дослідження і своєрідність виникнення слідів машинної обробки надає особливості названому виду експертиз. Дослідження об'єктів експертизи проходить шість стадій.

Попереднє дослідження. Одержавши необхідні матеріали, експерт починає дослідження з попереднього огляду об'єктів, наданих на експертизу. Визначає характер, призначення й матеріал наданих виробів. Виявляє і вивчає сліди, утворені на виробках частинами механізмів у процесі виготовлення. Для цього він повинен мати уяву про будову механізмів, про технологічний процес виробництва, особливості взаємодії деталей машин і механізмів. Крім того, при проведенні експертизи встановлюють, чи замінялися окремі вузли і деталі в машині. Якщо замінялися, то визначається час їх заміни, умови безперервної роботи машин, стан їх робочих частин, що залишають сліди на готових виробках при їх обробці, чи проводяться операції з додаткової обробки.

Деякі зміни у відображенні слідів вносить покриття виробів анодованим шаром, але при цьому на виробках залишається достатня кількість ознак для ідентифікації.

Також необхідно з'ясувати способи упакування і умови зберігання готових виробів, який період виробу перебували в експлуатації і яким змінам за цей час могли піддатися сліди, наявні на них; вид матеріалу і напівфабрикатів, використовуваних для виготовлення виробу. Необхідно врахувати і те, що виробу різних підприємств відрізняються між собою більшою мірою, ніж різні екземпляри виробів того самого підприємства.

Знання вищесказаного дозволяє орієнтуватися в підборі необхідних для порівняння об'єктів, правильно проводити оцінку відображень ідентифікаційних ознак у слідах машинної обробки й намітити порядок проведення наступної стадії експертного дослідження, а також дає можливість експертові правильно вибрати методи порівняльного дослідження.

Ознаки, виявлені при попередньому дослідженні, відзначають або виключають можливість ідентифікації машин і механізмів.

Роздільне дослідження. На цій стадії експерт визначає форму, розміри і особливості будови виробів як речових доказів у справі, виробів зразків і експериментальних виробів зі слідами робочих частин механізмів. У слідах механізмів на виробках експерт відшукує відображення ідентифікаційних ознак робочих частин і вивчає їх форму, розміри, вид, їх положення і взаємне розташування. Необхідно також виявити ознаки, властиві матеріалу виробів, які треба вміти відрізнити від слідів, залишених на виробі робочими частинами механізму.

Проводячи дослідження слідів механізмів, експерт повинен враховувати можливість спеціалізації виробництва і окремих підприємств, що виготовляють різні промислові вироби. В випуску промислових виробів іноді беруть участь кілька спеціалізованих підприємств, тому на готовій продукції можуть залишатися сліди механізмів декількох підприємств. Вироби поточкових ліній мають сліди робочих частин механізмів, що складають ці лінії. В обох випадках можливе перекручування слідів, оскільки сліди пізньої обробки можуть розташовуватися на слідах ранньої обробки. На даному етапі вивчаються також особливості, властиві рельєфу поверхні робочих частин механізмів. При цьому експерт визначає форму і розміри робочих частин. На ділянках робочих частин, що безпосередньо вступають у взаємодію з поверхнями, які виготовляють або обробляють вироби, відшукують ознаки зовнішньої будови у вигляді рельєфних утворень. Такими ознаками можуть бути: малюнки, геометричні фігури, злами ліній контурів, поглиблення, виступи, подряпини, задирки, часткові пошкодження або відсутність окремих елементів малюнка тощо. Вивчаючи названі ознаки, експерт визначає їх форму, розміри, положення і взаємне розташування на робочих частинах механізму.

Необхідно також врахувати специфіку даного етапу, яка полягає в тому, що дослідження доцільно починати з вивчення зразків, наданих на експертизу, місце виготовлення яких заздалегідь відомо.

Експертний експеримент. Значне місце при ідентифікаційній експертизі виробничих механізмів займає проведення експериментів. Вони проводяться для одержання порівняльного матеріалу й безпосереднього вивчення механізму виникнення слідів і визначення умов відображення в слідах ідентифікаційних ознак.

Експертний експеримент дозволяє визначити ступінь стійкості ознак, що відображаються на поверхні виробів при їх виготовленні. Велике значення експеримент має, коли кількість порівняльних механізмів велика. У цьому випадку експеримент дає можливість точно визначити конкретний механізм, на якому був виготовлений досліджуваний виріб. Проведення експерименту дає можливість для визначення часу виготовлення виробу, коли мала місце заміна деяких частин або вузлів механізму, що вносить зміни в слідоутворення. Знаючи коли був ремонт або заміна деталі механізму, можна точніше визначити період виготовлення конкретного виробу.

Проведення експерименту має велике значення при розслідуванні злочину, пов'язаного із забороненим промислом, а також з кустарним виготовленням виробів. У даних випадках експеримент дозволяє встановити конкретний інструмент, на якому виготовлений виріб, що надійшов на дослідження як речовий доказ.

Разом з тим необхідно відзначити, що експертний експеримент при ідентифікації виробничих механізмів має свої особливості. Якщо при ідентифікації знарядь зламу для одержання експериментальних слідів використовується більш м'який матеріал (пластилін, свинець і т.д.), то при дослідженні виробничих механізмів для одержання порівняльного матеріалу необхідно застосовувати таку саму сировину, з якої виготовлено досліджуваний виріб, тобто фізичні властивості матеріалу повинні бути однакові.

Вибір більш м'якого або більш твердого матеріалу внесе зміни в структуру слідів, що ускладнить подальше дослідження або може привести до неправильного висновку.

Порівняльне дослідження. На основі результатів попередніх стадій дослідження об'єкти, надані на експертизу, і зразки порівнюються за ознаками, виявленими на етапі роздільного дослідження. Варто врахувати, що при проведенні експертизи не можна обмежуватися порівнянням виробів за відображеннями лише одного якого-небудь фактора виробництва, дослідження окремої властивості предмета. Необхідно дослідити якомога більшу кількість властивостей виробів, що відображають різні фактори, які у своїй сукупності індивідуальні. У цьому специфіка даного виду експертних досліджень.

Сліди механізмів на виробах можна порівнювати за відповідними ознаками безпосередньо з робочими частинами механізму, зі слідами механізмів на виробах-зразках і зі слідами на експериментальних зразках.

Спочатку порівнюються ознаки групового значення для встановлення розходжень або співпадань між слідами на досліджуваних виробах і на зразках.

Розходження цих ознак є достатніми для негативного висновку. Якщо ж встановлюється збіг за ознаками групового значення, то експерт переходить до порівняння ознак індивідуального значення.

У випадках, коли провести повне порівняльне дослідження з яких-небудь причин неможливо, експерт не в змозі зробити категоричний висновок про тотожність або розходження. У таких випадках експерт, констатувавши виявлені ознаки збігу або розходження порівнюваних об'єктів, пояснює у своєму висновку причину неможливості вирішення питання. При наявності ж збігу й неможливості пояснення наявних розходжень експерт відмовляється від вирішення питання, виклавши у висновку причину.

Оцінка результатів дослідження і формулювання висновку. На заключній стадії експертизи потрібна сумарна оцінка результатів порівняльного дослідження, при якій увага приділяється визначенню ідентифікаційної значимості сукупності співпадаючих ознак та відмінних ознак. Оцінка ідентифікаційної значимості ґрунтується на вивченні закономірностей виникнення слідів.

При оцінці результатів порівняльного дослідження експерт повинен переконатися в неповторній сукупності виявлених ознак. Разом з тим експерт пояснює наявні розходження, указавши на причини їх виникнення. Якщо сукупність співпадаючих ознак стійка й неповторна, а розходження з'ясовні, то експерт приходить до позитивного категоричного висновку. Висновок експерта містить відповідь на поставлені перед ним питання і, наскільки дозволяють результати проведених досліджень, повинен бути повним.

Результати трасологічної експертизи слідів виробничих механізмів на виробах оформляються так само, як і матеріали ідентифікаційних досліджень слідів інструментів.

7.2. Дослідження пов'язані з контрафактним виготовленням ком пакт-дисків.

Згідно зі ст. 4 Закону України від 17 січня 2002 року № 2953-ІН «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», виробник, який отримав ліцензію на виробництво дисків для лазерних систем зчитування, зобов'язаний виробляти диски для лазерних систем зчитування, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав, лише за наявності дозволу осіб, яким належить авторське право чи суміжні права. У разі письмового звернення до органу ліцензування суб'єктів авторського права та/або суміжних прав орган ліцензування зобов'язаний надавати письмову відповідь на запит щодо виробництва, експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, які містять відповідні об'єкти авторського права та/або суміжних прав.

При цьому виробництво дисків – це діяльність, що пов'язана як із застосуванням технологічного процесу з переробки сировини в оптичні носії інформації у формі диску для лазерних систем зчитування, так і з реалізацією дисків власного виробництва, а диск для лазерних систем зчитування – будь-який

оптичний диск для лазерних систем зчитування із записом, що відображає об'єкти авторського права чи суміжних прав.

Суб'єкт господарювання, який отримав ліцензію на виробництво дисків для лазерних систем зчитування, зобов'язаний виробляти диски для лазерних систем зчитування, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав, лише за наявності дозволу осіб, яким належить авторське право чи суміжні права. За Законом України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» відповідальність настає за незаконний обіг дисків – будь-які дії під час виробництва, експорту імпорту, зберігання, реалізації на території України дисків для лазерних систем зчитування, зокрема за:

- експорт, імпорт та виробництво дисків без спеціальних ідентифікаційних кодів;
- недотримання виробником дисків технічних умов нанесення спеціальних ідентифікаційних кодів;
- експорт, імпорт та виробництво дисків без спеціальних дозволів ліцензій;
- виробництво дисків для лазерних систем зчитування без дозволу осіб, яким належить авторське право та/або суміжні права.

Виробник дисків зобов'язаний проставляти на кожному виготовленому диску для лазерних систем зчитування із записом інформації – спеціальний ідентифікаційний код, а на кожному виготовленому диску для лазерних систем зчитування без запису інформації – код матриці, з якої його було виготовлено (ст. 4), а експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування здійснюється лише за наявності на них спеціальних ідентифікаційних кодів (ст. 5).

Відповідальність за технологічне забезпечення нанесення на диски для лазерних систем зчитування спеціального ідентифікаційного коду покладається на виробника дисків (ст. 4).

Алгоритм дослідження аудіовізуальних творів ознаками контрафактності, що містяться на оптичних носіях, аналогічний дослідженню фонограм. Однак містить такі особливості:

- упакування DVD-дисків у вигляді футлярів абсолютно чорного кольору;
- DVD-диск містить більше одного аудіовізуального твору;
- відсутність поліграфічного зображення на поверхні DVD-диску або низька його якість;
- поліграфія з використанням англійської мови у назві аудіовізуального твору;
- низька якість зображення по яскравості та контрастності, насиченості кольорів, випадання сигналів, сторонні записи, ефект «кінотеатру»;
- невідповідність назви на обкладинці та поверхні DVD-диску;
- аудіовізуальний твір записано на DVD-диск типу DVD/R, DVD/RW;
- при перегляді – наявність строки що біжить: «Ця копія для промоушена, якщо ви її видите, дзвоніть 1-800...»;
- при перегляді – відсутність попередження про незаконне розповсюдження аудіовізуального твору та демо-трейлери інших фільмів того ж видавця;
- відсутність будь-якої з функцій меню (вибір мови, субтитри тощо);
- запис творів здійснено на двох поверхнях зчитування інформації;
- швидкість і формат запису не відповідають написам, які розташовані на поверхні диска та упаковці.

Однією з ознак контрафактності, до недавнього часу, було використання формату стиснення MPEG-4, але на сьогоднішній день, за згодою правовласника можуть використовуватись і ці формати. Використання даного формату при тиражуванні фільмів великих американських компаній – членів РАПО, таких як ДИСНЕЙ, ЮНИВЕРСАЛ, ПАРАМАУНТ ПИКЧЕРС, XX ВЕК ФОКС, КОЛАМБІЯ ТРАЙ СТАР, ВОРНЕР БРАЗЕРЗ, MGM, не є легітимним.

Найбільш дискусійним є питання стосовно регіонального коду зони, як ознаки контрафактності.

Regional Protection Code (RPC) – Регіональний код захисту – Маркування оптичних дисків за регіонами їх розповсюдження, що використовується для регулювання рівня продажів дисків і захисту від піратства.

Кіностудії зацікавлені в контролі над розповсюдженням своїх фільмів, випущених на різних носіях (DVD, HD DVD, Blu-Ray, UMD), в різних країнах. Це обумовлено тим, що час виходу фільмів в кінотеатрі і час виходу їх в широкий прокат в різних країнах різні. Прийнято вважати, що у прокат кіно повинно виходити тільки після того, як пройде його прем'єра в кінотеатрах. Так, наприклад, фільм, що вийшов у прокаті в США, може тільки почати показуватися в кінотеатрах Європи, що порушує це правило.

Саме тому при затвердженні стандартів оптичних носіїв був введений код, що обмежує використання даних дисків в межах однієї зони.

Існують 6 основних зон розповсюдження або кодування для певних груп країн. Дане кодування здійснюється для обмеження несанкціонованого розповсюдження відеопрограм і впорядкування виходу їх відповідно до дат релізів.

Zone 1 – США, Канада;

Zone 2 – Японія, Європа, Південна Африка, Близький Схід;

Zone 3 – Південно-східна Азія, Східна Азія (Гонконг);

Zone 4 – Австралія і Океанія, Н.Зеландія, Центральна Америка, Мексика Південна Америка, Карибські острови;

Zone 5 – Країни колишнього СРСР, Індія, Африка, Монголія;

Zone 6 – Китай.

Отже, ознакою контрафактності буде відсутність коду регіону, або вказаний «all», «all regions», «free», «0». На ліцензійних дисках – код «5», можливе зазначення кількох регіонів «2, 4, 5». Регіональний код супроводжується написами кирилицею або азійськими мовами.

У компакт-дисків, що є контрафактними, спостерігається:

- відсутність належного художнього оформлення, що виражається в нечіткості зображень, зсувів текстів щодо центрального отвору диска, відколи і нерівності барвників, якими нанесені зображення;
- невідповідність інформації на поверхні компакт-диску та вкладиші;
- граматичні помилки в тексті;
- відсутність назв компаній-правовласників, їх логотипів;
- відсутність найменування виконавця і найменування альбому, номера альбому за каталогом правовласників.

При дослідженні зчитувальної сторони диска необхідно звернути увагу на такі ознаки, що свідчать про контрафактність носія:

- використання CD/DVD-дисків типу CD/R, C/RW;
- відсутність спеціальних СІД-кодів: коду лазерного записуючого пристрою, що ідентифікує завод-виготовлювач матриці, і коду літєвої машини, що ідентифікує завод за тиражуванням дисків.

Державним департаментом інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України присвоєні такі спеціальні ідентифікаційні коди для заводів-виробників дисків для лазерних систем зчитування на території України:

№.№ зз/п	Назва завода- виробника	Юридична адреса	СІД-код прес-форми	СІД-код матриці
1.	ТОВ «Росток-CD»	м. Київ, вул. Генерала Наумова, 23 Б	IFPI UAAxx	IFPI LU001
2.	ТОВ «Амитрон, ЛТД»	м. Херсон, вул. Острівське шосе, 36	IFPI UABxx	
3.	ДП «Сі Ді Мастер»	м. Київ, вул. Бориспільська, 9	IFPI UADxx	IFPI LU003
4.	ПП «ЗМС Прод»	М.Львів, Франківський район вул. Стрийська, 202	IFPI RJxx	
5.	ЗАТ «Медіа Парк»	м. Київ, проспект Повітрофлотський, 94-А	IFPI UAFxx	IFPI LU004
6.	ТОВ «Одисей Диск»	м. Одеса, провулок Курортний, буд. 2	IFPI UAGxx	
7.	ТОВ «Західний гім»	м. Київ, проспект Оболонський, 23А	IFPI UAHxx	
8.	ТОВ «ДІВДІ КЛУБ Україна»	м. Київ, вул. Миколи Пимоненка, 3, к. 61-62	IFPI UAJxx	
9.	ТОВ «М.М.Д.»	м. Київ, вул. Генерала Наумова, 23 Б	IFPI UAKxx	

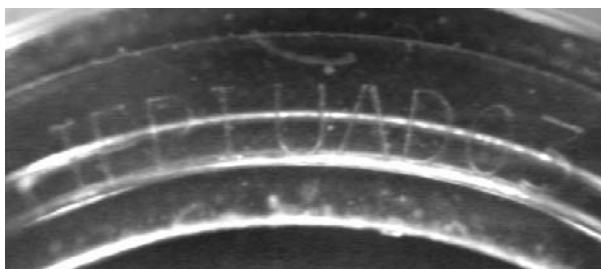
Примітка:** – завод-виробник два останніх знака присвоює самостійно шляхом використання літерно-цифрових комбінацій.

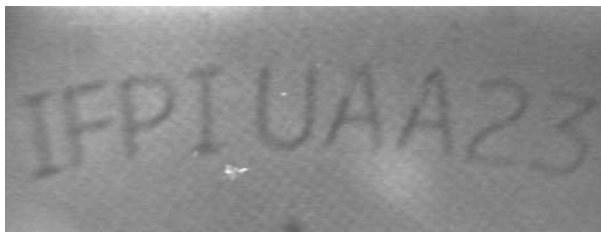
Зображення 2. Збільшене зображення СІД-коду матриці на окантовці внутрішньої окружності зворотної сторони оптичного диска, що вироблений на ДП «Сі Ді Мастер»

Зображення 3. Збільшене зображення SID-коду матриці на окантовці внутрішньої окружності зворотної сторони оптичного диску, що вироблений ТОВ «Росток-CD»

Зображення 4. Збільшене зображення SID-коду прес-форми на окантовці внутрішньої окружності зворотної сторони оптичного диску, що вироблений на ДП «Сі Ді Мастер»

Зображення 5. Збільшене зображення SID-коду прес-форми на окантовці внутрішньої окружності зворотної сторони оптичного диску, що вироблений ТОВ «Росток-CD»

Треба пам'ятати, що СІД-код матриці та прес-форми характерні лише для тих примірників, що виготовлені на заводах України. Для дисків, що мають інше джерело походження наявність СІД-код матриці та прес-форми не є обов'язковою умовою.

Необхідно пам'ятати, що в Україні з'явилися «чисті» диски для запису з вже нанесеним кодом IFPI. Якщо СІД-код однаковий на дисках з позначеннями назв різних творів або виробників – це є ознакою контрафактної продукції.

Після дослідження маркувань та позначень на лицевій та зчитувальній сторонах оптичного диску носій поміщається до пристрою для читання компакт-дисків, який підключений до робочої станції експерта. Перед дослідженням необхідно переконаватися в тому, що диски не мають зовнішніх пошкоджень. На цьому етапі ознаками контрафактності будуть такі:

- пристрій, що зчитує, не розпізнає частини фонограм, записаних на диску (при відсутності зовнішніх пошкоджень);
- спостерігаються збої пристрою, що зчитує, при відтворенні окремих фонограм (при відсутності зовнішніх пошкоджень);
- невідповідність найменувань, послідовності, кількості фонограм, записаних на диск, змістові диску, зазначеному на поліграфічній упаковці;
- нелегальний монтаж, виражений у так званих збірниках «кращих хітів» одного виконавця або збірники одного жанру (танцювальна чи класична музика тощо).

Наявність однієї або декількох вказаних ознак свідчать про факт наявності ознак, характерних для контрафактної продукції. Варто також враховувати, що значимість ознак багато в чому визначається ступенем їх виразності, чіткістю, повнотою, сталістю їх відображення на об'єкті, що досліджується. Суттєвість ознак визначається їх сукупністю в кожному конкретному випадку.

Даний перелік ознак контрафактності не є вичерпним, що пов'язано із швидким розвитком засобів виробництва та комп'ютерної техніки, та як наслідок – появою нових способів підробки легітимної продукції та стрімкими змінами у нормативно-правових актах, що регулюються діяльність з виробництва та розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм та баз даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Преса України, 1997. – 80 с. – Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] (Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 21 вересня 2010 р. №2536-VI. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1618-15>
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, №25-26, ст. 131.
4. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. №4038-XII // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – 2002. – № 7 : Судові експертизи в Україні. – 416 с. – ст. 232.
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 1 червня 2000 року № 1771-III та № 850-IV від 22.05.2003 р.).
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України № 751-X IV від 16.06.99, № 2188-III від 21.12.2000, № 2783-III від 15.11.2001, № 2921-III від 10.01.2002, № 34- IV від 04.07.2002 та № 850- IV від 22.05.2003 р.).
7. Матеріали семінара по Интеллектуальной Собственности для сотрудников МВД России. Методология проведения исследований и экспертиз аудиовизуальных произведений. – М., 1999.
8. Методика проведення досліджень оптичних носіїв, що містять об'єкти авторського права та суміжних прав / Уклад. К.М. Ковальов, І.П. Дорохіна, Л.В. Валовий, В.В. Жирко. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2008. – 65 с.з іл.
9. Жаров В.О. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Захист прав на об'єкти промислової цінності. Захист авторських і суміжних прав: Конспект лекцій. – К.: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2000.
10. Кириченко І.А. Експертний висновок як джерело доказів по судових спорах про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності / І.А. Кириченко // Право України. – № 11. – 2002.
11. Кириченко І.А. Патентное право: поиск компромисса / И.А. Кириченко // К.: Юридическая практика. – № 39 (353), 28 сентября 2004 года.
12. Кириченко І.А. Торгова назва лікарського засобу як предмет судового спору / І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – №912. – 2004.
13. Кириченко І.А. Вирішення судових спорів з питань інтелектуальної власності. Експертне дослідження / І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 3. – 2003.
14. Кириченко І.А. Право інтелектуальної власності у створенні та використанні лікарських засобів / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №6. – 2003.
15. Кириченко І.А. Зміни в законодавстві про знаки для товарів і послуг: нові можливості та старі суперечності / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №11. – 2003.
16. Кириченко І.А. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності: навч. посіб. / І.А. Кириченко. – К., ПВП, 2005.
17. Крайнев П.П., Ковальов Н.М., Мельников М.В. Судові експертизи у сфері інтелектуальної власності / За ред. П. Крайнева. – Вінниця: Інфракон-1, 2008. – 376с.
18. Трасологічні дослідження: курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Літвінова. – К., 2010.
19. Прохоров-Лукін Г.В. Товарні знаки – назви біологічно активних добавок та їх охороноздатність / Г.В. Прохоров-Лукін, І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – № 1. – 2004.
20. Прохоров-Лукін Г.В. Судова експертиза як невід'ємна складова ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності / Г.В. Прохоров-Лукін, І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 2-3. – 2005.
21. Чванкин В.А. Особенности отдельных криминалистических исследований продукции, обладающей признаками контрафактности : пособие / В.А. Чванкин, А.Л. Поскребло. – Минск, 2005.
22. Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность в Российской Федерации / А.П. Сергеев. – М., 2001.
23. Право интеллектуальной собственности: Конспект лекций. – М., ПРИОР, 1998.
24. Белов В.В. Интеллектуальная собственность: Законодательство и практика его применения: учеб. пособ. / В.В. Белов, Г.В. Виталиев, Г.М. Денисов. – М.: Юрист, 2002.
25. Волошин О.Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів: навч.-метод. посіб. / О.Г. Волошин, О.В. Воробей, І.М. Мельников. – К.: Центр учбової літератури, 2008.
26. Давидова О.О. Криміналістичні дослідження, матеріалів, речовин та виробів: курс лекцій / О.О. Давидова. – К.: КНТ, 2008.
27. Криміналістична техніка: навчальний посібник. – К.: КИЙ, 2009. – 416 с.
28. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмЦНП, 2012. – 264 с.

ТЕМА 8. ВИЯВЛЕННЯ, ВИЛУЧЕННЯ ТА УПАКУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ ПО КРИМІНАЛЬНИМ ПРОВАДЖЕННЯХ

В умовах сьогодення злочинці все частіше використовують комп'ютерну техніку при вчиненні

кримінальних правопорушень. А отже, у практиці правоохоронних органів останнім часом почастишали випадки, коли при розслідуванні злочинів істотну роль відіграє інформація, що збережена на цифрових носіях даних (накопичувачах на жорстких магнітних дисках, флеш-картах, дискетах, оптичних дисках тощо).

З метою експертного дослідження цифрових носіїв даних правоохоронці вдаються до їх пошуку з метою вилучення. В ході проведення оглядів та обшуків, дотримуючись загальних правил вилучення та упакування, необхідно знати особливості цих дій стосовно комп'ютерної техніки для того, щоб уникнути зайвих підстав щодо втрати доказової сили речових доказів.

8.1. Нормативно-правове регулювання здійснення вилучення комп'ютерної техніки по кримінальним провадженням.

Порядок вилучення комп'ютерної техніки регламентується у кримінальному судочинстві на стадії досудового розслідування певними статтями Кримінального процесуального кодексу України, а саме: Стаття 84 «Докази»; Стаття 98 «Речові докази»; Стаття 100 «Зберігання речових доказів»; Стаття 126 «Порядок забезпечення цивільного позову і можливої конфіскації майна»; Стаття 234 «Обшук»; Стаття 99 «Вилучення предметів і документів»; Стаття 237 «Огляд».

Зазначені статті регламентують вилучення предметів, які мають значення для встановлення істини по справі, а також майна для забезпечення цивільного позову і можливої його конфіскації.

З огляду на вказані статті, комп'ютерна техніка може мати різний статус як об'єкт вилучення. По-перше, вона може бути предметом, який має значення для встановлення істини по справі, згодом визнаний речовим доказом; по-друге, – майном, на яке накладено арешт і яке підлягає вилученню.

Так, стаття 98 КПК України дає таке поняття речових доказів – «докази є матеріальні об'єкти, які були знаряддями вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що були об'єктом кримінально протиправних дій...»

Якщо правоохоронні органи мають інформацію про те, що при вчиненні злочину використовувалася комп'ютерна техніка, то необхідно провести слідчі (розшукові) дії для її вилучення.

З 2005 року в Україні майже у кожній області до штату Науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів при ГУ МВС в областях входять судові експерти, які мають право проводити комп'ютерно-технічні експертизи. Вказаний вид експертиз проводиться відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про судові експертизи».

Об'єктами експертизи можуть бути:

- системні блоки персональних комп'ютерів (ПК);
- накопичувачі на жорстких магнітних дисках;
- диск и для лазерних систем зчитування (CD-ROM, CD-R, CD-RW, DVD-ROM, DVD±R, DVD±RW);
- флеш-карти (USB, мобільних телефонів, фотоапаратів тощо);
- дискети.

Враховуючи вимоги кримінального процесуального законодавства доказами можуть бути визнані лише ті предмети, які зібрані компетентними особами у встановлений законом спосіб. Виходячи з цього, правильне проведення слідчих (розшукових) дій з вилучення предметів є запорукою успіху кримінально-процесуальної діяльності.

Однією з процесуальних вимог КПК України є правильність вилучення предметів під час проведення слідчої дії. Відповідно до положень ст. 100 КПК вилучені на місці проведення слідчої дії предмети повинні бути упаковані та опечатані.

Докладні вимоги щодо правильності упакування під час вилучення речових доказів містяться в Інструкції ГПУ/МВС/СБУ/ВСУ/ДПА/ДСА про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду №5386/Мн від 13.05.2004 р.

Вказаною Інструкцією встановлюються єдині правила вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів, цінностей та іншого майна на стадії досудового розслідування і судового розгляду, а також порядок виконання рішень органів досудового розслідування і суду щодо речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна.

Положеннями КПК України та Інструкції встановлено, що факт вилучення речових доказів, документів, цінностей та іншого майна відображається у протоколі слідчої (розшукової) або судової дії.

У протоколі перераховуються всі предмети, які вилучаються. При цьому повинні бути вказані точне найменування, кількість, міра, вага, серія і номер, інші відмінні індивідуальні ознаки кожного об'єкта, який вилучається, а також місце, де об'єкти були знайдені.

Всі вилучені предмети пред'являються понятим та іншим учасникам слідчої дії. У необхідних випадках (вилучення комп'ютерної техніки є саме таким випадком) зазначені об'єкти упаковуються для уникнення їх пошкодження, неконтрольованого доступу до них та забезпечення зберігання слідів, які є на них, з доданням бирок, посвідчених відповідними написами і підписами особи, у якої вилучено речі, понять, слідчого, прокурора, які скріплюються відтиском печатки відповідного органу, про що зазначається в протоколі.

Наказ МВС України від 26.10.2012. № 962 вимагає того, щоб речові докази, які надіслані на експертизу,

приймалися тільки в упакованому і опечатаному вигляді з описом вмісту на упаковці і вказівкою номера справи. В іншому випадку речові докази до експертних підрозділів прийняті бути не можуть.

Така вимога міститься також в положеннях Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз, що затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. П. 3.4 вказаної Інструкції вимагає того, щоб об'єкти, які надаються на дослідження, упаковувалися та засвідчувалися особою у передбаченому законодавством порядку.

Таким чином, правильне вилучення під час слідчих (розшукових) дій предметів є необхідною умовою для подальшої експертної діяльності щодо речового доказу.

Як свідчить практика, в більшості випадків, правоохоронні органи дотримуються вимог щодо упаковування речових доказів. Проте зустрічаються поодинокі випадки, коли на дослідження надходять речові докази взагалі не упаковані або упаковані із суттєвими порушеннями вимог нормативно-правових документів. У вказаних випадках дослідження не можуть проводитись, а речові докази повертаються з поясненнями причин ініціатору проведення дослідження.

Існування фактів не упаковування або неправильного упаковування речових доказів свідчить про незнання правоохоронцями вимог процесуального законодавства або про ігнорування та зневажливе ставлення до його вимог.

Тому для вилучення комп'ютерної техніки необхідно залучати спеціалістів у сфері комп'ютерних технологій, як це і передбачено ст. 71 КПК України.

Підводячи підсумки аналізу кримінального процесуального законодавства щодо порядку вилучення предметів, які мають значення для справи, варто зазначити, що комп'ютерна техніка, яка вилучається під час оглядів місць подій та обшуків, має бути упакована відповідно до існуючого законодавства з метою уникнення її пошкодження та неконтрольованого доступу до неї. Виконання вказаних вимог забезпечить збереження принципу законності у кримінальному судочинстві та дасть підстави визнати вилучений предмет об'єктом дослідження відповідно до існуючого законодавства.

8.2. Особливості вилучення окремих видів комп'ютерної техніки.

8.2.1. Системний блок ПК та периферійні пристрої.

Персональний комп'ютер – комплекс пристроїв, який призначений для створення, зберігання, обробки та передачі інформації. Найбільш розповсюджені процеси, які здійснює ПК, – це набір, обробка та зберігання текстової інформації (документи, таблиці, бази даних), введення, обробка, зберігання та відтворення фото- та відеозображень, оперування (передача, отримання) інформацією у локальних та глобальних комп'ютерних мережах.

Складовими частинами ПК є (мал. 1):

1. Системний блок (повна назва – системний блок персонального комп'ютера, скорочено – СБПК).

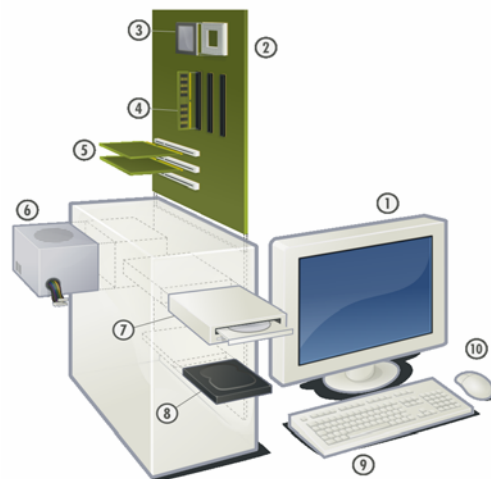
До системного блоку ПК, зазвичай, входять: системна (материнська) плата (поз. 2), процесор (поз. 3), оперативна пам'ять (поз. 4); графічний адаптер (поз. 5), накопичувач на оптичних дисках (поз. 7), накопичувач на жорстких магнітних дисках (НЖМД) (поз. 8).

2. Монітор (поз. 1)

3. Клавіатура (поз. 9)

4. Маніпулятор «миша» (далі – миша) (поз. 10).

До периферійного обладнання відносяться зовнішні пристрої ПК, в тому числі й ті, без яких ПК не може працювати (миша, клавіатура), також принтери, сканери, музичні колонки, модем, ігрові джойстики тощо (далі комплекс ПК та інших додаткових пристроїв буде визначатися як «комп'ютерна система»).

Мал. 1. Персональний комп'ютер (схема):

1 – монітор; 2 – системна плата; 3 – процесор;
4 – оперативна пам'ять; 5 – графічний адаптер та
інші плати; 6 – блок живлення; 7 – накопичувач на
оптичних дисках; 8 - накопичувач на жорстких
магнітних дисках; 9 - клавіатура; 10 – миша.

За наявності даних про те, що особа використовує комп'ютерну систему як знаряддя вчинення злочину, вірогідність того, що ПК має докази злочинної діяльності, є дуже великою. Таке твердження також вірне, якщо достовірно відомо, що злочинець вже знищив інформацію (її в подальшому, зазвичай, можна відновити).

Керуючись ст.100, ст. 107 КПК при виявленні комп'ютерної системи, що належить підозрюваному, обвинуваченому, а також за обґрунтованої підозри в тому, що комп'ютерна система могла бути знаряддям вчинення злочину, вилученню підлягає вся комп'ютерна система, тобто системний блок ПК, монітор, клавіатура, миша, а також в деяких очевидних випадках – принтер, сканер тощо.

Нездатність окремої частини, комп'ютерної системи, наприклад, системного блоку ПК без монітору, миші, клавіатури бути самостійно знаряддям злочину впливає на вирішення питання щодо визнання всієї комп'ютерної системи знаряддям злочину. А, отже, має вилучатися вся комп'ютерна система, а не окрема її частина, тобто, вилучаючи у підозрюваного системний блок або накопичувач на жорсткому магнітному диску, не залишати у нього при цьому монітор, клавіатуру, мишу, принтер, сканер тощо у підозрюваного.

Варто зазначити, що основним об'єктом, який може зберегти сліди злочину є системний блок ПК, зокрема, його основна складова – накопичувач на жорстких магнітних дисках (рис. 1, поз. 8).

На практиці трапляються випадки, коли на вимогу обшукуваних працівники поліції вилучають лише НЖМД, від'єднуючи його на місці проведення слідчої (розшукової) дії від системного блоку ПК. Такі дії варто вважати невірними та неприпустимими, оскільки вони унеможливають проведення деяких видів експертних досліджень, зокрема, експертного експерименту, через відсутність інших частин системного блоку ПК.

На початку слідчої (розшукової) дії потрібно заборонити будь-кому бути присутнім біля ПК, оскільки нехтування цим може призвести до того, що особа натисканням декількох клавіш може безповоротно знищити важливу доказову інформацію.

Також варто звернути увагу на мережеві кабелі, якими даний ПК з'єднаний з іншими ПК. Якщо до ПК підключені мережеві кабелі, то їх необхідно від'єднати, відмітивши це в протоколі слідчої дії. За допомогою мережі знищення інформації з даного ПК можливо також здійснити з іншого ПК, з'єданого за допомогою мережевих кабелів. Ця рекомендація актуальна, якщо кількість приміщень значна, а контролювати дії всіх у них присутніх неможливо.

У разі відсутності спеціаліста потрібно керуватися такими рекомендаціями з відключення ПК:

- від'єднати мережеві кабелі;
- описати відображення на екрані монітору;
- від'єднати кабель енергоживлення від ПК;
- від'єднати всі кабелі від системного блоку ПК.

При вилученні блоків ПК потрібно звернути увагу на записні книжки підозрюваного та інші папери, які знаходяться біля ПК, оскільки вони можуть мати записи з паролями до програм та зашифрованих файлів. Нерідко трапляються випадки, коли для успішного проведення дослідження не вистачало лише вірного паролю.

При вилученні блоку ПК завжди виникає необхідність відобразити це в протоколі слідчої (розшукової) дії та на паперовій бирці упаковки. Зазвичай, системний блок ПК не має серійного номеру, за винятком деяких видів дорогих блоків. Тому необхідно описувати блок беручи до уваги його колір, наклейки на передній та задніх панелях з написами, а також габаритні розміри: довжина, ширина та глибина системного блоку ПК.

При описі моніторів, сканерів, принтерів необхідно звернути увагу на спеціальну заводську наклейку, яка розташована на їх корпусах та на якій є відомості про виробника, модель пристрою та його серійний номер.

При описі клавіатури та миші варто вказати назву фірми виробника та модель пристрою, відомості що розташовані на корпусі або на етикетці. У деяких випадках етикетки містять також серійний номер.

Паперова бирка упаковки системного блоку має містити такі написи:

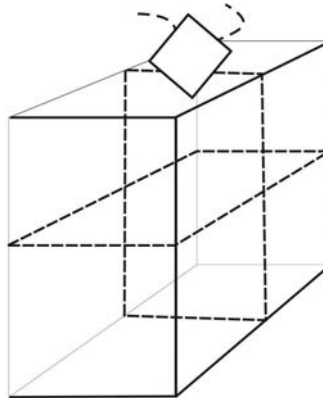
Системний блок персонального комп'ютера чорного кольору розмірами 330×410×200 мм, вилучений 05.06.2015 р. під час проведення обшуку по кримінальному провадженню № 030303-07 у гр. Чижко А.П. за адресою: м. Херсон, вул. Комсомольця, б. 3 у залі жилого будинку

Поняті: 1. /підпис/ В.О. Ковальський	2. /підпис/ О.М. Груба
А.П. Чижко /підпис/	
Оперуповноважений	/підпис/ В.А. Норовський
Спеціаліст	/підпис/ А.М. Гаркуша
Слідчий	/підпис/ А.А. Порб

При вилученні комп'ютерної системи кожна його складова (принтер, сканер, монітор, системний блок ПК), має бути упакована окремо від інших, окрім дрібних речей – клавіатури, миші. Дрібні речі доцільно упакувати разом.

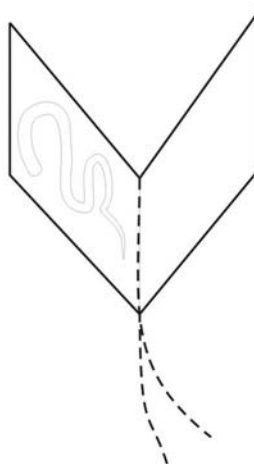
Зважаючи на великий розмір окремих частин комп'ютерної системи, наприклад, системного блоку, монітору, ідеальним пакувальним матеріалом може бути заводська картонна коробка. Як показує практика, власники рідко викидають упакування виробника та зберігають його вдома, оскільки гарантійні зобов'язання продавця в повній мірі можуть бути реалізовані за наявності упаковки. Тому доцільно попросити власника принести коробки для упакування.

Клапани коробки необхідно оклеїти липкою стрічкою, а саму коробку – перев'язати капроною ниткою методом «хрест-на-хрест» (Мал. 2).

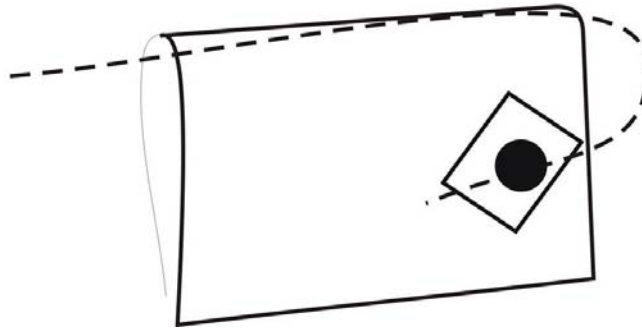

Мал. 2. Схема упакування.

Паперову бирку з описом речі, що знаходиться в коробці, потрібно прикріпити до нитки, оклеївши її кінці папером з відтиском печатки, яку керівник слідчої дії має приготувати заздалегідь (мал. 3-4).

Мал. 3. Схема прикріплення паперової бирки.

Мал. 4. Схема прикріплення паперової бирки.

На випадок відсутності упаковки виробника, необхідно мати інший пакувальний матеріал, що заздалегідь має бути підготовлений членами слідчо-оперативної групи. На практиці, як пакувальний матеріал можуть використовуватися міцні поліетиленові пакети для сміття. Так, для упаковки стандартного за розміром блоку ПК достатньо одного пакета для сміття об'ємом 120 літрів. Блок ПК вміщується в пакет, горловина якого щільно обмотується капроновою ниткою, до якої кріпиться паперова бирка з відповідними написами.

Варто вважати невірним упаковання (яке дуже часто зустрічається на практиці), коли правоохоронці не упаковують системний блок ПК, а просто намагаються оклеїти важливі для роботи ПК гнізда або кнопки паперовими бирками. У випадку допущення подібної помилки, за умов звинувачення особи у протиправному використанні комп'ютерної програми операційної системи Microsoft Windows, відсутність цілісності упаковки завадить доведенню факту присутності або відсутності сертифікату відповідності на корпусі блоку ПК.

Неефективність такої упаковки також пояснюється тим, що клеї за своєю здатністю не передбачені для надійного склеювання паперу та металу або фарби металу та паперу. Наклеєний у такий спосіб папір після висихання клею відпадає від дотику, не залишаючи слідів руйнування оклеювання, що не допустимо ні за яких умов.

Також трапляються випадки, коли гнізда та кнопки обклеєні липкою технічною стрічкою (т.з. «скотч»), а під нею знаходиться паперова бирка з написами. Такий вид упаковки є теж невірним з огляду на ненадійність склеювання пофарбованого металу та стрічки технічної. У разі такого упаковання власники системних блоків, наполягаючи на його ненадійності можуть наполягати на переустановленні програм ПК працівником поліції, що суттєво затягує розслідування кримінального правопорушення або його розгляд в суді.

Серед ПК все більшого розповсюдження набувають портативні комп'ютери – ноутбуки, які поєднують у собі всі пристрої персонального комп'ютера.

Ноутбуки потрібно вилучати разом із пристроєм для живлення акумуляторних батарей. Як упаковання для ноутбуку може використовуватися його сумка. Замки «блискавки» зшиваються між собою, а до кінців нитки приклеюється паперова бирка з відповідними написами.

Кожен ноутбук має на нижній панелі наклейку виробника із зазначенням моделі та серійного номеру. Цей номер необхідно відтворити в протоколі та на паперовій бирці. Нерідко також на задній панелі ноутбуку наклеєно сертифікат відповідності комп'ютерної програми Microsoft Windows, що свідчить про правомірне використання комп'ютерної програми. Цей сертифікат містить 25 унікальних цифр та літер, що можуть також чітко індивідуалізувати ноутбук.

8.2.2. Накопичувач на жорстких магнітних дисках.

Накопичувач на жорстких магнітних дисках (далі – НЖМД) – пристрій для постійного зберігання даних, який підключається безпосередньо до системної плати персонального комп'ютеру і має великий об'єм пам'яті (мал. 5, 6).

Мал. 5. Вид верхньої частини накопичувача на

жорстких магнітних дисках (справа – відеокасета).

Мал. 6. Вид нижньої частини накопичувача на жорстких магнітних дисках (справа – компакт-диск).

У побуті цей пристрій має такі назви: жорсткий диск, диск, винт, вінчестер, жорсткий.

НЖМД використовується в усіх ПК і робить можливим його роботу. Без НЖМД жоден ПК працювати повноцінно не може.

НЖМД зберігає інформацію різного характеру, зокрема, на ньому встановлена операційна система, прикладні програми, а також можуть бути збережені:

- документи;
- фотографії та інші зображення;
- бази даних;
- архіви даних;
- фільми та відеозаписи;
- аудіозаписи;
- переписка електронною поштою;
- переглянуті веб-сторінки тощо.

Виявлення НЖМД поза системним блоком ПК дає підстави припустити, що на ньому може бути інформація, яка стосується злочину. У таких випадках слідчий має визначитися з тим, чи варто вилучати НЖМД для його подальшого експертного дослідження.

На практиці трапляються випадки, коли НЖМД експлуатується злочинцями у незвичний спосіб, за якого прямий доступ до корпусу НЖМД може бути наданий усім, хто знаходиться поруч. Це робиться для того, щоб швидко знищити НЖМД у разі потреби. При проведенні обшуків виявлені НЖМД упаковуються окремо від системних блоків ПК, проте опис дає можливість визначитися у разі потреби, які саме НЖМД експлуатуються у складі різних системних блоків ПК (мал. 7).

Мал. 7. Вид робочого системного блоку ПК, який був виявлений в 2015 р. на одній з квартир організатора порноброду в м. Херсоні.

Зважаючи на важливість НЖМД як носія інформації, злочинці інколи намагаються протидіяти правоохоронцям, ховаючи дані носії, щоб їх не можна було знайти. Якщо, наприклад, системний блок ПК обладнаний кишенькою для зовнішнього підключення НЖМД і на момент проведення обшуку його немає на місці, то необхідно припустити, що НЖМД може бути схований. При подальшому проведенні обшуку варто звернути особливу увагу на пошук НЖМД, якого не вистачає.

При проведенні слідчих (розшукових) дій можуть траплятися випадки, коли НЖМД забезпечені засобами екстреного знищення інформації. При неправильному плануванні ходу виявлення та вилучення таких НЖМД правоохоронці ризикують назавжди втратити доказову інформацію.

Наприклад, вітчизняне підприємство «Епос» (м. Київ) виготовляє серію приладів, які призначені для забезпечення безпеки зберігання та запобігання витоку інформації, – «Кольчуга», «Лавина», «Диск Мастер», «АРАК». У разі необхідності особа, яка має доступ до цих пристроїв, може запустити процедуру знищення інформації.

Запуск процедури знищення інформації може проводитися декількома способами:

- ручним – натисканням відповідної кнопки або за допомогою ключа;
- дистанційним – за допомогою радіоканалу натисканням кнопки на брелоку, який діє на відстані 100 метрів;
- дистанційним – за допомогою каналу GSM шляхом надіслання SMS-повідомлення або використання голосових команд.

Знищення інформації може проводитися двома способами:

- шляхом перезапису дійсних даних іншою інформацією (3,5 Гб/хв);
- шляхом дії потужного електромагнітного імпульсу на накопичувач даних (0,1 сек.).

У випадку застосування першого способу знищення інформації достатньо зупинити перезапис шляхом відключення енергоживлення від пристрою знищення. При цьому, частина інформації буде знищена, а інша частина ще може бути доступною для дослідження.

У разі застосування іншого способу короткий проміжок часу в 1/10 секунди не дає можливості зупинити процес знищення даних на цифрових носіях інформації. Попередити його використання можливо лише завчасною розвідкою та правильним плануванням слідчих дій з вилучення НЖМД. Наприклад, необхідно спланувати відключення від електроживлення приміщення, де знаходяться носії інформації, проте також доцільно мати на увазі, що відключення електроживлення може бути неефективним у разі наявності пристрою безперебійного живлення або автономного генератора.

При описі НЖМД у протоколі слідчої (розшукової) дії та на паперовій бирці варто звернути увагу на наклейку, що знаходиться на верхній кришці кожного накопичувача, яка містить назву фірми виробника, модель та серійний номер НЖМД (Мал. 5).

Бірка упакування НЖМД має містити такі написи:

Накопичувач на жорстких магнітних дисках Seagate ST340014A s/n 5JVDKXFL, вилучений 05.06.2015 р. під час проведення обшуку по кримінальному провадженню № 030303-07 у гр. Чижко А.П. за адресою: м. Херсон, вул. Комсомольця, б. 3 у шухляді столу в залі жилого дому		
Поняті: 1. /підпис/ В.О. Ковальський 2. /підпис/ О.М. Груба А.П. Чижко /підпис/		
Оперуповноважений	/підпис/	В.А. Норовський
Спеціаліст	/підпис/	А.М. Гаркуша
Слідчий	/підпис/	А.А. Порб

НЖМД необхідно упаковувати в картонні або пластикові коробки розміром не на багато більшим, ніж корпус НЖМД. Визначений розмір упаковки пояснюється тим, що конструкція НЖМД чутлива до усілякого роду струсів та ударів, які можуть порушити працездатність накопичувача, якщо він буде різко рухатися всередині коробки. Тому у випадку, якщо коробка більша, ніж накопичувач на ЖМД, варто покласти в коробку тканину, м'яті аркуші паперу тощо, достатні для заміщення вільного місця в коробці.

Два та більше накопичувачів на ЖМД можна упаковувати в картонну коробку разом, при цьому, між ними мають бути поміщені картонні прокладки для амортизації при транспортуванні.

Тверде упакування НЖМД необхідно помістити у поліетиленовий пакет високої щільності, а потім здійснювати дії з його упакування.

8.2.3. Диски для лазерних систем зчитування.

Диски для лазерних систем зчитування – це носії інформації круглої форми, запис та зчитування інформації з яких відбувається за допомогою пристрою з лазером. До таких пристроїв відносяться різноманітні плейери побутового призначення та пристрої у складі комп'ютера (так звані, «сіді-роми», «сідюки»). Диски мають різні назви в побуті – диск, оптичний диск, «болванка», «сіді», «дівіді».

Поняття «диски для лазерних систем зчитування» є нормативним; воно наведене в Законі України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування». Визначення цього поняття представлено так. Диск для лазерних систем зчитування – будь-який оптичний диск для лазерних систем зчитування із записом або з можливістю запису на ньому інформації, що відображає об'єкти авторського права чи суміжних прав, або без запису такої інформації.

З професійної точки зору існують різні за властивостями, проте, майже однакові за виглядом диски – CD-ROM, CD-R, CD-RW, DVD-ROM, DVD±R, DVD±RW, DVD-RAM тощо. Тип диску можна встановити за написами на ньому. Основною, ззовні непомітною різницею між ними є кількість інформації, яку можна записати на диск. Вона коливається від 650 мегабайт до 17 гігабайт для дисків діаметром 120 мм.

Існують також диски діаметром 80 мм (мал. 8). Вони мають менший об'єм пам'яті і їх неможливо використовувати у вертикальному положенні у пристроях зчитування.

Диски для лазерних систем зчитування принципово можуть бути поділені на диски, що виготовлені промисловим способом, та диски, що записані за допомогою побутового обладнання.

Диски, що виготовлені на промисловому обладнанні, зберігають аудіовізуальні твори (художні фільми,

мультфільми, документальні фільми), фонограми (пісні популярних виконавців), відеограми (кліпи, записи караоке), комп'ютерні програми (операційні системи, прикладне програмне забезпечення). Такі носії творів можуть бути предметом порушень у сфері авторського права та суміжних прав.

Мал. 8. Оптичні диски різних розмірів: 120 мм та 80 мм

Проведеним подальшим дослідженням можуть бути встановлені ознаки контрафактності примірника твору, який записаний на диску, що тягне за собою адміністративне або кримінальне покарання правопорушника за відповідними статтями кодексів.

Диски для лазерних систем зчитування, що записуються за допомогою побутового обладнання, використовуються для зберігання персональної інформації особи або підприємства: текстових документів, фотографій, фільмів, баз даних тощо. Такі відомості становлять інтерес для правоохоронних органів, оскільки вони можуть містити інформацію про злочин, пов'язаний з використанням комп'ютерної техніки.

На практиці, диски можуть знаходитися в пластикових футлярах, пластикових тубах, паперових конвертах і, як дуже часто трапляється, без упаковки. При виявленні оптичних дисків їх необхідно перерахувати. При цьому варто враховувати, що в одному футлярі може бути декілька дисків, а тому необхідно вести рахунок саме дисків, а не їх упаковок. Якщо дисків багато, а часу мало, то їх потрібно упакувати, вказавши на бирці тільки видову назву об'єкту «диски» без зазначення кількості, а потім провести огляд в службовому приміщенні за участю спеціаліста у сфері комп'ютерних технологій.

При описі дисків для лазерних систем зчитування необхідно вказати в протоколі на діаметр диску, колір його лицьової поверхні, написи, які містяться на ній, а також номер партії, який інколи видно неозброєним оком на внутрішній прозорій ділянці диску.

До упаковки необхідно прикріпити паперову бирку з таким змістом:

25 дисків (або «диски») для лазерних систем зчитування, вилучені 05.06.2015 р. під час проведення обшуку по кримінальному провадженню № 030303-07 у торговому приміщенні ПП Чижко А.П. за адресою: м. Херсон, вул. Комсомольця, б. 3 на вітрині			
Поняті: 1. /підпис/ В.О. Ковальський			
2. /підпис/ О.М. Груба			
А.П. Чижко /підпис/			
Оперуповноважений	/підпис/	В.А. Норовський	
Спеціаліст	/підпис/	А.М. Гаркуша	
Слідчий	/підпис/	А.А. Порб	

При виявленні неупакованих дисків варто помістити їх до паперових конвертів або у заздалегідь приготований пластиковий туб (мал. 9). У крайньому випадку, можна зробити конверти з аркушів паперу на місці проведення слідчої (розшукової) дії.

Мал. 9. Пластиковий туб для оптичних дисків 120 мм.

Диски варто упакувати в картонну коробку або помістити до поліетиленового пакету. Суворо забороняється писати на дисках. Майже в усіх випадках це призводить до знищення інформації, оскільки руйнується шар, який містить інформацію. При необхідності написи наносяться спеціальним маркером для

дисків.

8.2.4. Флеш-пам'ять.

Флеш-пам'ять – різновид твердотілої напівпровідникової енергонезалежної пам'яті, що здатна до багаторазового перезапису. Вона може бути прочитана безліч разів, але записати в таку пам'ять інформацію можна лише обмежену кількість разів (від 10 тисяч до 1 мільйона).

Перевагою флеш-пам'яті над звичайною є її енергонезалежність – при вимиканні енергії вміст пам'яті зберігається.

Завдяки своїй компактності, дешевизні та відсутності потреби в енергії, флеш-пам'ять широко використовується в портативних пристроях, що працюють на батарейках і акумуляторах, – цифрових фотокамерах і відеокамерах, цифрових диктофонах, MP3-плеєрах, кишенькових ПК (мал. 10).

Флеш-пам'ять буває як змінна, так і незмінна. Змінну флеш-пам'ять застосовують для зберігання зображення й звуку в аудіо- і відеоапаратурі, а в кишенькових ПК і для зберігання інших програм і даних. У багатьох кишенькових ПК змінна флеш-пам'ять використовується для розширення об'єму пам'яті.

Мал. 10. Флеш-картки, що використовуються у цифрових фотоапаратах, кишенькових ПК.

Для повсякденного використання як носія інформації великого розповсюдження набула флеш-пам'ять у виді флеш-карт USB (рис. 11).

Мал. 11. USB Flash Drive

Флеш-картами USB (англ. USB Flash Drive) називають носії інформації, що підключаються до комп'ютеру або іншого пристрою зчитування через стандартне гніздо USB. У побуті такі флеш-карти дуже часто називають «флешками».

Ці носії отримали велику популярність з 2000 р. через свою компактність, легкість перезапису файлів та велику місткість.

Перевагою флеш-пам'яті над жорсткими дисками, CD-ROM, DVD є відсутність рухомих частин у своєму складі.

Як показує практика, флеш-карти часто використовуються правопорушниками для зберігання документів та інших файлів, що можуть бути доказами злочинної діяльності. Злочинці часто працюють над документами безпосередньо з флеш-карти, не зберігаючи інформацію на ПК.

При пошуку носіїв даного роду варто не забувати, що флеш-пам'ять використовується не тільки флеш-картами USB, які призначені спеціально для комп'ютерів, а також такими пристроями, як mp3-плеєри, мобільні телефони та фотоапарати, які знайшли широке розповсюдження в останній час.

Дуже часто можна спостерігати, що при підключенні до комп'ютера подібного пристрою, крім файлів за призначенням, на ньому зберігаються також документи, зображення та інші файли.

Тому, при проведенні обшуку в приміщенні варто приділяти увагу також пошуку флеш-карт, особливо в одязі та особистих речах обшукуваних. Також необхідно припускати, що ці речі можуть бути швидко скинуті, а тому потрібно приділити увагу місцям, невласним для зберігання комп'ютерної техніки.

При описі флеш-карти в протоколі слідчої дії та на бирці необхідно звернути увагу на колір флеш-карти та написи на ній, наприклад, ті що вказують на розмір її пам'яті. Зазвичай флеш-карти не мають серійних номерів, а тому індивідуалізувати їх майже неможливо.

До кінців нитки на упаковці слід прикріпити паперову бирку з таким змістом:

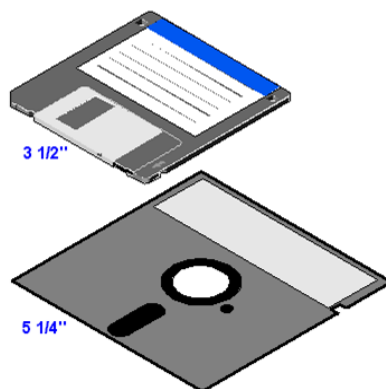
Флеш-карта USB синього кольору з надписом «Sandisk 4 Gb», вилучена 05.06.2015 р. під час проведення обшуку по кримінальному провадженню № 030303-07 зі шкіряної барсетки ПП Чижко А.П. за адресою: м. Херсон, вул. Комсомольця, б. 3		
Поняті: 1. /підпис/ В.О. Ковальський		
2. /підпис/ О.М. Груба		
А.П. Чижко /підпис/		
Оперуповноважений	/підпис/	В.А. Норовський
Спеціаліст	/підпис/	А.М. Гаркуша
Слідчий	/підпис/	А.А. Порб

Для упакування флеш-карт необхідно помістити їх у картонну упаковку або в поліетиленовий пакет, при цьому варто уникати впливу ударів та високої температури.

Якщо вилучається мобільний телефон, mp3-плеєр, фотоапарат або інший пристрій, який у своєму складі має флеш-карту, потрібно його вмістити у тверду картонну або пластикову упаковку. Ця вимога пояснюється тим, що у випадку упакування в поліетиленову м'яку упаковку не виключена можливість маніпулювання інформацією на флеш-карті. При неправильному упакуванні мобільний телефон дуже легко включити будь-якій особі та, наприклад, відформатувати (повністю стерти) інформацію з флеш-карти.

8.2.5. Дискети.

Дискета – магнітний носій інформації, що використовується для багаторазового запису та зберігання даних невеликого обсягу (мал. 12). Цей вид носіїв був особливо розповсюджений на початку 1990-х років, проте не втратив свого практичного застосування й сьогодні.

Мал. 12. Дискети 3,5 д. (зверху) та 5,25 д. (знизу).

Дискета являє собою гнучку пластикову пластинку, покриту феромагнітним шаром. Звідси походить англійська назва дискети – «floppy disk» («гнучкий диск»). Ця пластинка міститься в захисній оболонці, що захищає магнітний шар від фізичних пошкоджень. Оболонка буває гнучкою або міцною. Запис і зчитування дискет здійснюється за допомогою спеціального пристрою – дисководу.

Дискети використовуються для зберігання переважно текстових файлів. Проте об'єм пам'яті 3,5 дюймової дискети дозволяє також зберігати графічні файли та інші файли невеликого розміру – до 1,44 Мегабайт.

Дискети можуть знаходитися при особі, на робочому столі, в шухляді, в сумках, в коробках або в дисководі ПК.

Дуже часто дискети зберігаються в пластикових коробках, які вміщують від 10 до 20 дискет.

При опису дискет варто звертати увагу на властивості, до яких відносяться: колір дискети, її розмір, написи та, в деяких випадках, номер партії або серійний номер. Уривок опису може мати такий вигляд: «Дискета 3,5 д. (90 мм (3,5 д.) × 94 мм (3,7 д.)) синього кольору з написом на етикетці «Verbatim» та номером EU3B8».

До кінців нитки необхідно прикріпити паперову бирку з таким змістом:

12 дискет, вилучені 05.06.2015 р. під час проведення
--

обшуку по кримінальному провадженню № 030303-07 у
гр. Чижко А.П. за адресою: м. Херсон, вул. Комсомольця, б. 3,
зі столу в кімнаті № 3

Поняті: 1. /підпис/ В.О. Ковальський

2. /підпис/ О.М. Груба

А.П. Чижко /підпис/

Оперуповноважений /підпис/ В.А. Норовський

Спеціаліст /підпис/ А.М. Гаркуша

Слідчий /підпис/ А.А. Порб

Упаковувати дискети необхідно у тверду упаковку, бажано, пластикову. У крайньому випадку необхідно помістити дискети в поліетиленовий пакет, бажано, із захисною антистатичною сіткою.

При зберіганні дискет варто уникати дії електромагнітних полів, що можуть походити від побутової техніки, металів або магнітів.

Список використаних та рекомендованих джерел:

1. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» // <http://ru.wikipedia.org/>
2. Інструкція про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду, затверджена МВС України 13.05.2004 за №5386/Мн
3. Мюллер С. Модернизация и ремонт ПК, 15-е юбилейное издание.: Пер. с англ. / С. Мюллер. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 1344 с.
4. <http://www.epos.ua/>
5. Энциклопедия flash-памяти // Офіційна веб-сторінка компанії «АК-Цент Мікросістемс» <http://www.ak-cent.ru/>
6. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування: Закон України // Відомості Верховної Ради України від 26.04.2002. – 2002. – № 17. – Ст. 121.
7. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмЦНП, 2012. – 264 с.

ТЕМА 9. ДОСЛІДЖЕННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ З ОЗНАКАМИ КОНТРАФАКТНОСТІ, ВИЯВЛЕНИМИ НА ОПТИЧНИХ НОСІЯХ

9.1. Особливості дослідження аудіовізуальних творів з ознаками контрафактності, виявленими на оптичних носіях.

Алгоритм дослідження аудіовізуальних творів ознаками контрафактності, що містяться на оптичних носіях, аналогічний дослідженню фонограм. Однак містить такі особливості:

- упакування DVD-дисків у вигляді футлярів абсолютно чорного кольору;
- DVD-диск містить більше одного аудіовізуального твору;
- відсутність поліграфічного зображення на поверхні DVD-диску або низька його якість;
- поліграфія з використанням англійської мови у назві аудіовізуального твору;
- низька якість зображення за яскравістю та контрастністю, насиченістю кольорів, випаданням сигналів, сторонні записи, ефект «кінотеатру»;
- невідповідність назви на обкладинці та поверхні DVD- диску;
- аудіовізуальний твір записано на DVD-диск типу DVD/R, DVD/RW;
- при перегляді – наявність строки що біжить: «Ця копія для промоушена, якщо ви її видите, дзвоніть 1-800...»;
- при перегляді – відсутність попередження про незаконне розповсюдження аудіовізуального твору та демо-трейлери інших фільмів того ж видавця;
- відсутність будь-якої з функцій меню (вибір мови, субтитри тощо);
- запис творів здійснено на двох поверхнях зчитування інформації.

Швидкість і формат запису не відповідають написам, які розташовані на поверхні диска та упаковці.

Однією з ознак контрафактності, до недавнього часу, було використання формату стиснення MPEG-4, але сьогодні, за згодою правовласника, можуть використовуватись і ці формати. Використання даного формату при тиражуванні фільмів великих американських компаній – членів РАПО, таких як ДИСНЕЙ, ЮНИВЕРСАЛ, ПАРАМАУНТ ПИКЧЕРС, ХХ ВЕК ФОКС, КОЛАМБІЯ ТРАЙ СТАР, ВОРНЕР БРАЗЕРЗ, MGM, не є легітимним.

Найбільш дискусійним є питання стосовно регіонального коду зони, як ознаки контрафактності.

Regional Protection Code (RPC) – Регіональний код захисту – Маркування оптичних дисків за регіонами їх розповсюдження, що використовується для регулювання рівня продажів дисків і захисту від піратства.

Кіностудії зацікавлені в контролі над розповсюдженням своїх фільмів, випущених на різних носіях (DVD, HD DVD, Blu-Ray, UMD), в різних країнах. Це обумовлено тим, що час виходу фільмів в кінотеатрі і

час виходу їх в широкий прокат в різних країнах різні. Прийнято вважати, що у прокат кіно повинно виходити тільки після того, як пройде його прем'єра в кінотеатрах. Так, наприклад, фільм, що вийшов у відеопрокати в США, може тільки почати показуватися в кінотеатрах Європи, що порушує це правило.

Саме тому при затвердженні стандартів оптичних носіїв був введений код, що обмежує використання даних дисків в межах однієї зони.

Існують 6 основних зон розповсюдження або кодування для певних груп країн. Дане кодування здійснюється для обмеження несанкціонованого розповсюдження відеопрограм і впорядкування виходу їх відповідно до дат релізів.

Zone 1 – США, Канада;

Zone 2 – Японія, Європа, Південна Африка, Близький Схід;

Zone 3 – Південно-східна Азія, Східна Азія (Гонконг);

Zone 4 – Австралія і Океанія, Н.Зеландія, Центральна Америка, Мексика Південна Америка, Карибські острови;

Zone 5 – Країни колишнього СРСР, Індія, Африка, Монголія;

Zone 6 – Китай.

Отже, ознакою контрафактності буде відсутність коду регіону, або вказаний «all», «all regions», «free», «0». На ліцензійних дисках – код «5», можливе зазначення кількох регіонів «2, 4, 5». Регіональний код супроводжується написами кирилицею або азійськими мовами.

9.2. Особливості дослідження комп'ютерних ігор з ознаками контрафактності, виявленими на оптичних носіях.

Аналіз ситуації, що склалася на ринку ігрового програмного забезпечення на території України, свідчить, що найбільш вагома частка комп'ютерних ігор – це ігри відомих іноземних компаній.

Для збільшення попиту та розширення території розповсюдження здійснюється процес локалізації продукту, тобто донесення програмного продукту до кінцевого користувача зрозумілою йому мовою.

Діючи на підставі ліцензійних угод з іноземними виробниками російські компанії здійснюють локалізацію (переклад різного ступеню складності) програмних продуктів, з подальшим правом розповсюдження даних ігрових продуктів на території РФ та країн колишнього СРСР. Тому більшість ігрових програмних продуктів на території України мають російське джерело походження.

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій призвів до появи великої кількості електронних пристроїв, цільовим призначенням яких є відтворення ігрових програмних продуктів, що отримали назву платформ.

На українському ринку ігрових програмних продуктів найбільш розповсюджені такі ігрові платформи:

1. PC (personal computer) – версія для персонально комп'ютера;

Зображення №6. Варіант зовнішнього оформлення упакування примірника ігрового програмного продукту «CALL OF DUTY 4 MODERN WARFARE» у версії для ПК.

2. PS2 (Play Station 2) – версія для ігрової платформи Sony Play Station 2;

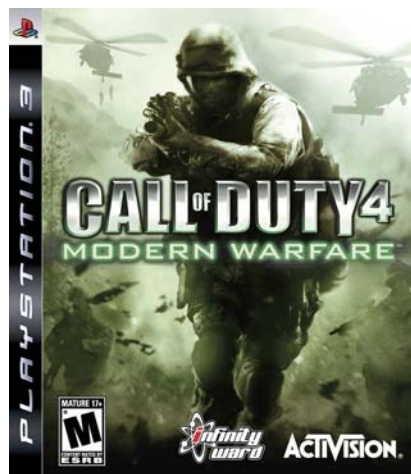
Зображення №7. Варіант зовнішнього оформлення упакування примірника ігрового програмного продукту «NARC» у версії для PS2.

3. XBOX 360 – версія для ігрової платформи XBOX 360 (власник Microsoft);

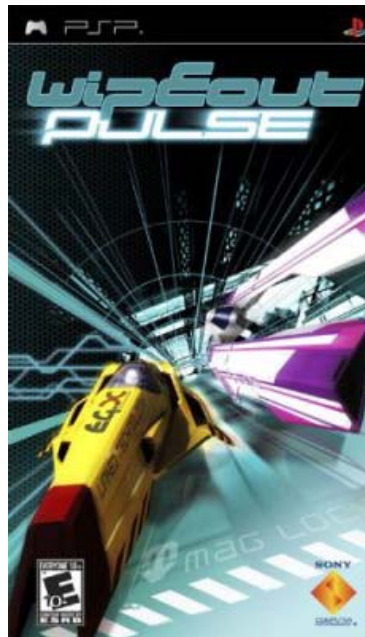
Зображення №8. Варіант зовнішнього оформлення упакування примірника ігрового програмного продукту «CALL OF DUTY 4 MODERN WARFARE» у версії для XBOX 360.

4. PS3 (Play Station 3) – версія для ігрової платформи Sony Play Station 3;

Зображення №9. Варіант зовнішнього оформлення
упакування примірника ігрового програмного продукту
«CALL OF DUTY 4 MODERN WARFARE» у версії для PS3;

5.PSP (Play Station Portable) – версія для ігрової платформи Sony Play Station Portable;

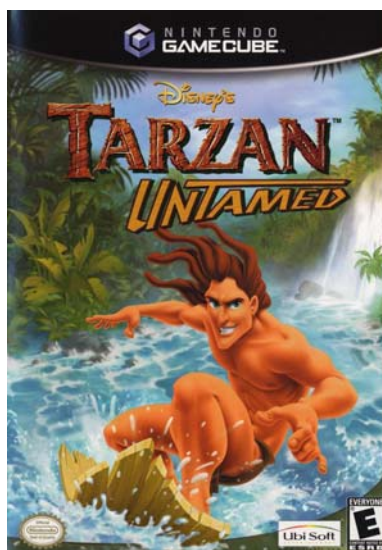
Зображення №10. Варіант зовнішнього оформлення
упакування примірника ігрового програмного продукту
«WIPEOUT PULSE» у версії для PSP.

6. Nintendo DS (Nintendo Dual Screen) – версія для ігрової платформи Nintendo DS;

Зображення №11. Варіант зовнішнього оформлення
упакування примірника ігрового програмного продукту
«CALL OF DUTY 4 MODERN WARFARE» у версії для Nintendo DS.

7. Nintendo GC (Nintendo Game Cube) – версія для ігрової платформи Nintendo GC;

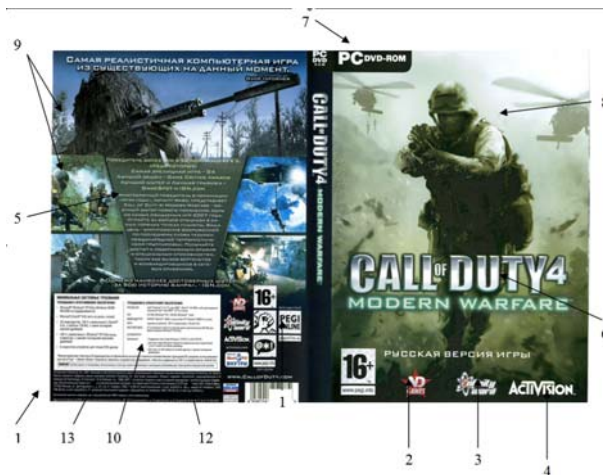
Зображення №12. Варіант зовнішнього оформлення
упакування примірника ігрового програмного продукту
«TARZAN UNTAMED» у версії для Nintendo GC.

8. Nintendo Wii – версія для ігрової платформи Nintendo Wii;

Зображення №13. Варіант зовнішнього оформлення
упакування примірника ігрового програмного продукту
«Pokemon Battle Revolution» у версії для Nintendo Wii.

У випадку, коли один програмний продукт розробляється для декількох платформ він називається мультиплатформеним (як приклад ігрового програмного продукту «CALL OF DUTY 4 MODERN WARFARE»).

Зображення 14. Зображення елементів поліграфічного вкладки примірника комп'ютерної гри.

При дослідженні примірників ігрових програмних продуктів необхідно звернути увагу на такі елементи зовнішнього оформлення, що характерні для легітимних примірників:

- рейтинговий логотип системи PEGI;
- логотип компанії правовласника на території розповсюдження;
- логотип компанії розробника;
- логотип компанії видавника;
- графічні логотипи з описом змісту ігрового програмного продукту;
- оригінальна (локалізована) назва ігрового продукту;
- інформація щодо цільової платформи та носія;
- оригінальне тематичне зображення (так званий «Cover art»);
- статичні зображення ігрового процесу (скріншоти);
- мінімальні та рекомендовані системні вимоги до ПК користувача;
- знаки охорони авторського права;
- інформація про право власників та представників;
- інформація щодо виробника носія.

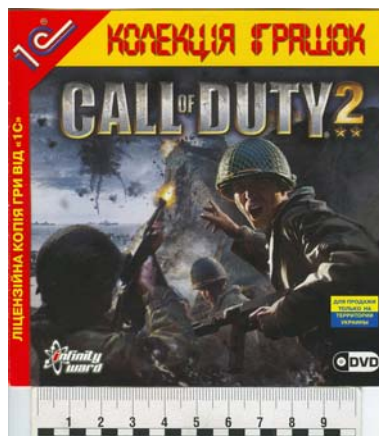
При дослідженні примірника комп'ютерної гри, що маркований контрольною маркою України в межах своєї компетенції необхідно звернути увагу на таке:

1. Місце розташування контрольної марки – (бік упаковки, поліграфічна вкладка чи целофанова обгортка), на предмет відповідності вимогам пунктів 6-9 та 21-22 «Порядку виробництва, зберігання, видачі контрольних марок та маркування примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1555 від 13.10.2000 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України № 369 від 24.03.2004).

2. Серія та номер контрольної марки повинен складатися з шести цифр та із зазначенням серії «К» – для оптичних носіїв у відповідності до вимог ст. 6 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм та баз даних».

3. Відповідність назви примірника на контрольній марці назві на поліграфічній вкладниці та на самому носіїві, акцентуючи увагу на вимогах ст. 6 Закону – «На кожен контрольну марку наноситься інформація, яка ідентифікує її з відповідним примірником аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних».

Лише наявність всіх зазначених ознак дає підстави для висновку, що примірник марковано контрольною маркою у відповідності до законодавства України (**зображення 14-17**).

Зображення №15. Зовнішній вигляд поліграфічної вкладки лицьової сторони упаковки одного з ліцензійних примірників, де зазначена назва примірника – «Call of Duty 2».

Зображення №16. Зовнішній вигляд поліграфічної вкладки зворотної сторони упаковки ліцензійного примірника «Call of Duty 2», де наклеєна контрольна марка.

Зображення №17. Окреме зображення назви примірника, зображеного на зобр. 14.

Зображення №18. Збільшене зображення контрольної марки України, якою було марковано примірник «Call of Duty 2» (зобр. 14, 15).

Примітка. Видно, що контрольна марка має відповідну примірникові серію («К»), номер, назва примірника, зазначена на самій марці повністю співпадає з назвою примірника, зазначеною на упаковці. Контрольна марка наклеєна на зворотній бік упаковки, на поліграфічну вкладку. Назва примірника, серія та номер контрольної марки видно повністю та чітко.

Порушенням відповідності назви примірника на контрольній марці назві на поліграфічній вкладниці та на самому носії є випадки, коли зазначена на контрольній марці інформація не співпадає з назвою примірника, яка зазначена на упаковці, таким чином інформація, яка нанесена на контрольну марку не ідентифікує її з відповідним примірником, при цьому сама контрольна марка може бути справжньою (Зображення 19-22).

	
Зображення №19. Зовнішній вигляд поліграфічної вкладки лицьової сторони упаковки одного з примірників одного з примірників на носіїві CD, де зазначена назва примірника – «Поля сражений 2142»	Зображення №20. Зовнішній вигляд поліграфічної вкладки зворотної сторони упаковки примірника «Поля сражений 2142», де наклеєна контрольна марка.
Відсутня ілюстрація	Відсутня ілюстрація
Зображення №.21. Окреме зображення назви примірника	Зображення №22. Збільшене зображення контрольної марки України, якою було марковано примірник «Поля сражений 2142», зображений на зобр. 5, де видно, що назва примірника, зазначена на упаковці не співпадає з назвою примірника, зазначеною на самій марці.

Різновидом такого порушення є використання так званої «відволікаючої» назви примірника. В цьому випадку на упаковці примірника поряд з саме назвою примірника розміщено так звану «відволікаючу» назву, яка може бути зазначенням жанру, типової спрямованості комп'ютерної гри тощо. Але саме ця «відволікаюча» назва зазначається на контрольній марці такого примірника (зображення №№ 23-27).

Розміщуючи на упаковках примірників «відволікаючих» назв, поряд зі справжніми назвами примірників і незаконно використовуючи вищезазначені контрольні марки, відтворювачі таких примірників намагаються апелювати тим, що співпадання «відволікаючої» назви з інформацією, нанесеною на контрольну марку і є ідентифікацією такої марки до примірника. Хибність такого твердження може бути доведена експертом, шляхом експериментальної інсталяції комп'ютерної гри, яку містить такий примірник, що виконується в ході досліджень таких примірників.

	Зобр. 24. Окреме зображення назви примірника, зображеного на зобр. 8 та 11.
Зобр. 23. Зовнішній вигляд поліграфічної вкладки лицьової сторони упаковки одного з примірників на носіїві CD, де видно, що назва примірника – «FIFA Manager 06» (зобр. 23), а «відволікаюча» назва примірника – «Звезды мирового спорта» (зобр. 24), яка і була зазначена на контрольній марці цього примірника (зобр. 26).	Зобр. 25. Окреме зображення «відволікаючої» назви примірника, зображеного на зобр. 8 та 11.
Зобр. 26. Зовнішній вигляд поліграфічної вкладки зворотної сторони упаковки примірника «FIFA Manager 06», де розміщено контрольну марку	Зобр. 27. Збільшене зображення контрольної марки України, якою було марковано примірник «FIFA Manager 06», де видно, що на марці зазначена «відволікаюча» назва

Ігрові програмні продукти, окрім обов'язкових елементів, що підтверджують легітимність примірника (наявність контрольної марки України встановленого зразку, якісна промислова поліграфія, повна інформація, щодо власників авторських та суміжних прав тощо), містять специфічні, притаманні лише їм елементи. Одним із таких елементів, є наявність рейтингового логотипу, що свідчить про те, що ігровий програмний продукт пройшов процедуру (в багатьох закордонних країнах, обов'язкову) рецензування рейтинговою організацією.

Найбільш поширеними рейтинговими система є:

1. Entertainment Software Rating Board (ESRB)

Entertainment Software Rating Board

Entertainment Software Rating Board (ESRB) – недержавна організація, основний напрям діяльності якої – прийняття і визначення рейтингів для комп'ютерних, відеоігор та іншого розважального програмного забезпечення в США та Канаді. ESRB була заснована в 1994 році асоціацією Interactive Digital Software Association (сучасна назва – «Entertainment Software Association»). До початку 2003 року рейтинг ESRB отримав більше ніж 8000 продуктів від 350-ти видавців.

Рейтинг складається з двох частин: знака рейтингу з коротким описом вмісту. Знак рейтингу зазвичай розташовано в нижньому лівому куті на лицьовій стороні упаковки і встановлює найбільш рекомендовану вікову категорію для гри. Опис вмісту розташовано на зворотній стороні коробки, зазвичай у нижньому лівому або правому кутах і перераховує певні елементи вмісту гри.

Схема розміщення рейтингових логотипів та описів на упаковці примірника ігрового програмного продукту.

На логотипах рейтингів ESRB використовуються початкові літери назв вікової категорії, для яких рекомендується дана гра. При запровадженні рейтингів літери мали білий колір з чорним контуром (як на логотипі рейтингу «К-А»), але з 1999 року їх зробили чорними для покращення читабельності.

«ЕС» («Early childhood») – «Для дітей молодшого віку»: Гра підходить для дітей трирічного віку і старше та не містить матеріалів, які б батьки могли сприйняти як недоцільними. Продукти, які отримали цей рейтинг, насамперед розроблюються для дітей і зазвичай являють собою ігри для розвитку особистості. Деякі ігри з більшою складністю можуть отримати рейтинг «Е».

«Е» («Everyone») – «Для всіх»: Зміст добре підходить для вікової категорії старше 6-ти років; такі ігри можуть сподобатись і дорослим. Ігри з таким рейтингом містять в собі мінімум насильства (в основному «коміксного» характеру).

«E10+» («Everyone 10 and older») – «Для всіх старше 10 років»: Вікова категорія – від 10 років. Проекти з даним рейтингом можуть містити в собі більше мультиплікаційного або м'якого насильства або нечастої появи крові, або дещо відвертих сцен. Рейтинг було прийнято ESRB 2 березня 2005 року.

«Т» («Teen») – «Підліткам 13-19 років»: Гра підходить для підлітків старше 13-ти років. Проекти даної категорії можуть містити в собі сцени насильства, ганебні сцени, грубий гумор, в міру відверті сексуальні сцени, кров або часткове використання ненормативної лексики.

«М» («Mature») – «Від 17 років»: Матеріали гри для вікової категорії молодше 17 років. Проекти з даним рейтингом містять в собі достатньо жорстке насильство, велику кількість крові з розчленуванням, непристойні сексуальні сцени або грубу ненормативну лексику, яка не бажана для молодшої аудиторії. Окремі торговельні мережі не реалізують продукцію з таким рейтингом для неповнолітніх без попереднього погодження з їх батьками.

«АО» («Adults Only 18+») – «Тільки для дорослих»: Вміст гри тільки для дорослих. Продукти з даної категорії можуть містити в собі сцени жорсткого насильства і/або дуже відверті сексуальні сцени, а також з оголенням тіла. В 2006-му році даний рейтинг отримали 22 продукти, більшість з яких були призначені для ПЕОМ під керівництвом Windows и Apple Macintosh. Рейтинг «Тільки для дорослих» є предметом багатьох дискусій, оскільки покладає на них суттєві обмеження у продажу ігор.

«РР» («Rating Pending») – «Рейтинг очікується»: Продукт було відправлено до ESRB и очікує присвоєння рейтингу. Даний логотип використовується тільки на рекламних презентаціях і в демоверсіях ігор до офіційного релізу.

Короткий опис на упакуванні гри не завжди аналогічний нижче перерахованим і може містити додаткові пояснення, наприклад, «Mild Blood» («Незначна наявність крові») і «Mild Suggestive Themes» («Несуттєво впливаючі сцени»).

Діючі:

- «Alcohol Reference» – Наявність алкогольних напоїв.
- «Animated Blood» – Безкольорова і нереальна кров.
- «Blood» – Наявність крові.
- «Blood and Gore» – Кров і розчленування.
- «Cartoon Violence» – Наявне нереалістичне насильство, подібне до такого в мультфільмах. Також даний вислів може означати, що насильство в цій грі не наносить шкоди персонажам.
- «Comic Mischief» – Наявний брутальний гумор.
- «Crude Humor» – Діалоги в грі побудовані з використанням вульгарності та «туалетного» гумору.
- «Drug Reference» – В грі наявні або згадуються наркотики.
- «Edutainment» – Розвиваюча гра. Продукт сприяє розвитку у гравця певних навичок під час гри.
- «Fantasy Violence» – Спричинення шкоди фантастичним персонажам (монстрам), які не асоціюються з людьми.
- «Informational» – Гра містить інформацію, факти, матеріали або інструкції, та може бути використана з довідковою метою.
- «Intense Violence» – Реалістичне насилля. В грі може бути наявна кров, розчленування, зброя, а також людські поранення та смерть.
- «Language» – Незначна або помірна лайка.
- «Lyrics» – Помірна лайка, згадування про статеві зносини, насилля, алкоголь або наркотики в текстах до музики.
- «Mature Humor» – Діалоги в грі містять в собі «дорослий» гумор, включаючи тему статевих зносин.
- «Mild Lyrics» – Помірна лайка, згадування про статеві зносини, насилля, алкоголь або наркотики в текстах до музики.
- «Mild Violence» – Гра містить сцени, де персонажі можуть приймати участь в агресивних конфліктах.
- «Nudity» – Наявність повного оголення в грі.
- «Partial Nudity» – Короткі або не відверті сцени оголення.
- «Real Gambling» – Наявні азартні ігри, включаючи ставки і парі реальними грошима. Таким іграм завжди присвоюють рейтинг «Тільки для дорослих».
- «Sexual Themes» – В міру відверті сексуальні сцени. Може бути наявне часткове оголення.
- «Sexual Violence» – Гра включає зґвалтування або інші акти сексуального насилля.
- «Simulated Gambling» – Наявність азартних ігор без ставок реальними грошима.
- «Some Adult Assistance May Be Needed» – Проект призначений для маленьких дітей і для його освоєння може знадобитись допомога дорослих. Використовується для ігор з рейтингом «Для дітей молодшого віку».
- «Strong Language» – Дуже брутальна і часта лайка.
- «Strong Lyrics» – Дуже брутальна і часта лайка, часте згадування сексу, алкоголю або наркотиків в текстах до музики.
- «Strong Sexual Content» – Відвертий сексуальний зміст, включаючи оголення.
- «Suggestive Themes» – Вражаючі або дратівливі сцени чи матеріали.
- «Tobacco Reference» – В грі наявна тютюнова продукція.
- «Use of Drugs» – Вживання нелегальних наркотиків.
- «Use of Alcohol» – Вживання алкогольних напоїв.
- «Use of Tobacco» – Вживання та бачної продукції.
- «Violence» – Наявні сцени, які містять агресивні конфлікти.

В онлайн-іграх, зміст яких може бути модифікований користувачами (наприклад, діалоги, карти, моделі персонажів), використовується примітка **«Game Experience May Change During Online Play»**, яка попереджає покупців про те, що контент створений користувачами не приходив рецензування ESRB.

Необхідно також орієнтуватись і в так званих «застарілих» логотипах та описах, які на даний момент не використовуються, і можуть зустрічатись на старих ігрових програмних продуктах.

«К-А» («Kids to Adults»)– «Для дітей і дорослих»: Вміст гри цілком підходить до вікової категорії старше 6-ти років. Такі ігри підходять для всіх вікових груп. Вони можуть містити в собі мінімальне насильство або дещо грубу розмовну мову. Цей рейтинг було замінено 1 січня 1998 році і можуть бути в іграх, які були видані раніше.

Наступні короткі описи більше не використовуються і зустрічаються тільки на старих продуктах:

- «Animated Blood and Gore» – Нереалістична кров або розділення частин тіла.
- «Animated Violence» – Намальовані та нереалістичні сцени агресії, в яких можуть приймати участь персонажі.
- «Gambling» – Наявність азартних ігор.
- «Gaming» – Наявність азартних ігор.
- «Mature Sexual Themes» – Відверті матеріали, можливо з частковим оголенням.
- «Mild Animated Violence» – М'яке, нереалістично зображене насилля.
- «Mild Realistic Violence» – М'яке, але реалістично зображене насилля.
- «Reading Skills, Fine Motor Skills, Higher-Level Thinking Skills» – Такі фрази можуть зустрічатись тільки на продуктах з рейтингом «Early Childhood» і вказують, що в проекті використовуються такі навички

дитини, як читання, реакція, вміння логічно мислити та інші.

- «Realistic Blood» – Високодеталізована реалістична кров.
- «Realistic Blood and Gore» – Високодеталізована реалістична кров та розчленування.
- «Realistic Violence» – В грі реалістично відображено насилля.

2. Pan European Game Information (PEGI)

Pan European Game Information (PEGI) – європейська рейтингова система комп'ютерних, відеоігор та іншого розважального програмного забезпечення. Була розроблена Європейською федерацією інтерактивного програмного забезпечення та почала роботу в квітні 2003 року. Система PEGI підтримується Європейською Комісією, хоч і не знаходиться під управлінням Євросоюзу.

Рейтингова система PEGI використовується в 25 європейських країнах (хоча і не накладає навіть мінімальних обмежень на продаж). Рейтинг ігор PEGI ґрунтується на їх змісті аналогічно рейтинговим системам кінофільмів. Рейтинг гри надрукований на упаковці примірника ігрового програмного продукту, міститься в рекламі і зазначений на сайті гри.

Рейтинг складається з двох частин – оцінки вікових обмежень для продукту, а також від одного до семи описів вмісту, які попереджають про ненормативну лексику, насилля та інше. Вікова категорія і короткі описи наявні на упаковці у вигляді логотипів.

Вікові рейтинги

Рейтинги PEGI розділяють ігрові програмні продукти на п'ять вікових категорій. В Фінляндії та Португалії через конфлікти з місцевими системами класифікації деякі рейтинги були змінені.

Рейтинг	3+	7+	12+	16+	18+
Європа					
Фінляндія					
Португалія					

Короткі описи

В PEGI використовується сім коротких описів змісту:

- «Ненормативна лексика»: Гра містить брутальні та ненормативні вислови.
- «Дискримінація»: Гаявнісць в ігровому продукті сцен або матеріалів, які можуть порочити чи дискримінувати деякі соціальні групи.
- «Наркотики»: в грі згадуються нелегальні наркотичні речовини чи пропагується їх використання.
- «Страх»: Матеріали гри можуть бути страшними чи можуть налякати маленьких дітей.
- «Азартні ігри»: В грі є можливість зіграти в азартні ігри та зробити ставку, в тому числі – реальними грошима.
- «Непристойності»: В грі наявне оголення та/або зустрічаються сцени з сексуальними відносинами.
- «Насилля»: Гра має велику кількість сцен з застосуванням насилля.

Список країн, які використовують систему PEGI: Австрія, Бельгія, Великобританія, Угорщина, Греція, Данія, Ісландія, Іспанія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Російська Федерація, Словачія, Словенія, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Швейцарія, Естонія

3. USK

USK (Unterhaltungssoftware Selbstkontrolle) – Німецьке рейтингове агентство. Відоме як найбільш жорсткий цензор серед рейтингових організацій. Саме завдяки діяльності USK, розробники та видавники ігрових програмних продуктів повинні розроблювати та випускати продукти з модифікованим контентом, або вносити зміни в існуючий зміст ігрового продукту за допомогою патчів. (Наприклад, замінити персонажів, яких гравець повинен вбити на зомбі, роботів, червону кров на зелену, або зовсім без крові. Але самим «страшним» табу, для USK є використання в ігровому програмному продукті нацистської символіки та свастики.

Рейтингові логотипи, що використовуються USK:

- без обмежень;
- дітям до 6 років включно;
- дітям до 12 років включно;
- дітям до 16 років включно;
- дітям до 18 років включно.

Цікаво, що рейтинги USK обов'язково наносяться на носій та на зворотну сторону упаковки примірника ігрового програмного продукту.

При аналізі «піратських» примірників ігрових програмних продуктів, (як правило, в версіях для PS2, PS3, PSP, Nintendo DS, Nintendo GC, Nintendo Wii), що надходили на дослідження, було встановлено неодноразові факти використання «піратами» зовнішнього оформлення упаковки примірників ігрових програмних продуктів, що пройшли рецензування **Computer Entertainment Rating Organization (CERO)** – рейтингової організації Японії.

Рейтингові логотипи, що використовуються CERO, являють собою такі літери латинського алфавіту:

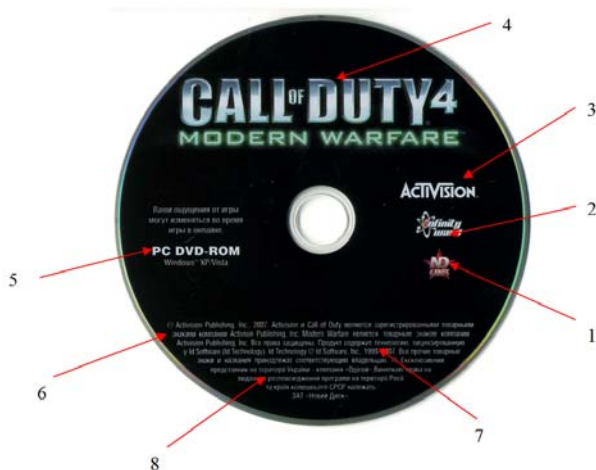
- A (для всіх вікових груп);
- B (для дітей 12 років та старше);

- С (для дітей 15 років та старше);
- D (для дітей 17 років та старше);
- Z (для дітей 18 років та старше).

Зразок графічного логотипу для позначення вікових груп рейтингової системи **CERO**

При дослідженні лицевої сторони оптичного диску, що містить ігровий програмний продукт необхідно звернути увагу на наявність таких елементів (зобр.14):

- логотип компанії правовласника на території розповсюдження;
- логотип компанії розробника;
- логотип компанії видавника;
- оригінальна (локалізована) назва ігрового продукту;
- інформація щодо цільової платформи та носія;
- знаки охорони авторського права;
- інформація про право власників та представників;
- інформаційні посилання.

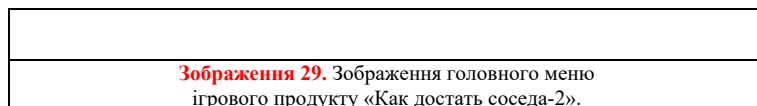
Зображення 28. Зображення елементів лицевої сторони оптичного диску з комп'ютерною грою.

Дослідження змісту носія

Для ліцензійної продукції характерно окрім інсталяційних файлів програмного продукту наявність керівництва для користувача в електронному вигляді (в форматі PDF або Microsoft Word). Як правило при локалізації ігрових програмних продуктів керівництво для користувача перекладається (Manual). Також можуть міститись файл підтримки (readme.txt), в якому стисло викладена інформація щодо системних вимог, технічної підтримки, інсталяції, особливостей роботи тощо.

Також можуть знаходитись версії Adobe Reader, що дозволяє читати документи в форматі PDF та міститись бонусні матеріали (відео та демоверсії інших програмних продуктів того ж правовласника).

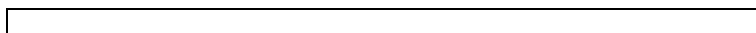
В головному меню ігрового продукту, як правило, міститься інформація щодо версії програмного продукту, яка складається з таких літерно-цифрових елементів: version/ver./v. та 1.0.... Це означає що програмний продукт має статус релізного та готовий для розповсюдження. У випадку, якщо цифровий елемент, що позначає версію ігрового програмного продукту починається з 0.0.... та (або) містить літерні елементи «а» (альфа-версія) та «б» (бета-версія) – даний програмний продукт знаходиться в стадії розробки, тестування та не призначений для комерційного розповсюдження.

Зображення 29. Зображення головного меню ігрового продукту «Как достать соседа-2».

Необхідно звернути увагу на демо-версію (скорочено від demonstration-демонстрація) – це спеціально скорочена версія ігрового програмного продукту, що розповсюджується безкоштовно з рекламною метою та з метою ознайомлення майбутніх користувачів з ігровим процесом. Особливістю таких версій є посилання в головному меню та назві дистрибутиву на те, що ця версія програмного продукту є демонстраційною.

Для ігрових програмних продуктів, що використовують механізм захисту з використанням серійного номеру до обов'язкового комплекту постачання входить код активації гри, який зазначається на картці активації гри, на поліграфічній вкладниці або на лицевій стороні диску (Зображення 30-31).

При дослідженні змісту оптичного диску, ознаками контрафактності можуть бути такі:

- наявність програм емуляції роботи фізичного приводу, так званих віртуальних дисків (найбільш розповсюдженою такою програмою є «Daemon Tools» різних версій);
- наявність програм, що дозволяють обходити (взламувати) спеціальні захисні програми (наприклад програма захисту «Star Force», нейтралізується піратською програмою «Star Fuck»);
- наявність генераторів ключів, що дозволяють згенерувати серійний номер програмного продукту або ключ його активації.

9.3. Складання та оформлення висновку експерта з експертиз аудіовізуальних творів фонограм комп'ютерних програм з ознаками контрафактності.

Висновок експерта оформлюється з дотриманням вимог, встановлених Національним стандартом України ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів», Інструкцією з діловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.1997 та Інструкцією про вимоги щодо оформлення документів у системі МВС України, затверджена наказом МВС України від 20.01.2004 № 55, та Інструкції про порядок проведення та оформлення експертних досліджень затвердженою наказом ДНДЕКЦ МВС України 31 жовтня 2013 року №19/1-272н.

Висновок експерта складається зі вступної та дослідницької частин, висновків – відповідей на поставлені питання.

Вступна частина

У вступній частині зазначаються:

- найменування експертного підрозділу, в якому проводилося експертне дослідження; його юридична адреса, телефон секретаріату (канцелярії); номер висновку, місце та дата його складання;
- посада експерта, який проводив дослідження, освіта, наявність у нього вченого ступеню, звання, експертна спеціальність, стаж експертної роботи;
- підстави для проведення дослідження: коли і ким (посада, прізвище, ініціали особи або найменування органу) винесені постанова або ухвала; вихідні дані відношення на проведення дослідження (дата та реєстраційний номер), орган, з якого воно надійшло;
- про попередження експерта про кримінальну відповідальність за свідомо неправдивий висновок з посиланням на відповідну статтю Кримінального кодексу України;
- обставини справи, якщо вони мають безпосереднє відношення до проведення експертизи, із зазначенням джерела їх отримання;
- перелік об'єктів дослідження (їх коротке найменування та основні дані); в разі надання зразків для проведення порівняльного дослідження вказується їх перелік та кількість;
- питання, винесені на вирішення експертизи; якщо питання сформульовані нечітко, але зміст завдання експертові зрозумілий, то після наведення питання в редакції постанови (ухвали) про призначення експертизи, експерт має право дати відповідні роз'яснення і без узгодження з ініціаторами дослідження відредагувати їх, не змінюючи при цьому змісту завдання і викласти питання в іншій редакції; якщо питання поставлені некоректно, неясно або мають двояке тлумачення експерт може змінити їх зміст тільки після письмового погодження таких змін з органом чи особою, які є ініціаторами дослідження; якщо при проведенні експертизи експерт виявить факти, які, на його думку, мають певне значення для справи і відносно яких не були поставлені питання, експерт має право вказати на дані факти у своєму висновку (поставлені експертом питання необхідно вказувати після питань, винесених у постанові (ухвалі) про призначення експертизи, з відповідною приміткою); експерт має право змінювати послідовність питань відповідно до порядку проведення експертного дослідження;
- при наявності в постанові (ухвалі) про призначення експертизи питань, які не відносяться до предмета експертизи або не входять до компетенції експерта, – указуються причини, з яких ці питання не вирішувались;
- у випадку проведення повторної експертизи відомості про первинні (попередні) експертизи; прізвища, ініціали експертів, назва експертної установи, номери та дати висновків експертиз, висновки досліджень попередніх експертиз із питань, які були поставлені на повторне вирішення, а також мотиви призначення повторної експертизи, які зазначені у постанові (ухвалі) про її призначення;
- у випадку проведення комплексної або комісійної експертиз прізвище голови експертної групи (комісії) і дані про попередні експертизи, якщо їх результати мали значення для вирішення поставлених питань;
- перелік науково-методичних, довідково-інформаційних та інших джерел, що використовувалися при проведенні дослідження, оформлений за бібліографічними правилами.

Дослідницька частина

- У дослідницькій частині вказуються:
- спосіб упакування об'єктів дослідження;
 - відповідність наданих на дослідження об'єктів з переліком у постанові про призначення експертизи;
 - інформація про позначення досліджуваних об'єктів і зразків відповідними відбитками штампів експертної установи (для документів);
 - характеристика досліджуваних об'єктів, явищ, процесів (їх ознаки та властивості);
 - методи, засоби та технічні прийоми, які використовувалися для вивчення та ілюстрації об'єктів, явищ, процесів;
 - опис результатів застосування інструментальних методів дослідження та проведення експертних експериментів може обмежуватися викладенням кінцевих результатів;
 - характеристика основних ознак і властивостей порівняльних матеріалів;
 - мета, умови і кількість, матеріали, прилади, використані при проведенні експериментів, їх результати, способи фіксації отриманих результатів;
 - хід порівняльного дослідження: відзначаються збіг і розбіжність істотних загальних й індивідуальних ознак; якщо встановлені ознаки, що збігаються, та ознаки, що розрізняються, експерт описує їх, пояснюючи причини утворення та значення таких ознак при формуванні висновку; якщо наявні тільки істотні ознаки, що збігаються, чи ознаки, що різняться, то експерт відзначає тільки їх; спочатку описують загальні ознаки, що збігаються, або ознаки, що різняться, а потім – індивідуальні;
 - при проведенні повторної експертизи вказуються причини розбіжностей з результатами попередніх експертиз, якщо такі були;
 - у заключній частині містяться синтезуючі висновки (синтез) у вигляді відповідей на поставлені питання в тій послідовності, в якій вони викладені в вступній частині висновку;
 - вимірювальні прилади, спеціальна техніка та програмне забезпечення, які використовувалися при проведенні дослідження, оформленні висновку;
 - посилання на ілюстрації, додатки і необхідні пояснення до них.

Висновки

У висновках викладаються відповіді в тій послідовності, в якій поставлені питання у вступній частині висновку.

Формулювання відповідей повинні бути повними, конкретними, зрозумілими, без двоякого тлумачення.

На кожне з поставлених питань має бути дано відповідь по суті або вказано, з яких причин неможливо його вирішити.

При формулюванні висновків користуватися будь-якими позначеннями, які для зручності використовувалися при описі об'єктів, явищ, подій в ході дослідження, недопустимо.

Після висновків вказуються відомості про кількість об'єктів, що повертаються ініціатору, упакування об'єктів (характер, розміри упаковки, спосіб запобігання несанкціонованому доступу до об'єктів досліджень, зміст написів, кількість та належність підписів, відтисків печаток, їх розташування на упакуванні), подальший рух об'єктів дослідження.

Ілюстрація експертного дослідження

До висновку експерта додається ілюстративний матеріал (фотознімки, зображення, виконані за допомогою цифрової та розмножувальної техніки, в тому числі з розміткою ознак, схеми, креслення, діапозитиви, макети тощо), який повинен висвітлювати хід та результати експертного дослідження. Він може розміщуватися за текстом висновків.

В ілюстративному матеріалі повинно бути відображено:

- упакування об'єктів (їх порушення);
- надані об'єкти дослідження; встановлені конкретні властивості (ознаки) об'єктів, зміна їх стану;
- кожна ілюстрація повинна супроводжуватися пояснювальним текстом, який містить інформацію про зображення на ній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України із змінами та доповненнями від 20.11.2003 року.
2. Про поширення екземплярів аудіовізуальних добутоків і фонограм: Закон України від 23.03.2000 року.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо впорядкування операцій, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, обладнання та сировини для їх виробництва) : Закон України №2734-IV від 06.07.2005.
4. Про порядок виробництва, зберігання, видачі контрольних марок та маркування примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2000 року №1555 в редакції від 24.03.2004 року № 368.
5. Про затвердження Правил роздрібної торгівлі екземплярами аудіовізуальних екземплярів і фонограм : Постанова Кабінету Міністрів від 4.11.1997 року №1209.
6. Про порядок присвоєння і нанесення на диски для лазерних систем зчитування спеціального ідентифікаційного коду та визнання спеціальних ідентифікаційних кодів, нанесених на диски, що імпортуються : Постанова Кабінету Міністрів України №623 від 26.04.03.
7. Про затвердження Положення про порядок голографічного захисту документів і товарів : Постанова

Кабінету Міністрів України №171 від 24.02.2001.

8. Про захист документів і товарів голографічними захисними елементами : Указ Президента України від 15.11.2000 № 1239.

9. Ідентифікація піратських відеокассет, CD/DVD дисків : Методичні рекомендації Міжнародної федерації фонографічної індустрії (IFPI) і кіноіндустрії (МРА) в Україні. – К., 2004.

10. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід. – книга 2. – К., 2003.

11. Мельник О.М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні / О.М. Мельник. – Харків: Вид-во Національного університету внутрішніх справ, 2002.

12. Андрощук Г. Право интеллектуальной собственности: торговые аспекты. Науч.-практ. изд. / Андрощук Г., Крайнев П., Квасс И. – К.: Ін Юре, 2000.

13. Основи інтелектуальної власності. – К.: Ін Юре, 1999.

14. Захист авторського права та суміжних прав : практ. посіб. для працівників правоохоронних органів. – К. – 2005.

15. Методика експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав. – К.: ДНДЕКЦ МВС України та НДІВ АПРН України, 2007.

16. Классификация основных методов судебной экспертизы. – М., 1982.

17. Формы выводов в заключении эксперта: метод. посіб. – М., 1981.

18. Судово-експертна діяльність : довідник для експертів. – К., 2002.

19. Порядок проведення та оформлення експертних досліджень : Метод. реком. / В.С. Печніков, В.В. Назаров, В.І. Пашенко та ін.. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2005.

20. Криміналістичні дослідження матеріалів і засобів звуко- та відеозапису : метод. реком. – К. : РІО МВД України, 1998.

21. Дослідження примірників аудіовізуальних творів та фонограм з ознаками контрафактності: метод. реком. – К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2005.

22. Авдєєва Г.К. Судова експертиза контрафактної продукції : монографія / за ред. Професора Шепітька В.Ю. – Х. : Право, 2006.

23. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права : навч. посіб. / С.В. Бондаренко. – К. : ПВП, 2004.

24. Мельников М.В. Визначення поняття «твір» з позиції авторського права / М.В. Мельников // Теорія і практика інтелектуальної власності. – К., 2006. – №6.

25. Чертков В.Л. Судебная защита прав и интересов авторов / В.Л. Чертков. – М. : Юридическая литература. – 1971.

26. Гордон М.В. Авторское право России / М.В. Гордон. – СПб, 1994.

27. Гордон М.В. Советское авторское право / М.В. Гордон. – М.: Юрид.лит., 1995.

28. Иоффе О.С. Основы авторского права / О.С. Иоффе. – М.: Знание, 1969.

29. Серебровский В.И. Вопросы советского авторского права / В.И. Серебровский. – М.: Изд-во академии наук СССР, 1956.

30. Гаврилов Э.П. Советское авторское право. Основные положения. Тенденции развития / Э.П. Гаврилов. – М. : Юрид.лит., 1984.

31. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: У 4-х т. / За заг. ред. О.Д. Святоцького. – Т. 2: Авторське право і суміжні права / С.О. Довгий, В.С. Дроб'язко, В.О. Жаров та ін.; За ред. Г.І. Миронюка, В.С. Дроб'язка. – К.: Ін Юре, 1999. – 460 с.

32. Інтелектуальна власність: словник-довідник / За заг. ред. О.Д. Святоцького. – У 2-х т.: Т. 1. Авторське право і суміжні права / За ред. О.Д. Святоцького, В.С. Дроб'язка. – Уклад.: В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко. – К.: Ін Юре, 2000. – 356 с.

33. Право інтелектуальної власності : Підручник для студентів вищих навч. Закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – К.: Ін Юре, 2002.

34. Основи інтелектуальної власності. – К.: Ін Юре, 1999. – 578 с.

35. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. Издание второе, переработанное и дополненное / А.П. Сергеев. – М. : ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2001. – 752 с.

36. Мэггс П.Б. Интеллектуальная собственность / П.Б. Мэггс, А.П. Сергеев. – М. : Юрист, 2000. – 400 с.

37. Защита авторских и смежных прав по законодательству России / Под редакцией И.В. Савельевой – М.: Экзамен, 2002 – 288 с.

38. Соколов С.В. Методологія здійснення досліджень і експертиз аудіовізуальних творів / Соколов С.В., Медведєв А.С. та ін. // Авторське право і суміжні права: Європейський досвід. Кн.1. – К.: ІнЮре, 2001. – С. 280.

39. Ларичев В.Д. Защита авторского и смежных прав в аудиовизуальной сфере: Уголовно-правовой и криминалистический аспекты / В.Д. Ларичев, Ю.В. Трунцевский. – М.: Дело, 2004. – 352 с.

40. Василевский Ю.А. Империя DVD / Ю.А. Василевский. – М., 1999.

41. Спирин Г.М. Современное аудиовизуальное пиратство и организация борьбы с ним / Г.М. Спирин, В.П. Злотя. – М.: Приор, 2000. – 226 с.

42. Методичні рекомендації щодо попередження та розкриття посягань на інтелектуальну власність. – К.: МВСУ, 2001.

43. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі. Навчально-довідковий

посібник / Шепітько В.Ю., Цимбал М.Л., Сімакова-Єфремян Е.Б., Шерстюк В.М. та ін. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – С. 173.

44. Авдеева Г.К. Роль судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції у боротьбі з піратством / Г.К. Авдеева // Криміналістичний вісник. Науково-практичний збірник. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2005. – №2 (2). – С.107-112.

45. Айкав Д. Компьютерные преступления : руководство по борьбе с компьютерными преступлениями / Айкав Д., Сейгер К., Фонсторх У. – Пер.с англ. – М. : Мир, 1999. – 351 с.

46. Крайнев П.П. Судові експертизи у сфері інтелектуальної власності / П.П. Крайнев, Н.М. Ковальова, М.В. Мельников. – Вінниця: Інфракон-І, 2008. – 376 с.

47. Бычкова С.Ф. Изучение контрафактной продукции как новый вид экспертного исследования / С.Ф. Бычкова, Е.Д. Богодухова // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. – К. : Право, 2001. – Вип. 2. – С. 67-70.

48. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмЦНП, 2012. – 264 с.

Зразок оформлення висновку експерта

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА

20.01.2015

м. Київ

№ 30

Головний спеціаліст сектору експертиз у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій відділу криміналістичних експертиз НДЕКЦ при ГУМВС України у м.Києві підполковник міліції Іванов Юрій Петрович, який має вищу юридичну освіту, кваліфікацію судового експерта з правом проведення експертизи об'єктів інтелектуальної власності у сфері авторського права та суміжних прав (свідоцтво № 1234, видане ЕКК МВС України 19.05.2001), стаж експертної роботи з 1996 року, кандидат юридичних наук, доцент, на підставі постанови від 29.12.2014 про призначення судової експертизи, винесеної слідчим у кримінальному провадженні № 1335, провів експертизу об'єктів інтелектуальної власності у сфері авторського права та суміжних прав.

Про відповідальність за завідомо неправдивий висновок (та за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків – *при проведенні експертизи в адміністративному та цивільному провадженні*) за ст. 384(, 385) КК України попереджений.

.....

Обставини справи (відомі з постанови слідчого про призначення експертизи): *далі викладаються обставини справи, які мають безпосереднє відношення до проведення експертизи.*

На експертизу надано:

– XXX дисків для лазерних систем зчитування;

На вирішення експертизи поставлені питання:

1. Чи містять примірники, надані на дослідження, об'єкти авторських та суміжних прав?
2. Чи містять надані на дослідження примірники ознаки контрафактності?

При проведенні експертного дослідження використовувалися такі інформаційні джерела:

1. Методичні рекомендації «Ідентифікація піратських відеокaset, CD/DVD дисків» Міжнародна федерація фонографічної індустрії (IFPI) та кіноіндустрії (МРА) в Україні) - К., 2004;
2. Методичні рекомендації „Дослідження примірників аудіовізуальних творів та фонограм з ознаками контрафактності» - К. 2005;
3. Методика експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав. – К.: ДНДЕКЦ МВС України та НДІВ АПРН України, 2007.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єкти доставлені на дослідження слідчим, упакованими в одну сумку, виготовлену з полімерного матеріалу.

XXX дисків упаковані в одну сумку, блискавка якої закрита та заклеєна прозорою липкою стрічкою та стрічкою помаранчевого кольору з аркушем паперу білого кольору на якому міститься відбиток круглої печатки синього кольору „Українська анти піратська асоціація по захисту прав на музичні, аудіовізуальні твори та комп'ютерні програми» Ідентифікаційний код 35058390». На аркуші паперу нанесено „Опечатано. 26.12.2014р. С. Нетецький.» та підпис, виконані від руки барвником синього кольору. Візуальним оглядом

порушень цілісності упаковки не виявлено (зображення № 1-3 ілюстративної таблиці, що додається до висновку експерта).

При відкритті сумки встановлено, що в ній знаходяться диски для лазерних систем зчитування загальною кількістю XXX штук, що відповідає кількості, зазначеній в постанові про призначення експертизи (зображення №№4,5 ілюстративної таблиці, що додається до висновку експерта). Надані на дослідження диски двох видів: DVD – диски в кількості XX штук та CD – диски в кількості XXX штук. DVD – диски запаковані в футляри чотирикутної форми розміром 14x135x190 мм, виготовлені з полімерного матеріалу чорного кольору. На зовнішній стороні футляру між його корпусом та прозорою полімерною плівкою розташована паперова вкладника, на якій друкованим способом зазначені назви аудіовізуальних творів, записаних на диску (зображення №6 ілюстративної таблиці, що додається до висновку експерта). CD – диски запаковані в футляри чотирикутної форми розміром 5x124x142 мм, виготовлені з прозорого полімерного матеріалу та полімерного матеріалу чорного кольору (зображення №7 ілюстративної таблиці, що додається до висновку експерта).

Диски для лазерних систем зчитування, надані на дослідження, являють собою плоскі кільця, зовнішній діаметр яких складає 119 мм, внутрішній діаметр – 15 мм, товщина дисків - 1,2 мм. Навколо внутрішніх отворів знаходяться прозорі зони у формі кільця, діаметром 36 мм, до даних зон із зовнішньої сторони примикає вузька дзеркальна кільцева зона, зовнішнім діаметром 44 – 45 мм. У межах зазначених зон розрізняються знаки маркування. Уздовж зовнішніх країв дисків на цих сторонах спостерігаються ділянки шириною до 1,5 мм, на яких знаходяться написи, виконані друкованим способом барвниками різних кольорів, що вказують на назву аудіовізуальних творів, записаних на диску (зображення №№6,7,8 ілюстративної таблиці, що додається до висновку експерта).

Для відповіді на питання «Чи містять примірники надані на дослідження об'єкти авторського права та суміжних прав?» кожен з дисків по черзі був поміщений до пристрою для читання компакт-дисків, який підключений до робочої станції експерта. В ході дослідження встановлено, що надані на дослідження диски містять об'єкти авторського права та суміжних прав, а саме: аудіовізуальні твори, відеограми та фонограми, назва та кількість яких наведені в Таблиці №1.

Для відповіді на питання «Чи містять надані на дослідження примірники ознаки контрафактності?» дослідження було спрямовано на вивчення й аналіз маркувань, що знаходяться на поліграфічних вкладниках, на лицьовій і зчитувальній стороні кожного з представлених дисків, а також на вивчення інформації, що міститься на них, результати якого наведено в Таблиці №1.

Таблиця №1

Умовний № об'єкту для дослідження	Назва твору	Контрольна марка України, серії та номер	Поліграфічна вкладинка Диск								
			Поліграфія	Інформація про правовласників	Знаки охорони авторських та суміжних прав	Код регіону	Код матриці	Код прес-форми	Кількість творів на диску	Кількість робочих сторін	Зображення на диску
1.	Проклятие 2; Живая еда; Дрейф; Корейский полуостров; Луна Вуду; Во тьме; Страшно до смерти; Дом кошмаров; Дикость; Кирпич.	-	+	+/-	-	-	-	-	10	2	-
2.	Застольные песни. Караоке 2007. Выпуск 5.	-	+	-	-	-	-	-	220	2	-
3.	X-files избранное.	-	+	+/-	-	ALL	-	-	24	2	-
4.	Берегись автомобиля; Блондинка за углом; Кин-дза-дза; Небесные ласточки; Будьте моим мужем; Три плюс два; Служебный роман;	-	+	+/-	+	-	-	-	8	2	-

	Афоня; Джентльмены удачи; Любовь и голуби;											
5.	Рога и копыта; Гроза муравьев; Братец медвежонок; Братец медвежонок 2; Ромео и Джульета; Крик совы; Моя супербывшая; Спроси у пыли; Любопытный Джордж; Ледниковый период.	-	+	+/-	-	ALL	-	-	10	2	-	
6.	Исповедь невидимки; Рыбка по имени Ванда; Совершенно секретно; Флетч; Флетч жив; Шпионы как мы.	-	+	+/-	-	ALL	-	-	6	2	-	
7.	Ричард львиное сердце; Поездка в Висбаден; Конец операции «Резидент»; Бармен из «Золотого якоря»; Зловредное воскресенье; Гостя из будущего; Утро без отметок; Возвращение резидента; Серебряное ревью; Государственная граница. Фильм 3-й: восточный рубеж.	-	+	-	-	-	-	-	10	2	-	
8.	Делай ноги; Смывайся; Лови волну; Черепашки ниндзя; Мадагаскар; Шрэк; Шрэк 2; Шрэк 3; Гости к Робинсонам; Приключения мышонка Переса.	-	+	-	-	-	-	-	10	2	-	
9.	Ограбление по...; Большая полицейская сказка; Бравый инспектор Мамочкин; Капитан Пронин – внук майора Пронина; Капитан Пронин в Америке; Капитан Пронин в космосе; Обезьянки и грабители; Из жизни разбойников 1, 2; Десантник Степочкин; Дело поручается детективу Тедди, Бурый и Белый; Дело поручается детективу Тедди. Космическая загадка; Криминал; Раз ковбой два ковбой; Дядя Степа – милиционер	-	+	+/-	-	ALL	-	-	14	2	-	
10.	Пушкин. Последняя дуэль.	K681 923 ГЕ	+	+	+	5	IFPI UA A23	IFPI LU 00 1	1	1	+	

Пояснення:

[+] – в наявності;

[-] – відсутні;

[+/-] – часткова наявність (інформація не повна).

Встановлені в процесі дослідження ознаки суттєві та у своїй сукупності достатні для висновку про те що:

- диски за порядковими №№X-X, які наведені в Таблиці №1, містять ознаки контрафактності,
- на диску за порядковим №X (зображення №8 ілюстративної таблиці, що додається до висновку експерта), який наведений в Таблиці №1, ознак контрафактності не виявлено.

Під час проведення досліджень використовувалось: вимірювальні засоби: рулетка ГОСТ 7502-80;

спеціальна техніка: цифрова камера «Olympus-4040»; робоча станція такої конфігурації: системна плата Asus P5GD1-VM з процесором Intel Pentium IV 3,60 ГГц, відеоадаптер nVidia GeForce 6600 128 Мб, накопичувач на жорсткому магнітному диску HDT722525DLA380 250 Гб, оперативна пам'ять DDR PC3200 512 Мб; лазерний принтер «HP LaserJet 1200 series»; програмне забезпечення: операційна система Microsoft Windows XP Professional.

Примітка 1. Надані на дослідження XXX дисків упаковані в одну сумку, блискавка якої закрита та заклеєна прозорою липкою стрічкою з аркушем паперу білого кольору, на яких нанесено напис про кількість дисків та підпис судового експерта, скріплений відбитком круглої печатки «XXXX». XXX дисків для лазерних систем зчитування повернуті ініціаторові проведення експертизи разом з висновком експерта.

Примітка 2. До висновку експерта додається ілюстративна таблиця на XX аркушах.

ВИСНОВКИ

1. Надані на дослідження примірники містять об'єкти авторського права та суміжних прав.
2. Надані на дослідження диски для лазерних систем зчитування за порядковими №№X-X, які наведені в Таблиці №1 дослідницької частини висновку експерта, містять ознаки контрафактності.

На диску за порядковим №X, який наведений в Таблиці №1, дослідницької частини висновку експерта ознак контрафактності не виявлено.

ТЕМА 10. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНОГРАМ І ВІДЕОЗАПISУ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

10.1. Особливості дослідження фонограм і відеозапису аудіовізуальної продукції.

У зв'язку зі швидким розвитком техніки і змінами в нормативно-правовому регулюванні виробництва та розповсюдження фоно- та аудіовізуальної продукції відбуваються зміни її ознак, отже типовий аналог зразка, що використовується як порівняльний, з часом також змінюється.

Тому застосування типового аналогу ліцензійного зразка є доцільним лише за умови поінформованості дослідника про сучасний стан розвитку науки і техніки у сфері фоно- та аудіовізуальної продукції.

За результатами узагальнення експертної практики були створені типові аналоги ліцензійного та контрафактного зразків аудіопродукції, які мають певні комплекси ознак.

Так, при дослідженні зовнішнього упакування примірника фонограми, яке може бути у вигляді прозорої безбарвної полімерної плівки і футляру з полімерного матеріалу або картону, необхідно звернути увагу на наявність таких ознак контрафактності:

- відсутність індивідуального поліетиленового упакування;
- використання поліетиленових пакетів-конвертів з липким клапаном, що розкривається, та можуть використовуватися багаторазово;
- відсутність полімерного футляра або наявність на полімерному футлярі дефектів лиття у вигляді раковин і напливів матеріалу;
- наявність на краях вкладиша слідів різальних інструментів (ножиці тощо);
- наявність сколів і дрібних тріщин уздовж отвору та ін.

Дослідження поліграфічного оформлення дисків і вкладишів здійснюється з метою виявлення наявності таких ознак:

1. Низької якості поліграфічного оформлення дисків і вкладишів (нечіткості зображень, здвоєності, перекручування передачі кольору зображень, растрівання зображень, заміни рівномірного шару барвника на точки, дисбалансу у півтонах і т.п.);
2. Використання паперу низької якості;
3. Чорно-білого виконання або відсутність вкладного ілюстрованого буклету;
4. Нерозбірливості текстової інформації (особливо – дрібного тексту);
5. Використання для виконання написів інших, відмінних від ліцензійних зразків, шрифтів;
6. Наявність граматичних та орфографічних помилок (наприклад: «Дистриб'ютер» замість «Дистрибьютор», «Диллер» замість «Дилер», «Прододжительность» замість «Продолжительность» та інші);
7. Інформації про те, що досліджуваний диск є записуваним диском (міститься на неробочій поверхні диска).
8. Відсутності контрольної марки України, крім випадків, передбачених п. 5 ст. 8 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних»;
9. Створення зовсім нового оформлення поліграфічного вкладиша з використанням інших чи в певній мірі змінених фрагментів (за наявності зразка легітимної продукції);
10. Друк поліграфічних вкладишів лише з однієї сторони;
11. Поліграфічні вкладиші мають нерівну кромку, та неправильно складені;
12. На поліграфічному вкладиші відсутні знаки охорони авторських і суміжних прав та інформація про:
 - про автора (ів) фонограм;
 - про виробника;

- про передачу авторських і суміжних прав третім особам;
- про правовласників на території України;
- назва і характер творів фонограми;
- адреси та(або) телефони виробника для можливого пред’явлення скарг;
- інформація про авторів пісень, музикантах, що приймали участь у записі альбому, дизайнерах, фотографах і ін.;
- логотипа розповсюджувача;
- перелік творів, записаних на диску з зазначенням їх тривалості;
- тексти пісень, записаних на диску;
- номер альбому за каталогом правовласника;
- штрих-код виробника.

13. На поліграфічному вкладиші міститься помилкова інформація про правовласників, таких як:

- Меккофон 200;
- Навігатор;
- ООО «Неформал»;
- Студия «Петро»;
- ТУДА records;
- XXI век G.V.D. Rus;
- Balalayka Records;
- Classic Records;
- Gold Records;
- HIGH END Records;
- Monsters Of Rock;
- Pop SHOW;
- Pull Dance;
- R-Proekt;
- Russian dance Studio;
- Star records;
- Tornado Records;
- Ultra Studio.

14. На поліграфічному вкладиші міститься інформація про піратські товарні знаки (зобр.1):

All Stars 	Lighthouse 	Halahup
Barracuda 	Master Records 	Star Records
Chamomile 	Panda Music 	Compass

Polo Music 	FR Company NEW 	Umbrella
United Music Artist Group 	Dynamit Records NEW 	Capricornio
Winner 	Cosmopolitan NEW 	ELEN Records NEW
Winner Music 	Crocodile Beat 	TIPS NEW
Block Buster 	Deep Records 	Exclusive
Bonus 	F1 Records NEW 	Discovery Records
Breez Records 	The Ship Records 	Fresh Music NEW
GIVA Productions NEW 	High End Records NEW 	Herra Stereo NEW

Hi End Collection 	Oriom NEW 	Iguana
JS Records NEW 	LMR Music NEW 	Soundboard Quality
Lulennium NEW 	Rotana NEW 	MADACY Entertainment NEW
Midnight Beat 	Mountain 	Milestones
Navigator/CD Boom.com NEW 	Poptoonies 	Music World (Israel)
NAG Records 	NeoRecords 	Original Footage
NSR (New Southern Records) NEW 	NSF 	Rattlesnake

Prism Leisure 	Rose 	Ultimate Sound
Repertoire Records 	RHYME 	Unicorn Records NEW

TUBE NEW 	Vigin 	Universal Music
 Mercury Records (Universal)	 Polydor (Universal)	 Polymedia Music Service (Universal)
 Philips (Universal)	 Decca (Universal)	 POLYSTAR (Universal)
PolyGram Polygram (Universal)	 EMI Electrola (EMI)	 Deutsche Grammophon (Universal)
 Virdgin (EMI)	 Global Records (BMG)	 BMG
 Zomba Records	 Intercord (EMI)	 Jupiter - Records (BMG)

 DA Music/ Deutsche Austrophon	 Delta Music	 Sony Music
 East West Records (Warner Music)	 EAMS Elecrt.Audio Service	 Edel Records
 EFA Medien	 IN-Akustir	 Bellaphon Records
 Koch International	 ZYX Music	 SPV GMBH
Зображення 1. Піратські логотипи правовласників, що зустрічаються на поліграфічних кладинах та лицевій стороні оптичних дисків.		

На наступному етапі проводиться дослідження носія інформації – оптичного диску, а саме його лицевої та зчитувальної сторін.

На лицевій стороні легітимних компакт-дисків наявні кольорові зображення високої якості та може зазначатись інформація про:

- виконавця(ів) фонограм;
- назва і характер фонограм;
- знак охорони авторських/суміжних прав;
- дата першого опублікування твору;
- інформація про правовласників;
- логотипи компаній-правовласників;
- про правовласників на території України;
- інформація про передачу авторських і суміжних прав третім особам;
- адреси виробника для можливого пред'явлення скарг.

У компакт-дисків, що є контрафактними, спостерігається:

- відсутність належного художнього оформлення, що виражається в нечіткості зображень, зсувів текстів щодо центрального отвору диска, відколи і нерівності барвників, якими нанесені зображення;
- невідповідність інформації на поверхні компакт-диску та вкладиші;
- граматичні помилки в тексті;
- відсутність назв компаній-правовласників, їхніх логотипів;
- відсутність найменування виконавця і найменування альбому, номера альбому по каталозі правовласників.

При дослідженні зчитувальної сторони диску варто звернути увагу на такі ознаки, що свідчать про контрафактність носія:

- використання CD/DVD – дисків типу CD/R, C/RW;
- відсутність спеціальних СІД-кодів: коду лазерного записуючого пристрою, що ідентифікує завод-виробник матриці, і коду литієвої машини, що ідентифікує завод за тиражуванням дисків.

Після дослідження маркувань та позначень на лицевій та зчитувальній сторонах оптичного диску носій

поміщається до пристрою для читання компакт-дисків, який підключений до робочої станції експерта. Перед дослідженням необхідно переконатися в тому, що диски не мають зовнішніх пошкоджень. На цьому етапі ознаками контрафактності будуть такі:

- пристрій, що зчитує, не розпізнає частини фонограм, записаних на диску (при відсутності зовнішніх пошкоджень);
- спостерігаються збої пристрою, що зчитує, при відтворенні окремих фонограм (при відсутності зовнішніх пошкоджень);
- невідповідність найменувань, послідовності, кількості фонограм, записаних на диск, змістові диску, зазначеному на поліграфічній упаковці;
- нелегальний монтаж, виражений у так званих збірниках «кращих хітів» одного виконавця або збірники одного жанру (танцювальна чи класична музика й ін.).

Наявність однієї або декількох вказаних ознак свідчать про факт наявності ознак, характерних для контрафактної продукції. Варто також враховувати, що значимість ознак багато в чому визначається ступенем їх виразності, чіткістю, повнотою, сталістю їх відображення на досліджуваному об'єкті. Сутність ознак визначається їх сукупністю в кожному конкретному випадку.

Даний перелік ознак контрафактності не є вичерпним, що пов'язано із швидким розвитком засобів виробництва та комп'ютерної техніки, та як наслідок – появою нових способів підробки легітимної продукції та стрімкими змінами у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність з виробництва та розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм та баз даних.

10.2. Дослідження відеозапису, відеосигналів і носіїв, на яких записано аудіовізуальну продукцію.

Відеокасета. Аудіовізуальна продукція найчастіше фіксується на відеострічці або відеодиску.

У даній роботі розглядається лише випадок використання відеострічки (відеокасети). Оскільки відеострічка, на якій зафіксована аудіовізуальна продукція, знаходиться в корпусі відеокасети доцільно починати саме з нього.

Корпус ліцензійної (легітимної) відеокасети пластмасовий (як правило – одинарний). На лицьовій поверхні корпуса ліцензійної відеокасети є рельєфний текст, виконаний латинським шрифтом; «Insert this side into recorder». «Do not touch the tape inside» і «VHS». Також на лицьовій поверхні відеокасети можлива наявність рельєфних смуг різної ширини. Ніякого іншого тексту або знаків фільми-виробника відеокасети (рельєфного або виконаного барвником) не повинне бути.

На боковій поверхні ліцензійної відеокасети, як правило, не повинно бути ніякого тексту. На звичайній касеті в лівому верхньому куті бікової поверхні відеокасети вказується текст із позначенням фірми-виробника, тип відеокасети, довжина відеострічки, номер партії відеокасети й ін.

Відсутність зазначених маркувальних написів на корпусі ліцензійної відеокасети обумовлено тим, що виробник ліцензійного аудіо-візуального контенту окремо запаковує корпус відеокасет і відеострічку в бобінах. Залежно від сумарної тривалості відеофільму і рекламного блоку відрізається необхідна довжина відеострічки (+5 хв +1 хв.) і вставляється в корпус відеокасети. Довжина відеострічки ліцензійної відеокасети, як правило, не відповідає стандартній (30; 60; 120; 180; 240 хв.) і відповідає кратності 5 хв.

Наклейка з голографічним зображенням, прийнятим у даної фірми-виробника, наклеюється на готову відеокасету із записом аудіовізуальної продукції (після контролю якості запису) безпосередньо перед процесом упакування відеокасети.

Дослідження контрафактної продукції і зразка аудіовізуальної продукції доцільно проводити в три етапи:

- візуальний аналіз відеозапису аудіовізуальної продукції;
- інструментальний аналіз відеозапису аудіовізуальної продукції;
- порівняльний аналіз досліджуваної аудіовізуальної продукції зі зразком.

У ході проведення візуального аналізу як досліджуваної аудіовізуальної продукції, так і зразка, виявляються ознаки і параметри відеозапису. Виявлені при візуальному аналізі відеозапису ознаки і параметри в ході проведення інструментального аналізу будуть підтверджені (спростовані) і обмірювані, а також нові ознаки. При проведенні порівняльного аналізу всі виявлені ознаки і параметри, як досліджуваної аудіовізуальної продукції, так і зразка порівнюються один з одним і аналізуються.

Приступаючи до візуального аналізу відеозапису аудіовізуальної продукції насамперед необхідно визначити:

- формат відеозапису (VHS, S-VHS);
- систему кольорового ТВ (PAL, TEPE3AM, NTSC),
- режим запису (SP, LP).

Наступним кроком візуального дослідження є обов'язковий перегляд всього відеозапису, зафіксованого на даній відеокасеті. При цьому необхідно проводити хронометраж як загальної тривалості відеозапису, так і окремих її частин (години, хвилини, секунди, фрейми). Загальна тривалість відеозапису є непрямою ознакою оскільки при виготовленні ліцензійної копії аудіовізуальної продукції, навіть із комп'ютерним контролем якості, загальна тривалість відеозапису на різних копіях (відеокасетах) тієї самої аудіовізуальної продукції можуть відрізнятися. Це залежить від різних способів підключення апаратури, комутаційних і

перехідних процесів в комплексі з тиражуванням ліцензійних копій аудіовізуальної продукції. Крім того, правовласник за необхідності змінює склад рекламного блоку, уводячи в нього рекламу більше нової аудіовізуальної продукції. Єдиним обмеженням у цьому випадку є кількість їх у відеокасеті.

Розглянемо рекламний блок. Оскільки, як відзначено вище, склад рекламного блоку може змінюватися, тривалість рекламного блоку жорстко (з точністю до фрейму) не визначена, для експерта великого значення набуває тривалість кожного рекламного ролика, включеного до складу рекламного блоку. Система контролю якості запису сприймає як дефект запису або як збій записуючого апарата випадок «недозапису» навіть декількох фреймів рекламного ролика і відеокасета буде відбракована.

При однаковому складі рекламного блоку і при одній і тій самій тривалості кожного однойменного рекламного ролика ознакою відмінності досліджуваної аудіовізуальної продукції від зразка стає порушення послідовності запису рекламних роликів у рекламному блоці.

Ознаками відмінності досліджуваної аудіовізуальної продукції від зразка стає відсутність рекламного блоку, наявність відеозапису ще якої-небудь аудіовізуальної продукції, а також послідовність (черговість) запису рекламного блоку й відеофільму. Це обумовлено тим, що виробник ліцензійних відеофільмів не випускає відеокасети із записом більше одного аудіовізуального відеозапису без рекламного блоку; – в яких рекламний блок розташований після відеофільму.

Розглянемо запис відеофільму. Тривалість двох ліцензійних копій того самого відеофільму (без обліку запису фону будь-якого кольору) не повинні відрізнятися. У випадку запису того самого відеофільму в одному форматі запису, системі УТВ і у тому самому режимі запису відмінності між копіями виникають у результаті запису або неповного відеофільму, або монтажною (проміжною) копією відеофільму. Зазначена відмінність в тривалості запису того самого фільму можлива при записі аудіовізуальної продукції, переведеної (перекодованої), наприклад, у системи ЦТВ «NTSC» у систему «PAL». У цьому випадку в одній секунді відеозапису буде не 25, як зазначено за стандартом, а менша кількість фреймів, крім того можливо як зміна масштабу зображення об'єктів у кадрі, так і зміна (зменшення) кількості телевізійних рядків «живого» зображення в кадрі.

Зміна масштабу і формату зображення аудіовізуальної продукції можлива і при тому самому форматі запису, системі ЦТВ і режимі запису. У цей час є телевізійні формати зображення «4:3» й «16:9». А зміна масштабу зображення в кадрі може бути отримано в результаті низки дій: від цифрової обробки з масштабом до тривіального запису зображення (з будь-яким масштабом) відеокамерою з екрана монітора.

При відтворенні відеокасети з аудіовізуальною продукцією як видимою, так і невидимою (для моніторів без опцій «хрест» і «рамка») частини зображення можуть бути наявними усілякі графічні й текстові символи. Наявність або відсутність символів, їхнє місце розташування в кадрі, зміст і розмір (шрифт) є ваговою ознакою відмінності від ліцензійного зразка.

В місці міжкадрового проміжку (невидимого моніторами без опцій «хрест» і «рамка») можуть бути записані показання тайм-коду. Наявність чи відсутність у однієї з копій одного і того самого аудіо-відеозапису, запису тайм-коду, відмінності у типі тайм-коду (VTC, LTC), відмінностей у його показниках і місці розташування також є ваговою ознакою відмінності від зразка аудіовізуальної продукції.

При сучасному рівні відеозаписуючої техніки якість зображення досліджуваної аудіовізуальної продукції може бути вище якості зображення зразка. Тому оцінка якості зображення повинна проводитися не у визначенні значень параметрів якості, а в порівнянні (можливо навіть суб'єктивному) якості досліджуваної аудіовізуальної продукції зі зразком.

Наявність у досліджуваної аудіовізуальної продукції шумів, перешкод, і зривів зображення дозволяє експертові зробити висновок про відмінність даної аудіовізуальної продукції від ліцензійного зразка. Практично у всіх серйозних виробників ліцензійної продукції використовується система контролю якості запису (відеокасети з подібними дефектами запису відбраковуються). Однак необхідно враховувати і таку можливість, що перешкоди, шуми і зриви зображення могли бути отримані в результаті або неправильних дій з відеоапаратурою вже після виготовлення копії аудіовізуальної продукції, якщо упаковка відеокасети пошкоджена.

Оскільки відеозапис являє собою запис не тільки зображення, але і звуку при проведенні дослідження необхідно звернути увагу на звуковий супровід аудіовізуальної продукції. Наявність в однієї з копій аудіовізуальної продукції зривів звукового супроводу, стереофонічного звукового супроводу, відмінностей у дубляжі або перекладі звукового супроводу, а так само неодноразовості запису зображення й звукового супроводу свідчить про відмінність від зразка й відповідно, про «неліцензованість» виготовленої аудіовізуальної продукції.

Про це ж свідчить запис оригінального звукового супроводу і перекладу на різних звукових доріжках у зразка і досліджуваної аудіовізуальної продукції.

Таким чином, при проведенні й візуальному аналізі аудіовізуальної продукції всі згадані вище ознаки з різними ступенями значимості можуть бути зведені в такий список:

- формат, система ЦТВ і режим відеозапису;
- загальна тривалість відеозапису;
- наявність або відсутність рекламного блоку;
- наявність відеозапису іншого відеофільму (або його фрагментів);
- послідовність відеозапису рекламного блоку і відеофільму;

- послідовність запису рекламних кліпів у рекламному блоці;
- склад рекламного блоку;
- тривалість запису кожного рекламного ролика (кліпу);
- тривалість запису відеофільму;
- тривалість запису кожного фрагмента відеофільму(NTSC-PAL, і т.п.);
- формат і масштаб зображення в кадрі;
- наявність або відсутність графічних і/або текстових символів у кадрі;
- місце розташування графічних і/або текстових символів у кадрі;
- розміри (шрифт) графічних і/або текстових символів у кадрі;
- наявність або відсутність записаного тайм-коду;
- тип тайм-коду (VTC, LTC);
- місце розташування тайм-коду;
- показання (значення) тайм-коду;
- якість зображення рекламного блоку і відеофільму,
- наявність шумів, перешкод, зривів зображення й т.д.;
- зриви звукового супроводу;
- не одночасність відтворення звукового супроводу зразка і досліджуваного об'єкта;
- звуковий супровід, дублювання або озвучує перекладач;
- наявність стереофонічного звукового супроводу;
- запис оригінального звуку і перекладу на різні звукові доріжки відеострічки в досліджуваній аудіовізуальній продукції й зразка.

Даний список ознак відмінності досліджуваного аудіовізуальної продукції від ліцензійного зразка тієї самої аудіовізуальної продукції, що мають різний ступінь значимості, не є повним і остаточно сформованим, де в процесі проведення експертиз і досліджень буде доповнюватися і удосконалюватися.

Як було викладено вище, у ході проведення інструментального аналізу ознаки, виявлені при проведенні візуального дослідження, перевіряються, а параметри вимірюються. Крім того, за допомогою спеціальної відео і вимірювальної техніки виявляються додаткові ознаки відеозапису як досліджуваної аудіовізуальної продукції, так і ліцензійного зразка.

Наявність або відсутності в кадрі зображення якої-небудь ознаки, її місце розташування, наприклад, графічні або текстові символи, визначаються за допомогою вимірювальної техніки, зокрема осцилограф з опцією «виділення телевізійного рядка». За допомогою осцилографа вилучаються номери телевізійних рядків, на яких розташовані імпульси, що відповідають символам, визначається їх (символів) розмір і т.д. У такий спосіб вирішуються завдання, пов'язані з виявленням і визначенням тайм-коду.

У випадку визначення формату і масштабу зображення в кадрі, а також при дослідженні перекодованого відеозапису, наприклад з «NTSC» в «PAL», визначається повна кількість телевізійних рядків кадру, зайнятих зображенням об'єкта в кадрі або кількість телевізійних рядків «живого» зображення.

При інструментальному аналізі будь-якого відеозапису необхідно визначати аналоговий або цифровий відеозапис, що досліджується, з оригіналом або копією (якщо копією, то який «номер» копії) є як досліджуваний відеозапис аудіовізуальної продукції, так і зразок запису аудіовізуальної продукції. (З технічної точки зору під «номером» копії, правильно розуміти «номер перезапису»). Ознакою в даному випадку буде відмінність «номера» копії відеозапису досліджуваної аудіовізуальної продукції від «номера» копії (або оригіналу) зразка тієї самої аудіовізуальної продукції. Це обумовлено такими причинами:

1. Аналоговий відеозапис аудіовізуальної продукції не може бути оригіналом, оскільки в автора існує, так називана «майстер-касета», з якої виготовляється «майстер-касета» правовласника, з якої, у свою чергу, тиражуються ліцензійна аудіовізуальна продукція. Зазначений ланцюжок виготовлення ліцензійної копії аудіовізуальної продукції є самим коротким з можливих. Як правило, ланцюжок виготовлення ліцензійної копії аудіовізуальної продукції довший. Таким чином, якщо всі «майстра-касети» будуть аналоговими, те ліцензійна копія аудіовізуальної продукції буде, як мінімум, третьою копією, що приводить до певної, часом досить значної, втрати якості зображення і звуку.

2. Цифровий відеозапис завжди визначається експертом як оригінал, навіть якщо є копією, оскільки відеозапис обробляється за допомогою аналогово-цифрового перетворення або виготовляється за допомогою комп'ютерної техніки. У випадку виготовлення за допомогою цифрової відеозаписуючої техніки ліцензійної копії аудіовізуальної продукції із цифрової «майстер-касети» ліцензійна копія аудіовізуальної продукції буде визначатися експертом як оригінал. У випадку виготовлення за допомогою аналогової техніки ліцензійної копії аудіовізуальної продукції із цифрової «майстер-касети» ліцензійна копія аудіовізуальної продукції, як правило, буде визначатися експертом як перша копія.

3. Досліджуваний відеозапис аудіовізуальної продукції може мати менший «номер» копії, ніж ліцензійний зразок відеозапису аудіовізуальної продукції. Дана ситуація можлива, коли в схемі виготовлення ліцензійного зразка є більше, ніж для досліджуваного відеозапису аудіовізуальної продукції, кількість етапів виготовлення із застосуванням аналогової відеотехніки.

Зміни параметрів повного відеосигналу досліджуваного відеозапису аудіовізуальної продукції від параметрів зразка тієї самої аудіовізуальної продукції є ознакою відмінності зразка від досліджуваного об'єкта. Зміни параметрів повного відеосигналу, як зразка, так і досліджуваної аудіовізуальної продукції від

стандартизованих параметрів, так само є ознакою відмінності зразка від досліджуваної аудіовізуальної продукції. Оскільки стандартизовані параметри повного відеосигналу, а також можливі варіанти зміни цих параметрів численні і мають різний ступінь значимості, у даній роботі не розглядаються.

Порівняльне дослідження

При проведенні порівняльного дослідження виявлені ознаки і параметри, як досліджуваної аудіовізуальної продукції, так і зразка будуть порівнюватися і аналізуватися. При порівнянні ознак експерт, в обов'язковому порядку, повинен враховувати їх стійкість і значимість, аналізувати не тільки окремі ознаки, але і їх (ознак) сукупність, і тільки після всебічного аналізу всіх отриманих результатів дослідження і прийняти рішення щодо формулювання остаточного висновку.

Висновки і рекомендації

Підводячи підсумки вищевикладеного і з огляду на наявну практику проведення експертиз аудіовізуальної продукції на предмет контрафактності в умовах появи на ринку аудіовізуальної продукції в заводській поліграфічній упаковці вважаємо за необхідне в обов'язковому порядку проведення тільки комплексних експертиз, що дозволяють найбільш повно і вірогідно відповідати на поставлені питання.

Проведення експертиз по цифрових носіях інформації.

Донедавна правопорушення, що стосуються контрафактної продукції, рідко мали серйозні кримінально-правові наслідки, і однією із причин цього була відсутність експертного дослідження з питань, пов'язаних з визначенням контрафактності продукції. З законів про «Захист авторських і суміжних прав» та «Про авторське право і суміжні права» (Відомості Верховної Ради України 2001, № 43 ст. 214), виходить, що екземпляри, які є об'єктами суміжних прав, є контрафактними, якщо були допущені порушення закону при їх виготовленні або поширенні. Екземпляром продукції у відповідності до закону є копія продукції, виготовлена в будь-якій матеріальній формі; екземпляром фонограми є будь-яка копія фонограми на будь-якому матеріальному носії, виготовлена безпосередньо з фонограми і включаючи всі звуки або частину звуків, зафіксованих у цій фонограмі. Також законом встановлюється права виробника фонограми на переробку фонограми. У коментарях до Закону сказано, що мета такої переробки і технічні прийоми, використовувані при цьому, можуть бути різними.

У всіх цих випадках на переробку потрібна згода виробника фонограми. Необхідність такої згоди варто поширювати і на зображення (малюнки, ескізи і т.д.). Не можна забувати, про частину продукції, що є результатом творчої діяльності і може використовуватися самостійно, є об'єктом авторського права.

Вирішення питання про контрафактність продукції стосується правових та інших питань, що виходять за межі спеціальних знань експертів, при цьому криміналістичне дослідження не дозволяє дати остаточний висновок про контрафактність компакт-дисків. Воно може виявити тільки ознаки подібності або відмінності досліджуваних компакт-дисків, що свідчили про повне або часткове копіювання, а також можливі способи їх копіювання. Неприпустимо, відповідно до законодавства, ставити перед експертом правові питання (наприклад, чи є надані на дослідження компакт-диски контрафактними і т.і.).

Таким чином, для вирішення питання про контрафактність, слідчому, поряд з іншими питаннями, необхідно встановити, чи є досліджувані об'єкти повною або частковою копією щодо легітимного. При цьому, на наш погляд, експертиза може виявити тільки ознаки копіювання, рішення про порушення авторського права і суміжних прав повинен приймати слідчий.

Якщо виходити з перерахованих вище основних понять, об'єктами експертизи на предмет контрафактності є носії фонограм (компакт-диски, а точніше, зафіксовані на них фонограми), а також буклети, вкладиші, що входять у їх художнє оформлення.

Самі носії запису також можуть бути предметом експертизи, якщо необхідно встановити технологічне устаткування, на якому виготовлені екземпляри фонограм.

При цьому експертне дослідження перерахованих вище об'єктів є комплексним і містить у собі, як правило, такі види традиційних і спеціальних досліджень: технічна експертиза документів, трасологічна експертиза і фоноскопична експертиза.

Типові питання, що ставляться при дослідженнях контрафактності фонограм:

1. Чи є ознаки, що свідчать про копіювання (повне або часткове) фонограм і поліграфічного оформлення компакт-дисків (компакт-касет), а також відповідних їм елементів їх художнього оформлення – вкладних буклетів і вкладишів. Якщо так, то в чому конкретно виражаються ці ознаки?

2. Чи виготовлені надані для дослідження зразки компакт-дисків (компакт-касет), а також надані для дослідження відповідно легітимні зразки компакт-дисків на тому самому комплексі устаткування або на різних (тобто не є досліджувані об'єкти і легітимні зразки тим самим продуктом)?

3. Чи виготовлені надані для дослідження компакт-диски на якому-небудь певному комплексі устаткування, зразки яких додаються?

4. Чи є ознаки зміни маркувань виробника матриці на металізованій поверхні в центрі компакт-дисків, якщо так, то яким способом зроблені ці зміни і який початковий їх зміст?

5. Чи ідентичні варіанти виконання вокально-музичної продукції, наданих на експертизу?

При вирішенні перерахованих вище питань поліграфічне і трасологічне дослідження проводилися із застосуванням стандартних методик.

Порівняльному дослідженню на предмет ідентичності поліграфічного і художнього оформлення піддаються лицьова сторона компакт-диску, буклети, вкладиші до них.

При цьому порівнюється назва альбому і зміст компакт-дисків, знаки й тексти, що підтверджують авторські і суміжні права, а також інші зображення.

При дослідженні безпосередньо компакт-дисків трасологічна експертиза вирішує питання як діагностичного (чи на одному устаткуванні виготовлені контрафактні і легітимні компакт-диски) так і ідентифікаційного (чи з використанням конкретного технологічного устаткування виготовлені контрафактні компакт-диски) характеру.

В процесі дослідження компакт-дисків, з метою визначення ознак технологічного устаткування, на якому вони були виготовлені, вимірюються геометричні розміри і досліджуються профілі різних поверхонь:

- товщина диска в різних точках (по зовнішньому краю, і 10 мм від краю, у середині диска);
- зовнішній діаметр диска і профіль зовнішнього краю; діаметр і профіль краю центрального отвору; діаметр, ширина і глибина (висота) борозенки і (або) валика навколо центрального отвору і їх профілі;
- внутрішній і зовнішній діаметр металізованої поверхні і зміщення від центра;
- розташування й характер коду IFPI на тильній стороні компакт-дисків.

Дані ознаки є ознаками групового значення і при їх збігу проводиться подальше дослідження з метою виявлення ознак індивідуалізуючого значення, збіг яких дозволяє ідентифікувати конкретне технологічне устаткування, що використовувалось при виготовленні компакт-дисків. До таких ознак можна віднести:

- розташування, взаємне розташування, форма, розміри і рельєф відображень можливих дефектів матриці на поверхнях диска;
- розташування і характер слідів від вирубного інструмента по краю центрального отвору.

При порівнянні фонограм компакт-дисків беруться до уваги результати аудитивного прослуховування (зміст, тривалість, переключування, шуми та ін.), електроакустичні і спектральні характеристики, а також відмінності в цифровому поданні вмісту компакт-дисків, пауз, службової інформації та ін.

Для проведення дослідження можна застосовувати такі програмно-технічні засоби:

- сонограф «DSP Sona-Graph model 5500» фірми «Kay Elemetrics corp»;
- ПЕВМ «HP Vectra VL Senes 4» 5/200, що включає два CD-ROM Drive SCR-831 й CR-583-Г, операційні системи «Windows 95» й MS-DOS 6.22;
- мовна комп'ютерна лабораторія «CSL mode 4300Y» фірми «Kay Elemetrics corp» і відповідне програмне забезпечення «Version 5.05»;
- головні телефони «CD750»; підсилювач низької частоти «STR-GX315»;
- фотопринтер «F78U» фірми «Mitsubishi»;
- принтер «LaserJet 4P»;

Фонограми досліджуваних компакт-дисків порівнюються з відповідними їм фонограмами легітимних зразків.

Методика проведення дослідження. Спочатку за допомогою програми «CD-TOOLS 1.15 A UTILITY FOR ROM AUDI CD» були досліджені таблиці змісту («Table of contents») відповідних компакт-дисків.

З метою порівняння безпосередньо звукового змісту музичних творів проводиться аудитивний і спектральний аналіз фонограм, зафіксованих на порівнюваних компакт-дисках. Для цього сигнали, що знімають із телефонних виходів пристроїв читання компакт-дисків, подавалися на входи підсилювача високої частоти. При цьому сигнал з одного з пристроїв читання компакт-дисків прослуховувався по лівому каналу, а з іншого – по правому. Пристрої запускалися одночасно. Таким чином, проводиться аудитивний аналіз одночасно двох компакт-дисків. При виникненні незгодженості або необхідності прослуховування різних по порядку проходження музичних творів проводиться коректування режиму роботи пристрою читання компакт-дисків за допомогою програм «Лазерний програвач» і «Disc Detective (R) Pro 2.97».

Одночасно з аудитивним аналізом проводиться спектральний аналіз за допомогою сонографа в реальному режимі.

Сигнал знімався з лінійних виходів пристроїв читання компакт-дисків. Аналізувалися одночасно динамічні спектрограми лівого (правого) каналу відповідних компакт-дисків.

Залежно від результатів аудитивного і спектрального аналізів робилися висновки про наявність або відсутність ознак, що свідчать про повне, часткове (з переробкою або без переробки) копіювання фонограм компакт-дисків з легітимних зразків.

На дослідження були надані два легітимних зразки матриць компакт-диска і два – сумнівного виробництва.

Виготовлення наданих на дослідження матриць для виробництва компакт-дисків була зроблена тим самим інструментом на тому самому устаткуванні.

На сьогодні вирішується питання з зміни обсягу і формулювання (постановці) питань при проведенні експертиз і досліджень контрафактної аудіо продукції. Передбачається доручити експертам-криміналістам вирішувати такі питання:

- встановлення правовласника аудіо продукції;
- встановлення ознак контрафактної аудіо продукції.

Для цього необхідно:

- навчити спеціалістів методиці встановлення правовласника;
- створити колекції аудіо продукції на базі ЕКЦ;
- надати ДНДЕКЦ і НДЕКЦ необхідну довідкову інформацію, електронні і друковані каталоги щодо

випуску аудіо продукції;

- періодично поповнювати колекції й обновляти довідкову інформацію;
- забезпечити технічними засобами ДНДЕКЦ і НДЕКЦ.

Все вищесказане відноситься до цифрових носіїв аудіо інформації – компакт-дискам.

Технології CD були з успіхом використані при виготовленні диска Video-CD, за розмірами і зовнішнім виглядом дуже схожого із класичним диском. Формат Video-CD із цифровим аудіовізуальним записом, стисненим за методом MPEG-1, забезпечує збіг зображень із горизонтальною роздільною здатністю 240 рядків (як у системі VHS) і тривалістю 74 хвилини.

Подальший прогрес в удосконалюванні вже існуючого компакт-диску в результаті досягнутого компромісу (лише комерційного, але не технічного) між різними фірмами привело до появи виробу, названого DVD (Digital Versatile Disc), причому слово Versatile у цьому випадку можна перевести як всебічний, універсальний. Як і його попередник, цей компакт-диск має кілька різновидів таких, як DVD-Video, DVD-ROM, DVD-R/RAM, а можна чекати появи і DVD-audio. За рахунок збільшення поперечної й поздовжньої щільності запису інформації вдалося збільшити об'єм інформації з 650 Мбайт (CD) до 4,7 Гбайт (DVD) на одношарові й до 8,5 – на двошарових дисках (134 й 236 хвилин відтворення продукції). Також було запропоновано і ще одне вдосконалення – двосторонні одно- і двошарові компакт-диски, зроблені за класичним зразком з обсягом, відповідно 9,4 і 17 Гбайт.

Таким чином, при дослідженні DVD на предмет визначення ознак контрафактності і встановлення технологічного устаткування, на якому вони зроблені, підходи і методика проведення досліджень залишається такою самою, як і для CD.

Варто зауважити, що це питання для носіїв, заснованих на оптичних способах запису (CD і DVD), вирішується, як правило, дуже упевнено. Це обумовлено технологією їх виробництва – на одному устаткуванні і з одних матриць одержують кілька тисяч екземплярів компакт-дисків.

Оскільки аудіо і відео інформація поширюється також і на магнітних носіях, то варто зупинитися коротко на цьому питанні. Технологія магнітного запису передбачає запис кожної магнітної стрічки на конкретному екземплярі пристрою, причому кількість цих пристроїв, як правило, доволі велика.

Для аналогових магнітних носіїв VHS-video, аудіо компакт-касет, існуючі методи дослідження дозволяють у деяких випадках провести ідентифікацію апаратур магнітного запису. Але при великій кількості касет і устаткування завдання ідентифікації апаратури стає дуже складним.

Для цифрових магнітних записів (DAT і ін.), у зв'язку з великою щільністю запису, завдання практично не вирішується.

Залишається невирішеним питання проведення експертиз по тим самим легітимним матеріалам у випадку, коли з'являється та сама контрафактна продукція в різних регіонах. У цьому випадку кожен слідчий буде запитувати ті самі матеріали у законних виробників фонограм, призначати практично однакові експертизи.

Тут необхідна координація роботи всіх зацікавлених сторін для запобігання паралелізму. Вирішенням цього завдання необхідно займатися спільно ДНДЕКЦ, Слідчому управлінню МВС України.

Перелік ознак контрафактності аудіовізуальної продукції.

1. Використання відеокасет зі стандартною тривалістю відтворення (195, 240 хв.).
2. Відсутність поліграфічного художнього оформленого поліграфічного упакування (використання упакування в якому продаються чисті відеокасети).
3. Відсутність виконаної поліграфічним способом етикетки на корпусі відеокасети.
4. Відсутність інформації про авторів продукції і/або фірми – виробника.
5. Відсутність знаків охорони авторського права і виняткових суміжних прав.
6. Неправильне відображення кольору в зображеннях (найчастіше це виражається у вигляді пурпурового кольору на обличчях людей).
7. Низька якість відтворення дрібних текстів (на оригінальному упакуванні дрібні тексти найчастіше являють собою штрихове зображення, на контрафактній вони складаються з дрібних точок, що істотно позначається, на якості зображення).

8. Відсутність лакового покриття на упакуванні (оригінальне упакування лакується як для додання кращого товарного вигляду, так і для захисту від забруднення).

9. Використання топографічних та інших наклейок, що не мають відношення до фірми-виробника, і до правовласника.

У даний перелік включені ознаки, наявність яких можна встановити без наявності легітимного зразка і не потребують спеціальних знань. При складанні висновку, можна обмежитися даним переліком, оформленим у вигляді таблиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : станом на 22 грудня 2006 р. – К. : Ліга-Закон, 2008. – 385 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] (Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 21 вересня 2010 р. №2536-VI. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi->

4. Кримінальний кодекс України. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 25-26, ст. 131.
5. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. №4038-ХІІ // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – 2002. – № 7 : Судові експертизи в Україні. – 416 с. – ст. 232.
6. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 1 червня 2000 року № 1771-ІІІ та № 850-ІV від 22.05.2003 р.).
7. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України № 751-Х ІV від 16.06.99, № 2188-ІІІ від 21.12.2000, № 2783-ІІІ від 15.11.2001, № 2921-ІІІ від 10.01.2002, № 34- ІV від 04.07.2002 та № 850- ІV від 22.05.2003 р.).
8. Методология проведения исследований и экспертиз аудиовизуальных произведений : материалы семинара по Интеллектуальной собственности для сотрудников МВД России. – М., 1999.
9. Жаров В.О. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Захист прав на об'єкти промислової цінності. Захист авторських і суміжних прав: Конспект лекцій. – К. : ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2000.
10. Збірник нормативних актів з питань інтелектуальної власності /Уклад.: В.О. Жаров та ін. – К. : Вища школа, 1998.
11. Основи інтелектуальної власності. – К.: ІнЮре, 1999.
12. Жаров В.О. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Захист прав на об'єкти промислової цінності. Захист авторських і суміжних прав. Конспект лекцій. – К. : ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2000.
13. Кириченко І.А. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в галузі фармацевтики / І.А. Кириченко // Право України». – № 7. – 2002.
14. Кириченко І.А. Експертний висновок як джерело доказів по судових спорах про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності / І.А. Кириченко // Право України. – № 11. – 2002.
15. Кириченко І.А. Патентное право: поиск компромиса / И.А. Кириченко. – К.: Юридическая практика. – № 39 (353), 28 сентября 2004 года.
16. Кириченко І.А. Торгова назва лікарського засобу як предмет судового спору/ І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – №912. – 2004.
17. Кириченко І.А. Вирішення судових спорів з питань інтелектуальної власності. Експертне дослідження / І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 3. – 2003.
18. Кириченко І.А. Право інтелектуальної власності у створенні та використанні лікарських засобів / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №6. – 2003.
19. Кириченко І.А. Зміни в законодавстві про знаки для товарів і послуг: нові можливості та старі суперечності / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №11. – 2003.
20. Кириченко І.А. Судова експертиза об'єктів праїва інтелектуальної власності : навч.посіб. / І.А. Кириченко. – К. : ІВП, 2005.
21. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмЦНП, 2012. – 264 с.
22. Прохоров-Лукін Г.В. Товарні знаки – назви біологічно активних добавок та їх охороноздатність / Г.В. Прохоров-Лукін, І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – № 1. – 2004.
23. Прохоров-Лукін Г.В. Судова експертиза як невід'ємна складова ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності / Г.В. Прохоров-Лукін, І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 2-3. – 2005.
24. Чванкин В.А. Особенности отдельных криминалистических исследований продукции, обладающей признаками контрафактности : пособие / В.А. Чванкин, А.Л. Поскребло. – Минск, 2005.
25. Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность в Российской Федерации / А.П. Сергеев. – М., 2001.
26. Право интеллектуальной собственности: конспект лекций. – М. : ПРИОР, 1998.
27. Белов В.В. Интеллектуальная собственность: Законодательство и практика его применения: Учебное пособие. / В.В. Белов, Г.В. Виталиев, Г.М. Денисов. – М.: Юрист, 2002.

ТЕМА 11. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ДРУКОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ, ЩО МАЄ ОЗНАКИ КОНТРАФАКТНОСТІ

Відповідно до законодавства України про судову експертизу судово-експертні дослідження друкованої продукції мають право проводити судові експерти, які отримали кваліфікацію по експертній спеціальності «13.1.1 Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами, та інші». Такі дослідження відносяться до класу судових експертиз «Експертиза у сфері інтелектуальної власності».

Твір – це загальний термін для позначення результату творчої діяльності, того, що зроблене, створене ким-небудь і реально існує: виріб, витвір, творіння, утвір, опус тощо. В юридичному значенні твір є об'єктом авторського права. В цьому відношенні твір відрізняється від продукту, який здебільшого є результатом масового виробництва.

В законі України «Про авторське право та суміжні права» № 3792-ХІІ від 23.12.1993 року твір відноситься до об'єктів авторського права, в тому числі літературні письмові твори белетристичного,

публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо).

Як ми можемо побачити, законодавець вже в законі передбачив, що книги, брошури, статті тощо (тобто інші друковані видання) є об'єктами авторського права і захищаються законом.

Поряд з цим друковане видання – це об'єднані в одне ціле твори, які покликані задовольнити як інтелектуальні смаки людини, так і естетичні.

Книгу, чи то в паперовому, чи в електронному форматі, людина використовує повсякденно. Книга – це універсальний предмет, який дає змогу сприйняти та вивчити світ. І від того, як оформлена книга, яке її інформаційне насичення залежить її сприйняття людиною.

Книга і загалом друковане видання потребує захисту прав автора. Всі вміють читати, але написати книгу може не кожен, адже для цього потрібен талант. Але написати текст – це лише пів справи. Для успіху видання потрібно проілюструвати текст, або його частину. Ось тут в нагоді автору стають художники, як ілюстратори тексту, фахівці в галузі дизайну, комп'ютерної графіки, перекладачі, коректори, верстальники, видавці, технологи та інші фахівці видавничої справи. Таким чином, книга стає продуктом роботи значної кількості людей.

І ось коли книга побачила світ, вона зацікавила читачів, з'являються особи, які намагаються копіювати, не докладаючи зусиль.

При дослідженні примірника друкованої продукції проводиться порівняльне дослідження. Забігаючи наперед одразу розставимо певні пріоритети. Перше зазначене видання є примірником легітимної продукції. Щодо другого видання виникли певні сумніви в його легітимності, що стало підставою для проведення експертного дослідження у сфері авторського права та суміжних прав (об'єктів авторського права та суміжних прав) за експертною спеціальністю «13.1.1 Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами, та інші».

Необхідно дотримуватися вимог ст. 102 Кримінального процесуального кодексу України, а саме п. 6, ч. 1, яка передбачає, що зміст висновку експерта має містити докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка. Саме комбінація слів, яка утворила вираз «докладний опис» змушує експерта описувати об'єкт дослідження детально і робити відповідні висновки після завершення кожного з етапів дослідження.

Враховуючи це кожний крок експерта має бути виваженим, описаним і доведеним, навіть у таких простих речах, як надання назви об'єкту дослідження. Експерт не вправі у висновку одразу дати категоричну відповідь по об'єкту дослідження тільки за наявності загальних характеристик об'єкта.

1).

2).

3).

4).

Рис. 1. 1) – книга, 2) книга, 3) – електронна книга,

Певні предмети мають або однакову форму, або однакову назву. На рисунку 2 ми бачимо книгу (це зображення 1) та 2)) у різному виконанні палітурки та розмірах, у зображенні «3»).» ми бачимо електронний пристрій, який має офіційну назву «книга» (електронна книга), а у зображенні «4» ми бачимо сучасне оздоблення трьох примірників періодичного щомісячного видання, що має певні атрибути книги, але книгою не є, а є підшивкою журналів.

Саме тому експерт, повинен, в першу чергу, у даному випадку довести, що примірник друкованої книги, наданий на експертизу, є книгою або іншим видом друкованого видання за аналогією проведення досліджень по інших видах експертизи за алгоритмом «від загального до конкретного».

Повернемося до досліджуваних об'єктів. Упускаючи доказовість одразу скажемо, що обидва об'єкта дослідження це книги.

Саме таке твердження в подальшому дасть можливість, щодо використання певної спеціалізованої термінології під час опису та дослідження примірника друкованого видання без постійного тлумачення специфічних термінів, наприклад «ректо», «нахзацна сторінка», «екстензо», «екслібрис», «фронтиспіс» та інші.

Подальші дослідження проводяться за стандартним алгоритмом дій експерта під час проведення досліджень, який виражається у використанні загальних методів дослідження, криміналістичних, лінгвістичних та інших методів, які впровадились в криміналістичну і судову експертизу з інших наук відповідно до особливостей об'єктів дослідження.

В ході дослідження окрім наведення розмірних характеристик, особливостей матеріалів з яких виготовлено примірник друкованої продукції, в обов'язковому порядку повинно бути відображено статистичні дані по примірнику, а саме: наявність/відсутність палітурки, кількість зошитів у книзі, кількість аркушів, кількість таблиць, схем та ілюстрацій по тексту, наявність «німих» розділів, або підрозділів по тексту, наявність форзацних, нахзацних сторінок, наявність/відсутність титульних, авантитульних, шмугтитульних сторінок, наявність/відсутність фронтиспісу, маргіналії, ректо, версо, екстензо та екслібрисів, відомостей про тираж видання. Особлива увага приділяється атрибутам сучасного видання, а саме наявності знаків «© (С)» та «(Р)» (знаки захисту авторського права та суміжних прав) кодів «УДК» (Універсальна десятикова класифікація, бібліотечна класифікація документів, широко використовується у всьому світі для систематизації творів науки, літератури і мистецтва, періодичного друку, різних видів документів і організації картотек.), ББК (бібліотечна класифікація документів, заснована на системі таблиць ідентифікаторів.), ISBN ((з англ. International Standard Book Number – міжнародний стандартний номер книги) універсальний ідентифікаційний номер, що присвоюється книзі або брошурі з метою їх класифікації. Починаючи з 1 січня 2007 року ISBN складається з 13 цифр).

Але статистична інформація по примірнику друкованої продукції є лише загальним описом самого примірника.

Доказування факту, що об'єктом наданим на експертизу є друковане видання, передбачає вивчення самого тексту, його структури, особливостей викладення інформації з метою встановлення та віднесення тексту до певного жанру літературного твору за формою, змістом, родом.

Після ознайомлення з текстом та використавши спеціальні знання, експерт може зробити певний висновок, що твір має певний жанр. Твір має такі атрибути за формою «роман», за змістом «детектив, пригоди, містика», що в наслідок напруженості сюжету об'єднується в трилер.

В подальшому, а саме після ознайомлення з текстом, експерт може чітко зрозуміти та інтерпретувати ілюстрації до тексту та зображення на палітурці (обкладинці) примірника.

В подальшому експерт досліджує зразок для порівняння за аналогічною схемою і отримує певні результати.

При порівнянні зразків відбувається виявлення фактів, а саме встановлення схожостей та розбіжностей в тих чи інших моментах.

Особлива складність полягає у роботі з текстом, а саме фонетичному та лінгвістичному аналізі. І в тому разі коли текст було перекладено з іноземної мови різними перекладачами. Необхідно провести дослідження не тільки текстів у досліджуваних примірниках, а й дослідити текст оригіналу.

Зумовлено це тим, що методика перекладу іноземних текстів ґрунтується на двох принципах. Перший принцип – це дослівний переклад за умови адаптації правил граматики іноземної мови до тексту, другий принцип – це літературний переклад.

Як ілюстрації наведено фрагмент порівняльного аналізу текстів (див. Рис. 2-5., та таблиці 1 та 2).

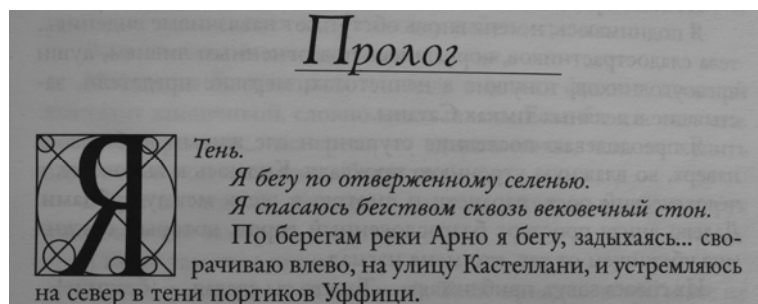

Рис. 2. Початок тексту з назвою розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці

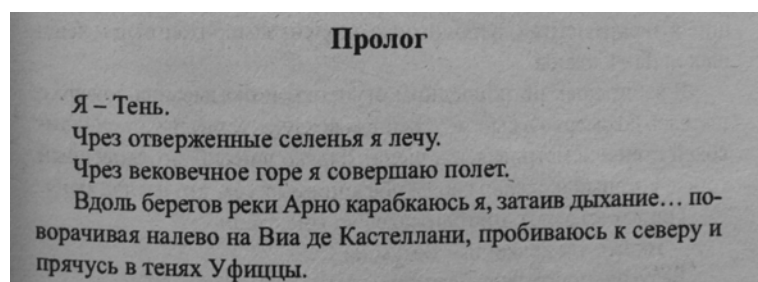

Рис. 3. Початок тексту з назвою розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці

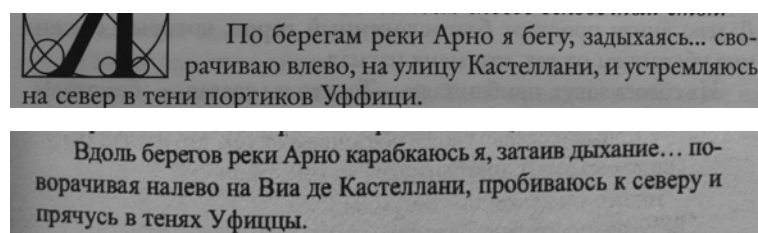

Рис. 4-5. Четверте речення з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці та у примірнику, що зазначено в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці

Таблиця 1.

Четверте речення з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці	Четверте речення з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці	Четверте речення з розділу «Пролог» у творі мовою оригіналу
По берегам реки Арно я бегу, задыхаясь... сворачиваю влево, на улицу Каstellани, и устремляюсь на север в тени портиков Уффици	Вдоль берегов реки Арно карабкаюсь я, затаив дыхание... поворачивая налево на Виа де Каstellани, пробиваюсь к северу и прячусь в тени Уффици	Along the banks of the river Arno, I scramble, breathless ... turning left onto Via dei Castellani, making my way northward, huddling in the shadows of the Uffizi.

Таблиця 2

Четверте речення з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в	Четверте речення з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці	Четверте речення з розділу «Пролог» у творі мовою оригіналу	Варіації дослівного перекладу частин четвертого речення з розділу «Пролог»

твердій обкладинці			
По берегам реки Арно	Вдоль берегов реки Арно	Along the banks of the river Arno	Вдоль берегов реки Арно
я бегу	карабкаюсь я	I scramble	Я (вскарабкаться, карабкаться, выкарабкаться, взобраться, забраться, перебраться)
задыхаясь...	затаив дыхание...	breathless ...	Задыхаясь, /глагол/ затаить затаить дыхание дышать /деепричастие/ задыхаясь
сворачиваю влево	поворачивая налево	turning left	поворот налево
на улицу Кастеллани	на Виа де Кастеллани	onto Via dei Castellani	onto /предлог/ на on = на + предл. падеж onto = на + вин. падеж. то же самое с in/into Виа де Кастеллани
и устремляюсь на север	пробиваюсь к северу	making my way northward	пробираясь на север (rush North) northward north(север) ward (административный район города)
в тени портиков Уффици	и прячусь в тени Уффици (Грамматичні помилки у слові Уффици)	huddling in the shadows of the Uffizi.	ютясь в тени Уффици (huddling - сбившись в) (в тени портиков - in the shadow of the porticos)

Примітка: Переклад підготовлено з використанням словників та підручників:

- Большой англо-русский словарь. Авт.-сост. Адамчик Н.В.
- Англо-русский словарь. Мюллер В.К.
- Англо-русский словарь идиом Н.Белинская
- Англо-русский словарь словосочетаний и клише для специалиста-исследователя: М.В.Мельникова
- Краткий справочник американско-британских соответствий: М.С.Евдокимов, Г.М.Шлеев
- Учебник английского языка Бонк Н.А. Котий Г.А. Лукьянова Н.Л.

Таким чином у дослідженні відображається результат порівняльного аналізу.

Окрім порівняльного аналізу тексту, в дослідженні має бути відображено і порівняльний аналіз іншої інформації. Для зручності він висвітлюється у порівняльній таблиці (див. таблицю 3).

Таблиця 3.

№ з/п	Об'єкт дослідження, що зазначено в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці	Об'єкт дослідження, що зазначено в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці	Співпадения/ відмінності (опис в разі наявності)
1.Автор/Назва			
1.1.	Автор: Ден Браун Назва: «Інферно»	Автор: Ден Браун Назва: «Інферно»	Відмінності відсутні
2.Тип видання			
2.1.	Книга	Книга	Відмінності відсутні
3.Розміри примірника			

3.1	162×107×25 мм	217×147×32 мм	Наявні відмінності у розмірах
4. Оформлення палітурна кришки			
4.1	Наявність тексту, ілюстрацій	Наявність тексту, ілюстрацій	Наявні відмінності: Об'єкт дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці має ознаки неякісної поліграфії яке виразилось у розмиття контурів зображень та літер, значні відмінності в стилістичному оформленні, шрифтах, написах.
5. Інформативний вміст книги			
5.1.	Кількість сторінок: 528 Кількість глав: пролог, 104 глави, епілог, про автора	Кількість сторінок: 544 Кількість глав: пролог, 104 глави, епілог, подяка	Наявні відмінності: Об'єкт дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці має на 16 сторінок більше від об'єкту дослідження що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці Об'єкт дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці має менший шрифт. Використані різні шрифти
6. Інформативний вміст сервісної інформації			
6.1.	код УДК 821.111(73) код ББК 84(7Сое) та посилання на авторські права ©Dan Brown, 2013 ©Перевод. Е. Рооманова, 2013 ©Перевод. М. Десятова, 2013	код УДК 821.111(73) код ББК 84(7Сое) та посилання на авторські права ©Dan Brown, 2013 ©Jacket design by Michael J. Windsor, 2013 ©Перевод. В.О. Бабков, 2013, ©Перевод. В.П. Голышев, 2013 ©Перевод. Л.Ю. Мотылев, 2013 ©Издание на русском языке AST Publishers, 2013	Наявні відмінності: Різні посилання на авторські права
7. Порівняння інформації по штрих-коду/ ISBN			
7.1.	ISBN 978-5-17-064155-5(ООО «Изд-во АСТ») ISBN 978-5-403-02897-4(ООО Изд-во «АСТ МОСКВА») ISBN 978-985-16-7765-4(ООО «Харвест»)	ISBN 978-5-17-079349-5 I SBN 978-985-18-2318-1 (ООО «Харвест») штрих-код 9785170793495	Наявні відмінності у по штрих-коду/ ISBN У об'єкта, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці відсутній штрих код
8. Пошкодження/втрати/якість виконання			
8.1.	Часткове забруднення, згини титульної сторінки, та сторінок тексту.	Часткове забруднення, згини титульної сторінки.	Наявні відмінності: Відмінності у якості друку, об'єкти, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці якісніший друк ніж в об'єкті що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій

			обкладинці. Відмінності в шрифтах, ілюстраціях. Відсутність деяких текстових частин в об'єкті, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці, та наявність. Відмінності в оформленні.
--	--	--	--

При проведенні порівняльного дослідження примірників необхідно дотримуватися алгоритму ознак:

- у форматі книги;
- у інформаційному змісті палітурної кришки;
- у якості виконання примірника;
- у особливостях оформлення сторінок книги;
відповідає:
- у сюжеті книги;
- автора книги;
- у назві книги;
- у кількості частин книги;
- у загальному змісту книги;
частково не відповідає та частково відповідає:
- у посиланнях на авторські права;
- у технічній інформації;
- у реквізитах;
- у викладенні тексту твору;
- у наявності граматичних помилок набору тексту.

Завершальним етапом роботи експерта є формування остаточних висновків на основі попередніх висновків, зроблених в ході проведення експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. №4038-ХІІ // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – 2002. – № 7 : Судові експертизи в Україні. – 416 с. – ст. 232.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 1 червня 2000 року № 1771-ІІІ та № 850-ІV від 22.05.2003 р.).
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України № 751-Х ІV від 16.06.99, № 2188-ІІІ від 21.12.2000, № 2783-ІІІ від 15.11.2001, № 2921-ІІІ від 10.01.2002, № 34- ІV від 04.07.2002 та № 850- ІV від 22.05.2003 р.).
4. Методология проведения исследований и экспертиз аудиовизуальных произведений : материалы семинара по Интеллектуальной Собственности для сотрудников МВД России. – М., 1999.
5. Жаров В.О. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Захист прав на об'єкти промислової цінності. Захист авторських і суміжних прав: Конспект лекцій. – К. : ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2000.
6. Збірник нормативних актів з питань інтелектуальної власності / Уклад.: В.О. Жаров та ін. – К. : Вища школа, 1998.
7. Основи інтелектуальної власності. – К.: ІнЮре, 1999.
8. Жаров В.О. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Захист прав на об'єкти промислової цінності. Захист авторських і суміжних прав. Конспект лекцій. – К. : ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2000.
9. Кириченко І.А. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в галузі фармацевтики / І.А. Кириченко // Право України. – № 7. – 2002.
10. Кириченко І.А. Експертний висновок як джерело доказів по судових спорах про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності / І.А. Кириченко // Право України. – № 11. – 2002.
11. Кириченко І.А. Патентное право: поиск компромиса / И.А. Кириченко. – К.: Юридическая практика. – № 39 (353), 28 сентября 2004 года.
12. Кириченко І.А. Торгова назва лікарського засобу як предмет судового спору/ І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – №912. – 2004.
13. Кириченко І.А. Вирішення судових спорів з питань інтелектуальної власності. Експертне дослідження / І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 3. – 2003.
14. Кириченко І.А. Право інтелектуальної власності у створенні та використанні лікарських засобів / І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – №6. – 2003.
15. Кириченко І.А. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності : навч.посіб. / І.А. Кириченко. – К. : ПВП, 2005.

16. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмІЦНП, 2012. – 264 с.
17. Прохоров-Лукин Г.В. Товарні знаки – назви біологічно активних добавок та їх охороноздатність / Г.В. Прохоров-Лукин, І.А. Кириченко // Інтелектуальна власність. – № 1. – 2004.
18. Прохоров-Лукин Г.В. Судова експертиза як невід'ємна складова ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності / Г.В. Прохоров-Лукин, І.А. Кириченко // Юридичний журнал. – № 2-3. – 2005.
19. Чванкин В.А. Особенности отдельных криминалистических исследований продукции, обладающей признаками контрафактности : пособие / В.А. Чванкин, А.Л. Поскребло. – Минск, 2005.
20. Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность в Российской Федерации / А.П. Сергеев. – М., 2001.
21. Право интеллектуальной собственности: конспект лекций. – М. : ПРИОР, 1998.
22. Белов В.В. Интеллектуальная собственность: Законодательство и практика его применения: Учебное пособие. / В.В. Белов, Г.В. Виталиев, Г.М. Денисов. – М.: Юрист, 2002.

ГЛОСАРІЙ

Маргіналія – назва чи малюнок, вміщені на полях книги.

Фронтиспіс (фр. *frontispisi*) – ілюстрація, розташована перед титульним аркушем книги на лівій сторінці.

Титульна сторінка (від лат. *Titulus* – напис, заголовок) – заголовний аркуш видання, основний титульний елемент книги, на якому зазначаються основні відомості про неї – прізвище автора, назву, жанр, місце і час видання, видавництво, марку видавництва, марку серії, номер тому та інше.

Шмуцтитул (від нім. *Schmutztitel*, де *Schmutz* – «брудний» і *Titel* – «заголовок») – окрема сторінка, де поміщають заголовок частини, розділу чи глави книги, а деколи окремих творів, які входять у збірник. В стародруках це додатковий титульний аркуш, який розташовували перед основним титулом для охорони останнього від забруднення.

Форзац (нім. *Vorsatz*) – це односторонній аркуш паперу, скріплений з першим і останнім зошитом блока і призначений для з'єднання блока з палітуркою.

Види заголовків:

Заголовки розрізняють за такими функціональними ознаками:

- за змістом;
- за місцем розташування;
- за формою зображення.

За змістом заголовки поділяються на:

- тематично прості;
- тематично складні.

За формою зображення розрізняють заголовки:

- нумераційні;
- літерні;
- німі.

За місцем розташування на шпальті виділяють заголовки:

- заголовки на шмуцтитулі;
- заголовок шапкою;
- заголовок у розріз із текстом;
- заголовок у підбір із текстом;
- заголовок віконцем;
- заголовок боковиком.

Книжкова ілюстрація – елемент книжки, що або пояснює текст наочними образами, або активно тлумачить текст, даючи можливість читачеві по-новому зрозуміти і відчувати цінність літературного змісту і форми.

Ілюстрації допомагають зорієнтуватись у змісті книжки, спонукають її прочитати та допомагають засвоїти зміст тексту.

Часто ілюстрації створюються у співдружності письменника і художника. Для ілюстрації обираються епізоди, що найповніше розкривають зміст тексту або окремих фрагментів літературного твору.

Палітурна кришка – це основна частина палітурки книги, виготовлена з цільного аркушу картону чи картонних сторінок, обкреслених покритим палітурним матеріалом: з'єднується з книжковим блоком обов'язково за допомогою форзаців.

Приклад висновку експерта

МВС України
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ МІНІСТЕРСТВА
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В МІСТІ КИЄВІ

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР**

вул. Володимирська, 15 м. Київ, 01601 тел. (044) 553-19-10
канц. тел. 271-67-91, факс: (044) 271-62-99

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА

00.00.2015

м. Київ

№ 000/ІВ

До НДЕКЦ при МВС України в м. Києві 00.00.2015 при супровідному листі від 00.00.2015 № 00/00 із Оболонського РУ ГУ МВС України в м. Києва надійшла постанова від 00.00.2015 про призначення експертизи у сфері інтелектуальної власності, винесена слідчим СВ Оболонського РУ ГУ МВС України в м. Києві Хххххххх Х.Х. у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань 00.00.2015 за №. 120151100500000000.

Проведення судової експертизи доручено начальнику сектору комп'ютерно-технічної експертизи, відділу криміналістичних досліджень НДЕКЦ при ГУМВС України в місті Києві 0000000000000000, який має кваліфікацію судового експерта з правом проведення експертизи у сфері інтелектуальної власності (об'єктів авторського права і суміжних прав), свідоцтво № 0000 від 00.00.2000 року, свідоцтво № 000 від 00.00.2010 року про підтвердження кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи з 2004 року.

Про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків за ст. 384, 385 КК України попереджений

0000000000000000

Обставини справи (відомі з постанови про призначення експертизи): До СВ Оболонського РУ ГУМВС України в м. Києві надійшла заява Хххх Х.Х. з приводу незаконного відтворення та розповсюдження творів літератури невстановленими особами на території ринку в м. Києві, а саме книги Дена Брауна «Інферно». виключне право на публікацію та розповсюдження якої, відповідно до договору № 00-00-00/М00 від 00.00.2010 між Іііііі Лімітед та ООО «Видавництво ООО», чим спричинили ТОВ «Видавництво ООО» матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, а саме на суму 10 0000 00 грн.

В ході досудового розслідування до СВ Оболонського РУ ГУМВС України в м. Києві від представника ТОВ «Видавництво 000» надійшла заява з проханням про долучення до матеріалів провадження висновку ведучого спеціаліста ТОВ «Видавництво» ХХХ ХХХ» Хххххх Х.Х. про порівняння оригінального екземпляра книги Дена Брауна «Інферно» в твердій обкладинці та екземпляра книги під такою ж назвою в м'якій обкладинці, придбаного в м. Києві на книжковому ринку «Петрівка», відповідно до якого: «Результати порівняльного аналізу свідчать про те, що наданий для проведення дослідження зразок книги Дена Брауна «Інферно» в м'якій палітурці є фальсифікацією, підробкою під оригінальну книжкову продукцію, яку реалізовує ТОВ «Видавництво ООО». Крім цього згідно з вказаною заявою було надано оригінальний екземпляр книги Дена Брауна «Інферно» в твердій обкладинці, а також екземпляр книги Дена Брауна «Інферно» в м'якій обкладинці, придбаній в м. Києві на книжковому ринку «Петрівка».

На експертизу надано:

1. 1 (один) примірник видання в твердій обкладинці.
2. 1(один) примірник видання в м'якій обкладинці

На вирішення експертизи поставлені питання:

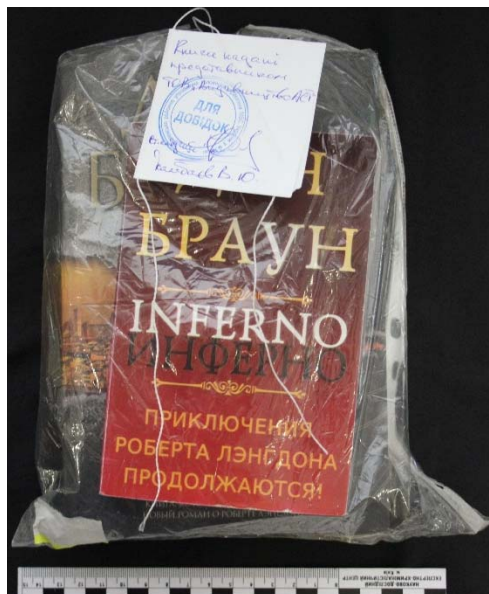
1. Чи є наданий на дослідження друкований оригінальний примірник книги Дена Брауна «Інферно» в твердій обкладинці об'єктом авторського права, якщо так то яким?
2. Чи відповідає наданий на дослідження оригінальний примірник книги Дена Брауна «Інферно» в твердій обкладинці примірнику книги Дена Брауна «Інферно» в м'якій обкладинці, придбаній в м. Києві на книжковому ринку «Петрівка», якщо ні то за якими ознаками?

ДОСЛІДЖЕННЯ

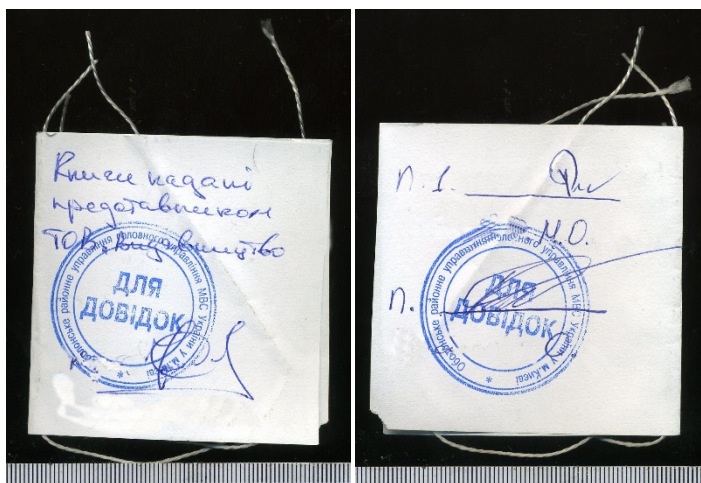
Об'єкти, надані на експертизу, заповнені в один прозорий полімерний пакет. Горловина пакету щільно зав'язана білою ниткою, вільні кінці, якої заклеєні паперовою биркою з двома відтисками печатки «Для довідок» Оболонського РУ ГУ МВС України в м. Києві, круглої форми виконаної фарбувальним матеріалом блакитного кольору.

На паперовій бирці, з обох сторін, наявний рукописний текст, виконаний стійким фарбувальним матеріалом синього кольору такого змісту: «Книги надані представником ТОВ «Видавництво АСТ» Слідчий (підпис) ХХХХХХ Х.Х. П 1 (підпис) (прізвище нерозбірливо) Х.Х. П. (підпис) (прізвище нерозбірливо)

Х.Х.» (див. ілюстрації 1-3).

Іл. 1. Об'єкти надані на експертизу в запакованому вигляді

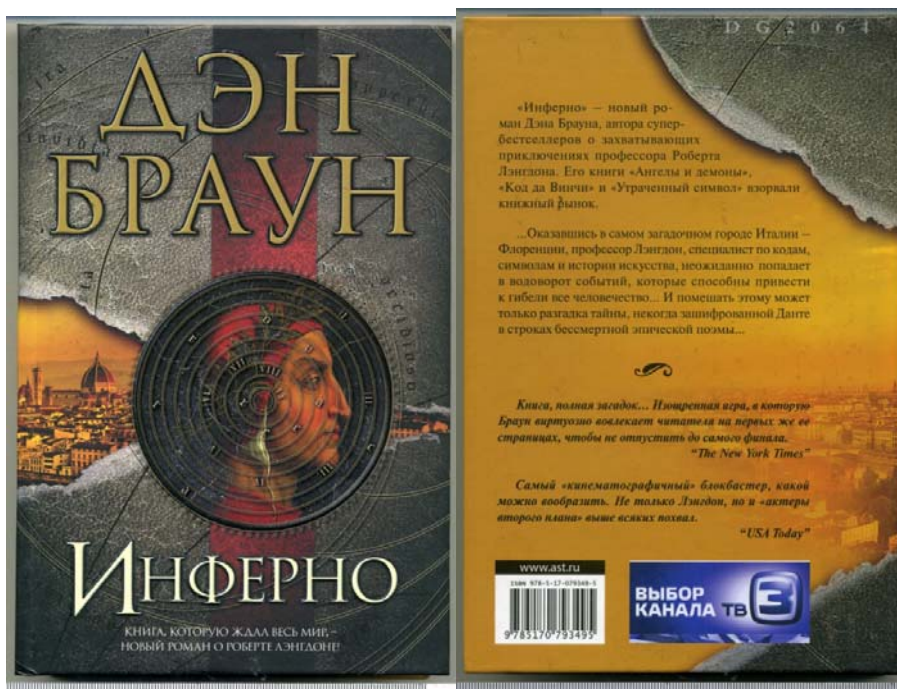
Іл. 2-3. Інформаційний вміст бирки пакування наданого на експертизу (з ліва на право: лицьова та зворотна сторони бирки)

У порядку, передбаченому ст. 13 Закону України «Про судову експертизу» та ч. 3 ст. 102 КПК України, судовий експерт вважає за необхідне вказати на те, що об'єкт дослідження, упаковка на момент огляду не порушена, забезпечує зберігання об'єкта дослідження й запобігає несанкціонованому доступу до нього (див. ілюстрацію 1). Дослідження проведено відповідно до черги надходження матеріалів та розпочато 27.04.2014 року.

Після відкриття упаковки встановлено, що в середині пакету знаходиться два примірника друкованої продукції з написом на палітурній кришці першого примірника «ДЭН БРАУН ИНФЕРНО КНИГА, КОТОРУЮ ЖДАЛ ВЕСЬ МИР, – НОВЫЙ РОМАН О РОБЕРТЕ ЛЭНГДОНЕ» (політурна кришка якої виготовлена з твердого картону) та на палітурній кришці другого примірника «ДЭН БРАУН ИНФЕРНО ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБЕРТА ЛЭНГДОНА ПРОДОЛЖАЮТСЯ!» (політурна кришка якої виготовлена з «м'якого» картону), і мають загальні атрибутивні ознаки примірників друкованої продукції – книг, що відповідає кількості та опису об'єктів наданих на експертизу (див. ілюстрацію 4).

Іл. 4. Об'єкти надані на експертизу без пакування.

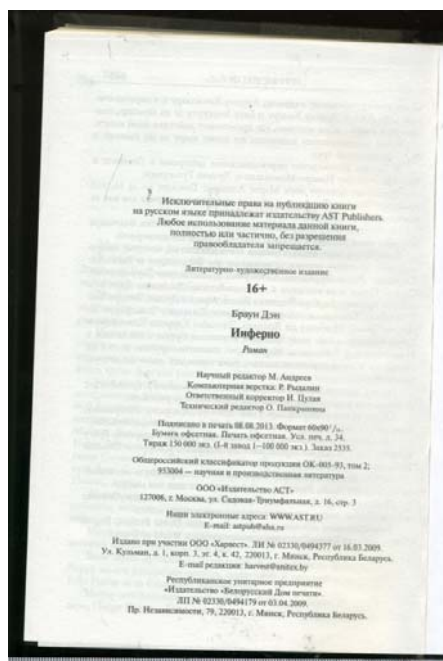
Іл. 5-6. Об'єкт наданий на експертизу, без пакування. Дэн Браун «ИНФЕРНО» 2013 року видання, код ISBN 978-5-17-079349-5, ISBN 978-5-17-079349-5 (ООО «Харвест») (лицьова та зворотна сторони палітурної кришки)

Іл. 7. Об'єкт наданий на експертизу, без пакування. Дэн Браун «ИНФЕРНО» 2013 року видання, код ISBN 978-5-17-079349-5, ISBN 978-5-17-079349-5 (ООО «Харвест») (торцева сторона політурної кришки)

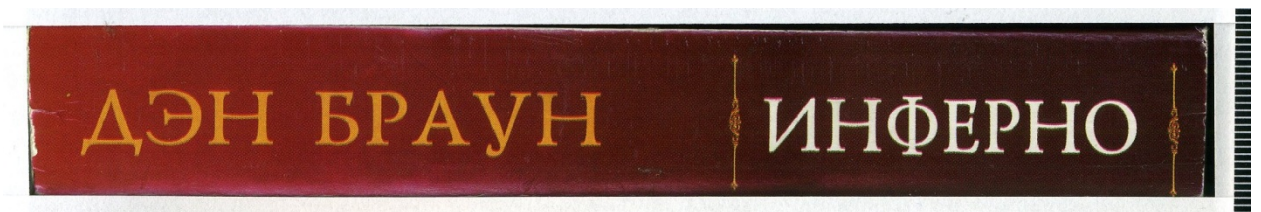
Лл. 8. Технічна інформація з книги Дэн Браун «ИНФЕРНО» 2013 року видання, код ISBN 978-5-17-079349-5, ISBN 978-5-17-079349-5 (ООО «Харвест»).

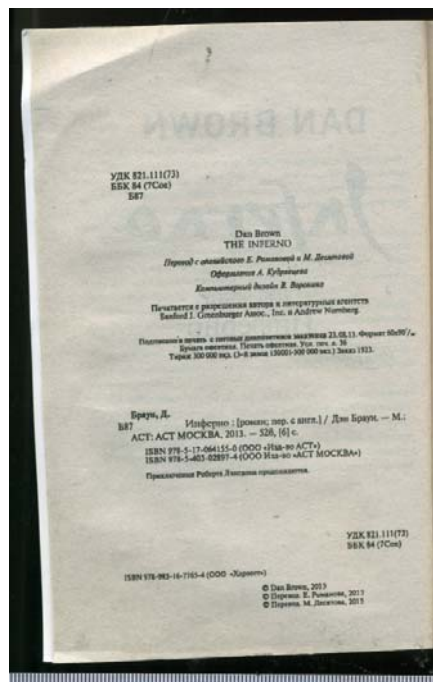
Лл. 9. Технічна інформація з книги Дэн Браун «ИНФЕРНО» 2013 року видання, код ISBN 978-5-17-079349-5, ISBN 978-5-17-079349-5 (ООО «Харвест»).

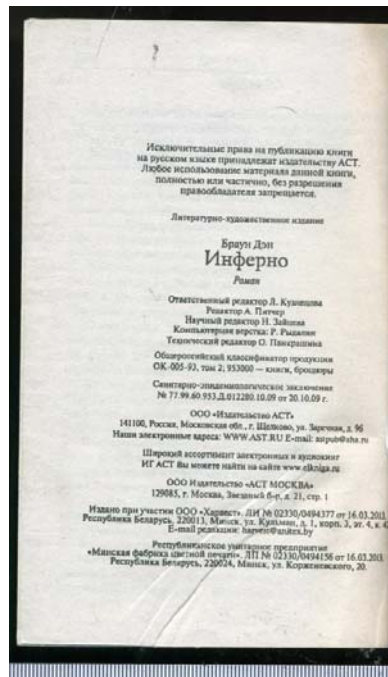
Лл. 10.-11. Об'єкт наданий на експертизу, без упаковання. Дэн Браун «ИНФЕРНО» 2013 року видання, код ISBN 978-5-17-064155-0 (ООО «Изд-во АСТ»), ISBN 978-5-403-02897-4 (ООО Изд-во «АСТ МОСКВА») ISBN 978-985-16-7765-4 (ООО «Харвест») (лицьова та зворотна сторони палітурної кришки)

Лл. 12. Об'єкт наданий на експертизу, без упаковання. Дэн Браун «ИНФЕРНО» 2013 року видання, код ISBN 978-5-17-064155-0 (ООО «Изд-во АСТ»), ISBN 978-5-403-02897-4 (ООО Изд-во «АСТ МОСКВА») ISBN 978-985-16-7765-4 (ООО «Харвест») (торцева сторона політурної кришки)

Лл. 13. Технічна інформація з книги. Дэн Браун «ИНФЕРНО» 2013 року видання, код ISBN 978-5-17-064155-0 (ООО «Изд-во АСТ»), ISBN 978-5-403-02897-4 (ООО Изд-во «АСТ МОСКВА») ISBN 978-985-16-7765-4 (ООО «Харвест»).

Іл. 14. Технічна інформація з книги. Ден Браун «ИНФЕРНО» 2013 року видання, код ISBN 978-5-17-064155-0 (ООО «Изд-во АСТ»), ISBN 978-5-403-02897-4 (ООО Изд-во «АСТ МОСКВА») ISBN 978-985-16-7765-4 (ООО «Харвест»)

З метою оптимізації процесу дослідження примірники були умовно пронумеровані, як примірник № 1 – книга з «твердою» політурною кришкою, примірник № 2 – книга з «м'якою» політурною кришкою. Подальше дослідження примірників проводиться роздільно з послідовним порівняльним дослідженням.

Дослідження об'єкту №1.

Наданий на експертизу об'єкт має форму паралелепіпеда розміром 217×147×32 мм. У примірника наявні такі складові частини: палітурна кришка, яка виготовлена з пресованого картону, умовно поділеного на дві сторінки. Перша сторінка палітурної кришки має ілюстрації та текстову частину і є лицьовою сторінкою. Друга сторінка має оформлення оранжевих та сірих кольорів, ілюстрацію, текстову інформацію та технічні маркування (штрих-код).

Між аркушами палітурної кришки знаходиться книжковий блок який складається з 17 зошитів, загальна кількість аркушів – 274. Зошити з'єднані між собою за допомогою капталу, та приєднані до палітурної кришки – форзацної та нахзацної сторінки за допомогою клейової суміші.

Примірник має авантитульну сторінку, титульну сторінку, основний текст, зміст, технічну та сервісну інформацію про походження і реквізити поліграфічної продукції. В ході подальшого дослідження наведеної текстової інформації встановлено, що автор, згідно з даними палітурної кришки та титульного листа, Ден Браун назва примірника «Інферно». Текст викладено російською мовою.

Таким чином, поєднавши всі отримані дані можна прийти до попереднього висновку, що на експертизу надано примірник друкованої продукції – книга з назвою: «Інферно» автор якої Ден Браун.

За інформацією титульного аркуша, книга надрукована у 2013 році.

З метою ідентифікації об'єкта наданого на експертизу, проведено дослідження інформативного вмісту палітурної кришки, титульного аркушу, основного тексту, зміст видання та поліграфічних реквізитів.

В результаті більш детального дослідження було встановлено таке:

Дослідження інформаційного вмісту палітурної кришки.

Титульна сторінка книги має фон з сірих кольорів, також наявна вертикальна лінія червоного кольору, зміщена від центру праворуч. На сірому фоні зображені чорні радіуси з оливковими контурами, деякі з них підписані на іноземній мові.

На вертикальній червоній лінії, ближче до нижньої частини наявний профільний, ошийний портрет людини, чоловічої статі. Чоловік вдягнений в червоний одяг та червоний головний убір, з лавровим вінком на ньому в стилі одягу епохи проторенесансу.

В ході проведеного порівняння інформаційного вмісту живопису епохи проторенесансу, було встановлено, що зображений портрет на палітурній кришці має спільні риси, композиційне рішення, обличчя та одягу з картиною Сандро Боттічеллі «Портрет Данте» приблизно 1495 року. Таким чином, можна зробити висновок, що на обкладинці зображений Данте Аліґ'єрі¹.

¹ **Данте Аліґ'єрі** (іт. Dante Alighieri) (13 липня 1265, Флоренція — 13/14 вересня 1321, Равенна) — видатний італійський поет доби Відродження, письменник і політик, «Батько італійської літератури». Першим став писати літературні твори народною (тобто італійською) мовою, а не латиною. Його головний художній твір, поема «Божественна Комедія» (іт. la Divina Commedia), вважається

шедевром світової літератури.

Портрет чоловіка вміщений в коло, яке розбито на дев'ять внутрішніх кіл. Кожне коло має нумерацію, нумерація велася римськими цифрами від 1 до 9. Також в кожному колі наявні літери латинської абетки.

При проведенні подальшого дослідження кіл, нумерації, літер та портрету було зроблено висновок що, кола з нумерацією мають символічне зображення дев'яти кіл пекла.

Ще одне зображення знаходиться нижче від горизонтального центру. На даній ілюстрації зображено міський пейзаж. При чому краї фону, навколо пейзажу, імітують розрив. При проведенні подальшого дослідження було встановлено що, на ілюстрації зображено частину міста Флоренції, Італія. Оскільки декілька будівель за своїми конструктивними елементами мають характерні конструктивні елементи та візуальні ознаки характерні до Санта-Марія-дель-Фйоре, кампаніли Джотто, капели Медичі, на зворотній стороні – Палаццо Веккіо (див. ілюстрації 4.,5.-9.,15).

Іл. 15. Складові частини оздоблення палітурної кришки.

В верхній частині палітурної кришки наявний напис: «ДЕН БРАУН» виконаний в два рядки оливковим кольором та чорним контуром, який вказує на автора книги.

В нижній частині: «ИНФЕРНО», білими літерами та чорним контуром, що вказує на назву примірника. Під ним ще один напис: «КНИГА, КОТРУЮ ЖДАЛ ВЕСЬ МИР, – НОВЫЙ РОМАН О РОБЕРТЕ ЛЭНГДОНЕ!», виконаний в два рядки білими літерами.

Зворотна сторона примірника має темно жовте забарвлення, з частиною пейзажу Флоренції, правий верхній та нижній кути мають сіре забарвлення, з імітацією розриву, схожих до титульної сторінки. На темно жовтому фоні наявна текстова інформація, виконана чорними кольором і поділена на дві частини (верхню та нижню), розділених за допомогою рослинного орнаменту.

Після проведення дослідження було встановлено що, в верхній частині надрукована анотація до книги, в нижній відгуки про книгу з посиланнями на джерело. в лівому нижньому куті наявний штрих-код 9785170793495, що відповідає коду ISBN 978-5-17-079349-5, сайт видавництва, та логотип компанії ТВ-3.

Умовна розділова смуга, яка умовно розділяє першу та другу сторінки палітурної кришки має темно жовте забарвлення, з частиною пейзажу Флоренції, верхня та нижня частина має сіре забарвлення, з імітацією розриву, схожих до титульної сторінки. Також наявні написи: «ДЕН БРАУН», оливкового кольору та чорним контуром, який вказує на автора книги та «ИНФЕРНО», білими літерами та чорним контуром, що вказує на назву примірника.

Зі зворотних сторін аркуша палітурної кришки зображення та написи відсутні.

Дослідження інформативного вмісту аркушів паперу книги.

В ході подальшого дослідження книги встановлено, що в книзі Форзацна та нахзацна сторінки, а також авантитул наявні. Після палітурної кришки першою по черзі сторінкою є авантитульна сторінка з написом «DEN BROWN INFERNO».

На титульній сторінці, яка не має номеру, але входить в пагінацію книги, наявна назва книги, вказується автор та видавництво.

На обороті титульного аркушу знаходяться технічна інформація про примірник, код УДК 821.111(73), код ББК 84(7Сое), штрих-код ISBN 978-5-17-079349-5, ISBN 978-985-18-2318-1 (ООО «Харвест») та посилання на авторські права ©Dan Brown, 2013 ©Jacket design by Michael J. Windsor, 2013 ©Перевод. В.О. Бабков, 2013, ©Перевод. В.П. Голышев, 2013 ©Перевод. Л.Ю. Мотылев, 2013 ©Издание на русском языке AST Publishers, 2013. На останній сторінці представлена анотація до книги, інформація про компанію видавництва з адресою, телефоном, електронною адресою, та інформація для закупівлі продукції даної компанії з контактною інформацією, контактна інформація.

Окрім цього в ході дослідження встановлені інші такі статистичні данні про примірник:

Загальна кількість аркушів.....	275 аркушів
– в тому числі палітурна кришка.....	1 аркуш
– кількість аркушів книги.....	274 аркуші
– рекламної продукції.....	наявна
Таблиці по тексту.....	відсутні
Схеми по тексту.....	в наявності
Ілюстрації по тексту.....	в наявності
Наявність німих розділів, або підрозділів.....	наявні
Вид заголовків.....	літерний та числовий
Наявність додаткового виділення тексту курсивом або жирним шрифтом.....	наявні (курсивом)
Наявність форзацної сторінки.....	наявна
Наявність шмуцтитулу.....	відсутні
Наявність титулу.....	наявний
Наявність фронтиспісу.....	відсутній
Наявність маргіналія.....	відсутні
Наявність ректо.....	відсутнє
Наявність версо.....	відсутнє
Наявність відомостей про серійність видання.....	в наявності
Наявність емблеми серії.....	відсутні
Наявність нахзацної сторінки.....	наявна
Наявність екстензор.....	відсутнє
Наявність екслібрису.....	відсутній
Відомості про тираж видання.....	150 000 экз. (I-й завод 1 – 100 000 экз.).заказ № 2535.

В результаті дослідження інформаційного вмісту примірника встановлено наявність систематичного викладення роману, має пролог, 104 глави, епілог та подяку.

Виявлені ознаки в своїй сукупності достатні для висновку, про те, що примірнику літературного твору властиві для примірників друкованої продукції – об'єктів авторського права.

Дослідження об'єкту №2.

Наданий на експертизу об'єкт має форму паралелепіпеда розміром 162×107×25 мм. У примірника наявні такі складові частини: палітурна кришка, яка виготовлена з цупкого паперу, умовно поділеного на дві сторінки. Перша сторінка палітурної кришки має кольорове зображення комбінації коричневих та червоних кольорів та текстову частину і є лицьовою сторінкою палітурної кришки. Друга сторінка має оформлення з коричневих, червоних кольорів, ілюстрацію, текстову інформацію.

Між аркушами палітурної кришки знаходиться книжковий блок з 264-ма аркушами паперу, які скріплені один з одним і палітурною кришкою шляхом склеювання лівих торцевих поверхонь кожного аркушу та приклеєні до палітурна кришки. Примірник має авантитульну та титульну сторінку, основний текст та сервісну інформацію про походження і реквізити поліграфічної продукції. Текст викладено російською мовою.

В ході подальшого дослідження наведеної текстової інформації встановлено, що автор, згідно з даними палітурної кришки та титульного аркуша, Ден Браун назва примірника «Інферно».

Таким чином, поєднавши всі отримані дані можна прийти до попереднього висновку, що на експертизу надано примірник друкованої продукції – книга з назвою »Інферно» автор якої Ден Браун.

За інформацією титульного аркуша, книга надрукована у 2013 році. З метою ідентифікації об'єкта наданого на експертизу, проведено дослідження інформативного вмісту палітурної кришки, титульного аркуша, основного тексту зміст видання та поліграфічних реквізитів.

В результаті більш детального дослідження було встановлено таке:

Дослідження інформаційного вмісту палітурної кришки.

На лицьовій сторінці палітурної кришки як фон використано поєднання коричневих (у верхній частині), та червоних (у нижній частині) кольорів. У верхній частині наявний напис «ДЭН БРАУН», надрукований жовтими і білим кольором, який вказує на автора примірника, в нижній частині напис: «ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБЕРТА ЛЭНГДОНА ПРОДОЛЖАЮТСЯ!», оранжевим кольором, який вказує на коротку анотацію на книгу. В центрі ще один напис: «INFERNO ИНФЕРНО», при чому напис «INFERNO» білими літерами, «ИНФЕРНО» – чорними, що вказує на назву примірника. Вище та нижче від напису «INFERNO ИНФЕРНО» наявні дві декоративні, оранжеві лінії з геометричним орнаментом.

На зворотній стороні палітурної кришки як фон використано поєднання коричневих (у верхній частині), та червоних (у нижній частині) кольорів, білими літерами надрукована анотація до книги, оранжевими надруковано перелік книг автора. В лівому верхньому куті наявна фотографія, після проведення дослідження було з'ясовано, що на ілюстрації зображений автор Ден Браун.

Умовна розділова смуга, яка умовно поділяє першу та другу сторінки палітурної кришки має як фон поєднання коричневих (у верхній частині) та червоних (у нижній частині) кольорів з текстом «ДЕН БРАУН» оранжевим кольором та «ИНФЕРНО» – білим кольором, що вказують на автора та назву примірника.

Зі зворотних сторін аркуша палітурної кришки зображення та написи відсутні.

Дослідження інформативного вмісту аркушів паперу книги.

В ході дослідження книги встановлено, що в книзі форзацна та нахзацна сторінки, відсутні. Після палітурної кришки першою по черзі сторінкою є авантитульна сторінка та титульна сторінка.

На авантитульній сторінці наявний напис, який вказує на автора та назву книги, на звороті якої надрукована анотація до книги.

На титульній сторінці, яка не має номеру, але входить в пагінацію книги, наявний напис, який вказує на автора та назву книги.

На сторінці з початком розповіді і назвою частини «Пролог» наявна одна ілюстрація. В ході порівняння якої встановлено, що на ілюстрації зображено картину Ад. Сандро Боттічеллі¹ (Ватиканська апостольська бібліотека) (дивись ілюстрації⁴,10.-14.,16.).

Сандро Боттічеллі (італ. Sandro Botticelli; 1 березня 1445-17 травня 1510) – італійський живописець флорентійської школи. Справжнє ім'я – Алессандро ді Маріано ді Ванні Філіппі (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi).

Ілюстрація на сторінці

Ад. Сандро Боттічеллі
(Ватиканська апостольська бібліотека)

Іл. 16. Порівняльні зображення ілюстрації з книги та всесвітньовідомого полотна Сандро Боттічеллі

На обороті титульного аркуша знаходяться технічна інформація про примірник код УДК 821.111(73), код ББК 84(7Сое), штрих-коди ISBN 978-5-17-064155-5(ООО «Изд-во АСТ»), ISBN 978-5-403-02897-4(ООО Изд-во «АСТ МОСКВА»), ISBN 978-985-16-7765-4(ООО «Харвест») та посилання на авторські права ©Dan Brown, 2013 ©Перевод. Е. Рооманова, 2013 ©Перевод. М. Десятова, 2013. Також там представлено відомості про тираж.

На останній сторінці представлена інформація про компанії видавництва з адресою, телефоном, електронною адресою, та інформація для закупівлі продукції даної компанії з контактною інформацією.

Книга містить в собі такі частини: пролог, 104 глави та епілог.

Окрім цього в ході дослідження встановлені інші статистичні данні про примірник:

Загальна кількість аркушів.....	265 аркушів
– в тому числі палітурна кришка.....	1 аркуш
– кількість аркушів книги.....	264 аркуші
– рекламної продукції.....	відсутня
Таблиці по тексту.....	відсутні
Схеми по тексту.....	відсутні
Ілюстрації по тексту.....	наявні
Наявність німих розділів, або підрозділів.....	наявні
Вид заголовків.....	літерний та числовий
Наявність додаткового виділення тексту курсивом або жирним шрифтом.....	відсутні
Наявність форзацної сторінки.....	відсутня
Наявність шмуцтитулу.....	відсутні
Наявність титулу.....	наявний
Наявність фронтиспісу.....	відсутній
Наявність маргіналія.....	відсутні
Наявність ректо.....	відсутнє
Наявність версо.....	відсутнє
Наявність відомостей про серійність видання.....	в наявності
Наявність емблеми серії.....	відсутня

Наявність нахзацної сторінки.....відсутня
 Наявність екстензо.....відсутнє
 Наявність екслібрису.....відсутній
 Відомості про тираж видання.....300 000 экз. (3-й завод 150001-300 000).заказ № 1923

В результаті дослідження інформаційного вмісту примірника встановлено наявність систематичного викладення роману, має пролог, 104 глави та епілог.

Виявлені ознаки в своїй сукупності достатні для висновку, про те, що примірнику літературного твору властиві для примірників друкованої продукції – об'єктів авторського права.

Порівняльне дослідження.

З метою отримання відповіді на питання № 2 було проведено порівняння загальних атрибутивних ознак та інформаційного вмісту обох примірників між собою. В результаті проведеного порівняння було отримано такі дані, які скомпільовані і відображені в таблиці 1 (див. таблицю 1).

Таблиця 1.

№ з/п	Об'єкт дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці	Об'єкт дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці	Співпадения/ відмінності (опис в разі наявності)
1.Автор/Назва			
1.1.	Автор: Ден Браун Назва: «Інферно»	Автор: Ден Браун Назва: «Інферно»	Відмінності відсутні
2.Тип видання			
2.1.	Книга	Книга	Відмінності відсутні
3.розміри примірника			
3.1.	162×107×25 мм	217×147×32 мм	Наявні відмінності у розмірах
4.Оформлення палітурна кришки			
4.1	Наявність тексту, ілюстрацій	Наявність тексту, ілюстрацій	Наявні відмінності: Об'єкт дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці має ознаки неякісної поліграфії, яке виразилось у розмитті контурів зображень та літер, значні відмінності в стилістичному оформленні, шрифтах, написах.
5. Інформативний вміст книги			
5.1.	Кількість сторінок: 528 Кількість глав: пролог, 104 глави, епілог, про автора	Кількість сторінок: 544 Кількість глав: пролог, 104 глави, епілог, подяка	Наявні відмінності: Об'єкт дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці має на 16 сторінок більше від об'єкту дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці Об'єкт дослідження, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці має менший шрифт. Використані різні шрифти
6. Інформативний вміст сервісної інформації			
6.1.	код УДК 821.111(73) код ББК 84(7Сое) та посилання на авторські права ©Dan Brown, 2013 ©Перевод. Е. Рооманова, 2013 ©Перевод. М. Десятова, 2013	код УДК 821.111(73) код ББК 84(7Сое) та посилання на авторські права ©Dan Brown, 2013 ©Jacket design by Michael J. Windsor, 2013 ©Перевод. В.О. Бабков, 2013, ©Перевод. В.П. Гольшев, 2013 ©Перевод. Л.Ю. Мотылев, 2013	Наявні відмінності: Різні посилання на авторські права

		©Издание на русском языке AST Publishers, 2013	
7. Порівняння інформації по штрих-коду/ ISBN			
7.1.	ISBN 978-5-17-064155-5(ООО «Изд-во АСТ») ISBN 978-5-403-02897-4(ООО Изд-во «АСТ МОСКВА») ISBN 978-985-16-7765-4(ООО «Харвест»)	ISBN 978-5-17-079349-5 I ISBN 978-985-18-2318-1 (ООО «Харвест») штрих-код 9785170793495	Наявні відмінності у штрих-коді/ ISBN У об'єкта, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці відсутній штрих код
8. Пошкодження/втрати/якість виконання			
8.1.	Часткове забруднення, згини титульної сторінки, та сторінок тексту.	Часткове забруднення, згини титульної сторінки.	Наявні відмінності: Відмінності у якості друку, об'єкті, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці якісніший друк ніж в об'єкті, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці. Відмінності в шрифтах, ілюстраціях. Відсутність деяких текстових частин в об'єкті, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці, та наявність. Різниця в оформленні.

В ході проведення порівняльного аналізу стилістики тексту, викладеного в книгах встановлено, що письменник Ден Браун (англ. Dan Brown; 22 червня 1964, Екзетер, штат Нью-Гемпшир, США) який написав книгу «Інферно» – американський письменник, журналіст, музикант. Написав книгу англійською мовою. Обидва примірники є перекладами даного твору. В зв'язку з чим проводилось порівняння тексту в обох примірниках з текстом оригіналу.

В результаті порівняння було встановлено, що обидва переклади є художніми перекладами твору, і розповідають історію про професора історії мистецтв Гарвардського університету Роберт Ленгдона, який приходить до тьми у лікарняній палаті з пораненою головою і втратою пам'яті про події останніх кількох днів. Його останні спогади стосуються Гарварду, але лікарня знаходиться у Флоренції, в Італії. Сіенна Брукс, місцевий лікар, каже, що він отримав струс мозку в результаті кульового поранення і опинився у відділенні швидкої допомоги. Роберта починає переслідувати жінка на ім'я Ваєнта, одягнена як панк. Наближаючись до палати професора, вона вбиває одного з лікарів. Сієнні і Роберту вдається втекти і сховатися у неї на квартирі.

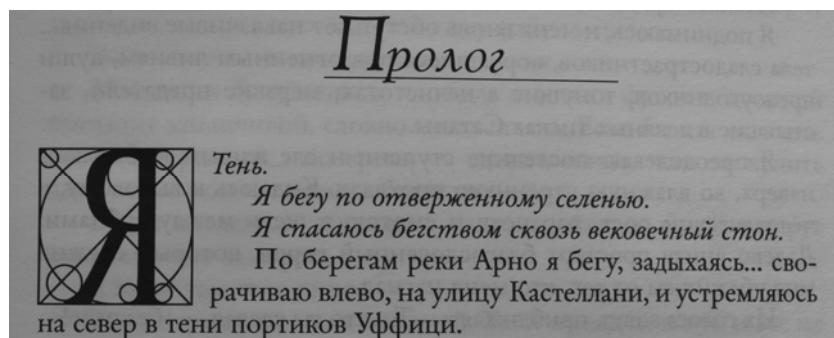
У своїй куртці Роберт знаходить біологічний циліндр. Він вирішує звернутися до американського посольства. У посольстві стверджують, що вони дуже довго його шукали і просять повідомити своє місце перебування. Не бажаючи вплутувати у свої справи Сієнну, Роберт називає адресу неподалік від її квартири. Пізніше він виявляє, що на тому місці з'являється Ваєнта з пістолетом. Впевнений, що уряд США хоче знищити його, Роберт Ленгдон приходить до висновку, що єдиний шанс вижити для нього – це розкрити таємницю циліндра. Виявляється, що за допомогою вмісту циліндричної печатки (англ.) можна спроектувати модифіковану версію карти Пекла Сандро Боттічеллі.

До кінця вирішити загадку заважають одягнені в чорне озброєні люди, від яких Сієнна і Роберт вирішують разом втекти.

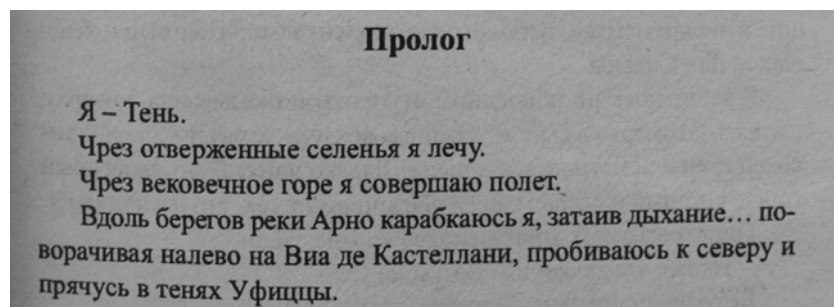
Карколомні пригоди, перестрілки, погоні, небезпека ураження страшним вірусом холери людства, переміщення з Флоренції до Вінеції, з Вінеції до Стамбулу, спецпідрозділи, люди в чорному, любов і зрада, розчарування і щасливий кінець і все це на фоні історичних та мистецьких пам'яток, символів, таємних товариств, тримає в напруженні читача з першої до останньої сторінки.

В ході дослідження встановлено, що різниця у перекладах полягає в тому, що переклад у творі, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці, є більш дослівним зі зменшенням авторським навантаженням мовних зворотів. На відміну, у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці, мовних зворотів більше та автор перекладу допускає власне трактування першопочаткового тексту автору.

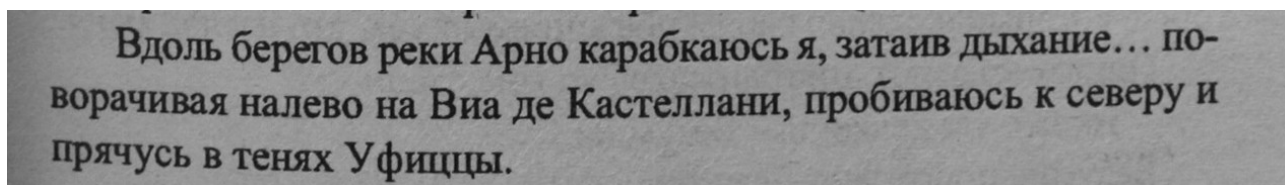
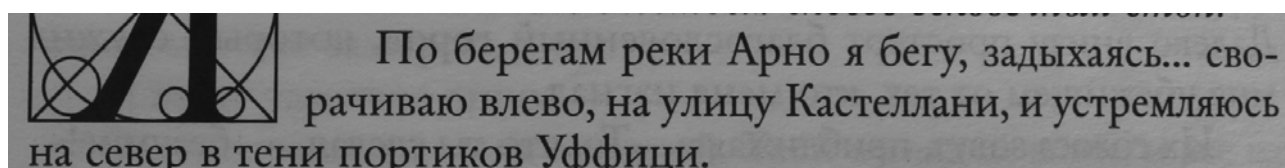
Як ілюстрації наведено фрагмент порівняльного аналізу текстів (див. ілюстрації 17-20, таблиці 2. та 3).

Іл. 17. Початок тексту з назвою розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці

Іл.18. Початок тексту з назвою розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці

Іл. 19-20. Четверте речення з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці та у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці

Таблиця 2.

Четверте речення з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці	Четверте речення з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці	Четверте речення з розділу «Пролог» у творі мовою оригіналу
По берегам реки Арно я бегу, задыхаясь... сворачиваю влево, на улицу Каstellани, и устремляюсь на север в тени портиков Уффици	Вдоль берегов реки Арно карабкаюсь я, затаив дыхание...поворачивая налево на Виа де Каstellани, пробиваюсь к северу и прячусь в тенях Уффици	Along the banks of the river Arno, I scramble, breathless ... turning left onto Via dei Castellani, making my way northward, huddling in the shadows of the Uffizi.

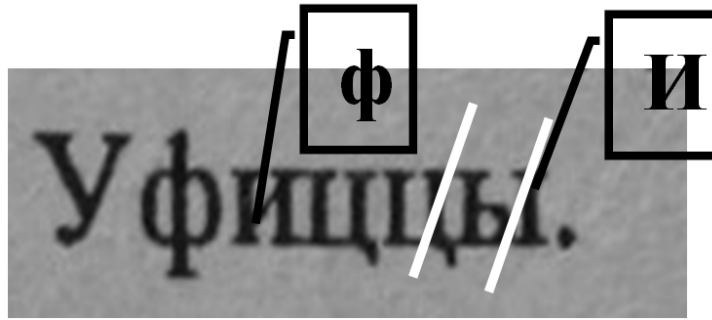
Таблиця 3.

Четверте речення	Четверте речення з	Четверте речення з	Варіації
------------------	--------------------	--------------------	----------

з розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці	розділу «Пролог» у примірнику, що позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці	розділу «Пролог» у творі мовою оригіналу	дослівного перекладу частин четвертого речення з розділу «Пролог»
По берегам реки Арно	Вдоль берегов реки Арно	Along the banks of the river Arno	Вдоль берегов реки Арно
я бегу	карабкаюсь я	I scramble	Я (вскарабкаться, карабкаться, выкарабкаться, взобраться, забраться, перебраться)
задыхаясь...	затаив дыхание...	breathless ...	Задыхаясь, /глагол/ затаить затаить дыхание дышать /деепричастие/ Задыхаясь
сворачиваю влево	поворачивая налево	turning left	поворот налево
на улицу Кастеллани	на Виа де Кастеллани	onto Via dei Castellani	onto ['ɔnto] /предлог/ на on = на + предл. падеж onto = на + вин. падеж. то же самое с in/into Виа де Кастеллани
и устремляюсь на север	пробиваюсь к северу	making my way northward	пробираясь на север (rush North) northward north(север) ward (административный район города)
в тени портиков Уффици	и прячусь в тени Уффици (Грамматичні помилки у слові Уффици(дивись ілюстрацію 21.))	huddling in the shadows of the Uffizi.	ютясь в тени Уффици (huddling - сбившись в) (в тени портиков - in the shadow of the porticos)

Примітка: Переклад підготовлено з використанням словників та підручників:

- Большой англо-русский словарь. Авт.-сост. Адамчик Н.В.
- Англо-русский словарь. Мюллер В.К.
- Англо-русский словарь идиом Н.Белинская
- Англо-русский словарь словосочетаний и клише для специалиста-исследователя: М.В.Мельникова
- Краткий справочник американско-британских соответствий: М.С.Евдокимов, Г.М.Шлеев
- Учебник английского языка Бонк Н.А. Котий Г.А. Лукянова Н.Л.

Іл. 21. Приклад граматичних помилок в наборі тексту.

Таким чином, сукупність виявлених ознак достатня для висновку, про те, що примірник друкованої продукції (книга з назвою «Інферно» автора Дена Брауна в російському перекладі), який позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці, придбаний в м. Києві на книжковому ринку «Петрівка», у порівнянні з примірником друкованої продукції (книга з назвою «Інферно» автора Дена Брауна в російському перекладі), який позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці, виключне право на публікацію та розповсюдження якого, відповідно до договору №02-03-10/М12 від 03.10.2012 між АСТ Лайсинс Лімітед та ТОВ «Видавництво АСТ» належить ТОВ «Видавництво АСТ»:

не відповідає:

- у форматі книги;
- в інформаційному змісті палітурної кришки;
- у якості виконання примірника;
- у особливостях оформлення сторінок книги;

відповідає:

- у сюжеті книги;
- автора книги;
- у назві книги;
- у кількості частин книги;
- у загальному змісту книги;

частково не відповідає та частково відповідає:

- у посиланнях на авторські права;
- у технічній інформації;
- у реквізитах;
- у викладенні тексту твору;
- у наявності граматичних помилок набору тексту.

При проведенні досліджень використовувалось:

Лінійка металева ГОСТ 427-75 ПЕОМ Pentium ® 4 CPU 3.00 GHz, Windows ® XP Professional, 00045-520-640-864, штангенциркуль ШЦ-1125-0,1-1, №71122486 ДСТ 166-89 (повірений, свідоцтво №23-18/0000829 від 07.05.2013, лінійка металева №107, ДСТУ ГОСТ 427:2009 (повірена, свідоцтво 23-25/000027 від 30.04.2013), ваги електронні KERN ALT 220-5DAM вимірювальна лабораторія відділу криміналістичних досліджень НДЕКЦ при ГУМВС України в м. Києві атестована на право вимірювань показників об'єктів Фіксація та друк зображення об'єктів проводилось з використанням цифрової фотокамери «Canon», лазерного принтеру «HP Laser Jt 1320».

Примітка. Об'єкт наданий на експертизу запаковано в один полімерний пакет з написом на бирці «НДЕКЦ при ГУМВС України в м. Києві Об'єкти дослідження до висновку експерта № 000/ІВ від 00.00.2015 року за матеріалами КП 12015110050000000 «дві книги», « підпис експерта, скріплено круглою печаткою «НДЕКЦ при ГУМВС України в м. Києві», повернуті ініціатору проведення дослідження разом з висновком експерта.

Іл. 22. Об'єкти надані на експертизу по завершенню досліджень в упакованому вигляді

Розрахунок вартості проведених досліджень додається до висновку експерта.

ВИСНОВКИ:

1. Примірнику літературного твору (книга з назвою «Інферно» автора Дена Брауна в російському перекладі), який позиціонується в постанові про призначення експертизи, як оригінальний примірник друкованої продукції в твердій обкладинці, виключне право на публікацію та розповсюдження якого, відповідно до договору № 00-00-00/M10 від 00.00.2012 між Ш Іііііі Лімітед та ТОВ «Видавництво ООО» належить ТОВ «Видавництво ООО»: є – об'єктом авторського права.

2. Примірник друкованої продукції (книга з назвою «Інферно» автора Дена Брауна в російському перекладі), який позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в м'якій обкладинці, придбаний в м. Києві на книжковому ринку «Петрівка» у порівнянні з примірником друкованої продукції (книга з назвою «Інферно» автора Дена Брауна в російському перекладі), який позиціонується в постанові про призначення експертизи, як примірник друкованої продукції в твердій обкладинці, виключне право на публікацію та розповсюдження якого, відповідно до договору № 00-00-00/M10 від 00.00.2012 між Ш Іііііі Лімітед та ТОВ «Видавництво ООО» належить ТОВ «Видавництво ООО»:

не відповідає:

- у форматі книги;
- в інформаційному змісті палітурної кришки;
- у якості виконання примірника;
- в особливостях оформлення сторінок книги;

відповідає:

- у сюжеті книги;
- автора книги;
- у назві книги;
- у кількості частин книги;
- у загальному змісту книги;

частково не відповідає та частково відповідає:

- у посиланнях на авторські права;
- у технічній інформації;
- у реквізитах;
- у викладенні тексту твору;
- у наявності граматичних помилок набору тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792- XII // Відомості

Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – ст. 64.

2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, прийнята Всесвітньою організацією інтелектуальної власності 24 липня 1971 року // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2006. – № 5. – ст. 1247.

3. Солганик Г.Я. Стилистика текста: Учеб. пособие / Г.Я.Солганик. – 5-е изд. – М. Флинта: Наука, 2003. – 256 с. – ISBN 5-89349-008-8, ISBN 5-02-022608-4.

4. ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» [Текст] – Введ. 1995.02.23.К.: Держстандарт України, 1995. – 48 с.

5. Інтелектуальна власність: словник-довідник / За заг. ред. О.Д.Святоцького. – У 2-х т.: Том 1. Авторське право та суміжні права / За ред. О.Д.Святоцького, В.С.Дроб'язка. – Уклад.: В.С.Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко. – К.: Ін Юре, 2000. – 356 с.

6. Універсальний словник-енциклопедія / Гол. Ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. – К.: Ірина, 1999. – 1551 с., іл. – ISBN 966-552-024-5.

7. Плещенко Т.П. Стилистика и культура речи: Учеб. пособие / Т.П. Плещенко, Н.В. Федотова, Р.Г. Чет. Под ред. П.П.Шубы. – Мн.: ТетраСистемс, 2001. – 544 с. – ISBN 985-6577-71-3.

8. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. – ISBN 966-580-033-5.

9. Тимофеев Л.И., Тураев С.В. Словарь литературоведческих терминов. – М.: Просвещение, 1974. – 509 с.

10. Литературный энциклопедический словарь (Под общ. ред. В.М. Кожевникова, П.А. Николаева. Редкол.: Л.Г. Андреев, Н.И.Балашов, А.Г.Бочаров и др.). – М.: Сов. энциклопедия, 1987. – 752 с.

11. Галич Олександр, Назарець Віталій, Васильєв Євген. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. Олександра Галича. – 4 – те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2008. – 488 с. – ISBN 978-966-06-0534-3.

12. Российский энциклопедический словарь: В 2 кн. – / Гл. ред.: А.М. Прохоров – М.: Большая Российская энциклопедия, 2001, – Кн. 1: А-Н., Кн. 2: Н-Я. – 2015 с.: ил.

13. Гаврилов Э.П. Оригинальность как критерий охраны объектов авторским правом // Патенты и лицензии. – 2004. – №6. – С. 45-51.

14. Липшиц Д. Авторское право и смежные права / Пер. с фр. Предисловие М. Федотова. – М.: Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. – 788 с. – ISBN UNESCO 92-3-202837-9; ISBN 5-86218-395-7.

15. Мельников В. Название произведения как возможный объект авторского права (из судебной практики Великобритании) // ИС. Авторское право и смежные права. – 2006. -№4. – С. 68-73.

16. Большой англо-русский словарь. Авт.-сост. Адамчик Н.В.

17. Англо-русский словарь. Мюллер В.К.

18. Англо-русский словарь идиом Н.Белинская.

19. Англо-русский словарь словосочетаний и клише для специалиста-исследователя: М.В.Мельникова.

20. Краткий справочник американо-британских соответствий: М.С.Евдокимов, Г.М.Шлеев.

21. Учебник английского языка Бонк Н.А. Котий Г.А. Лукьянова Н.Л.

22. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – ст. 36.

23. М. Мельников. Форма і зміст твору в авторському праві // Право України, 2004. – № 12.

24. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. – К.: Радянська школа, 1965. – 431 с.

25. Лесик В.В. Композиція художнього твору. – К.: Дніпро, 1972. – 96 с.

26. Григорян Е.А. Основы композиции в прикладной графике. – Ереван, 1986. – 32 с.

27. Словник літературознавчих термінів за ред. В.І. Кузьменко. – К.: Український письменник, 1997. – 230 с.

28. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: У 4 – х т. / За заг. ред. О.Д. Святоцького. – Т. 2: авторське право і суміжні права / С.О. Довгий, В.С. Дроб'язко, В.О. Жаров та ін.; За ред. Г. І. Миронюка, В. С. Дроб'язка. – К.: Ін Юре, 1999. – 460 с.

29. ВОИС. Глоссарий терминов по авторскому праву и смежным правам: – Published by the World Intellectual Property Organization, 1981. – 228 с.

30. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. – М.: Воениздат, 1973. – 280 с.

31. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмЦНП, 2012. – 264 с.

ТЕМА 12. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ, ЩО МАЄ ОЗНАКИ КОНТРАФАКТНОСТІ

Останнім часом експертиза об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) в Україні все частіше стає предметом обговорення та дискусій на сторінках друкованих видань. І це не дивно. Виникнення нового виду судово-експертної діяльності потребує створення теоретичного підґрунтя, що враховує особливості досліджуваних об'єктів та не суперечить загальним методологічним засадам судової експертизи.

Отже, предмет будь-якої судової експертизи визначається об'єктом експертного дослідження і питаннями, порушеними слідчим (судом), що вирішуються експертом у межах його спеціальних знань.

Будь-який судовий експерт погодиться з твердженням, що від правильності, доцільності сформульованих експерту питань залежить напрям, об'єм та межі експертного дослідження.

Практика призначення судових експертиз об'єктів інтелектуальної власності свідчить про складності в розмежуванні «питання факту» від (та) «питання права» і, як наслідок, формулювання питань правового характеру, вирішення яких чинним законодавством віднесено до компетенції суду.

Аналіз цієї ситуації підтверджує необхідність активного реагування науковців та практиків на переформулювання питань правового характеру на такі, що потребують застосування спеціальних знань.

Виходом із ситуації, що склалася, може стати залучення спеціалістів, зокрема і судових експертів, для надання суддям допомоги під час формулювання питань для вирішення експертизи, що забезпечить об'єктивне встановлення фактичних обставин за справою та виключить звинувачення судді в упередженості. Склад таких спеціалістів може формуватися в кожному місцевому та апеляційному суді з авторитетних фахівців у відповідній сфері. Залучення спеціалістів для надання допомоги у встановленні фактичних обставин справи могло б здійснюватися за клопотанням хоча б однієї з осіб, які беруть участь у справі, або з ініціативи суду.

Нині в Україні існують чотири види установ, які здійснюють судово-експертне забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, а саме: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України, Науково-дослідні інститути судових експертиз Міністерства юстиції України, Науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС України та Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України. Провідними фахівцями зазначених установ розроблено методичні матеріали щодо призначення та проведення експертиз з цього напрямку, в яких, зокрема, наведено перелік питань, що вирішують експерти відповідної спеціалізації.

Практика судово-експертних досліджень ОІВ показує, що для встановлення фактичних даних, необхідних для правильного вирішення кримінальної, цивільної або господарської справи, не завжди достатньо знань у сфері інтелектуальної власності. У багатьох випадках необхідне використання спеціальних знань, які належать до різних видів судових експертиз. Наприклад, для вирішення питання щодо контрафактності відеокасет, необхідно, зокрема:

- встановити спосіб целофанування та виготовлення футляра (компетенція трасологічної експертизи);
- вирішити питання про спосіб поліграфічного оформлення футляра (компетенція технічної експертизи документів);
- вирішити питання про відповідність якості відеозапису досліджуваної відеокасети якості запису на ліцензійних касетах (компетенція експертизи фоно- та відеозаписів).

Подібні комплексні експертні дослідження проводяться фахівцями відповідних експертних спеціальностей з використанням відповідного методичного та апаратного забезпечення.

Висвітлені проблеми, що виникають під час призначення та проведення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, та запропоновані шляхи їх розв'язання свідчать про необхідність об'єднання зусиль експертів, суддів та представників досудових органів для розроблення та впровадження єдиних підходів судово-експертного супроводу, що є невід'ємною складовою дійового механізму захисту об'єктів інтелектуальної власності.

12.1. Загальні положення проведення експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Судова експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав (далі – сеапсп) – це дослідження властивостей матеріальних та нематеріальних (інформаційних) об'єктів, яке проводиться в процесуальній формі за дорученням органу досудового розслідування чи суду з метою встановлення їх автора (авторів), джерела походження та способів використання і зміни досліджуваних об'єктів, а також встановлення відповідності об'єктів дослідження умовам охороноздатності.

Методика експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав – система методів, прийомів та технічних засобів, що застосовуються в певній послідовності, призначених для вивчення специфічних об'єктів експертизи та встановлення фактичних даних. Система методів передбачає цілеспрямоване та упорядковане їх використання.

Предмет експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав складають фактичні дані, що належать до властивостей матеріальних і нематеріальних (інформаційних) об'єктів. Зазначені дані встановлюються на основі спеціальних знань в галузі авторського права та суміжних прав, в суворій відповідності до вимог закону, і можуть мати доказове значення по кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах.

Об'єктами експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав є:

- літературні, письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- комп'ютерні програми;
- копіяції даних (бази даних), якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;
- музичні твори з текстом і без тексту;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для

сценічного показу, та їх постановки;

- аудіовізуальні твори;
- твори образотворчого мистецтва;
- твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності;
- ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- сценічні обробки творів, обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- похідні твори;
- збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- будь-які способи виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- фонограми;
- відеограми;
- програми (передачі) організацій мовлення тощо.

Об'єкти поділяються на дві групи: ті, що перевіряються та порівняльні.

Об'єкти, що перевіряються:

- документи та інші об'єкти, відношення яких до справи визначається за результатами експертизи;
- документи та інші об'єкти, що залучаються до справи;
- об'єкти – речові докази.

Порівняльні об'єкти:

- документи та інші об'єкти, як зразки, які надані експерту особою або органом, що призначили експертизу.

Експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав вирішує дві основні групи завдань: ідентифікаційні та діагностичні.

Ідентифікаційне дослідження полягає у встановленні тотожності об'єктів. До нього належать ототожнення:

- твору, (його частин) на предмет використання плагіату;
- осіб, які створили твір;
- твору за його частинами (або частиною);
- джерела (спільності) походження твору;
- за вимогами виготовлення та розповсюдження примірників твору;
- обладнання, за допомогою якого виготовлено носій твору (його упаковку);

Діагностичне дослідження полягає у виявленні сутності конкретно взятого для вивчення об'єкта за його ознаками шляхом віднесення його до певного виду, класу тощо. До нього належать встановлення:

- охороноздатності об'єктів дослідження;
- оригінальності назви твору, частин твору та юридично значимих елементів твору ;
- встановлення виду об'єкту авторського права (суміжних прав) та його характеру;
- встановлення факту зміни твору та його способу;
- встановлення факту використання твору та його способу;
- визначення ознак контрафактності примірників твору.

Відносно одного об'єкта дослідження можуть вирішуватись як ідентифікаційні, так і діагностичні завдання.

Орієнтовний перелік питань, які вирішуються при проведенні експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав:

- Чи має твір «xxx» ознаки творчого характеру, чи є він результатом творчої праці?
 - Чи є твір «xxx» об'єктом авторського права (суміжних прав) та, якщо так, до якого виду об'єктів він належить?
 - Чи є назва твору – “xxx” – оригінальною?
 - Чи містяться на носіїві «xxx» об'єкти авторського права (суміжних прав) та, якщо так, до якого виду об'єктів вони належить?
 - Чи містить примірник твору ознаки контрафактності?
 - Чи має місце факт використання твору (фрагмент твору/оригінальна назва твору) «xxx» у творі «ууу»?
- Якщо так, то чи є таке використання плагіатом?
- Чи було твір «xxx» змінено шляхом переробки, адаптації, аранжування чи іншим способом?
 - Чи використовувався при створенні твору «xxx» як основа та першоджерело твір «ууу», зокрема,

шляхом запозичення ідеї, стратегії, структури? Якщо так, то що саме й які використано, запозичено з твору «xxx» при складенні твору «ууу»?

- Чи є позначення «xxx», що розміщене на об'єкті «а» відтворенням твору «ууу» або його частини?
- Чи є зображення «ууу», розміщене на досліджуваному об'єкті, відтворенням персонажу твору «xxx»?
- Чи є твір «xxx» складовою частиною аудіовізуального твору «ууу»?
- Чи мало місце відтворення (пряме і/або опосередковане) виконань «xxx» у фонограмі (відеограмі) «ууу»?
- Чи мало місце використання твору в обсязі, виправданому поставленою метою?
- Чи можливо встановити стилістичну єдність твору «xxx» та твору «ууу»?
- Чи була комп'ютерна програма «xxx» декомпільована (перетворена з об'єктного коду у вихідний текст) з метою взаємодії з комп'ютерною програмою «ууу»?
- Чи мало місце використання комп'ютерної програми «xxx» з будь-якою іншою метою, (вказати якою), крім архівації або для заміни придбаного примірника «xxx»?
- Чи виготовлені носії твору (його упаковка) за допомогою одного й того самого обладнання?

12.2. Методи судової експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав.

Для ефективного вирішення поставлених завдань використовуються різноманітні методи дослідження, які ґрунтуються на сучасних досягненнях науки та техніки. Ці методи поділяються на загальні, загальнонаукові та спеціальні.

Загальні методи:

1. Категорії та закони діалектичної логіки;
2. Формально-логічні методи пізнання, які складаються з:
 - абстрагування;
 - аналізу;
 - синтезу;
 - узагальнення;
 - індукції та дедукції;
 - гіпотези;
 - формалізації;
 - аналогії тощо.

Загальнонаукові методи:

- спостереження – свідоме, планомірне, цілеспрямоване сприйняття, яке здійснюється з метою вивчення предмета чи явища;
- вимірювання – встановлення кількісних параметрів явищ і предметів;
- опис – відображення умов, засобів та результатів досліджень;
- експеримент – метод вивчення, який полягає у активному впливі на об'єкт за допомогою штучного створення умов, які сприяють виявленню певних властивостей;
- порівняння – зіставлення властивостей чи ознак двох або більше об'єктів;
- моделювання – заміна об'єкта-оригіналу моделлю, тобто спеціально виготовленим аналогом;
- реконструкція – відновлення початкового вигляду, стану, зовнішності об'єкта за залишками чи письмовими джерелами.

Спеціальні методи включають такі класи методів:

1. Криміналістичні:

- візуальні;
- мікроскопічні;
- фотографічні;
- інструментальні.

2. Лінгвістичні:

- якісно-атрибутивний метод;
- метод математичного моделювання;
- метод статистичного аналізу формальних характеристик тексту;
- дистрибутивний аналіз;
- контент-аналіз;
- валентний аналіз;
- компонентний аналіз.

3. Інші методи, що впровадилися в криміналістику і судову експертизу з природних і технічних наук у результаті інтеграції знань та застосування яких обумовлено особливостями об'єктів дослідження.

2.1. Криміналістичні методи дослідження.

2.1.1. Методи візуального дослідження.

2.1.1.1 візуальне дослідження при особливих режимах освітлення.

Дослідження у навскісному світлі – метод збільшення ступеня роздільного сприйняття деталей об'єкта при його освітленні спрямованим пучком світла з кутом падіння менше 60°. При такому освітленні, по-

перше, покращується видимість рельєфних деталей об'єкта; по-друге, виявляються елементи, які мають різну здатність відбивати світлові промені.

Освітлення документа може проводитись з одного, двох чи чотирьох боків. Фотографічна фіксація результатів застосування методу може проводитись з використанням фотокамери чи спеціального обладнання та прийомів мікро- чи макрофотографії.

Дослідження при наскрізному проходженні світла – метод виявлення деталей об'єкта з різною оптичною густиною, якій ґрунтується на візуальній реєстрації змін інтенсивності світла, яке пройшло крізь об'єкт.

Для освітлення використовуються джерела, які створюють розсіяне світло. Дослідження доцільно проводити у затемненому приміщенні. Фотографічна фіксація результатів застосування методу проводиться на фотокамеру.

Дослідження при вертикальному освітленні – метод дослідження об'єкта у світлі, яке падає перпендикулярно до його поверхні. Дозволяє фіксувати неоднакову здатність різних матеріалів, реагувати на світло, яке падає по нормалі, – розсіювати його чи відбивати дзеркально.

Як джерело освітлення використовуються прилади типу opak-ілюмінатора або кільцеві чи спеціальні освітлювачі. Найбільш простим opak-ілюмінатором є плоско-паралельна скляна пластина, яка встановлюється за допомогою штативу над документом під кутом 45°. При спрямуванні світла на пластину паралельно поверхні документа, його частина проходить крізь пластину, а інша – відбивається від неї та під кутом 90° падає на документ, освітлюючи його.

2.1.1.2. Візуальне дослідження за допомогою світлофільтрів.

Метод застосовується для виявлення розходження в забарвленні об'єктів шляхом вибіркового поглинання, відбивання чи пропускання світлових хвиль різної довжини матеріалами документа.

Використовується для виявлення залитих, закреслених текстів, посилення контрасту, впливу хімічних речовин, встановлення факту дописки тощо.

Дослідження документів за допомогою світлофільтрів проводиться двома способами: документ освітлюється фільтрованим світлом чи розглядається (фотографується) крізь світлофільтр. Використовуються селективні (пропускають окремі ділянки спектра), монохроматичні (відокремлюють вузьку ділянку спектра), абсорбційні (послаблюють світло в результаті його поглинання матеріалом фільтра) та інші світлофільтри.

Як джерело освітлення використовуються, як правило, освітлювачі з постійним спектром випромінювання (наприклад лампи розжарювання). Також можуть використовуватись джерела монохроматичного світла – оптичні квантові генератори (ОКГ).

Фотографічна фіксація результатів застосування методу проводиться фотозйомкою на фотокамеру.

2.1.1.3. Візуальне дослідження в невидимій ділянці спектра.

Дослідження у відбитих інфрачервоних променях

Найкращі результати з дослідження документів досягаються в інфрачервоній ділянці спектра з довжиною хвилі в інтервалі від 660 до 1000 нм. Виключно на цьому проміжку диференціюється більшість матеріалів письма, прозорих для інфрачервоних променів (чорнило для авторучок та фломастерів, паста для кулькових ручок, кольорова туш, штемпельна фарба тощо) та речовини письма, які майже повністю поглинають ці промені (графітний олівець, чорна туш, фарбувальні елементи, які містять солі важких металів – заліза, міді, хрому тощо).

Зазначені дослідження проводяться для виявлення змісту залитих, закреслених, замазаних записів, встановлення факту дописки, слідів попередньої підготовки при підробці підписів, визначення роду матеріалів письма тощо.

Як джерела інфрачервоних променів використовуються лампи розжарювання різної потужності, галогенні лампи та лампи-спалахи. Зазначені джерела поряд з інфрачервоними променями випромінюють і видимі промені. Для відокремлення виключно інфрачервоних променів використовуються скляні фільтри типу КС-18, КС-19, ИКС-1, ИКС-2, ИКС-3.

Для візуалізації зображення використовується спеціальна техніка, яка безпосередньо в момент вивчення об'єкта перетворює невидиме зображення у видиме та фотографує його.

Дослідження у відбитих ультрафіолетових променях

Ультрафіолетова ділянка спектра знаходиться безпосередньо за синьо-фіолетовою ділянкою видимого діапазону спектру в бік коротких хвиль. Виділяють три ділянки – ближню, що прилягає до видимого спектру (з довжиною хвилі 400-315 нм), середню (з довжиною хвилі 315-280 нм) та дальню (з довжиною хвилі 280-200 нм).

Використовується для виявлення змісту знебарвлених записів, слідів впливу на документ хімічних речовин, виявлення тайнопису тощо.

Як джерела ультрафіолетових променів використовуються ртутно-кварцеві лампи високого та надвисокого тиску, люмінесцентні лампи, ксенонові лампи-спалахи.

Результати дослідження реєструються за допомогою спеціальної техніки, а також шляхом фотографування.

2.1.1.4. Візуальне дослідження люмінесценції у видимій та ближній інфрачервоній ділянках спектра.

Люмінесценція – це випромінювання в діапазоні видимого світла, а також в ультрафіолетовому та інфрачервоному діапазонах, яке виникає за рахунок збиткової енергії при переході в нормальний стан речовини, що попередньо поглинула певну кількість енергії.

Виділяють фотолюмінесценцію, яка викликається світловою енергією та електролюмінесценцію – електричним полем тощо.

За тривалістю світіння виділяють: флуоресценцію – короткотривале світіння, яке швидко згасає після припинення випромінювання та фосфоресценцію – тривале світіння, що триває певний час після припинення випромінювання. Речовина може люмінесцювати у видимій, інфрачервоній та ультрафіолетовій ділянках спектра.

Зазначене явище використовується для диференціації матеріалів документів, виявлення ознак, невидимих при звичайному освітленні, встановлення факту та змісту дописки, підчистки, змиву, а також слабовидимих та невидимих записів.

2.1.2. Мікроскопічні методи.

2.1.2.1. Світлова (оптична) мікроскопія.

Метод світлової (оптичної) мікроскопії ґрунтується на використанні оптичних приладів – мікроскопів, які надають можливість значно збільшити зображення об'єктів та їх деталей.

Зазначений метод використовується з метою:

- проведення досліджень речовини штрихів, структури поверхні паперу, композиції волокон, фарбувальних матеріалів, у залишках первинних штрихів, люмінесцентних властивостей матеріалів документів та ін.;
- проведення порівняльних досліджень реквізитів документів;
- вивчення взаємодії матеріалів штрихів (зміщення барвників, дифузія), речовини штрихів та паперу (глибина проникнення в папір, адсорбція фарбувального матеріалу волокном);
- спостереження хімічних реакцій;
- виявлення будови штрихів, деформації елементів літер та знаків;
- вимірювання лінійних горизонтальних та вертикальних величин письмових знаків, глибини трас, залишених друкуючим приладом тощо.

Мікроскопічні дослідження проводяться у видимій, інфрачервоній та ультрафіолетовій ділянках спектра з застосуванням різних типів мікроскопів (стереоскопічних, зокрема МБС-10, ультрафіолетових, інфрачервоних, люмінесцентних, поляризаційних тощо) та для спостереження люмінесценції.

При цьому застосовуються різні прийоми освітлення та проводяться дослідження у відбитому або наскрізному світлі, у світлому або темному полі, при тіньовому або безтіньовому освітленні, у поляризаційному світлі, а також використовується профілювання та мікрофотографія.

Люмінесцентна мікроскопія використовується для диференціації матеріалів документів, виявлення невидимих та слабовидимих записів, слідів підчистки та травлення шляхом спостереження за допомогою мікроскопу картини видимої люмінесценції, викликані ультрафіолетовими променями, на обмежених ділянках штрихів.

Мікроскопія в інфрачервоних променях використовується для дослідження слабовидимих та невидимих записів (залитих плямами або тих, що знаходяться на одноколірному фоні).

2.1.2.2. Електронна мікроскопія.

Метод дозволяє досліджувати об'єкти завдяки збільшенню в 200 000 разів при високій роздільній здатності.

Електронна мікроскопія поділяється на просвічувальну (трансмисійну) та растрову (скануючу).

Зображення у просвічувальній мікроскопії отримується за допомогою електронного пучка, проходження якого крізь речовину є аналогічним проходженню світлових променів крізь оптично неоднорідне середовище.

Зображення у растровій мікроскопії формується аналогічно телевізійному – за принципом сканування. Вивчення матеріалів документів здійснюється шляхом бомбардування потоком електронів самого документа чи його відбитка (репліки).

Електронна мікроскопія використовується з метою диференціації за морфологічними ознаками та якісним елементним складом паперу, фарб, для виявлення мікровключень, дослідження ультратонких зрізів волокон, встановлення розмірів часток фарбувального матеріалу штрихів, наявності в ньому домішок тощо.

2.1.3. Фотографічно-вимірювальні методи.

2.1.3.1. Фотографічна фіксація.

Репродукційна фотографія – отримання копій документа фотографічним шляхом.

Вимірювальна фотографія – фотозйомка документа з масштабною лінійкою для встановлення його розміру в цілому чи окремих частин.

Макрофотографія – фотозйомка об'єкта з незначним збільшенням або зменшенням (в межах від 1:10 до

20:1) без використання мікроскопу.

2.1.3.2. Дослідницька фотографія.

Мікрозйомка – фотографування об'єкта чи його частини з безпосереднім збільшенням за допомогою короткофокусних об'єктивів чи мікроскопа.

Контрастуюча фотографія – використовується для вирішення завдань, пов'язаних з диференціацією матеріалів письма, виявленням змісту записів тощо. Поділяється на такі види: зміна колірного контрасту чи контрасту яскравостей та зміна контрасту фотографічного зображення.

Зміна кольорового контрасту здійснюється шляхом фотографування об'єктів з використанням світлофільтрів.

Зміна контрасту яскравостей здійснюється шляхом фотографування у відбитому та наскрізному світлі, підбору умов освітлення та використання налаштування контрастності за допомогою програмних засобів фотокамери.

2.2. Лінгвістичні методи.

2.2.1. Якісно-атрибутивний метод.

Якісно-атрибутивний метод полягає у встановленні і фіксації мовних характеристик мовного портрета автора тексту, що часто повторюються, ідіоматичних конструкцій, їх контекстуальне тощо. Цей метод має обмеження. Так, наприклад, коли в досліджуваному тексті складно виділити формально-мовні дескриптори авторського стилю, може здійснюватися аналіз змісту тексту, прагнучи отримати необхідну інформацію, яка може дати відомості про біографію автора, його погляди тощо.

Позитивом якісно-атрибутивного методу є те, що він може застосовуватись для текстів малого і середнього об'єму, для яких не завжди прийнятними є ймовірно-статистичні методи.

На сьогодні для встановлення автора спірного тексту пропонують використовувати морфологічний аналіз, враховуючи стійкість таких морфологічних ознак, як афіксально-кореневі конструкції (послідовності префіксів, кореня, суфіксів і закінчень).

2.2.2. Метод математичного моделювання.

Метод математичного моделювання полягає у формально-структурному поділі лінгвістичного об'єкту і виділенні в ньому формальних елементів для подальшого їх вивчення. Математичне моделювання мовних структур істотно розширює можливості автоматизації переробки повідомлень природною мовою. Математичні методи дають можливість нового осмислення лінгвістичних понять, систематизації лінгвістичних термінів, побудови лінгвостатистичних моделей із залученням математичного апарату.

2.2.3. Метод статистичного аналізу формальних характеристик тексту.

Метод статистичного аналізу формальних характеристик тексту зводиться до обчислення таких параметрів:

- відношення кількості самостійних і службових частин мови до обсягу індивідуального словника;
- кількість речень у тексті;
- середня довжина речення;
- відношення кількості дієслів до загальної кількості слововживань в тексті;
- відношення кількості прийменників до загальної кількості слововживань в тексті тощо.

Метод статистичного аналізу загальних і індивідуальних ознак мовленнєвих навичок писемної мови дозволяє на підставі кількісних критеріїв в категоричній формі заперечувати тотожність порівнювальних текстів і виявляти факт навмисного спотворення писемної мови.

2.2.4. Дистрибутивний аналіз.

Під дистрибуцією розуміється сума всіх оточень, в яких зустрічається той чи інший мовний елемент (фонема, морфема, слово тощо), тобто сума всіх можливих позицій елемента щодо інших елементів того самого рівня, його сполучуваність.

Впорядкування опису в дистрибутивному аналізі здійснюється умовно літерними позначеннями, що утворюють так звані дистрибутивні формули. У такому кодуванні мовні елементи замінюються символами, що визначають клас, до якого належить слово.

Так само при дослідженні морфолого-синтаксичних ознак, що ідентифікують особу, можна вивести загальну формулу, яка буде визначати індивідуальні особливості побудови фраз. Скажімо, формула $n + vf + d$ (де n – іменник, vf – дієслово, d – прислівник) є результатом абстрагування речення «гроші передають сьогодні».

Таким чином, дистрибутивні формули дуже зручні для класифікації отриманих зразків і подальшого їх порівняльного аналізу.

2.2.5. Контент-аналіз.

Один з найважливіших у вирішенні завдань діагностичного характеру. Складається з двох етапів:

1. За допомогою статистичних методів виділяються ключові слова;

2.3 урахуванням категорій психо- і соціолінгвістики досліджується семантика ключових слів і створюється портрет мовної особистості.

2.2.6. Валентний аналіз.

Валентний аналіз – визначення здатності мовних елементів (фонем, морфем, слів тощо) вступати в комбінації з іншими мовними елементами, переважно того самого рівня. Розмежовують категоріальну та індивідуальну валентність, залежно від того, чи розглядається сполучуваність цілих класів слів або окремих слів. У простій валентності елемент поєднується з одним елементом, у комплексній (багатомісній) валентності – одночасно з декількома. Тотожність валентностей є однією з підстав для об'єднання елементів до одного класу. Розмежовують також внутрішню і зовнішню валентність слова. Внутрішньою валентністю називають загальну закономірність поєднання в слові елементів, що безпосередньо створюють його. Вона складається із закономірностей комбінаторики фонетичних, морфологічних, семантичних компонентів. Зовнішня валентність – це такий вид валентності, який виявляється на синтаксичному рівні.

2.2.7. Компонентний аналіз.

Ґрунтується на парадигматичних зв'язках у системі. Переважно він застосовується при аналізі семантики слів, де значення слова розкладається на складові компоненти (семантичні множники, семи тощо).

Галузі лінгвістики, що використовуються в процесі дослідження об'єктів авторського права та суміжних прав

Для проведення повноцінного аналізу експерт повинен бути обізнаний у таких лінгвістичних дисциплінах, як:

- Фонетика – (від гр. *Phonetikos* – звуковий) – розділ мовознавства, яка вивчає звукову будову мови;
- Фонологія – (від гр. *Phone* – звук і *logos* – учення) – розділ мовознавства, що вивчає функціональну значимість звукових одиниць мови як засобу диференціації морфем, слів і їх форм, а також типів речень;
- Синтагматика – (від гр. *Syntagma* – разом побудоване, з'єднане) – вчення щодо взаємовідносин між знаками мови, які виникають між послідовно розташованими одиницями при їх безпосередньому сполученні у реальному потокові мовлення;
- Акцентологія – (від лат. *accentus* – наголос і гр. *Logos* – учення) – розділ мовознавства, що вивчає природу та функціонування наголосу, а також систему пов'язаних з наголосом явищ мови;
- Лексикологія – (від гр. *Jexikos* – той, що відноситься до слова і гр. *Logos* – учення) – розділ мовознавства, що вивчає словниковий склад мови;
- Семасіологія – (від гр. *Semeion* – значення і гр. *Logos* – учення) – розділ мовознавства, що займається лексичною семантикою, тобто значеннями слів та словосполучень, які функціонують у мові;
- Фразеологія – (від гр. *Phrasis* – вислів і гр. *Logos* – учення) – розділ мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови, закономірності функціонування фразеологізмів у мовленні;
- Словотвір – розділ мовознавства, який вивчає всі аспекти створення, функціонування, побудови та класифікації похідних та складних слів;
- Морфологія – (від гр. *Morphe* – форма і гр. *Logos* – учення) – розділ граматики, який вивчає, закономірності функціонування та розвитку системи механізмів мови, що забезпечує побудову і розуміння його словоформ;
- Синтаксис – (від гр. *syntaxis* – побудова, порядок) – розділ граматики, що вивчає сполученість і порядок слідування слів всередині речення, а також загальні властивості речення, як автономної одиниці мови, а також висловлювання, як частини тексту;
- Стилїстика – розділ мовознавства. Який має на меті вивчення функціональних стилів мови, індивідуальної манери виконання мовленнєвих актів;
- Діалектологія – (від гр. *dialektos* – розмова, говір і гр. *logos* – учення) – розділ мовознавства, що вивчає місцеві, територіальні різновиди мови, діалекти;

Соціолінгвістика – наукова дисципліна, яка розвивається на межі мовознавства, соціології, соціальної психології та вивчає широкий комплекс проблем, пов'язаний з функціонуванням мови у суспільстві, макро- та мікрогрупах співрозмовників;

Нейролінгвістика – наукова дисципліна, що виникла на межі неврології і лінгвістики та вивчає систему мови у відношенні з мозковим субстратом мовної поведінки;

Психолінгвістика – наука, що вивчає процеси утворення мови, а також сприйняття та формування мови у відношенні з системою мови, моделі мовленнєвої діяльності.

12.3. Технічні засоби, які використовуються при проведенні експертних досліджень.

Технічні засоби, які використовуються під час проведення експертних досліджень – це пристрої та пристосування, призначені для дослідження. Вони поділяються на дві групи: загальнотехнічні та криміналістичні.

Загальнотехнічні – це засоби, що використовуються в інших галузях науки та техніки для вирішення певних завдань. Вони поділяються на технічні засоби, які використовуються у незмінному чи зміненому вигляді. До них належать: фотоапарати, мікроскопи, спектрометри, хроматографи тощо.

Криміналістичні – це засоби, які розроблені криміналістичною наукою та призначені виключно для вирішення експертних завдань. До них належать: порівняльні мікроскопи, різні спеціальні прилади для дослідження об'єктів тощо.

12.4. Стадії проведення експертного дослідження.

Експертне дослідження в експертизі авторського права та суміжних прав складається з таких стадій:

- попереднє дослідження;
- роздільне дослідження;
- експертний експеримент;
- порівняльне дослідження;
- оцінка результатів проведеного дослідження та формулювання висновків;
- оформлення результатів проведеного дослідження.

Залежно від завдань, які вирішуються експертом, стадії експертного експерименту та порівняльного дослідження можуть бути відсутні.

Послідовність застосування методів дослідження та відповідних технічних засобів визначається експертом.

4.1. Попереднє дослідження.

Завдання: з'ясування мети дослідження; оцінка наданих у розпорядження експерта матеріалів з точки зору достатності для вирішення поставлених питань; формування загальної уяви про об'єкти дослідження та їх характер, явища, події, їх ознаки; побудова гіпотез; планування експертного дослідження.

Шляхи вирішення завдань:

- ознайомлення з наданими матеріалами (постанова (ухвала), кримінальне провадження тощо), встановлення цілісності упаковки, встановлення наявності об'єктів дослідження та порівняльних зразків, їх відповідності переліку в супровідних документах;
- фіксація зовнішнього вигляду упаковки об'єктів дослідження та самих об'єктів;
- вивчення стану об'єктів дослідження (їх цілісність, відсутність змін, спричинених транспортуванням тощо);
- встановлення достатності та якості наданих матеріалів, об'єктів дослідження; у разі надання матеріалів не в повному обсязі, ініціатору направляється письмове клопотання про надання додаткових матеріалів;
- вивчення порівняльних об'єктів (зразків) на предмет оформлення їх відповідно до вимог процесуального законодавства;
- встановлення порівнюваності об'єктів дослідження;
- вивчення питання щодо необхідності направлення клопотань про надання додаткових матеріалів, необхідних для дачі висновку;
- визначення необхідного комплексу методів дослідження і послідовності їх застосування для вирішення поставлених завдань.

4.2. Роздільне дослідження.

Завдання: всебічне і повне вивчення властивостей та ознак досліджуваних об'єктів, явищ, процесів. Формування проміжних висновків про придатність об'єктів для ідентифікації (ототожнення), встановлення механізму дії, наслідків події тощо.

Шляхи вирішення завдань:

- вивчення ознак і властивостей кожного з об'єктів дослідження, явищ, процесів;
- вивчення виявлених загальних (форма, розмір, рід, вид, характер тощо) та окремих ознак (своєрідні деталі зовнішньої будови, характерні властивості тощо) кожного з об'єктів дослідження, явищ, процесів;
- оцінка кожної виявленої ознаки з точки зору механізму її утворення, стійкості, індивідуальності та повторюваності ознак;
- формування проміжного висновку (про придатність для ідентифікації, встановлення групової належності тощо) за результатами проведеного вивчення;
- ілюстрація виявлених ознак.

4.3. Експертний експеримент.

Завдання: встановлення механізму взаємодії частин об'єктів дослідження між собою, виявлення причинного зв'язку між певними явищами, процесами, отримання зразків для порівняльного дослідження.

Шляхи вирішення завдань:

- відтворення певних умов, максимально наближених до тих, у яких відбувалось формування об'єктів дослідження та процесів;
- перевірка експертних версій, що виникли на попередніх етапах дослідження, отримання даних, необхідних для вирішення поставлених питань;
- ілюстрація результатів проведеного експерименту;
- проведення оцінки результатів експерименту щодо індивідуальності та стійкості відображення виявлених ознак об'єктів дослідження, явищ, процесів, формулювання попередніх висновків.

- Вимоги, які висуваються до проведення експертного експерименту:
- вжиття заходів для запобігання руйнуванню об'єктів дослідження;
 - створення умов, максимально наближених до тих, за яких відбувалось формування об'єктів дослідження та відповідних процесів;
 - експеримент проводиться до отримання бажаного результату, але не менше 3-х разів.

4.4. Порівняльне дослідження.

Завдання: встановлення ознак подібності (тотожності) та (або) розбіжності (відмінності) об'єктів дослідження та відповідних процесів.

Шляхи вирішення завдання:

- порівняння та аналіз виявлених співпадань та відмінностей, межі яких визначаються за ступенем точності та величині розходження;
- порівняння ознак здійснюється способом зіставлення та іншими способами, що обумовлюються об'єктами дослідження;
- формулювання проміжного висновку;
- ілюстрація результатів порівняльного дослідження.

Для проведення повноцінного дослідження експерт враховує при необхідності:

1. Лексичні характеристики:

- стилістичне забарвлення лексики;
- наявність діалектизмів;
- наявність штампів та канцеляризмів;
- наявність архаїзмів та неологізмів;
- наявність іншомовних запозичень;
- вживання слів у невласливих їм значеннях;
- вибір одного слова з синонімічного ряду;
- наявність порушення норм семантичної сполучуваності;
- наявність емоційнозабарвленої лексики;
- наявність зооморфізмів та фразеологізмів;
- наявність оціночної лексики;
- наявність асемантичної лексики;

2. Синтаксичні характеристики:

- дотримання норм синтаксичного зв'язку на рівні словосполучення;
- загальні особливості вживання типів речень;
- специфіка простих речень;

3. Стилістичні характеристики:

- наявність тавтології;
- наявність контамінації;
- наявність плеоназму;
- наявність доповнень, вставок;
- наявність засобів експресії;

4. Аналіз на рівні мікротексту:

- взаємозалежність реплік;
- відхилення від лінії оповідання;
- середня довжина незалежних сегментів;
- інформаційна надмірність;
- способи створення між фразової єдності;
- манера опису кількісних характеристик;
- частотність вживання одних і тих самих слів в мікро тексті;
- доцільність використання вступних слів та речень;
- характер викладення інформації;
- характер уточнень;
- посилення на попередні розмови;
- наявність складних розгорнутих конструкцій, що вимагають великої уваги та певної розумової напруги.

4.5. Оцінка результатів проведеного дослідження та формулювання висновків.

Завдання: комплексна оцінка результатів проведеного експертного дослідження, наукове обґрунтування походження встановлених ознак, формулювання висновків.

Шляхи вирішення завдання:

- визначення стійкості й індивідуальності виявлених ознак;
- визначення суттєвості комплексу ознак, що збігаються і відрізняються, їх значимості для висновку про наявність чи відсутності тотожності;
- оцінка результатів проведеного дослідження, яка ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному

науковому аналізу всіх ідентифікаційних ознак;

– формулювання висновків на підставі оцінки результатів проведеного дослідження.

Форми висновків:

Категорично позитивний висновок – встановлені фактичні дані ґрунтуються на матеріалах дослідження, загальні та окремі ознаки, що збігаються, повинні бути суттєві, стійкі та утворювати індивідуальну сукупність, достатню для формулювання висновку.

У разі наявності фактів, що суперечать висновку, потрібно пояснити природу їх походження. У разі встановлення хоча б одного такого факту висновок не можна вважати категоричним.

Категоричний негативний висновок – встановлені загальні та окремі ознаки, які відрізняються, повинні бути суттєвими та стійкими. Ознаки, що збігаються (якщо такі є), повинні бути пояснені, з точки зору природи їх походження.

Ймовірний позитивний висновок – встановлені загальні та окремі ознаки складають сукупність, яка близька до індивідуальної, але: виявлена сукупність утворена ознаками, ідентифікаційна значущість яких відносно висока, та їх обсяг не достатній для ідентифікації; сукупність утворена великою кількістю ознак, що збігаються, та ідентифікаційна значущість їх невисока, тобто серед них переважають ознаки, які часто зустрічаються; виявлена сукупність ознак, що збігається має більш вагоме значення, ніж ознаки, що відрізняються.

Ймовірний негативний висновок – встановлені загальні та окремі ознаки, які розрізняються, нестійкі, незначні та нечисленні, а загальні та окремі ознаки, що збігаються, складають сукупність, природу походження якої не можна встановити та пояснити з достатньою достовірністю та повнотою, при цьому ознаки, що відрізняються мають більш вагоме значення.

Висновок про неможливість вирішення питання – кількість та ідентифікаційна значущість виявлених ознак недостатня для обґрунтування іншого висновку.

4.6. Оформлення експертного дослідження.

Завдання: оформлення результатів проведеного дослідження висновком у вигляді висновку експерта.

Шляхи вирішення завдань:

– складання висновку експерта за результатами проведеного дослідження відповідно до встановленої структури;

– виготовлення ілюстративного матеріалу, що додається до висновку експерта, в якому повинні бути відображені:

- упаковка об'єктів, наданих на дослідження (у разі порушення її цілісності ілюструються усі пошкодження);

- зовнішній вигляд об'єктів, наданих на дослідження;

- встановлені конкретні ознаки (властивості) об'єктів дослідження;

12.5. Структура висновку експерта при оформленні експертних досліджень.

Висновок експерта оформлюється з дотриманням вимог, встановлених національним стандартом України ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів», інструкцією з діловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, затверджена постановою кабінету міністрів України від 17.10.1997 та інструкцією про вимоги щодо оформлення документів у системі МВС України.

Висновок експерта складається зі вступної та дослідницької частин, висновків – відповідей на поставлені питання.

У вступній частині зазначаються:

– найменування експертного підрозділу, в якому проводилося експертне дослідження; його юридична адреса, телефон секретаріату (канцелярії); номер висновку, місце та дата його складання;

– посада експерта, який проводив дослідження, освіта, наявність у нього вченого ступеню, звання, експертна спеціальність, стаж експертної роботи;

– підстави для проведення дослідження: коли і ким (посада, прізвище, ініціали особи або найменування органу) винесені постанова або ухвала; вихідні дані відношення на проведення дослідження (дата та реєстраційний номер), орган, з якого воно надійшло;

– про попередження експерта про кримінальну відповідальність за свідомо неправдивий висновок з посиланням на відповідну статтю Кримінального кодексу України;

– обставини справи, якщо вони мають безпосереднє відношення до проведення експертизи, із зазначенням джерела їх отримання;

– перелік об'єктів дослідження (їх коротке найменування та основні дані); в разі надання зразків для проведення порівняльного дослідження вказується їх перелік та кількість;

– питання, винесені на вирішення експертизи; якщо питання сформульовані нечітко, але зміст завдання експертові зрозумілий, то після наведення питання в редакції постанови (ухвали) про призначення експертизи, експерт може дати відповідні роз'яснення і без узгодження з ініціаторами дослідження відредагувати їх, не змінюючи при цьому змісту завдання; якщо питання поставлені некоректно, неясно або мають двояке тлумачення експерт може змінити їх редакцію тільки після отримання від органу чи особи, які

є ініціаторами дослідження, письмових роз'яснень суті поставленого завдання та письмового погодження з ініціаторами дослідження запропонованої експертом редакції; якщо при проведенні експертизи експерт виявить факти, які, на його думку, мають певне значення для справи, і відносно яких не були поставлені питання, експерт вправі вказати на дані факти у своєму висновку (поставлені експертом питання потрібно вказувати після питань, винесених у постанові (ухвалі) про призначення експертизи, з відповідною приміткою); експерт має право змінювати послідовність питань відповідно до порядку проведення експертного дослідження;

- при наявності в постанові (ухвалі) про призначення експертизи питань, які не відносяться до предмета експертизи або не входять до компетенції експерта, – указуються причини, з яких ці питання не вирішувались;

- у випадку проведення повторної експертизи відомості про первинні (попередні) експертизи; прізвища, ініціали експертів, назва експертної установи, номери та дати висновків експертиз, висновки досліджень попередніх експертиз із питань, які були поставлені на повторне рішення, а також мотиви призначення повторної експертизи, які зазначені у постанові (ухвалі) про її призначення;

- у випадку проведення комплексної або комісійної експертиз прізвище голови експертної групи (комісії) і дані про попередні експертизи, якщо їх результати мали значення для вирішення поставлених питань;

- перелік науково-методичних, довідково-інформаційних та інших джерел, що використовувалися при проведенні дослідження, оформлений за бібліографічними правилами.

У дослідницькій частині вказуються:

- спосіб упакування об'єктів дослідження;
- відповідність наданих на дослідження об'єктів з переліком у постанові про призначення експертизи;
- інформація про позначення досліджуваних об'єктів і зразків відповідними відбитками штампів експертної установи (для документів);

- характеристика досліджуваних об'єктів, явищ, процесів (їх ознаки та властивості);

- методи, засоби та технічні прийоми, які використовувалися для вивчення та ілюстрації об'єктів, явищ, процесів;

- опис результатів застосування інструментальних методів дослідження та проведення експертних експериментів може обмежуватися викладенням кінцевих результатів;

- характеристика основних ознак і властивостей порівняльних матеріалів;

- мета, умови і кількість, матеріали, прилади, використані при проведенні експериментів, їх результати, способи фіксації отриманих результатів;

- хід порівняльного дослідження: відзначаються збіг і розбіжність істотних загальних та окремих ознак; якщо встановлені ознаки, що збігаються, та ознаки, що розрізняються, експерт описує їх, пояснюючи причини утворення та значення таких ознак при формуванні висновку; якщо наявні тільки істотні ознаки, що збігаються, чи ознаки, що різняться, то експерт відзначає тільки їх; спочатку описують загальні ознаки, що збігаються, або ознаки, що різняться, а потім – індивідуальні;

- при проведенні повторної експертизи вказуються причини розбіжностей з результатами попередніх експертиз, якщо такі були;

- у заключній частині містяться синтезуючі висновки (синтез) у вигляді відповідей на поставлені питання в тій послідовності, в якій вони викладені в вступній частині висновку;

- вимірювальні прилади, спеціальна техніка та програмне забезпечення, які використовувалися при проведенні дослідження, оформленні висновку;

- посилання на ілюстрації, додатки і необхідні пояснення до них.

У висновках викладаються відповіді в тій послідовності, в якій поставлені питання у вступній частині висновку.

Формулювання відповідей повинні бути повними, конкретними, зрозумілими, без двоякого тлумачення.

На кожне з поставлених питань має бути дано відповідь по суті або вказано, з яких причин неможливо його вирішити.

При формулюванні висновків користуватися будь-якими позначеннями, які для зручності використовувалися при описі об'єктів, явищ, подій в ході дослідження, недопустимо.

Після висновків вказуються відомості про кількість об'єктів, що повертаються ініціатору, упакування об'єктів (характер, розміри упаковки, спосіб запобігання несанкціонованому доступу до об'єктів досліджень, зміст написів, кількість та належність підписів, відтисків печаток, їх розташування на упаковці), подальший рух об'єктів дослідження.

До висновку експерта додається ілюстративний матеріал (фотознімки, зображення, виконані за допомогою цифрової та розмножувальної техніки, в тому числі з розміткою ознак, схеми, креслення, діапозитиви, макети тощо), який повинен висвітлювати хід та результати експертного дослідження. Він може розміщуватися за текстом висновків.

В ілюстративному матеріалі повинно бути відображено:

- упакування об'єктів (їх порушення);

- надані об'єкти дослідження; встановлені конкретні властивості (ознаки) об'єктів, зміна їх стану;

- кожна ілюстрація повинна супроводжуватися пояснювальним текстом, який містить інформацію про

зображення на ній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 №4038-ХІІ із змінами та доповненнями, внесеними Законами України від 03.04.2003 №662-ІV і 09.09.2004 №1992- ІV // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232; 2003. – №27. – Ст. 209; 2005. – №1. – Ст. 14.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.93 №3793-Х в редакції Закону України від 11.07.2001 № 2627-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 №2657- ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №48. – Ст. 650. – [Із чисельними змінами від 06.04.2000 до 23.06.2005].
4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.92 №2782- ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №1. – Ст. 1. – [Із чисельними змінами від 11.11.93 до 11.05.2004].
5. Про рекламу: Закон України від 03.07.96 №270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №39. – Ст. 181. – [Із чисельними змінами від 18.11.97 до 23.02.2006].
6. Про видавничу справу: Закон України від 05.06.97 №318/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №32. – Ст. 206. – [Із чисельними змінами від 07.02.2002 до 08.09.2005].
7. Про затвердження інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз: Наказ МЮ України від 08.10.98 №53/5. – К., 1998.
8. Общее учение о методах судебной экспертизы: Сб. науч. тр. – М., 1997. – Вып. 28.
9. Классификация основных методов судебной экспертизы. – М., 1982.
10. Формы выводов в заключении эксперта: Метод. пос. – М., 1981.
11. Судово-експертна діяльність: Довідник для експертів. – К., 2002.
12. Порядок проведення та оформлення експертних досліджень: Метод. реком. / В.С. Печніков, В.В. Назарлов, В.І. Пашенко та ін. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2005.
13. Тарланов Е.З. Методы и принципы лингвистического анализа / Е.З. Тарланов. – Петрозаводск, 1995.
14. Криміналістичні дослідження матеріалів і засобів звуко- та відеозапису: метод. реком. – К.: РІО МВД України, 1998.
15. Дослідження примірників аудіовізуальних творів та фонограм з ознаками контрафактності: метод. реком. – К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2005.
16. Авдєєва Г.К. Судова експертиза контрафактної продукції: Монографія /за ред. Професора Шепітька В.Ю. – Х.: Право, 2006.
17. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права: навч. посіб. / С.В. Бондаренко. – К. : ПВП, 2004.
18. Мельников М.В. Визначення поняття «твор» з позиції авторського права / М.В. Мельников // Теорія і практика інтелектуальної власності. – К., 2006. – №6.
19. Ионас В.Я. Произведения творчества в гражданском праве / В.Я. Ионас. – М. : Юридическая литература, 1972.
20. Авторское право и смежные права / Пер. с фр.; предисловие М. Федотова. – М.: Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002.
21. Гаврилов Э.П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский гонорар / Э.П. Гаврилов. – М.: Юрид.лит., 1988.
22. Чертков В.Л. Судебная защита прав и интересов авторов / Чертков В.Л. – М.: Юридическая литература, 1971.
23. Сергеев А.П. Авторское право России / А.П.Сергеев. – СПб, 1994.
24. Гордон М.В. Советское авторское право / М.В. Гордон. – М.: Юрид.лит, 1995.
25. Иоффе О.С. Основы авторского права / О.С. Иоффе. – М.: Знание, 1969.
26. Серебровский В.И. Вопросы советского авторского права / В.И. Серебровский. – М.: Изд-во академии наук СССР, 1956.
27. Гаврилов Э.П. Советское авторское право. Основные положения. Тенденции развития / Э.П. Гаврилов. – М. : Юрид.лит., 1984.
28. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: У 4-х т. / За заг. ред. О.Д. Святоцького. – Т. 2: Авторське право і суміжні права / С.О. Довгий, В.С. Дроб'язко, В.О. Жаров та ін.; За ред. Г.І. Миронюка, В.С. Дроб'язка. – К.: Ін Юре, 1999. – 460 с.
29. Інтелектуальна власність: словник-довідник / За заг. ред. О.Д. Святоцького. – У 2-х т.: Т. 1. Авторське право і суміжні права / За ред. О.Д. Святоцького, В.С. Дроб'язка. – Уклад.: В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко. – К.: Ін Юре, 2000. – 356 с.
30. Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навч. Закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – К.: Ін Юре, 2002.
31. Основы интеллектуальной собственности. – К.: Ін Юре, 1999. – 578 с.
32. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное. / А.П. Сергеев. – М.: ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2001. – 752 с.
33. Мэггс П.Б. Интеллектуальная собственность / П.Б. Мэггс, А.П. Сергеев. – М.: Юрист, 2000. – 400 с.

34. Грингольц И.А. Права автора сценического произведения в СССР : автореф. дис. канд. юрид. наук. / Грингольц И.А. – М., 1953.
35. Камышев В.Г. Права авторов литературных произведений / В.Г. Камышев. – М. : Юрид. литература, 1972.
36. Шершеневич Г.Ф. Авторское право на литературные произведения / Г.Ф. Шершеневич. – Казань, 1891.
37. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907г.) / Г.Ф. Шершеневич. – М., 1995.
38. Юрченко А.К. Издательский договор / А.К. Юрченко. – Л., 1988.
39. Авторское право на литературные произведения. – М., Юрид. лит., 1953. – 130 с.
40. Антимонов Б.С. Авторское право / Б.С. Антимонов, Е.А. Флейшиц. – М.: Госуд. изд-во юр. литературы, 1957.
41. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмІЦНП, 2012. – 264 с.

Робочий варіант, редактору на редагування 18.05.2019 р.